DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ASRIN CASUSU

PHILBY

PHILLIP KNIGHTLEY

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rantey.org

ALTIN KİTAPLAR

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ISBN 975 - 405 - 174 - 7

Kitabın Orijinal Adı PHILBY
THE LIFE AND VIEWS
OF THE KGB MASTERSPY
Yayın Hakları (c) PHILLIP KNIGHTLEY
KESİM AJANSI
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Kapak Düzeni YILDIRAN BOZKURT
Kapak Filmi KOMBİ GRAFİK
Dizgi ve Baskı ALTIN KİTAPLAR BASIMEVİ
1. BASIM / MART 1990

Bu kitabın her türlü yayın hakları
Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince
Altın Kitaplar Yayınevi'ne aittir.

Adres
Celâl Ferdi Gökçay Sk. Nebioğlu İşhanı
Cağaloğlu - İstanbul
Tel : 522 40 45 - 526 80 12

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

PHILLIP KNIGHTLEY

ASRIN CASUSU

TÜRKÇESİ :

Gönül Suveren

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Harold Adrian Russell (Kim) Philby casusluk tarihinin en ilginç ajanıdır. Dokuz yıl içinde SIS'de (İngiliz Gizli İstihbarat Servisi) kademe kademe yükseldi. 1949'da Washington'a atandı. Görevi İngilizlerle CIA (Merkez Haberalma Örgütü) ve FBI (Federal Araştırma Bürosu) arasında irtibat sağlamaktı. Ve bu görev Batı istihbaratının Sovyetler Birliği'ne açtığı savaşın tam kalbindeydi. Philby'i C görevine, yani İngiliz Servisinin başına geçirmek için eğitiyorlardı.

Oysa Philby bu sırada KGB'de görevliydi. Ruslar onu Cambridge'den mezun olduktan kısa bir süre sonra işe almış ve ömür boyu sürecek bir görev vermişlerdi. SIS'e sızma görevini. Bu olağanüstü aldatmaca Philby'i en başarılı sızma ajanı durumuna getirdi. Bütün İngiliz ve Amerikan sırlarını özel olarak öğrenebilen bir Sovyet casusu durumuna. Evet. Philby C olamadan içyüzü ortaya çıktı ve Köstebek 1963'de Moskova'ya kaçtı. Ancak Batı istihbaratına da müthiş bir zarar verdi. 1967'de Philby'nin gerçek rolü açıklandığı zaman Köstebeği tanıyan eski bir CIA ajanı Miles Copeland, «Bunun anlamı ortada,» dedi. «Philby'nin diğer zamanlarda öğrendiklerini bir tarafa bırakıp 1944-1951 arasındaki süreye bakalım. Batı istihbaratı büyük bir çaba göstermişti bu sırada. Ama bütün bunlar boşa çıkmıştı. Hiçbir şey yapmasaydık daha iyi olurdu.»

Philby hakkında pek çok kitap ve yüzlerce makale yazıldı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kendisi de **Sessiz Savaşım** adlı kitabı yazdı. KGB'nin uygun gördüğü, casusluk yaşamıyla ilgili bir eserdi bu; 1968'de yayınlandı. Ama Philby kitabının yayınlanmasını görüşmek için **Sunday Times** muhabirlerinden Murray Sayle'le konuşması dışında, yaşamının son yirmi yılında Batı gazetecilerine hiç yaklaşmadı.

Philby, Moskova'da gizli bir adreste oturuyordu. Telefon numarası rehberde yazılı değildi. Kalabalık yerlere gitmekten kaçınıyordu. Sokağa çıkacağı zaman bütün ayrıntılarla özel KGB güvenlik subayı ilgileniyordu. Bu sürede Philby bazen kazara bir iki Batılı muhabirle karşılaştı. Örneğin, bir keresinde Bolshoi'de. Ve böyle olaylarda bulunduğu yerden hemen ayrıldı. İşinden ve duygularından hiçbir zaman söz etmedi. Moskova'daki dostlarına bile.

Ancak Philby bu yılın mayısında ölmeden önce güvenli apartmanı ve emin bir Gürcü lokantasında benimle buluştu. Beni Köstebek davet etti ve onunla yaklaşık yirmi beş saat kadar konuştuk. Philby çocukluğundan, olağanüstü bir adam olan babasından (ünlü Arap uzmanı Harry St. John Bridger Philby), trajik annesinden ve Hindistan'da geçirdiği çocukluk yıllarından söz etti. Bana okul günlerini, Cambridge'de geçirdiği yılları ve siyasi inançlarının kökenlerini anlattı. Sonra «Cambridge Casus Grubu»na geçti. Bu grup 1950'li yılların başlarından beri FBI ve MI5'in (İngiliz Güvenlik Servisi) ilgisini çekiyordu. Philby ilk kez Ruslara yaklaşmasını sağlayan adamın adını açıkladı. Bu adam ona, «Sana yabancı bir savaş alanında komünizm uğruna ölmekten daha önemli bir görev verecekler,» demişti.

Philby Viyanalı bir kız olan ilk aşkından da söz etti. İkisi o tehlikeli ama heyecanlı 1933-1934 yıllarında komünist ve sosyalistlerin Avusturya'dan kaçmalarına gizlice yardım etmişlerdi. O günlerde Sağ ve Sol Avrupa'nın en güzel başkentlerinden biri olan Viyana'nın sokaklarında çarpışıyorlardı. Philby, **The Times** gazetesinin savaş muhabiri olarak İspanya'da geçirdiği

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

günleri de anımsadı. İç Savaşı faşist diktatör General Franco'nun tarafından izliyordu. Bu başlangıçtaki sosyalist eğilimini gizlemek için yaptığı «sağcı bir görünüm» planının bir parçasıydı.

Philby sonra İkinci Dünya Savaşı sırasında SIS'de Almanya'ya karşı açılan istihbarat mücadelesinde yaptığı çalışmalardan gururla söz etti. Abwehr'in (Alman Askeri İstihbaratı) şefi Amiral Wilhelm Canaris'in öldürülmesi için bir plan hazırlamış, ama SIS'i savaş sırasında yöneten General Sir Stewart Menzies bunu kuşku götürecek siyasi nedenlerle reddetmişti. Philby savaş sırasında Ruslar için yaptığı en önemli çalışmayı da açıkladı. Bu iddia doğruysa tarihin akımının bu yüzden değiştiğini söyleyebiliriz.

Philby Soğuk Savaşın başlarında Batı istihbaratının Sovyet blokuna karşı giriştiği hareketleri nasıl engellediğini anlattı. Ama KGB'nin hâlâ geçerli olabilecek operasyon yöntemlerini açıklamamaya dikkat etti. Bu gizli harekâtın insanca yanından söz ederken ihanet ettiği ve ölüme yolladığı Batılı ajanlara olan duyguları konusunda da açık konuştu.

Washington'daki görevin KGB'deki meslek hayatı bakımından ne kadar önemli olduğundan, Amerikan istihbarat alanında edindiği dost ve düşmanlardan, yeteneklerine saygı ve hayranlık duyduğu ajanlardan, aşağı gördüğü kimselerden söz etti. Sonra Washington'da KGB'deki çalışmalarının sezilmeye başlamasına yol açan karar hatasının ayrıntılarına geçti. Moskova'nın, yıldız subayının yanlışlıkla güvendiği bir dostu yüzünden kontrolu kaybetmek üzere olduğunu anlayarak durumu düzeltmeye çalışmasını anlattı.

Philby'nin hem SIS, hem de KGB'deki meslek hayatı mahvolmuştu. Görünüşte her şey onun için sona ermişti artık. Köstebek bu başarısızlığa alışabilmek için birkaç yıl ne kadar çabaladığını anlattı. Sonra Philby'nin kendisine şahsen ihanet ettiğini düşünen FBI Başkanı J. Edgar Hoover'ın giriştiği gizli operasyon tersine dönmüştü. Böylece Philby'nin maskesi düş-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

memiş, tersine onun ajanlık yaşamının yeniden başlamasına yol açmıştı. İngiliz hükümeti onu yeniden işe almıştı. Philby bana SIS'deki eski dostlarının Amerikalılara hiç haber vermeden onu tekrar işe almalarından ve kendisini ajan olarak Beyrut'a yollamalarından söz etti. Sonra da şaşılacak bir iddiada bulundu. SIS sonunda Philby'nin başından beri Ruslar hesabına çalıştığını gösteren kesin kanıtlar elde ettiği zaman, Köstebeğin tutuklanmasının Londra ve Washington'da skandallara neden olacağını düşünmüş ve onun karşı tarafa sığınmasını sağlamaya çalışmıştı. Philby, SIS'in bu taktiğinin etkili olduğunu, Beyrut'tan kaçmaya karar verdiğini itiraf etti. Bunu nasıl başardığını ve Sovyet toprağına ayak bastığı zaman olanları anlattı.

Ancak söz Sovyetler Birliği'nde geçirdiği zamana geldiğinde Philby sanki ruhunun derinliklerini açıp gösterdi. «Başlangıçta her şey yolunda gitti,» dedi. «Ama sonra kuşku ve düş kırıklığıyla dolu bir süre başladı. Sanki KGB beni başından atmıştı. Hayatımda hiçbir kadın yoktu. Tek teselli kaynağım viskiydi. Bu durum birkaç yıl sürdü. Sonra gerçek aşkı biraz geç olmakla birlikte harika bir kadında buldum. Artık o yaşantımın merkezi. Tekrar KGB'de çalışmaya başladım. Şimdi yetmiş altı yaşındayım ama istihbarat savaşında faal bir görev yapıyorum.»

Philby'nin casusluk yaşamının dışında kalan şeylerden de söz ettik. Ben bu adamın içyüzünü görebilmek için elimden geleni yaptım. Ama karşımdaki aldatmacayı profesyonel bir ustalık sayan bir casus vardı. O yüzden bu iş kolay olmadı. Philby'le casusluğun ahlak kurallarından, siyasetten, güdüden, dostluktan, vatanseverlikten, şereften, sadakatten, ihanetten, kalleşlikten ve insanların durumundan söz ettik. Philby bana Batı ve Sovyet liderleri, Afganistan, Çin, Vietnam ve Avrupa konusundaki görüşlerini de açıkladı. Sevdiği casus romanı yazarlarından, günümüzün gençliğinden, modern müzikten söz etti. Sovyetler Birliği'ndeki yaşamın zorluklarından da. Ama

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ona göre bunun memnunluk verici yanları da vardı. Sağlığı, Sovyet tıbbı, mali durumu, Küba'ya yaptığı yolculuk ve Doğu blokundaki seyahatleri konularında da bilgi verdi. CIA'deki iş arkadaşlarını anımsadı ve tekrar görmeyi istediklerinin adlarını söyledi.

O sırada daha fazla yaşayamayacağını biliyor muydu? Bana kalp hastalığının tedavisi için hastanede yattığını açıkladı. «Ama ciddi bir şey yok,» dedi. «Doktorlarım bana rahatıma baktığım takdirde daha uzun yıllar yaşayacağımı söylediler.» Ama söylediği bir şey ölümünden sonra benim için önem kazandı. Onunla bana açıkladıklarının en iyi ne biçimde yayınlanabileceğinden söz ediyorduk. Philby daha çok bir kitabın üzerinde duruyordu ama bunun yazılması aylar alacaktı. Ya da gazetede çıkacak bir yazı dizisi de olabilirdi. Bu çabucak yayınlanabilirdi. Philby bana, «Kararı siz verin,» dedi. «Ama bence ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur.»

Tabii bütün bu konuşmalarla ilgili bir sorun da vardı. Bütün bunların ne kadarını Philby adlı adam söylemişti, ne kadarını KGB'den bir subay? Bütün bu bilginin ne kadarı gerçekti. Ne kadarı mahsus uydurulmuş hikâyeler? Philby'nin açıkladıklarının önemli bir bölümü araştırılabilirdi. Bu kitapta okuyacağınız hikâyede bu araştırmaların sonucunu açıklıyorum. Ancak Philby'nin açıkladığı pek çok şeyin desteklenmesi için SIS, MI5, CIA, FBI ve KGB'nin arşivlerinden yararlanılması gerekiyordu.

Temelde Philby sorularıma üç değişik biçimde cevap verdi. Bazen, «Cevabı biliyorum ama açıklamak niyetinde değilim,» dedi. «Çünkü KGB'nin operasyon yöntemleriyle ilgili.» Bazen de, «Evet, olay böyle oldu,» diye cevap verdi. «Bundan istediğiniz anlamı çıkarabilirsiniz.» Ya da, «Bunu gerçekten bilmiyorum,» dedi. «Bu soruyu iş arkadaşlarıma sormam da iyi olmaz.»

Philby benimle buluşup konuşma fikrinin KGB'den çıkmadığına beni inandırmak için çok çabaladı. «Onlara bunu ben önerdim. KGB de bana, 'Madem konuşmak istiyorsun,' dedi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

'O halde neden Graham Greene'i seçmiyorsun?' Greene son zamanlarda sık sık Sovyetler Birliği'ne geliyor, KGB onun daha uygun olacağını düşünüyordu. Onlara Greene'in bir dost ve eski bir meslektaş olduğunu söyledim. Ben tarafsız olabilecek biriyle konuşmayı istiyordum. Bu fikri beğenmediler ama sonunda razı oldular.» Bu bakımdan Philby'e inanıyorum. Bir kere orada kaldığım sürece bana hiçbir zaman özel bir biçimde davranılmadı. Ülkeden ayrılacağım sırada not defterlerimi gümrükten geçirmeme izin vermemeleri ihtimaliyle karşılaştım. Philby, «Eğer defterlerinizi alırlarsa,» dedi. «Bana haber verin. Onları sizin için geri alabilirim.»

Londra **Sunday Times** gazetesinde konuşmalarımızın bir bölümünü yayınladığım zaman çok eleştiri aldım. Bazı yorumcular, «Philby'nin davetini kabul etmemeliydin,» dediler. «Philby sömürülerini açıklamak istediyse, **Pravda** ya da **İzvestia**'dan yararlanmalıydı. Batılı gazeteciler Moskova'ya hac yolculukları yaparak ona yardım etmemeliler.» Eski kıdemli FBI ajanlarından Robert Lamphere daha fazla kıyamet koparılmamasına şaştı. «Philby ülkesine ve kuşağına ihanet etti. Müthiş bir ahlaksız o. Ama burada kendisinden hemen hemen bir kahraman ve casusluk alanında yaşlı bir devlet adamı gibi söz ediliyor. Aslında utanılacak bir şey bu.»

Diğerleri konuşmalarımızda Philby'nin son yıllarını geçirmek için İngiltere'ye dönmesine izin verilmesiyle ilgili bir rica gizli olduğunu düşündüler. Eski bir MI5 üyesi olan ve Philby'i yakından tanıyan Ted Allbeury, «Philby her zaman vatanına dönmek istedi,» dedi. «Son derecede kederli bir insan o. Sussex'te kapısını gül sarmış bir kulübenin hayalini kuruyor. Tam bir 'Britanyalı' örneği. Maçların sonuçlarını öğrenmek için Telecom numarasına telefon eden biri. Bence Philby nabız yokluyor. Bu röportajlara nasıl bir tepki gösterileceğini, bunların ne tür bir tartışmaya neden olacaklarını anlamaya çalışıyor.

«Phillip Knightley'i kullanıyor. Boş umutlardan biri bu. Bir delikanlıyken en yakın arkadaşınızdan o sarı saçlı güzel kız-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

la sizin adınıza konuşmasını isteméye benziyor. Knightley de bilerek ya da bilmeyerek İngiltere hükümetine ve İngiliz halkına bunu yapıyor.»

İngiliz macera romanları yazarı Frederick Forsyth da aynı fikirdeydi. Forsyth'ın **Dördüncü Protokol** adlı romanındaki karakterlerden biri Philby'di. O da, «Philby Eski İngiltere'ye karşı müthiş bir özlem duyuyor,» dedi. «Her dergi ve gazeteyi alıyor. **Times**'ın bulmacasını çözmek için sabırsızlanıyor. Ve İngiltere'de olan her şeyi öğrenmek için çaresizce çabalıyor. Hatta İngiliz işadamlarının konuşmalarını dinlemek için Moskova'da bara bile giriyor. Tabii KGB kendisine o kadar önem vermiyor. Philby yıllar önce KGB'nin beş büyük yıldızından biriydi. Burgess, Maclean, George Blake ve Blunt da diğer dört as. Ama aradan çok zaman geçti. Philby artık kaymış bir yıldız. Onunla ilgilenmiyor, fikrini de sormuyorlar.»

Time dergisi Philby'nin konuşmayı istemesinin nedenleri ne olursa olsun, Moskova'nın bunu bir avantaj saydığına karar verdi. «İstihbarat ajanları bunun Sovyetler Birliği'nin daha açık gözükmesi için oynanan bir halkla ilişkiler oyunu olduğunu düşünüyorlar,» diye yazdı. «Ne de olsa yakında Reagan'la Gorbaçov'un zirve toplantısı var. Moskova'nın görüşüne göre bu oyunu başlatmanın tam zamanı. Bu manevrayı başka türlü izah etmek mümkün değil.»

Şunu hemen açıklamalıyım: Philby'le konuşma fırsatı elime geçtiği zaman bunu yakalamak konusunda hiç duraksamadım. Nedeni basitti. Vatana ihanet İngilizlerin ilgisini özel olarak çeker. Belki de bunun nedeni bu tür olaylarla çok sık karşılaşmış olmalarıdır. Bu olayda, Philby hakkında milyonlarca kelime yazılmış olmasına rağmen bu adam hâlâ bir bilmece sayılıyordu. Philby'nin konuşmalarımız sırasında söyleyeceği **herhangi bir şeyin** onu ve nedenlerini anlamamıza katkıda bulunacağını düşünüyordum. Ve bir demokrasinin hatalarından ders alınabileceği iddialarımız doğruysa, o zaman Philby olayından ne kadar ders alırsak, bizim için o kadar iyi olur.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sonunda Rusya'dan ayrılırken Batı'ya ihanet eden yüksek tabakadan bir İngilizin tam ve mahrem bir portresini elde ettiğimden emindim. O sınıfına ve yetiştirilme yöntemlerine karşı gelmeye karar vermişti. Ama bunu kusursuz nedenlerle yaptığına inanıyordu. Ve bu adam ondan sonraki yaşamını kafasının iki ayrı bölümünü geliştirmek için harcamıştı. Philby'nin özel hayatının bazı ayrıntılarının çok kişiyi öfkelendireceğini biliyorum. Ama bunlar çoğu zaman Philby'nin profesyonel yaşamıyla içiçe. Ayrıca olayı anlayabilmek bakımından hayati önemleri de var.

Bir insan olarak Philby hakkında ne düşünürseniz düşünün tartışılamayacak bir gerçek de var: Bir casus olarak eşi görülmeyen biriydi.

1967'de Londra **Sunday Times** gazetesinin Araştırma Bölümü Insight'ın editörü olan Bruce Page beni iki yıldan beri çalıştığım muhabirler odasından çıkardı. Bana gizli bir görev verecekti. Kim Philby'nin yaşamını aydınlatacak bir ekibe katılacaktım. Sonradan gruptaki gazetecilerin sayısı on sekizi bulacaktı. Başlangıçta çok heveslendiğimi söyleyemeyeceğim. Çünkü bence Philby'nin hayatında öyle çözülecek bir esrar yoktu.

O sırada Philby hakkında bütün bildiğim şundan ibaretti: **Observer** ve **Economist**'in Ortadoğu muhabiriyken 1963 yılının Ocak ayında Beyrut'ta ortadan kaybolmuştu. O yılın yaz mevsiminde Moskova'da ortaya çıkmıştı. Kendisine Sovyetler Birliği vatandaşlığına geçmesi için izin verilmişti. Page bana o gün yine Insight ekibinin bir üyesi olan David Leitch'in 1964'de Nikita Kruşçev'le röportaj yapmak için Sovyetler Birliği'ne gittiğini açıkladı. Leitch, Kruşçev'den Philby'le röportaj yapmak için izin istemişti. Genel Sekreter de Philby'nin bu röportajı istemesi şartıyla izin vermişti. Leitch Philby'le konuşmak için resmen başvurmuştu. Ancak çok geçmeden Kruşçev göz-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

den düşmüş ve Leitch de bir haber alamamıştı.

Page, «Gazete 1965'de Philby'le tekrar ilgilenmeye başladı,» diye açıkladı. «Sovyet casusu 'Gordon Lonsdale'in (Conon Molody) anıları İngiltere'de basıldığı ve **People**'da dizi halinde yayınlandığı zaman. Leitch, Lonsdale'in kitabını aslında Philby'nin yazdığını duymuştu.» (Sonradan bu iddianın doğru olduğu anlaşıldı. Philby 1967'de Moskova'da Murray Sayle'e, «Kitabı biraz biçime soktum,» dedi. «Gordon harika bir insan ama aslında edebiyattan anlamıyor.») **Sunday Times**'ın Philby'e karşı duyduğu geçici ilgi ancak 1967'nin başlarında bir saplantı halini aldı.

Editör Harold Evans, **Observer** muhabirlerinden Patrick Seale'in Philby'i Beyrut'tayken tanıdığını ve Köstebeğin üçüncü karısı Eleanor'la birlikte bir kitap yazdığını duydu. **Observer**'la **Sunday Times** arasında her zaman şiddetli bir rekabet vardı. Evans da Eleanor Philby'nin hikâyesiyle başa çıkabilmenin yollarını aramaya başladı. Arşivde Philby hakkında fazla bir şey yoktu. 1951'de iki diplomat, yani Guy Burgess'la Donald Maclean Moskova'ya kaçtıkları zaman gazeteler ilk kez Philby'den söz etmişlerdi. O sırada o Washington'daki elçilikte birinci kâtip olarak görev yapıyordu. Ve Burgess'le de aynı evde oturmuştu. Bu durum bir milletvekilinin Burgess'le Maclean'i kaçmaları için uyaran «Üçüncü Adam»ın Philby olabileceği fikrini öne sürmesine yol açtı. Ancak kısa bir süre sonra Dışişleri Bakanı Harold Macmillan bir açıklama yaparak Philby'i temize çıkardı. «Mr. Philby'nin bu ülkenin çıraklarına ihanet ettiğine ya da şu 'üçüncü adam' denilen kimse olduğunu düşünmeme yol açacak hiçbir neden yok. Tabii Üçüncü Adam diye biri var idiyse.»

Gazetelerde Philby'nin 1963'de Beyrut'ta ortadan kaybolması konusunda pek az haber vardı. Gazeteciler onun nerede olduğuna dair tahminler yürütüyorlardı. Sonra da bunu Moskova'nın Philby'nin Sovyet uyruğuna geçtiğini bildiren açıklaması izlemişti. Arşivdeki dosyada bir de parlamento raporu bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lunuyordu. Edward Heath, Avam Kamarasında soruları cevaplarken Philby'nin Rusya'ya kaçmadan önce Burgess aracılığıyla Maclean'i gerçekten uyardığını itiraf ettiğini açıklamıştı. Ancak olayın üzerinde durulmasına gerek olmayan, önemsiz bir şey olduğu izlenimini de uyandırmıştı.

Evans önce Philby, Burgess ve Maclean'in meslek hayatlarını incelemeye karar verdi. Böylece onları kimin 1930'larda Cambridge'de ajan olarak seçtiğini öğreneceğini umuyordu. Ama çok geçmeden iki olay editörün tutkusunun daha da artmasına yol açtı. Bir ipucu bulmayı uman Leitch, eski bir meslektaşı Alan Gwynne Jones'u aradı. **The Times**'ın eski savaş muhabiri olan Jones artık Chalfont Lorduydu ve Dışişlerinde çalışıyordu. Chalfont, Leithc'e Page'i hemen görmek istediğini söyledi. Ve bürosunda onlara, «Araştırmaları burada kesmelisiniz,» dedi. «Yaptığınız müthiş tehlikeli bir şey. Devam ederseniz düşmana yardım etmiş olursunuz.»

Sonra eski bir Dışişleri memuru olan John Sackur, Evans'a başvurarak Afrika muhabiri olmak istediğini söyledi. Evans, «Sadece Ortadoğu muhabirliği açık,» dedi. Sackur daha sonra bu görevi kabul ettiğini bildirdi ve işe alışmak için **Sunday Times**'da çalışmaya başladı. Evans bir gün ona Philby projesinden söz etti. Sackur o zaman, «Gazete boşuna zaman kaybediyor,» diye cevap verdi. «O hikâyeyi hiçbir zaman basamazsınız. Emirler. Kraliçe. Bu işin ucu ülkemizin en yüksek kimselerine dokunuyor. Philby, aşağılık köpeğin biriydi!»

(Sackur gazetede fazla kalamadı. Dış Haberler Editörü Frank Giles vaktiyle Dışişleri Bakanlığında çalışmıştı. Ve Sackur'un eskiden SIS ajanı olduğunu öğrendi ve onun işe alınmaması için ilgilileri uyardı. Sackur ise sonradan olayı şöyle açıkladı: «İstifa etmek zorunda kaldım. Çünkü bana Philby hakkında konuşmam için baskı yapıyorlardı ve bu gitgide daha da artıyordu.»)

Evans'ın olağanüstü bir hikâyeye karşı duyduğu açlık artmıştı. Gazetecilere özgü sezgileri ona bu işi mümkün olduğu

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kadar çabucak yapmasını haber veriyordu. Ancak yazının basılmaması için resmi baskı yapıldığı takdirde Genel Yazı İşleri Müdürü Sir Denis Hamilton'un desteğini sağlaması da şarttı. Evans, Hamilton'la konuştu. O da danışmak için büyük bir gizlilik içinde Başbakan Harold Wilson ve SIS'in Genel Müdürü Sir Dick Shite'a gitti. Sonunda bir anlaşmaya varıldı. Dışişleri Bakanlığı yardım etmeyecek ama araştırmalara engel de olmayacaktı. Buna karşılık **Sunday Times** da Philby'i bir kahraman haline getirmeyecekti. Birtakım açıklamalarla farkına varmadan bazı kimselerin hayatlarını tehlikeye atmamak için yazı basılmadan önce ilgililere gösterilecekti.

Artık araştırma hızla ilerliyor, Evans gerektiği zaman haber odasından diğer muhabirleri de görevlendiriyordu. Şansım bana iki kez olağanüstü bir biçimde yardım etti. Philby'nin eski iş arkadaşlarını ararken Leslie Nicholson'un izini bulmayı başardım. Eski bir SIS memuruydu ve emekli maaşı yüzünden Servisle arası bozulmuştu. John Whitwell adıyla meslek hayatı konusunda **İngiliz Ajanı** isimli bir kitap yazmıştı. Nicholson beş parasızdı ve kanserden ölüyordu. Londra'da East End'de bir kahvenin üzerindeki odada yoksul bir yaşam sürüyordu. Onu seçtiği güzel bir lokantaya öğle yemeğine götürerek SIS memuruyken sürdüğü lüks hayatı yeniden tattırdım. Nicholson uysal ve iddiasız bir adamdı. Ve «Eski Firma» demekte ısrar ettiği Serviste geçirdiği günleri hatırlamak hoşuna gitti. Önce ona bilgisizliğimi gizlemek için dolambaçlı bir biçimde sorular sordum. Ama üçüncü ve dördüncü konyağı içerken sorularım daha açık bir hal aldı.

Sonunda Nicholson durumu anladı. **Sunday Times**, Philby'nin Ruslar adına casusluk yaptığı sırada SIS'de çalıştığını biliyordu ama görevinin ne olduğundan, durumun gülünçlüğünden haberi yoktu. Ve Nicholson büyük bir zevkle bana bunu açıkladı. «Dostum, o telaşın nedeni Philby'nin bizim Sovyet Bölümünün şefi olmasıydı.»

Konyağın etkisinden kurtulmaya çalıştığımı hatırlıyorum.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

«Şunu iyice anlamalıyım. Yani Ruslar aleyhindeki gizli operasyonları yöneten bu adam aslında bir Rus ajanı mıydı?»

Nicholson hayretimin zevkini çıkardı. «Evet, öyle.»

Sunday Times 1 Ekim 1967'de hikâyeyi alelacele açıkladı. Çünkü **Observer**, Seale-Eleanor Philby hikâyesini pazar günü basmaya karar vermişti. Haberin yayınlanmasından hemen sonra Page bana Shropshire Şerifi John Reed'den gelen bir mektubu verdi.

Bu mektupta Philby hikâyesinin ele geçiremediğimiz bir yanıyla ilgili bilgi vardı. Bundan Philby'nin NKVD subayı Konstantin Volkov'un 1945'de başarısızlıkla sonuçlanan Batıya sığınma çabalarıyla ilgisi olduğu anlaşılıyordu. Bu KGB Köstebeği olarak Philby'nin karşılaştığı ilk aksilikti. Bu olayı izleyen pazar günü edindiğimiz bilgiyi yayınladık ve böylece yazıların neden olduğu heyecana bir yenisini ekledik. Dışişleri Bakanı George Brown resmi bir ziyafette **Sunday Times**'ın sahibi Roy Thomson'u açıkça suçlayarak, «Gazeteleriniz ülkeye çok ciddi bir zarar veriyor,» dedi. Bu kadar da kalmadı. Philby de Evans'a bir telgraf çekerek anılarının İngiltere'de yayınlanmasını istediğini açıkladı ve Moskova'ya onunla pazarlık etme yetkisi olan birinin yollanmasını bildirdi. Murray Sayle Rus vizesi almıştı. Rusya'daki uzay çalışmalarıyla ilgili bir yazı hazırlayacaktı. Evans, Sayle'den Philby'le bağlantı kurmasını istedi. Sayle, Köstebekle konuştu. Röportaj sırasında Philby olağanüstü bir öneride bulundu. İngiltere'de hapiste olan karı koca Rus casusları Kroger'ların serbest bırakılmaları şartıyla kitabının yayınlanmasından vazgeçebilirdi. Sayle'in röportajı 17 Aralık 1967'de gazetenin birinci sayfasında yayınlandı.

Sonra telif hakkı dünyadaki bütün yayıncılara satıldı. Insight ekibi yazıları kitap haline getirdi. Bir insanla konuşmadan onun hayatından söz etmek sıkıcı bir şeydi. Philby kitabın «gerçekten kendisi» olduğunu söyledi ama ben de diğer yazarlar gibi portrenin bir boyutunun eksik olduğunu düşündüm. Philby'nin kişiliğini biraz olsun yakalayabilmiştik ama bu kadarı yeterli değildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sayle'le yaptığım konuşma da hoşnutsuzluğumu arttırdı. O Philby'i kendince değerlendiriyordu. Sayle, Köstebeğe birkaç kez vatanına ihanet ettiği için pişmanlık duyup duymadığını sormuştu. O da her seferinde, «Ben kimseye ihanet etmedim,» demişti. «Her zaman aynı fikirdeydim ve aynı işveren için çalıştım. Ben bir sızma ajanıydım. Karşı taraf oynadığım role inanacak kadar gülünçse bu sadece onları ilgilendirir.»

Ama Sayle'e Philby ikili oyunun zevkini çıkarmış gibi gelmişti. «Psikolojisinin bir yanı var. Bu, her gün birlikte çalıştığı kimselerin bilmediği bir sırrı olmasından büyük zevk almasına yol açıyor. Tabii casusluk garip bir serüven. Resmen desteklenen yarı suçlu biri olmak. Cesaret ve hilekârlık karışımı bir şey bu. Bunu sezmek için casus olmak gerekir. Philby'nin koyu bir Marxist olduğunu sanmıyorum. Marxist dili konuşmuyor. Bir Marxist gibi düşünmüyor. Onunla konuştuğum zaman sanki karşımda oraya yerleştirilmiş bir İngiliz memuru vardı.»

Ben de Philby'nin Moskova'daki posta kutusuna bir mektup yazdım ve ona **Sunday Times**'ın kitabından birini imzalayıp yolladım.

Philby cevap vererek bana teşekkür etti ve John Le Carre'nin önsözü konusundaki fikirlerini açıkladı. Ben de ona yeniden yazdım. Böylece mektuplaşmaya başladık. Ve bu yirmi yıl sürdü. Philby'nin mektupları gevezece, bilgi dolu ve çoğu zaman eğlendiriciydi. Philby'nin İngiltere'yle ilgili siyasi dedikodulara susamış olduğu anlaşılıyordu. Özellikle Mrs. Thatcher'la ilgili haberlere meraklıydı. «O Grantham'lı meraklı kızın rejimi sırasında neler yaptığınızı merak ediyorum.»

Philby bazen insanı meraklandıracak bir biçimde Sovyetler Birliği'ndeki çalışmalarından söz ediyordu. «Birkaç haftadır dışarıdaydım. Yeni döndüm.»

Bir akşam SIS'in eski Genel Müdürü Sir Maurice Oldfield'le yemek yerken Philby'nin açıklamalarından ve bunun neden olduğu sorulardan söz ettim. Oldfield, «Onun bir yere gittiği yok,» dedi. «Sadece size yazdığı mektupları okuyacağımızı bi-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

liyor.» (Zaten Philby de başlangıçta mektuplarımızın «iki uçta» da açılacağını yazarak beni uyarmıştı.) Oldfield ekledi. «Philby mesele çıkarmayı, bizim sağa sola koşarak ne yaptığını öğrenmeye çalışmamızı istiyor. Kim sorun yaratmakta her zaman ustaydı zaten.»

Philby'le mektuplarımızda kitaplardan ve televizyon oyunlarından söz ediyorduk. «Granada televizyonunun 'Philby, Burgess ve Maclean' adlı bir oyun yayınladığını birkaç kaynaktan öğrendim. Bunların arasında büyük kızım da var. Diziyi beğenmiş ama kadınları biraz şirret bulmuş. Biz (KGB) oyunu video bilmemnesine aldık. Herhalde oyunu yakında seyredebileceğim. Utanacağım anlar olacak sanırım.» Philby casuslukla ilgili belgeselleri, bu tür romanları tercih ediyor, bu iki türdeki son kitapları da okuyordu.

«Le Carre'nin son kitabını istedim. Onun sizin kitabınıza yazdığı önsöz benden pek hoşlanmıyormuş gibi bir izlenim bıraktı bende. Ama biz cömertiz ve Le Carre'nin o büyük servetine katkıda bulunmayı isteriz.»

Bu mektuplaşma bir keresinde kesildi. Bu, **Sunday Times** için yazdığım makalede Philby'nin bir kitapla ilgili fikirlerini bir iki cümleyle açıkladığım zaman oldu. Sözkonusu Anthony Blunt'ın eski bir Rus ajanı olduğunu açıklayan bir eserdi. Philby fikirlerini gazetede açıklamama aldırmadı. Sadece, «Böyle yapacağınızı bilseydim, düzyazı anlatımıma daha özen gösterirdim,» diye yazdı. Ancak Philby'nin KGB'deki amirleri kişisel bir mektubun bu biçimde kullanılmasına itiraz ettiler. Ve onunla bir yıldan daha uzun bir süre yazışamadık. Sadece onun hasta olduğunu duydum. Daha sonra Philby'e tekrar yazdım. Karımla Amerika, Avustralya ve Hindistan'a gidecektik. Oradan Devrimin yetmişinci yıldönümünde bir grupla Moskova'ya da uğrayacaktık. Bu ekim ayı turu sırasında Philby'den hiçbir haber çıkmadı. Ama Londra'ya döndükten sonra 13 Kasım 1987'de, ondan bir mektup aldım.

«Hindistan'dan yazdığınız mektup ancak altı haftada eli-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

me geçti,» diye yazıyordu. «Bu konu sizi hâlâ ilgilendiriyorsa, sizinle yakın bir gelecekte uzun uzun konuşabiliriz...» Philby olayın gazetelere yansımamasını da istiyordu. Sonunda resmi daveti aldım.

Karımla 18 Ocak 1988'de Moskova'daydık. Hava müthiş soğuktu. Bir taksiye binerek Belgrad Oteline gittik. Odamıza çıktıktan yirmi dakika sonra telefon çaldı. Bu Philby'le yaptığım ilk konuşma olduğu için her şeyi çok iyi hatırlıyorum. Telefonda bir sessizlik oldu. Sonra bir ses, «Knightley siz misiniz?» dedi.

Ben : Evet...

Philby : Ben, Kim Philby.

Ben : Merhaba, Mr. Philby.

Philby : Sizinle konuşmak ve sağ salim buraya gelebildiğinizi anlamak çok hoş. Şimdi beni dinleyin. Yorgun musunuz? Yoksa akşamı bizimle geçirmek ister misiniz?

Ben : Akşamı sizinle geçirmek isteriz.

Philby : Yirmi dakika içinde hazır olabilir misiniz?

Ben : Evet.

Philby : İyi. Yirmi beş dakika sonra lobide olursanız, bir komşum gelip sizi alır.

Komşu Vladimir siyah deri paltolu iriyarı, neşeli bir gençti. Belki bir komşuydu ama Philby'nin sonradan itiraf ettiği gibi KGB'nin yönetim bölümünde çalışıyordu. Vladimir bizi küçük siyah bir arabaya götürdü. Direksiyonda da yine Boris adında bir KGB memuru vardı. Philby'lerle yapacağımız her konuşmaya bizi Boris götürecekti. Philby bana adresini titizlikle gizlediğini açıkladığı için arabanın perdelerinin kapatılacağını sanıyorduk. Ama öyle bir şey olmadı. Bizi doğruca Philby'nin apartmanına götürdüler. Ama gece olduğu ve Moskova trafik kurallarına göre sık sık sola dönüşler yaptığımız için binanın nerede olduğunu bilmiyorum.

Sonunda dar bir sokağa girdik. Bir yanda içinde birkaç ağaç olan bir park vardı. Diğer yanda ise içeri bodrumdan gi-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rilen savaştan önce yapılmış bir apartman bloku. Vladimir bizi biraz fazla sarsılan bir asansöre götürdü. (Philby daha sonra, «Bir gece bana gelen iki general asansörde birkaç saat kapalı kaldılar,» diye şaka etti.) Daire ya beşinci ya da altıncı kattaydı. Çünkü asansör her iki kat arasında duruyor. Vladimir de durmadan düğmeye basıyordu. Hangi katta olduğunuzu gösteren bir şey de yoktu. Sonunda kendimizi Rusya'da çok görülen kapitone geçirilmiş kapılardan birinin önünde bulduk. Burada bir gözetleme deliği ve zil vardı. Ama kapıya dairede kimin oturduğunu açıklayan bir kart takılmamıştı. Vladimir zili çaldı. Biri içeriden bize baktı. Sonra birdenbire Philby eşikte belirdi. Elini uzatarak gülümsedi. Karısı Rufa'yı tanıştırdı. Paltolarımızı ve kürk başlıklarımızı aldı. Tam sevimli bir İngiliz ev sahibi gibi davranıyordu. Bizi misafir odasına götürdü. «Lütfen rahatınıza bakın. Şimdi... ne içersiniz?»

İlk viskimizi içerken Philby'i çok iyi gördüğümü söyledim. İki üç yıl önce çekilmiş olan bir fotoğrafını görmüştüm. Onda gerçekten hasta gibi gözüküyordu. Şişman, yüzü şiş ve yaşından daha büyük gösteren biri gibi. Ama şimdi karşımda bambaşka bir insan vardı. İnce, canlı, gençler gibi neşeli biri.

Philby, «Gerçekten iyiyim,» dedi. «Burada olmanızın nedenlerinden biri de bu. Sizi görmeye razı olmamın nedenlerinden biri. Etrafta bir söylenti dolaşıyordu. Olmayacak bir şey... Kanada'da çıkmıştı bu dedikodu. Sözümona berbat durumdaydım, hastaydım, KGB beni terketmişti ve İngiltere'ye dönmeyi çok istiyordum. Bu iddiaların hiçbirinin doğru olmadığını gözlerinizle görmenizi istedim. Şimdi... hemen çalışmaya başlayalım mı?» Ben dinlenmeyi, gecenin zevkini çıkarmayı ve çalışmaya ertesi gün başlamayı tercih edeceğimi söyledim. Anlaşılan doğru cevaptı bu. Philby, «İyi,» dedi. «Bardağınızı verin. Ben hayatın zevkini çıkaran insanlardan hoşlanırım.»

Philby, Moskova'nın en iyi apartmanlarından olduğu söy-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

lenen binadaki dairesinde rahat sayılabilecek bir yaşam sürüyordu. Çalışma odasında Che Guevera'nın çerçeveli iki büyük fotoğrafı olduğunu gördüm. Oysa Sovyet liderleri Che Guevera'dan hiç hoşlanmazlardı. Philby sorum üzerine, «Onları Küba'dan getirdim,» diye cevap verdi. «Onları size Castro mu verdi?» dedim. Philby, «Hayır,» diye başını salladı. «Castro'yla karşılaşmadım. Sadece Küba Servisindeki meslektaşlarımı gördüm.» Nedense Guevera'dan söz etmek istemiyordu.

Philby'le daha çok bu çalışma odasında konuştuk. Bir keresinde ona içeride dinleme aygıtları olup olmadığını sordum. «Bu konuda hiçbir fikrim yok,» dedi. «Ama pek sanmıyorum. Bantlar dinlenmeyecek ya da yazılı rapor okunmayacak olduktan sonra bir yere mikrofon yerleştirmek ne işe yarar? Ve böyle bir iş için çok kişi gerekir.»

Philby'lerle ilk yemeğimizi yemek odasında küçük bir masada yedik. Burada daha büyük antika bir İspanyol masa vardı. Bu Philby'nin İngiltere'deki bir arkadaşının hediyesiydi. Dört kişi olduğumuz için küçük masa daha samimi havalıydı. Odanın dibindeki dolapta KGB'nin Philby evlendiği zaman hediye ettiği İngiliz porselen takımı vardı. Duvarlara resimler asılmıştı. Bunlardan birini Philby'nin eski dostu Sir Anthony Blunt veda armağanı olarak vermişti. Blunt da Sovyet istihbaratı adına çalışmıştı.

Yemeği yarı Rus, yarı Polonyalı olan ve iki ülkenin mutfağını da birleştirmekten hoşlanan Bayan Kirby yaptı. Masada tipik İngiliz manzaralarıyla süslü Amerikan servisi vardı. İşin garibi bu manzaralardan biri vatan hainlerinin geleneksel olarak idam edildikleri Londra Kulesiyle ilgiliydi. Sofraya İngiliz viskisi, Gürcü şarabı ve Rus şampanyası kondu.

Philby kadehini şerefe kaldırdı. «Bu kutlama için iki neden var. Bir, evime çağırdığım ilk Batılı gazeteci sizsiniz. İki, birkaç gün sonra ben Sovyetler Birliği'ne geleli yirmi beş yıl olacak.»

* * *

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Böylece röportaja başladık. Genellikle akşamları, yemekten önce ya da sonra konuşuyorduk. Gece otelde ne kadar geç olursa olsun öğrendiklerimi mutlaka yazıyordum. Ve her gece ben yazı yazarken telefon çalıyor ve bir erkek aynı şeyi tekrarlıyordu hep. «Yanlış numara.» Arayan Philby'nin güvenliğinden sorumlu olan KGB subayıydı sanırım. Moskova'nın karanlık sokaklarında dolaşarak bir işler karıştırıp karıştırmadığımı anlamaya çalışıyordu.

Altıncı günün sonunda Philby de ben de bitkin haldeydik. Yanılmıyorsam Köstebek hem benden, hem de ona hatırlattığım geçmişle ilgili hayaletlerden kurtulacağı için seviniyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÜNLÜ KÂŞİFİN GÖLGESİNDE

1

Philby atalarının Danimarka'dan geldiklerine ve soyadının aslında Filby olduğuna inanıyordu. «F'nin yerine Grek PH'yi kimin geçirdiğini Tanrı bilir.» Essex'de XVIII. yüzyıldan beri Philby'ler yaşıyordu. Kim Philby de onların torunuydu. Ve o İngiliz kahramanlarından Mareşal Lord Montgomery'le de uzaktan akrabaydı.

Kim'in babası «Jack» Harry **St. John** Bridger Philby'di. Annesi ise Pencab Eyalet Demiryollarında çalışan bir mühendisin kızıl saçlı kızı Dora Johnston. Dora'da Hintli kanı olduğu konusunda tartışmalar çıktığını belirtmeliyim.

Philby'nin babası St. John, Doğuya karşı daima büyük bir ilgi duyan ve orada yaşayan ırklardan kimselerle hemen kaynaşan o İngilizlerdendi. Hintlilerle o kadar iyi geçiniyordu ki, bir amiri dosyasına şöyle bir kayıt düştü. «Yerlilerle fazla kaynaşıyor.» St. John sonradan Müslüman oldu ve kendisine ikinci eş olarak Suudi Arabistanlı bir kölenin kızını seçti. Mekke'de oturuyor, Araplar gibi giyiniyordu. Çölde ata binmek konusunda herhangi bir kabile üyesiyle yarışacak durumdaydı. Deve eti yiyor ve Etopya maymunları besliyordu. Fransızca, Almanca, Urdu, İran, Puştu ve Pencap dillerini ve Arapça biliyordu. Ama hiçbir zaman İngiliz olmaktan vazgeçmedi. İki defa Parlamento

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

seçimlerine girdi, **Times** gazetesine makaleler yazdı, bir kâşif olarak bütün dünyada saygı uyandırdı, kriket maçlarını kaçırmamaya çalıştı. Ve Londra'da Athennaum Kulübünün de üyesiydi.

Cambridge mezunu olan St. John, bütün dünyanın hayranlık duyması gereken bir insandı. Tarih, klasikler, arkeoloji, bilim, siyaset ve ekonomi, İslamiyet, Fransız ve Alman Edebiyatı, ornitoloji ve jeoloji, haritacılık ve keşifler konusunda rahatlıkla konuşup yazacak kadar derin bilgiyi sahipti. Burton ve Doughty'nin Arabistan'ın bilmedikleri köşelerini dolaştı. Öyle ustaca haritalar çizdi ki, petrol arayıcıları bugün bile onlardan yararlanıyorlar. Kraliyet Coğrafya Derneği ona Kurucu Madalyası verdi. İlk Burton Madalyasını da yine o aldı.

St. John çok iyi bir yöneticiydi. Fikirleri zamanına göre ileriydi. Memurluk hayatında çabucak yükselmesi gerekirdi. Hatta Hindistan Valisinin maiyetinde çalışması da. Ama bunu başaramadı. Çünkü çoğu zaman dikbaşlılığı yüzünden amirleriyle takışıyordu.

St. John çocukluğundan beri annesi May'in ne kadar para sıkıntısı çektiğini biliyordu. Onun rahatını sağlayacağına da yemin etmişti. Ama yine de hayatının önemli bir bölümünü mali sıkıntılar içinde geçirdi. Borçluları başından savmaya çalışıyor, karısının geçimini nasıl sağlayacağını, çocukları için okul parasını nereden bulacağını düşünerek endişeleniyordu. Gururunu kırarak kendisinden aşağı sayılacak kimselerden borç alıyordu. Ama yine de üzülmüyor ya da cesareti kırılmıyordu. Çok enerjikti; değişik ve ilginç bir yaşantısı vardı. Dobra dobra konuşması yüzünden çok kimse ondan nefret ediyordu. Her zaman kendisinin haklı, başkalarının haksız olduklarına inanması yüzünden güçlü düşmanlar ediniyordu. Aslında çoğu zaman haklı olması da bu durumu değiştirmiyordu. Evliliği, en hafif değişle, garipti. Karısına her zaman yeni metreslerinden söz ediyordu ama ona yine de bağlıydı. Çocukları ve torunları ona tapıyorlardı. St. John bir keresinde, «Ben ün istiyorum,» dedi. «Ve

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bu uğurda çok savaştım.» Bu isteğine de kavuştu. St. John 1960'da Beyrut'ta öldüğü zaman Kim onun mezarına bir taş dikti. «Arabistan kâşiflerinin en büyüğü,» yazılıydı.

St. John ve Dora'nın ilk çocukları 1 Ocak 1912'de Pencab Ambala'da dünyaya geldi. Erkekti, Harold Adrian Russell adı verildi. Ama çok geçmeden çocuğa «Kim» adı takıldı. Rudyard Kipling'in aynı addaki romanının kahramanıydı.

Harold Adrian Philby bana bu olayı Moskova'da şöyle anlattı: «Annemle babamdan çok hizmetkârlar ve diğer Hintlilerle konuşuyordum. Çok geçmeden Pencabi dilinde bazı kelimeler öğrendim. Bir gün babam mutfağa girdi. Benim gevezelik ettiğimi duyunca da, 'Tanrım!' dedi. 'O gerçek küçük bir Kim.' Ondan sonra herkes beni Kim diye çağırmaya başladı.»

Güzel günlerdi bunlar. St. John işinde çalışıyordu ve parası da vardı. Geçici olarak. Ama bu yaşamın kederli tarafları da yok değildi. Jack'in kardeşi Paddy savaşın başlarında Fransa'da ölmüştü. St. John da Londra'da olan annesi May'e sık sık mektup yazıyor ve onu da faal hizmete almaları için bir şeyler yapmasını istiyordu. 1915 yılının Kasımında eline bu fırsat geçti. Ona Irak'ta Türklere karşı savaşan İngiliz kuvvetlerine katılması emredildi. Philby işgal edilmiş bölgenin sivil yöneticisi olarak görev yapacaktı. Ancak onun istihbaratla ilgili çalışmalar yaptığı, dilenci kılığında Bağdat sokaklarında dolaşmasının nedenini açıklıyor.

St. John, Bağdat'ta uzun süre kalmadı. Arapların Türklerin yönetimine karşı ayaklanmalarını sağlamak isteyen İngiliz politikasını sağlamlaştırmak için çalışmaya başladı. Tabii bu konuda da kendince bazı fikirleri vardı. O yüzden amiri Arnold Wilson'la takıştı. İşin çığrından çıkmaması için St. John'a İbni Suud'a gönderilecek olan siyasi misyonda görev alması teklif edildi. St. John bu öneriyi kabul ederken yaşamının çok değiş-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

şeceğini bilmiyordu. Çünkü İbni Suud'la bu İngiliz yöneticisi sağlam bir dostluk kurdular.

St. John Philby, Arapların sıkı ahlak kurallarına ve ciddiliklerine hayrandı. Çölü de onlar kadar seviyordu. Artık zamanının önemli bir bölümünü Arabistan'da geçiriyordu. Dora ve Kim, o Bağdat'a atandığı zaman İngiltere'ye, Camberly'e dönmüşlerdi. Kim'in büyükannesi May'in yanına. May, Kim'in çocukluk yıllarini etkileyen en düzenli güç olacaktı. Çünkü Dora sık sık St. John'un yanına gidiyordu. Belki de Kim'in büyükannesiyle olan ilişkisinin en önemli sonucu, May'in oğluna karşı duyduğu hayranlığı torununa da aşılaması oldu. «Kim, burnunu silmesini üç kız kardeşinden daha çabuk öğrendi. Çünkü hayran olduğu babası gibi sesler çıkarmak istiyordu.» St. John, İngiltere'ye yaptığı kısa ziyaretler sırasında oğlunun bu hayranlığını sezdi. Onun ne kadar zeki olduğunu da farketti. Kim'i yoğurup kendisine benzetmeye karar verdi. 1919 yılının Aralık ayında Londra'ya döndü. Ve bütün aileyi Bayswater'da tuttuğu eve topladı. Kim'in daha sonra Westminster Lisesinin bursunu kazanması için uygun bir okul seçti. Eastbourne'daki Aldro Okulunu.

Kim okulda olağanüstü bir başarı gösterdi. Diğer öğrencilerden bir yaş küçük olmakla birlikte hem dersler, hem de spor bakımından onlardan üstündü. Babası bu durumdan pek memnundu ve oğluna yardım için elinden geleni yapıyordu. Okula gelerek «Arabistan'da Yolculuk» konulu bir konferans verdi. Kim'i 1923 yazında Ortadoğu'da bir geziye çıkardı.

St. John ertesi yılın baharında emekliye ayrılarak Londra'da bir ev aldı. İngiltere'ye dönmesinin bir nedeni de Kim'in burs kazanması konusunda ona destek olma isteğiydi.

Oğlu onu düş kırıklığına uğratmadı. 4 Temmuzda Aldro Okulu Kim'in başarısı şerefine tatil edildi. Kim'le arkadaşları Oxford'a maç seyretmeye gittiler. St. John sonra Kim'i tatil için Fransa'ya götürdü. Philby, Moskova'da bana babasından

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

uzun uzadıya söz ederken, «Babamla ilgili eleştirilerden bir tekine katılıyorum,» diye açıkladı. «O gerçekten duyarlı olmayan bir insandı. Özellikle annemle olan ilişkisi bakımından. Çoğu zaman ona kötü davranırdı.»

St. John, 18 Eylül 1924'de Kim'i Westminster Okuluna götürdü. Bu onun yaşamının en gurur dolu anlarından biriydi. Henüz on üçüne bile basmamış olan Kim beyaz kravat takmış ve cüppe giymişti. Okulun seçkin grubu sayılan Kralın Bursiyerleri'ne katılmıştı artık.

Kim, Westminster'da da çok başarılı oldu. Daha önce de babasının olduğu gibi. Yine babasının adımlarını izleyerek Trinity'e gitme hakkını kazandı. O sırada on yedisine yeni basmıştı. Öğretmenler zaman zaman biraz kekeleyen bu sessiz çocuğun yine babası gibi Hindistan'da çalışacağını düşünüyorlardı. Tabii St. John gibi etkili bir kişiliği yoktu ama olsun. Bu hiç de fena bir şey sayılmayabilirdi.

Kim ergenlik çağını Westminster Okulunda geçirdi. Daha sonradan onda da, Burgess ve Blunt gibi, eşcinsel eğilimler olduğu iddia edilecekti. Gerçekten de Kim, Westminster'da hafif bir sinir krizi geçirdi. Bunun nedeni İngiliz yatılı okullarında rastlanan türde eşcinsel bir deneyim olabilir miydi? Bir kaynak bu konuda açıkça, «Yatılı okullarda büyüyen çocukların çoğu gibi Philby de seksi eşcinsel yoldan öğrendi,» diyor. «Çok sonraları Philby hiç de kibar olmayan bir tavırla, 'Westminster'da bana öyle davrandılar,' demişti. 'Ben de onlara öyle.' Ancak duygusal bakımdan sarsan bu olayın onda silinmeyecek bir iz bırakmadığı anlaşılıyor.»

Kim 1929 yazında İspanya'da uzun bir tatil yaptı. Motosiklete binmeyi öğrendi; aracı karakterine pek uymuyormuş gibi gözüken bir pervasızlıkla sürüyor, saatte seksen mil hızla gittiğini söyleyerek övünüyordu. Philby, bana Moskova'da, «Bu tatil ve İspanya'da geçirdiğim diğer günler hayatımın en mutlu süreleriydiler,» dedi. «O ülke beni özellikle çekiyor.» (İspanya,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bir Sovyet ajanı olarak Philby'nin meslek hayatında önemli bir rol oynayacaktı.)

Kim ekimde flanel pantolon ve bir tüvit ceket giyerek Cambridge'e gitti. Saçı başı yine her zamanki gibi karışıktı. Konu olarak tarihi seçmişti. Ama çok geçmeden siyasetle ilgilenmeye başlayacaktı. Özellikle solcu entelektüellerin siyasetiyle. Ve bu Philby'i ömrünün sonuna kadar etkileyecekti.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

HİÇ SONA ERMEYEN 1 MAYIS

2

1920'lerin son aylarında Philby'i karşılayan Cambridge, yönetici sınıfın ayrıcalıklarının bir kalesiydi. Güzel bir yerdi; geleceğin liderleri burada eğleniyor ve olgunlaşıyorlardı. Kayıklar ve partiler, gece yarısı yapılan konuşmalar ve çilekli çay partilerinin temsil ettiği bir Cambridge'di. Philby, Guy Burgess ve Anthony Blunt'ı bağrına basan Trinity, kolejlerin en büyük ve en zenginiydi. Ve belki de en tutucusu. Philby'den iki yıl sonra oraya giden tarih profesörü V.G. Kiernan, Trinity'i şöyle tanımlıyor. «Oraya boğucu bir atmosfer hakimdi. Kapalı pencereler, çekilmiş perdeler, eriyen mumlar, uykuda yürüyenler. Dışarıda olaylar gürültüyle gelişiyor, tarih yaratılıyordu. Bu, tozlu ciltlere gömülmüş bir tarihten çok farklıydı.»

Philby başlangıçta bütün bunları farketmedi. Odasına yerleşerek çalışmaya başladı. Hemen hiç kimseye sokulmuyor, zamanının çoğunu Wren Kütüphanesinde geçiriyordu. Hiçbir kulübe girmemişti, spor faaliyetlerine de katılmıyordu. Boş zamanlarında plak dinliyor ve Rus klasiklerini okuyordu. Bir yaşıtı onu, «Hevesli, alçakgönüllü ve cinsel ilişkilere girişmeyen,» biri olarak tanımlıyor.

Philby ilk gerçek dostlarını eski kömür madencilerinin arasında buldu. Onlar İşçi Eğitim Kurulunun sağladığı bursla

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Cambridge'de okuyorlardı. İçlerinden ikisi, yani Harry Dawes ve Jim Lees, Kim'i elinden tuttular ve ona siyasi fikirlerini aşılamaya çalıştılar. Bunu başarsalardı o zaman Philby'nin daha sonra Sovyetler Birliği'ni seçmesi de açıklanabilirdi. Ama madenciler Kim'in orta sınıftan olduğu için ayrıcalıklı bir biçimde yetiştirildiğinin farkında bile olmadığını gördüler. İşçi sınıfıyla amaçlarının aynı olduğunu düşündüğü yoktu. İki gruba karşı da kayıtsızdı. Karşılaştığı kişilere yeteneklerine göre davranıyordu.

Değişiklik yavaş yavaş oldu. Philby bana, «İşçi Partisinin alternatiflerini ilk kez ciddi bir biçimde düşünmeme 1931'deki işçi felaketi neden oldu,» dedi. (Bu sözleriyle İşçi Partisinin 1929'daki çöküşünü kastediyordu. Buna Başbakan Ramşay MacDonald'ın ülkenin ekonomik krize sürüklenmesini önleyemeyişi neden olmuştu. MacDonald Hükümeti sosyalist ilkelere uygun davranmak yerine, muhalefetteki Muhafazakârlarla anlaşmaya çalışmış, sonra da istifa etmişti. İşçi Partisinin kurucularından olan MacDonald 24 Ağustos 1931'de yandaşlarını terketmiş, bir Milli Hükümet kurulması için Muhafazakârlarla Liberallere katılmıştı.)

Cambridge'de hava hemen hemen bir gecede değişti. Üniversite bir sömestr kendisini önemseyen, gerçeklerle ilişkisi olmayan bir toplulukken, birdenbire müthiş siyasi tartışmalar başladı. Bu fırtınanın merkezi Harry Dawes'la diğer solcuların kurdukları «Cambridge Üniversitesi Sosyalist Derneği»ydi (CUSS). Philby, 1932-1933'de CUSS'un muhasebeciliğini yaptı. Sonradan, «Bu nedenle İşçi Partisini eleştiren sol kanat fikirleriyle karşılaştım,» diye yazacaktı. «Ve özellikle komünistlerle. Bazen yoğun bir biçimde Avrupa sosyalist klasiklerini okuyor ve takdir ediyordum. Bazen dernekteki heyecanlı ve öfkeli tartışmalara katılıyordum. Bu ağır ve beyin sarsıcı bir deneyimdi. Sosyalist görüşünden komünizme geçişim ik yıl sürdü.»

Kim 1932 Mayısında Maurice Dobb'un yaptığı bir konuşmayı dinledi. Dobb ekonomi profesörü ve belki de İngiltere'de

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Komünist Partisi üyesi kartını taşıyan ilk akademisyendi. O olmasaydı, komünizm Cambridge'de o kadar etkili olmayacaktı. Dobb Sovyetler Birliği'ne çok bağlıydı ve Marxist görüşlerini de gizlemiyordu. Bu yüzden ona öfkelenenler tarafından birkaç kez Cam nehrine de atılmıştı.

Ancak Marxizmin ve Dobb'un Cambridge'deki hücresinin üniversiteyi genel olarak etkileyebilmesi için bir komünist kahraman gerekliydi. Bu rolü David Haden Guest üstlendi. O da Kim'le aynı yıl Trinity'de felsefe ve matematik öğrenimine başlamıştı. Guest 1930 yılının yaz mevsiminde de büyük matematikçi David Hilbert'in yanında eğitim görmek için Göttingen'e gitti. Cambridge'de yaklaşan savaşla ilgili pek az iz görülüyordu. Ama Nazi yönetimindeki Göttingen'de durum açıktı. Sokaklarda silahlı polisler dolaşıyor, meyhanelerde sarhoş Nazi toplantıları yapılıyordu. Guest bütün bunlar yüzünden Nazilerin siyasi şiddetine ancak komünizmin karşı koyabileceğine karar verdi.

Cambridge'e döndüğü zaman Dobb'un hücresini ondan devraldı. Çok geçmeden de komünist olduğunu gururla herkesin suratına haykıran ilginç bir genç olarak tanındı. Trinity'de yakasında orak çekiçli bir iğneyle yemekhaneye girmekten kaçınmıyordu. Üniversitede önemsiz bir faaliyet sayılan komünizm, daha çok Guest yüzünden dikkatleri üzerine çekti. Genç adam bir komünist gençlik toplantısına katıldığı için Naziler tarafından tutuklanmıştı. On beş gün hapis yattıktan sonra onu açlık grevine başladığı için serbest bırakmışlardı. Guest, konuşması sırasında bu olaydan söz ederek, «Yaşadığım sürece bir daha kendimi böyle bir tehlikeye atmayacağım,» diyordu. «Ya da hiç olmazsa prensiple ilgili önemli meselelerde buna razı olacağım.» (Guest prensipleri nedeniyle İspanya İç Savaşına katılmaya gitti ve 1937'de öldü.)

Komünist hücresi çabucak büyüdü. Yeni üyelerin arasında Donald Maclean ve modern diller öğrencisi James Klugman da vardı. Bu iki genç daha çok parti için çabalıyor, çalışma

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

grupları oluşturuyor ve Marxizmin bir felsefe olarak üniversite ders programına alınmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Marxizmin öğrencilerin iyi dereceler almalarını sağladığını iddia ediyorlardı. «Her komünist iyi bir öğrencidir.»

Bu dönemde Maclean ve Guy Burgess, Kim Philby'den çok daha soldaydılar. Kim hâlâ sosyalizmden komünizme geçme konusunda tereddüt ederken, Maclean'le Burgess aradaki bu açıklığı bir sıçrayışta aşmışlardı bile. Maclean, İngiltere'nin derdinin ne olduğunu bildiğinden kesinlikle emindi. «Ekonomik durum, işsizler, sinemanın bayağılığı, kitapçılardaki süprüntüler, daha fazla savaş gemisi, düşük ücretler...» Maclean kapitalizmin aleyhinde açık açık konuşuyor, Cambridge'li solcuların düşüncelerini ve bütün sorunların çabucak halledileceği konusundaki inançlarını belirtiyordu.

Burgess'in düşünceleri de hemen hemen onunkinin aynıydı. Burgess 1930'da Eton'dan Trinity'e gelmiş ve eşcinsel teşhir merakıyla üniversiteyi sarsmıştı. Onu Partiye Dobb aldı. Genç adam 1932 yılının Kasım ayında katıldığı ilk toplantıda herkese komünist olduğunu açıkladı. Ondan sonraki iki yıl boyunca da sol kanat siyasetiyle ilgili ateşli konuşmalar yaptı. Onu bu toplantılarda çoğu zaman Anthony Blunt destekliyordu. Blunt, Kraliçe Elizabeth'in uzaktan akrabasıydı ve 1932'de Trinity'e burs kazanmıştı. Sanat tarihi okuyordu. Daha sonra ondan yine söz edeceğiz.

Burgess bağlılığını açıklar ve Maclean bir öğretmen olarak Rusya'ya gitmeyi planlarken, Philby hâlâ CUSS konusundaki inançlarına sıkıca sarılıyordu. 1931'de genel seçimler sırasında İşçi Partisi adına kampanyaya katıldı, konuşmalar yaptı. David Guest ve grubu onu etkiliyordu ama o ağır ağır ilerlemeye çalışıyordu.

Philby bana Moskova'da, «Sorunlardan biri şuydu,» dedi. «Ben kesinlikle emin olmak istiyordum. On dokuz yaşındayken etrafıma bakmış ve zenginlerin çok uzun yıllar, çok güzel bir yaşam sürdüklerine karar vermiştim. Yoksulların da çok uzun

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yıllar, çok kötü bir yaşam sürdüklerine. Artık bir değişiklik olmasının zamanı gelmişti. O günlerde İngiltere'de yoksullar farklı kimselerdi. Bu durum bazılarımızın hallerinin vakitlerinin daha iyi olmasıyla ilgili bir mesele de değildi. Yoksulların çoğu için sorun yeterince yiyecek bulamamakla ilgiliydi. Büyükannem gibi kimseler bunu doğal karşılıyorlardı. Onun, 'O çocuklarla oynama, Kim. Pisler. Hastalık kapabilirsin,' gibi sözler söylediğini hatırlıyorum.

«Ben kendi kendime hep aynı soruyu soruyordum: Bu durumu değiştirmek için ne yapabilirim? Ramsay MacDonald'ın yaptıkları beni müthiş düş kırıklığına uğratmıştı. Ancak diğerleri çabucak komünizme geçerlerken ben o felaketin geniş çapta bir şey değil de, solun İngiltere'yle ilgili bir başarısızlığı olup olmadığına karar vermeye çalışıyordum. O nedenle seyahat etmeyi ve diğer ülkelerdeki durumu görmeyi düşündüm.»

Philby Almanya, Macaristan ve Fransa'ya gitti. Ve Moskova'da bana o günlerden ve edindiği izlenimlerden söz etti. «Bence diğer ülkelerin durumu da İngiltere'ninki kadar kötüydü. Ben kapitalist sisteminin çöküşüne tanık oluyordum. Almanya'da işsizlik artmıştı. Faşizm güçleniyordu. İşçi sınıfının durumu aynı derecede kötüydü. Sosyal Demokratlar etkileyici değillerdi. Kritik anlarda çöküveriyorlardı sanki. Oysa solun sağlam bir temeli vardı: Sovyetler Birliği.»

1933 yılının ortalarında Kim üniversiteden mezun olacağı sırada öğrencilerin bir bölümü onun gibi düşünüyorlardı. Maurice Dobb'un başlattığı küçük komünist hücresi iyice büyümüştü. Tabii bütün öğrencilerin komünizmi seçtikleri yoktu. Bazıları dini seçiyorlardı. Bazıları ise etraflarındaki bu karmaşadan etkilenmiyorlardı bile. George Orwell bu konuda, «Daha önceki kuşağın inandığı her şeyin çöküşü bir boşluk yarattı,» diye fikrini açıkladı. «Ve bu boşluğu komünizm ya da din doldurdu.» Bu Philby'nin durumunun bir izahı olabilir.

Bir başka varsayıma göreyse Philby'nin yaptıklarına babasının oluşturduğu örnek neden oldu. Trinity'de hem Burgess,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hem de Philby'e ders veren G. Kitson Clark, «Kim'in St. John Philby'nin etkisinde olduğunu farkettim,» dedi. «Hepimiz babası yüzünden ona biraz acıyorduk.» St. John o sırada memurluktan ayrılmıştı. Cidde'de tam bir Arap gibi yaşıyordu. Araplara karşı haksızlık ettiğini düşündüğü İngiliz hükümetine çatmak için her fırsattan yararlanıyordu. Kim de babası gibi bir muhalif olmaya mı çalışıyordu?

Bütün bunlar kolay izah tarzları. Philby gibi Marxist ilkelere sadık kalan Profesör Kiernan, Kim'i ve ait olduğu kuşağı etkileyen baskıları daha inandırıcı bir biçimde tanımlıyor. «Çoğumuz dünyanın önemli bir bölümünün uluslararası sosyalizmin değil, çok uluslu kapitalizmin kontrolu altına girdiğini görmüştük. Ancak hepimiz de kapitalizmin sona ermek üzere olduğuna kesinlikle inanıyorduk. Bu sistem daha fazla dayanamayacak kadar kötü ve beceriksizdi. Ve bölünmüştü. Sosyalizm onun yerini alacak ve insanlık çabucak değişecekti... Bu durumda ölmekte olan geçmişe sıkıca bağlı kalmak modası geçmiş bir şey gibi gözüküyordu. Ve eski düzeni savunanlarda keskin bir 'vatana ihanet kokusu' vardı. İngiliz toplumunun temel direklerinin Nuremberg'e giderek Nazi gangsterleriyle dostluk ettiklerini görüyorduk. 'Milli' hükümetin sınıfla ilgili önyargılar yüzünden İspanyol Cumhuriyetinin çabalarını sabote ettiğini de.»

Komünizmin Kim'i neden çekebileceğini böylece öğrenmiş oluyoruz. Ama Philby'nin bazı çağdaşları onun çoktan komünist olduğuna inanıyorlardı. Bunlardan en dogmatik olanı Whitehall'da yüksek bir mevkide bulunan Sir Richard Clarke'dı. Kim' le Clarke, Philby Berlin'den döndüğü zaman Alman Komünist Partisinin umulmadık bir biçimde çöküşünü tartışmışlardı.

Clarke, «Neden Stalin Almanları desteklemek için bir şey yapmadı?» diye sormuştu. «Belki de Stalin iddia ettiği kadar solcu değil.»

Kim öfkelenmişti. «Stalin'in yaptıkları tam sola göre.» Clar-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ke bunun üzerine Philby'nin son adımı da attığına ve artık koyu komünist olduğuna karar vermişti.

Ancak Philby neden Komünist Partisine katılmamıştı?

Bunu Moskova'da bana açıkladı. «Cambridge'deki son günümde komünist olmaya karar verdim. Hayranlık duyduğum Maurice Dobb'a bunu nasıl yapacağımı sordum. Bana Paris'teki bir komünist grup için bir mektup verdi.» Açıkça çalışan ve yasal sayılan bir örgüttü bu. Onlar da beni Viyana'daki gizli komünist örgütüne yolladılar. Avusturya'da durum kritikti. Bu gizli örgütün gönüllülere ihtiyacı vardı. Polisce aranan sosyalist ve komünistlerin ülkeden gizlice kaçırılmalarına yardım ettim.»

İşte bu, Philby'nin neden hiçbir zaman Partiye girmediğini açıklıyor. Tabii böyle olması İngiliz İstihbarat Servisine girdiği zaman onun için çok avantajlı oldu. Güvenlik araştırmaları sonucu adını hiçbir listede bulamayacaklardı. Köstebek de ikna edici bir tavırla Komünist Partisine hiçbir zaman üye olmadığına yemin edebilecekti. Ancak Philby'nin Dobb'un oynadığı rolle ilgili açıklaması biraz şaşırtıcı.

Konuşmamız sırasında Dobb kendisini Paris'teki komünist örgütüne önerdiği zaman onun yasadışı bir şey yapmadığı noktasında ısrar etti. (Herhalde bu örgüt «Alman Faşizmi Kurbanlarının Kurtarılmasıyla İlgili Dünya Komitesi»ydi. Örgütü Alman komünisti Willi Muenzenberg ve yardımcısı Otto Katz yönetiyorlardı. Muentzenberg sonunda Moskova'nın hoşuna gitmeyecek kadar bağımsızlaştı ve 1937'de Partiden ayrıldı. 1940'da Fransızlar tarafından tutuklandı ama kaçtı. Daha sonra Muenzenberg'in ağaçta asılı cesedini buldular. Ölümüyle ilgili esrar hiçbir zaman çözülemedi. Katz 1952'de Prag yargılamaları sırasında idam edildi.)

Olayın yasal olmayan yanı Philby Viyana'daki gizli örgüt adına çalışmaya koyulduğu zaman başladı. Aslında Dobb ona, «Covent Garden'a, King Sokağında Komünist Partisi merkezine git ve üye olmak için başvur,» diyebilirdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dobb onun yerine Philby'i Paris'e gönderdi. Belki de onun ayarında birinin İngiltere'den çok Avrupa'da yararlı olacağını düşünüyordu. Ya da Philby, Almanya'da olanlar yüzünden Avrupa'da çalışmak istediğini söyledi. (Konuşmalarımız sırasında bu noktayı açıklamaya yanaşmadı.) Ya da Dobb bir «yetenek avcısı»ydı ve Philby'yi onu Rus İstihbarat Servisine alacak adama doğru yönlendirdi. Tabii bu sadece bir tahmin.

Ancak Rus Servisi o sırada İngiliz üniversite öğrencileriyle çok yakından ilgileniyordu. Devrimden sonraki ilk yıllarda servis içte yıkıcı faaliyet göstermekteydi. Stalin köylüleri baskı altına almak, orduyu temizlemek ve o devirdeki göstermelik büyük davalarını destekleyecek kanıtlar toplamak için bu yöntemden yararlandı. Dışarıda ise daha çok göçmen örgütleriyle ilgileniyordu. İngiltere ve Amerika'dan yardım alan Trust gibi örgütlerle. Rus istihbarat ajanları bu örgütlerin çoğuna başarıyla sızdılar ve yararlı oldukları sürece faaliyet göstermelerine izin verdiler. Sonra örgütlerin en önemli yöneticilerini bir bahaneyle Sovyet topraklarına çekerek onları tutukladılar.

Servisin kurucusu Felix Dzerzhinsky 1926'da öldüğü zaman ajanları henüz İngiliz istihbarat örgütlerine sızamamışlardı. Devrimden beri üzerinde en çok durulan konu buydu. Çünkü İngiliz ajanlarının Bolşevikleri devirmelerine ramak kalmıştı. İstenilen «araç»ın bulunması imkânsız gibiydi. Hayatı boyunca Sovyetler Birliği'ne bağlı kalmaya, meslekleri gereği nereye giderlerse gitsinler Rus çıkarlarına hizmet etmeye hazır genç İngilizler. Bu Köstebeklerde ender bulunacak niteliklerde aranıyordu: yetiştirilmeleriyle taban tabana zıt siyasi fikirlere bağlı olmak; vatanlarına ve sınıflarına ihanet edebilmek. İşçiler arasından Sovyet sempatizanı gençleri seçmenin bir yararı olmayacaktı. Çünkü onlar hiçbir zaman işe yarayacak önemli sırları öğrenemeyeceklerdi. Ve ajanların aldatmaca konusunda özel bir yetenekleri olması gerekiyordu. Çünkü sadece iş arkadaşlarını değil, ailelerini ve dostlarını da kandıracaklardı. 1930'ların başlarında Moskova artık bu tür gençler bulmak için şart-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ların çok uygun olduğunu biliyordu. Ve atılacak ilk adım da üniversitelerde, uygun gençler seçebilecek sempatizanlar bulmaktı. Acaba Dobb böyle bir sempatizan mıydı?

Dobb 1976'da öldü. Ama Bruce Page dokuz yıl önce, **Sunday Times**'ın Philby araştırmasıyla ilgili olarak onunla bir röportaj yaptı. Ne var ki, açıklamalarla dolu bir konuşma olmadı bu. Dobb içtenlikle konuşuyor ama belirsiz şeyler söylüyordu. Page'e göre bunun nedeni Dobb'un olanları hatırlamakta zorluk çekmesiydi. Dobb, «Philby politika bakımından solcu İşçi Partisini tutuyordu,» dedi. «Cambridge'den mezun olduktan sonra kendisini bir daha görmedim.» Dobb konusuna daha sonra döneceğiz.

Philby 1933 Haziranında Ekonomi Bölümünden mezun oldu. 14 sterlin olan Trinity Koleji ödülünü kazanmıştı. Bu parayla Karl Marx'ın tüm eserlerini aldı. St. John ender görülen bir şey yapmış ve Londra'ya gelmişti. Kim'in **Boş Bölge** adlı kitabının provalarını okumasını sağladı. Ona bu iş için 50 sterlin verdi. Kim'i Westminster'deki okul günlerinden tanıyan Cambridge'li Joe Grigg bana, «Gidip bir motorlu bisiklet aldı,» dedi. «Bir iş bulmakta acele etmiyormuş gibiydi. Sonra bisikletle Avusturya'ya giderek orada birkaç ay kalacağını söyledi.» Artık Philby'nin Viyana'ya Fransız Comintern'inin emriyle gittiğini biliyoruz. Ama tabii bunu arkadaşına da, ailesine de açıklayacak değildi. Onun yerine, «Dışişleri Bakanlığına girebilme şansımı arttırmaya çalışıyorum,» diye bir açıklama yaptı. «Avusturya'ya da Almancamı ilerletmek için gidiyorum.»

Bu Philby'nin Avusturya'ya ikinci gidişiydi. Viyana'ya ilk gidişinde kentin güzelliği, kibarlığı ve zarafeti onu büyülemişti. Ama bu sefer kentin çok değişmiş olduğunu gördü. Böylece Avrupa siyasetinin kanlı yanı konusunda deneyim kazanacaktı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

KANLI BİR BAŞLANGIÇ

3

Kim Philby, Viyana'ya şiddetli bir ideoloji çarpışması sırasında geldi. Bu mücadele 1938'de Anschluss'a, yani Avusturya'nın Hitler'in zoruyla Almanya'yla birleşmesine kadar ülkeyi sarsacaktı. Bu kargaşaya katılan bir komünist, Marx'ın yazılarının gözlerinin önünde canlandığını düşünebilirdi. Avusturya Birinci Dünya Savaşından sonra imparatorluk topraklarını kaybetmiş ve bir daha da kendini toplayamamıştı. Altı milyona düşen nüfus birbirine düşmanlık besleyen iki gruba ayrılmıştı. Koyu Katolik olan yoksul ve geri kalmış köylülerle rahiplere düşman olan sosyalist kentliler.

Birbiri ardına muhafazakâr koalisyon hükümetlerinin yönettiği ülke çok geçmeden enflasyon yüzünden sakatlanmıştı. Önce kimsenin bu durumla ilgilendiği yoktu. Ama Avusturya Şansölyesi ve ünlü din adamı Donsenyör Seipel, Müttefiklerin gizli korkularını biliyordu. Bu nedenle, «Mali kriz geçiren bir Avusturya komünizmin kucağına düşebilir,» dedi. «Kitlelerin açlığa mahkûm edilmesi komünizmi Orta Avrupa'ya kadar getirebilir.»

Müttefikler istemeye istemeye bir yardım ve yeniden inşa programını başlattılar. Ancak müthiş bir komünist düşmanı olan Seipel, «Avusturya solu ezilmedikçe ülkeye akan yabancı parası hiçbir zaman güvende olamaz...» düşüncesini etrafa aşılamaya başladı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Avusturya sosyalistleri Viyana'da işçi apartmanları, bedava klinikler, hamamlar ve okullar yapmaya çalışırken muhafazakârlar ve kraliyet taraftarları bu planları sabote ettiler. Böylece «Kızılları Avusturya'dan atacaklarını» ve krallığın yeniden geleceğini umuyorlardı. İki taraf da siyasi hedeflerine, gerekirse şiddet kullanarak, erişmek için özel ordular kurdular. Sosyalistlerin «Schutzbund»u vardı. Ya da Cumhuriyet Savunma Birliği. Muhafazakârların ise «Heimwehr»leri. Bunun başına Prens Starhemberg geçmişti. Bir de profesyonel bir asker olan Binbaşı Emil Fey.

İki ordu 15 Temmuz 1927'de karşı karşıya geldi. İki hafta önce Heimwehr sosyalist göstericilerin üzerine ateş açmış ve bir sakatla bir çocuğu öldürmüşlerdi. Heimwehr'in birkaç üyesi yargılanmış ama hemen beraat ettirilmişlerdi. Sosyalistler de bunun üzerine bir protesto yürüyüşü yapmayı planlamışlardı. O gün göstericiler Parlamento binasına geldikleri zaman, silahlı polislerin yollarını kesmiş olduğunu gördüler. Kordonu yarıp geçmeye çalıştılar. Ama polisler kılıçlarını çekerek saldırıya geçtiler. Çarpışma bütün kente yayıldı. Gece olurken dört polis ve seksen beş sivil ölmüştü.

Sosyalistler için kritik bir andı bu. Şimdi iki seçenekleri vardı: Ya gizli silah depolarını açacak ve savaşacaklardı. Ya da işçilerin geleneksel silahından yararlanarak genel greve gideceklerdi. Grevi seçtiler. Hükümet greve katılmayan işçileri çalıştırdı. Ve çabalar üç gün içinde sona erdi. Heimwehr zaferini kutladı. Artık sosyalistlerin şiddet ve terörle karşılaştıkları zaman çökeceklerini biliyorlardı.

Mayıs 1932'de Hıristiyan Sosyalist Partisinin en sağ kanadının lideri Dr. Dolfuss, Şansölye oldu. Dolfuss bir yıl içinde Anayasayı askıya aldı. Parlamentoyu belirli olmayan bir süre için kapattı, siyasi toplantıları, grevleri ve gösterileri yasakladı ve basına sansür uygulamaya başladı. Durum gitgide daha kötüleşiyordu. Dolfuss'la Heimwehr, sosyalistlerin genel grev ilân etmelerinden, yönetimi ele geçirerek Parlamentoyu açma-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

larından ve bir hükümet kurmalarından korkuyorlardı. Sosyalistleri korkutan ise Heimwehr ve Dolfuss'un kendi partisindeki kaynamaydı. Bu insanlar Almanya'yla birleşilmesini istiyorlardı. Bu da bir Nazi ayaklanmasına ve faşist bir diktatörlüğe yol açabilirdi. Artık iş kimin ilk darbeyi indireceğine kalmıştı. Philby komünizme nasıl yaklaştığını anlatırken, «Viyana'da durum kritikti,» dediği zaman bunu kastediyordu.

Philby, Viyana'ya varır varmaz kendisine Paris'te verilen adrese gitti. İsrael Kohlman adında bir Polonyalının eviydi. Adam, Avusturya'ya Birinci Dünya Savaşından önce gelmişti, ufak bir memurdu. O ve karısı Gisella boş zamanlarında Musevilere yardım işleriyle ilgileniyorlardı. Ama Philby'i gizli komünist grubuna katacak olan bu alçakgönüllü çift değil, kızları Alive Friedmann'dı.

Kız yirmi üç yaşındaydı. Genellikle adının kısaltılmış şekli olan «Litzi» diye çağırılan Alice, on sekizindeyken Karl Friedman'la evlenmişti. Ama on dört ay sonra ondan boşanmıştı. Friedman, Viyanalı genç Musevilerin boş zamanlarını değerlendirmeleri için Blau Weiss adlı bir siyonist örgüt kurmuştu. Litzi'nin örgütte çalışmasını, sosyalizm ve siyonizm ilkelerine bağlanmasını istemişti. Ama kadın bütün bunları Komünist Partisinin talepleri ve uyandırdığı heyecan yüzünden pek sıkıcı bulmuş, hem Friedman'ı, hem de Blau Weiss'ı terketmişti. Avusturya hükümeti aleyhine gizlice çalışmaya başlamıştı. Onu Partiye Gabor Peter adında bir Macar almıştı. Peter, Macaristan'ın faşist lideri Amiral Horty'nin diktatörce yönetiminden kaçmıştı. Fiziksel açıdan son derecede çirkin bir adamdı. Topal ve kamburdu. İnce suratı biçimsizdi. Ama kişiliği çok güçlüydü ve Partiye yürekten bağlıydı. Friedman onu, «Gerçek bir Stalin'ci,» diye tanımlıyordu. «Sert, amansız ve profesyonel biri.»

(Peter 1945'de Macaristan'da gizli polisin başına geçti. Ama 1953'deki «temizlik» sırasında hapse atıldı. Orada altı yıl kaldı. Kendisiyle ilgili son haberlere göre artık terzilik yapıyordu.)

Philby'e aslında kurye görevi verilmişti. İngiliz pasaportu-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nu kullanıyor ve serbest çalışan bir gazeteci rolünde yasadışı Avusturya komünistleri ve Macaristan, Prag ve Paris'teki sempatizanlarıyla bağlantı kuruyordu. Ancak 1934 Şubatında görevi dramatik bir biçimde değişti. Dolfuss artık yasadışı sayılan Shutzbund'un silahlarını almaya, sosyalist örgütlerin bürolarını işgal etmeye, sosyalist belediye başkanları ve görevlileri kovmaya, işçi sendikalarını devlet kontrolu altında tutmaya karar verdi. Mussolini'nin İtalya'sına benzeyen tek partili bir devlet kurmak niyetindeydi.

Dreyfuss'un harekete geçmek için beklediği fırsat 12 Şubatta çıktı. Yukarı Avusturya'da, Linz'de polis ve ordu birlikleri Halkın Evini sardılar. Daha sonradan gizli silahları bulmaya çalışmak niyetinde olduklarını iddia edeceklerdi. Sosyal Demokrat Partinin büroları da bu binadaydı. Şafaktan hemen sonra biri binanın yukardaki pencerelerinden polise ateş etti. Ve böylece ülke çapında bir hareket başladı. Hükümet güçleri sendika merkezlerine, gazetelere, sosyalist bürolarına ve yardım için açılmış yerlere saldırdılar. Daha sonra Viyana'nın hemen dışındaki belediyeye ait evlerden oluşan dev mahalleye de.

Sosyalistler gafil avlandılar. Karşı koymak için örgütlenemeden liderleri tutuklandı. Geri kalanlar ise şaşkın şaşkın sağa sola koşup durdular. Militanlar silah almak için gizli depolarına koştular. Ama bunlar ya kitliydiler ya da artık polis kontrolunda.

Profesyonellerin yönetiminde olan Heimwehr silah bulmayı başaran işçileri ezip geçti. İki büyük mahalle, yani Karl Max Hof ve Goethe Hof top ateşiyle yıkıldı. O sırada bin sivil öldü. Aralarında kadınlarla çocuklar da vardı. Heimwehr Yüksek Mahkeme binasının avlusunda dokuz sosyalist lideri yargılayarak asmaya çalıştı. Ama bu işi yüzüne gözüne bulaştırdı. Adamlar uzun süre ipin ucunda sallandılar ve boğularak öldüler. Bunlardan Karl Munichreiter çarpışma sırasında yaralanmıştı. Ama onu da sedyeyle darağacına taşıyarak astılar.

Philby, Kohlman'ların evindeki radyodan acil durum ve sı-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kıyönetim ilan edildiğini öğrendi. O ve Litzi savaşmak için evden fırladılar. İhtilalci Sosyalistler adlı gizli bir örgütle çalışmaya başladılar. Sosyalist ve komünistler telaş ve endişeyle birleşerek bu örgütü oluşturmuşlardı. Görevleri polis listesinde adı olan kimseleri gizlice ülkeden çıkarmaktı. Henüz yirmi ikisine basmış olan genç İngiliz için başdöndürücü günlerdi bunlar. Gündüzleri polis saldırıyor, kafalar kırılıyor, insanlar kılıç yarası alıyorlardı. Geceleri ise ateşli tartışmalar oluyor ve komplolar kuruluyordu.

Philby çok geçmeden çok cesur bir genç olduğunu kanıtladı. Heimwehr topçuları mahalleye ateş açtıkları sırada Philby de oradaydı. Ateş altında kaçarak yakındaki kanalizasyona saklanmış olan bir grup işçiye yardım etti. Çoğu komünist olan adamların arkasında gizli örgütlerinin üniforması vardı ve polis onları hemen tanıyacaktı. Philby bu nedenle onlara kılık bulmaya çalıştı. **Daily Telegraph** gazetesinin muhabiri Eric Gedye'nin apartmanına gitti.

Gedye olayı şöyle hatırlıyor: «Bir şey seçmek için dolabımı açtım. Kim oradaki elbiseleri görüncç, 'Tanrım!' diye bağırdı. 'Yedi takımın var. Onları bana vermelisin. Kanalizasyonda yaralı altı arkadaşım saklanıyor. Asılmaları işten bile değil.'»

Gedye elbiseleri bir bavula tıktı. Sonradan Philby'nin kaçakları güvenli bir yere götürdüğünü öğrenerek sevindi. Philby onları sonunda Avusturya'dan gizlice Çekoslovakya'ya kaçırdı.

Solcular her yerde kaçıyorlardı. Philby bu olayın, komünizmin ancak faşizmin güçlenmesine engel olabileceğiyle ilgili inancını güçlendirdiğini düşünüyordu. O zamana kadar Avrupa'nın en güçlü akımlarından biri sayılan Avusturya Sosyalist Hareketinin çökmesi, liderlerinin çirkin sonu, Nazilerin güçlenmesi ve onların siyasi suçluları idam etme yöntemini yeniden canlandırmaları İngiliz gencini çok etkiledi; Komünizme olan bağlılığını da daha güçlendirdi. Philby komünist olduğu konusunda daha açıkça davranıyordu artık. Sosyalist yayınları için çalışan ve sonradan İngiliz Gizli Servisinden kimselerle tanışan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Avusturyalı gazeteci E. H. Coockridge şöyle yazıyor: «Kim Philby'e karşı büyük bir hayranlık duyuyordum. Kendisini belirli bir dereceye kadar ilgilendiren küçük bir ülkede gizli bağımsızlık çabalarına büyük bir yardımda bulunarak çok şeyi tehlikeye atmayı göze alıyordu. Şubat çarpışmaları sırasında top ateşine tutulan mahallenin savunucularına katılmakla büyük cesaret göstermişti. Onlarla birlikte kanalizasyonda zor anlar yaşamıştı. İçlerinden birkaçını kurtarmıştı. Ve bu arada bir kurye olarak başarıyla çalışmıştı.

«Ancak Philby bir komünist aracısı olarak çalışmaya başladığı ve çabalarımız için gerekli olan bütün parayı bulabileceğini açıkladığı zaman kuşkulandım. Philby, Sovyet Konsolosu İvan Vorobyev ve Moskova'dan gönderilmiş olan esrarlı temsilcisi Vladimir Alexieviç Antonov-Ovseyonko'yla bağlantı halinde olduğunu da söyledi. Antonov-Ovseyenko, Viyana'ya olaylardan sonra gelmişti ve bir GB (istihbarat) ajanı olduğu belliydi. Philby'nin teklif ettiği para ancak Rusya'dan gelebilirdi. Ben ve arkadaşlarımın en istemediği şey de Moskova'nın mali yardımıydı.»

İngiliz yazar Lady Naomi Mitchison da yardım işlerinde çalışmak için Avusturya'ya gelmişti. **Viyana Günlüğü** adlı kitabı İngiltere'de Avusturya işçilerinin durumuna sempati duyulmasını sağladı. Lady Mitchison 2 Mart 1934'de şöyle bir not aldı: «Genç ve hoş bir Cambridge'li komünist beni görmeye geldi. Reichstag mahkûmları yüzünden çok telaşlıydı. Bana, olayı çözümlemek için benim ya da başka birinin hemen Berlin'e uçup uçamayacağını sordu.»

Sunday Times, 1967'de Lady Mitchison'a, «O karşılaşmayı hatırlıyor musunuz?» diye bir soru yöneltti. «O gerçekten Kim Philby miydi? Onun komünist olduğunu nereden biliyordunuz?»

Lady Mitchison, «O karşılaşmayı gerçekten hatırlıyorum,» dedi. «O genç adam gerçekten Kim Philby'di. Ve komünist olduğunu da bana kendisi söyledi.»

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Başkaları da Philby'nin komünist olduğunu biliyorlardı. Ya da komünist çevrelerinde dolaştığını. Sonradan İsrail Dışişlerinde bir diplomat olarak görev yapan ve bir ara Kudüs Belediye Başkanlığına getirilen Teddy Kollak, o günlerde Philby'le karşılaştığını hatırlıyor. «Kim entelektüel komünist çevrelerinde dolaşıyordu. En yakın dostları ideolojilerine çok inanan koyu komünistlerdi.»

Babası eski bir Avusturya devlet memuru olan Lilly Jerusalem de az kalsın Philby'le birlikte çalışmaya sürükleniyordu. O olayı şöyle anımsıyor: «Kim bana telefon ederek hemen buluşmamızı istedi. Ona bize gelmesini söyledim. Ama, 'Bu tehlikeli olur,' dedi. Sonunda Kim'le küçük bir kahvede buluştuk. Bana fısıltıyla sevgilisi Litzi Friedman'ı bizim evde saklamamı istediğini söyledi. Litzi, Dolfuss ayaklanmasından beri gizleniyordu. Onun koyu bir solcu olduğunu biliyordum. Babamın mevkii yüzünden yardım edemedim.»

Polisin Litzi'nin izinde olduğu belliydi. Philby de onu kurtarmak için dramatik bir adım attı. Zaten ilişkileri vardı. Philby 24 Şubat 1934'de Viyana Belediyesinde Litzi'yle evlendi. Acele ve dikkati çekmeyen bir tören oldu.

Litzi sonradan olayı, «Kim'le ilk tanıştığım sırada Cambridge'den mezun olmuştu,» diye anlattı. «Viyana'ya da Almanca öğrenmek için gelmişti. Ailemin evinde pansiyoner olarak kalıyordu. Kim'le bazen gezmeye gidiyorduk. Son derece solcu fikirleri vardı ve pek ilericiydi. Ben Komünist Partisine üyeydim. Bu o sırada yasaktı. O yüzden gizlice çalışıyordum. Kim'le bir aşk macerasına atıldık. Ondan çok hoşlanıyordum. Polis faal komünistleri arıyordu. Onların benim peşimde olduklarını öğrendim. Tutuklanmaktan kurtulmanın bir yolu da Kim'le evlenerek İngiliz pasaportu almak ve ülkeden ayrılmaktı. Ben de öyle yaptım.

«Bu evliliği uygun olduğu için yaptığımı söyleyemeyeceğim. Galiba bir neden ülkeden çıkabilmekti, bir neden de aşk. Her neyse... Fazla evli kalmadık. İkimiz de Avusturya'dan ayrılarak

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İngiltere'ye gittik. Bildiğim kadarıyla Kim'in benim gibi bir Komünistle evlenmesi dışında Viyana'dayken gizli solcu faaliyetleriyle hiçbir ilişkisi olmadı. Ben komünisttim. Kim ise dediğim gibi çok ilericiydi ve sola eğilimi vardı. Onun partinin bir kuryesi olarak Macaristan'a da, başka bir yere de gitmediğinden eminim. Böyle yolculuklar yaptıysa da benim bu konuda hiçbir bilgim yok.»

Philby, Moskova'da bana âdeta bir hukukçu tarafından hazırlanmışa benzeyen bu belgeyi gösterdi. Sanki Philby'nin sonradan çalıştığı ülkelerin güvenlik servislerinin onun gençlik yıllarını araştırmaya kalkmaları gözönüne alınarak hazırlanmıştı.

Philby de bana, «Evet,» dedi. «Litzi'ye er geç Viyana'daki günleri soracaklarını tahmin ediyorduk. Buna karşı hazırlandık. Litzi'nin tıpı tıpına böyle söylemesini kararlaştırdık. Onun bu pazarlığımıza uyması beni etkiliyor.»

1934 Mayısında Philby'le yeni gelin Londra'ya gitmek için Viyana'dan ayrıldılar. Paris'e de uğradılar. İngiltere'de hiç paraları olmadığı için Philby'nin annesi Dora'nın West Hampstead'de, Acol Yolundaki evine yerleştiler. Evde elektrikli bir hava başladı. Philby annesine Viyana'dan mektup yazarak evlendiğini ve bunun nedenlerini açıklamıştı. Ama Dora oğlunun tuzağa düşürüldüğüne inanıyordu. Cidde'ye, St. John Philby'e mektup yazarak bu evlilikle ilgili fikirlerini açıkladı.

«Kim hayatını mahvetti. Litzi yeterince çekici ama haşin ve otoriter... Onu görünceye kadar bekle... Kim'in bu lanet olasıca komünizmden kaçmak için bir iş bulacağını umarım. Henüz çok koyu bir solcu değil ama oyalanacağı bir şey bulmadığı takdirde bu da olacak.»

Ama Philby'nin hemen bir iş bulması ihtimali biraz zayıf gibiydi. Çünkü siyasi faaliyetleri geleceğini etkilemeye başlamıştı bile.

St. John durumu Cidde'de öğrendiği zaman fena halde öf-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: https://rantey.org

kelendi. Eve, «Kimse dürüst görüşleri yüzünden kurban edilmemelidir,» diye yazdı. «Kim istiyorsa komünizme meyledebilir. Buna hakkı var.»

Kim Philby, Cambridge'e son defa gitti. CUSS toplantısında bir konuşma yapacak ve Viyana'da faşizme karşı girişilen savaş için para toplayacaktı. Philby orada Guy Burgess'la karşılaştı. Burgess bir araştırma bursu kazanmıştı ve bu Trinity'deki dördüncü yılıydı. Philby, ondan Viyana'ya para yardımı işini organize etmesini istedi. Aslında Maurice Dobb'a giderek Paris Komintern'ine tanıtılmasının neden olduğu maceralardan söz etmesi beklenirdi. Ancak Dobb 1967'de Philby'i Cambridge'den mezun olduktan sonra bir daha görmediğini söyledi. Ve 1934'de bir yemek sırasında söylediği sözler de bunu destekliyordu. «Ne yazık ki, Kim hiçbir zaman Partiye girmedi.»

Kısacası eldeki kanıtlar Dobb'un Rus İstihbarat Servisi için ajan bulan biri olmadığını gösteriyor. Onun daha çok, çeşitli komünist örgütlerine gönderilecek öğrenciler aradığı anlaşılıyor. Philby'nin bana Moskova'da yaptığı bu servise girişiyle ilgili açıklama da bunu doğruluyor. «Viyana'daki çalışmalarım şimdi Moskova'daki iş arkadaşlarım olan kimselerin dikkatini çekmişti sanırım. Çünkü İngiltere'ye döner dönmez biri bana yaklaşarak Rus İstihbarat Servisine katılmak isteyip istemeyeceğimi sordu. Operasyon nedenleri yüzünden onun adını açıklamayacağım. Ama O Sovyetler hesabına çalışmakla birlikte bir Rus değildi.

«Bana, ideolojiye olan bağlılığımı takdir ettiğini söyledi. Bütün sorun benden en iyi nasıl yararlanacaklarıydı. 'Gidip yabancı bir savaş alanında ölmemelisin,' dedi. 'Ya da **Daily Worker**'ın savaş muhabirliğini yapmamalısın. Savaşacağın daha çok önemli alanlar var. Ama sabırlı olmalısın.' Ondan sonraki iki yıl bana hemen hiç görev vermedi. Bağlılığımı sınıyordu. Buluşma yerimize boş ellerle gidiyordum. O da bana sabırla cesaret veriyordu.»

Başkalarının Rus İstihbaratına nasıl alındıklarını bildiğimiz

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

için Philby'nin pek çabuk kabul ettiği bu teklifin nasıl bir şey olduğunu tahmine çalışabiliriz. Herhalde bu kişi Philby'e faşizmle sol arasındaki yaklaşan savaşla ilgili korkunç bir tablo çizdi. Almanya'nın gitgide güçlenmesi ve bunun Sovyetler Birliği için ne büyük bir tehlike olduğu noktalarını vurguladı. İngiltere ve Almanya arasındaki askeri, mali ve ticari anlaşmalardan söz etti. İngiltere'nin yönetici tabakasından pek çok kimsenin Hitler'e duyduğu hayranlıktan dem vurdu. Sonra da Sovyetler'in en büyük korkusunu dile getirdi: Almanya'yla İngiltere birleşip, daha önce de yaptıkları gibi Rusya'yı ortadan kaldırmaya çalışabilirlerdi.

Herhalde Philby'e yaklaşan adam şöyle bir şeyler de söyledi: «Sovyetler Birliği kendisini bu tehlikeye karşı ancak İngiliz karar verme işleminin tam merkezinde bir adamının olması sayesinde koruyabilir. Moskova'yı SSCB ve halklarına karşı hazırlanan bir komploya karşı uyararak.» Tabii başlangıçta ayrıntılar biraz belirsiz olacaktı. Adam Philby'nin uluslararası önemde gizli bir göreve karşı ilgi duymasını sağlamaya çalışacak, onun gururuna ve macera merakına hitap edecekti. Philby sadece çok önemli olaylarda bir rol oynamakla kalmayacak, onları yönlendirecekti de. Bu sözler yirmi iki yaşındaki gencin başını döndürecekti tabii. Böylece babasına tarihte kendisinin de bir rol oynayabileceğini kanıtlama fırsatını bulacağını düşünecekti. Tabii bu rol o ara gizli olsa bile. Philby'nin bu teklifi o kadar çabuk kabul etmesine şaşmamalı.

Köstebek sonradan şöyle yazacaktı: «Sovyetler Birliği'nin ve komünizm fikrinin gücü olmasaydı, bütün dünya değilse bile eski dünya şimdi Hitler'le Hirohito'nun yönetiminde olacaktı. Bu insanın aklını başına getiren bir düşünce. Beni o genç yaşta bu gücün geliştirilmesi için o önemsiz rolümü oynamaya davet etmeleri yüzünden gurur duyuyorum... Bana bu teklifi yaptıkları zaman hiç duraksamadım. İnsan seçkin güce katılmaya davet edildiği zaman fazla düşünmez.»

Philby'i onu Rus istihbaratına alan adamın adını açıkla-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ması için zorladım. O pek zeki ve sabırlı adamın artık ölmüş olması gerektiğini, kimliğinin açıklanmasının bir sakıncası olmayacağını söyledim. Ama Philby onun hakkında başka bir şey söylemeye yanaşmadı.

Rus İstihbarat Servisinin bir tarihini yazmakta olan Cambridge profesörlerinden Dr. Christopher Andrew, Philby'nin bu açıklamayı yapmaktan kaçınmasını şu biçimde açıklıyor:

«Philby'nin kaçamaklı sözlerinin kökünde, bir Köstebek olarak en fazla faaliyet gösterdiği o on yedi yılın (1934-1951) Sovyet İstihbaratının kanlı tarihinin en zalimce süresine isabet ettiğini bilmesi yatıyor... Philby'nin KGB'deki ilk yılları sırasında en fazla hayranlık duyduğu ajanlar Stalin terörü sırasında öldüler... Philby kendisinin ilk Sovyet 'Kontrolörü' olan Teodor Maly'nin adını ağzına alamıyor. Maly, bir Macar rahibiyken idealizm uğruna komünist olmuş ve KGB'ye girmişti. İdealist olması Stalin devrinde şüphelere yol açmıştı. 1937'de ona Moskova'ya dönmesi emredilmişti. Maly başına neler geleceğini bilmesine rağmen yine de Rusya'ya gitmişti. Arkadaşlarına, 'Beni orada öldürmezlerse, burada öldürürler. Orada ölmek daha iyi.'»

Bu bakımdan başka adaylar da var. E.H. Cockridge, Philby'i ajanlığa Simon Kreler'in aldığını söylüyor. Kreler görünüşte elçilikte kâtipti ama aslında Sovyet Gizli Servisinin İngiltere'deki yöneticisiydi. Andrew Boyle, «Bu adam Leonid Tolokonsky'di,» diye fikrini açıklıyor. «Cahan'la çalışıyordu.»

Ancak bu insanların tarifi Philby'nin Rus olmayan patronuna hiç uymuyor. Tabii Köstebeğin o adamı açıklamaması ve tarifini de iyice belirsizleştirmesi için nedenler vardı. Onun torunlarının ve dostlarının resmi bir biçimde sorguya çekilmelerini istemezdi.

Ancak Philby, o sırada Sovyetler'in bazı kimseleri İngiltere'de hizmete almalarıyla ilgili diğer bilinmeyen noktaları açıkladı. Philby, Burgess, Maclean ve Blunt, hepsi de Cambridge'liydiler. Neden aynı durum Oxford'da da görülmemişti?

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Philby bana Moskova'da, «Hemen önünüzdeki şeyi görmüyor, karmaşık bir cevap arıyorsunuz,» dedi. «Diğerlerini çekmek için bir kişinin bu işe girişmesi yeterliydi. İlk hareket benden geldi. Sonra ben başkalarını önerdim. Tanıdıklarımı. Onlar da yine başkalarını önerdiler. Cevap bu kadar basit.»

Philby'nin bu sözleri Cambridge'de bir «casus grubu» ya da bir Komintern hücresi olup olmadığı konusunun açılmasına neden oldu. Güvenlik görevlilerini uzun yıllardan beri ilgilendiren bir soruydu bu. Bir Komintern hücresi genellikle beş kişiden oluşuyordu. İçlerinden biri yakalandığı ya da diğerlerini ele vermeye kalktığı takdirde tehlikenin azaltılması için. Böylece bu kişi ancak dört arkadaşını ele verebilecekti. Philby, Burgess, Maclean ve Blunt. Dört kişiydiler. O halde beşinci üye kimdi? İlgililer otuz yıldan daha uzun bir süreden beri bu «beşinci adamı» arıyorlar?

Philby öyle bir hücre olduğu iddiasını şiddetle reddetti. «Hizmete ilk alınan bendim. Ve bu da ben mezun olduktan sonra gerçekleşti. Burgess'in benden sonra olduğunu biliyorum. Maclean'in bizden olduğunu ancak savaş başladıktan sonra öğrendim. Ama onu da üniversitedeyken seçtiklerini sanıyorum. Onun için Cambridge'deki casus grubu ya da hücre, fikri yersiz.»

«SIS'in emekliye ayrılmış en aşağı bir genel müdürünün, Rus İstihbarat Servisinin dördünüzü de Komintern'den devraldığına inandığını biliyorum,» dedim.

Philby, «Bir Komintern hücresi kesinlikle yoktu,» diye cevap verdi. Sonra da sadece Burgess'in hizmete alındığını bildiğini ve diğerlerinden haberi olmadığını tekrarladı. «Bizi Servise tek tek aldılar. Ve biz de tek tek çalıştık. Burgess'in Servise girdiğini de o bana mektup yazarak bunu açıkladığı zaman öğrendim. Ona cevap vererek kendisini kutladım. Sonradan Burgess hepimizle olan bağlantısını sürdürmekte ısrar etti.» Burgess'in, kökeninde paylaşılan ama gizli bir görevin verdiği zevk ve dostluk olan bu merakı sonunda hepsinin de mahvına yol açacaktı.

TANRI FÜHRER'İ KORUSUN

4

İngiltere 1930'ların ortasında bir kriz geçiriyordu. Mali kriz yıllarının yarattığı şoktan sonra ülke ekonomisinin gitgide bozulması sonucu yönetici tabakasından zeki kişiler halkın güvenini destekleyen imparatorluğun gücünün kesilmeye başladığını farkettiler. Ne yapılabilirdi? Bazıları XIX. yüzyıldaki rehberleri izlediler. Amerikalıların büyük servetler yaptıkları için artık evlenilecek durumda olduğuna karar veren o soylu aileleri. Ve Sam Amcaya yanaştılar. Bazıları ise kurtuluşun Almanya'nın yeni liderinin elinde olduğuna inandılar. Adolf Hitler'in. Windsor Dükü bile Nazilerin desteklenmeye layık olduklarına öylesine inanıyordu ki, savaş başladıktan sonra bile Almanlara askeri sırları aktarmaktan kaçınmadı. İngiliz tarihçisi Dr. Scott Newton'ın dediği gibi, «Vatan hainliğiyle ilgili kaypak suçlamalar yapılacaksa, bu sadece Philby ve Stalin'in İngilizlerinin tekelinde olmamalı.» Kim Philby ve arkadaşları en sağlam umudun komünizmde olduğunu sanıyorlardı.

Ancak Viyana'da savaşa giren yirmi üç yaşındaki Philby de herhalde, «Hiç Sona Ermeyen 1 Mayıs»a giden yolun bir hayli uzun olduğunu anlamıştı. Artık onun iki katı yaşında olan bir insanı bile sarsacak sorunlarla karşı karşıyaydı. Annesinin de, babasının da beğenmediği yabancı bir karısı vardı. İşi yoktu

ve bulacağı da belirsizdi. Annesinin evinde yaşamaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Parasızdı. Ve Sovyet kontrolörü ona hayatı boyunca sürecek olan bir görev vermişti.

«Bana İngiliz İstihbaratına sızma görevi verildi. Bu işin uzun sürmesinin de önemli olmadığı söylendi.» Philby gerçekçi bir insandı ve kendisine karşı dürüst davranabildiyse herhalde bu işin hemen hemen imkânsız olduğunu düşündü.

SIS'e geleneksel olarak sadece seçkin birkaç kişi alınıyordu. Genellikle Servisten olanların yakınları ve tanıdıkları. İnsanın girmek için başvurabileceği bir organizasyon değildi. Böyle bir şey doğru sayılmayacağı gibi, kuşku da uyandırırdı.

Philby kontrolörüyle konuştuktan sonra bir plan yaptı. Sol kanatla olan ilgisini silecek ve bir gazetede iş bulmaya çalışacaktı. St. John Philby bu bakımdan ona elinden geldiği kadar yardım etti. Fabian Derneğindeki arkadaşlarına ve gazeteci dostlarına mektuplar yazdı. Bunların arasında St. John'un Trinity'den arkadaşı Sir Roger Chance da vardı. Chance aylık liberal bir dergi olan **Review of Reviews**'un editörüydü. Ancak dergi ağır ağır ölüyordu ve Chance da Philby konusunda herhalde hiçbir şey yapmayacaktı. Ancak bir başka gazeteci, yani Wilfred Hindle onu büroya getirdi. Chance, Philby'le görüştükten sonra onu işe aldı.

Genç adam Viyana'daki günlerden sonra bu işi sıkıcı buldu sanırım. Diğer dergilerden yazılar kesiyor ve bunlardan parçalar alıyordu. Arada sırada kendisi de bir yazı hazırlıyordu. Philby'le aynı küçük odayı paylaşan gazeteci Alison Outhwaite onun bu işi sürdürmesine şaştığını hâlâ hatırlıyor. Ona bunu sorduğu zaman Philby ender görülen bir içtenlikle, «Çıkıp gitmenin ne yararı var?» dedi. «Birkaç yıl sonra kendimi nasıl olsa bir siperde bulacağım.»

Asıl neden şuydu: Bu iş Philby'nin komünist ilişkilerini silmesi ve yeni bir sağ kanat maskesi hazırlaması için gerekli olan zaman ve enerjiyi sağlıyordu. Önce Cambridge'deki Marxist arkadaşlarıyla ilişkisini kesti. Anthony Maclean, Londra'ya gel-

diği zaman Philby'e telefon ederek buluşmalarını istedi. Kim, «İşim başımdan aşkın,» diye cevap verdi. Maclean, «O halde bir iki ay sonra buluşalım,» dedi. Kim mırıldandı. «O zaman da işim başımdan aşkın olacak.» Tabii Maclean onun ne demek istediğini anladı. Maurice Dobb da öyle. Kim'e bir mektup yazarak **Kapitalistsiz Bir İngiltere** adlı kitap için bir bölüm hazırlamasını istedi. Ama Philby o mektuba aldırmadı bile.

Dobb olayı iyi hatırlıyordu. «Projeyi son biçimine sokabilmek için yazı yazabilecek herkesi biraraya toplamaya karar verdim. Philby'e de telefon ederek gelip gelmeyeceğini sordum. Cevabı kesinlikle olumsuzdu. 'Bu işle bir ilişkim olmasını istemiyorum.' Sanki bütün solcu ahbaplarından vazgeçmişti. Bunu biraz çirkin buldum.» Dobb 1967'de kendisiyle röportaj yapan Page'e de, «Kim'in o kadar sağcı olması beni şaşırttı,» dedi.

Philby 1935'in sonlarında Londra'da Cambridge'deki kömür madeni işçisi arkadaşı Zim Lees'le karşılaştığı zaman da onu çok sarsan bir şey söyledi. «Komünizmin işi bitti artık. Şu dünyanın haline bak. En mantıklı seçim faşizm olur.»

Philby'le bir iki kez yemek yiyen patronu Chance ise onun «İşçi Partisinin ortalarında bir liberal demokrat,» olduğunu sanıyordu. «Kesinlikle komünizm düşmanı biri.»

Bu manevralardan Philby'nin bir istihbarat ajanı olarak yeteneklerini nasıl geliştirdiğini anlayabiliriz. Genç adam komünist geçmişiyle olan bağlarını usul usul koparıyor, yeni siyasi inançlarının eski çevresine sızmasını da sağlıyordu. Burgess'in iddia ettiği gibi, böylesi inançlarını hemen hemen bir gecede değiştirmekten daha inandırıcıydı. Burgess'e de herhalde Sovyet kontrolü benzer bir talimat verdi. Çünkü Moskova'ya gidip döndükten sorna komünist sistemine duyduğu hayranlığın söndüğünü açıkladı. Artık Musoloni'ninki gibi bir sistemi beğeniyordu.

Hem Philby, hem de Burgess şimdi Anglo-Alman Dostluğu Derneğiyle ilgileniyordu. Tümüyle Alman yanlısı olan bu örgüt savaşın başlangıcında dağılıncaya kadar komünizm aleyhinde

kesin bir tavır takındı. Bu örgütün üyeleri karışıktı. İngiliz faşistleri, tavizciler, Musevi düşmanları, mantıklı işadamları, fanatik Bolşevizm aleyhtarları, eksantrik soylular ve Mayfair'den nörotik sosyete kadınları.

Örgütün verdiği lüks ziyafetlere tanınmış politikacılar da katılıyorlardı. Onlar İngiltere'nin faşist bir ülke olmasını istememekle birlikte, Hitler Almanya'sının Avrupa'da dengeyi sağlayan bir güç ve komünizme karşı da bir engel olduğunu düşünüyorlardı.

Örgüt öylesine Alman yanlısıydı ki, Dışişlerindeki daha liberal kimseler onu bir tehlike kaynağı sayıyorlardı. O dönemle ilgili resmi dosyalarda yabancı bir diplomatın Dışişleri Bakanlığındaki meslektaşlarına yazdığı bir mektup var.

«Anglo-Alman Dostluğu Derneğinin Propaganda Bölümü Berlin'deki Alman Porpaganda ve Aydınlatma Bakanlığıyla sıkı bir temas halinde... Berlin'deki bakanlık Londra'daki derneğe İngiltere'de basılmış malzeme yolluyor. Bu ülkede dağıtılması için. İçlerinden bazıları broşür tipinde. Aralarında basının fikirlerini açıklayacak gazetemsi bir şey de var. Bundan yararlanarak İngiliz basınının Britanya ve Almanya siyaseti konusunda kamuyu aldattığı fikrini yaymaya çalışıyorlar.»

Dışişleri Bakanlığından bir memur mektuba şunu eklemiş: «Almanlar bu ülkede Sovyetler'den daha çok para ve çaba harcıyorlar.»

Sovyetler'in Kim Philby'si vardı. O nedenle derneğin neler yaptığını çok iyi biliyorlardı. Philby dernek için yarım gün çalışıyordu. Hem de büyük bir heyecanla. Bu nedenle 1936'da ona tam gün çalışmasını teklif ettiler. Parasını Alman Propaganda Bakanlığının vereceği bir ticaret gazetesi çıkaracaktı. Bu gazete Almanya'yla İngiltere arasında iyi ilişkiler gelişmesini sağlayacaktı. Philby Bakanlıktaki görevlilerle görüşmek için birkaç kez Berlin'e uçtu. Londra'da da Alman elçisi Von Ribbentrop'la konuştu.

Philby'nin gazetesi hiçbir zaman yayınlanamadı. Çünkü der-

nek C.E. Carroll'un 1936 Kasımında çıkarmaya başladığı **Anglo-Alman Review** adlı dergiyi desteklemeye karar verdi. Bu Philby için önemli değildi. Çünkü açıkça söylediği gibi, dernekteki önemli yerinden Sovyet kontrolörüne bilgi veriyordu. «O sırada İngiltere'yle Almanya arasındaki açık ve gizli ilişkiler Sovyet hükümetini ciddi bir biçimde ilgilendiriyordu.»

Herhalde Philby'nin kontrolörü ondan memnundu. Sovyet İstihbarat Servisi için yararlı çalışmalar yapıyordu ve komünist geçmişi de başarıyla bulanıklaştırılmıştı. Ancak önemli bir sorun çözümlenmedikçe bu geçmişi tümüyle silmek imkânsızdı. Yani Litzi sorunu. Litzi'nin varlığı Philby'nin dostları ve iş arkadaşlarına bazı gerçekleri devamlı hatırlatıyordu. Philby Viyana'da kalmıştı. Bu Avustralyalı kızı komünist olduğu ve tutuklanma tehlikesiyle karşı karşıya geldiği için kurtarmaya çalışmıştı. Litzi'nin İngiliz pasaportu almasını sağlamak için onunla evlenmişti. Philby'nin Rusların istedikleri gibi kusursuz bir sağcı kişiliği yaratabilmesi gerekiyordu ama komünist bir Musevi olan Litzi bu bakımdan her zaman bir engel sayılacaktı. Philby'nin Rus kontrolörü ona yalnız başına çalışmasının daha iyi olacağını söyledi. Belki Litzi de aynı şeyi yaptı.

1936 Temmuzunda Guy Burgess'i görmek için Nottingham'dan gelmiş olan eski maden işçisi Jim Lees pazar yemeği için Philby'lere gitti. Yemek hiç de neşeli geçmedi. Yemekler çok kötüydü. Çünkü Litzi hiçbir zaman doğru dürüst yemek yapmasını öğrenmemişti. Sonra Philby'le karısı şiddetli bir tartışmaya giriştiler. Önce iç savaşın eşiğindeki İspanya'da neler olacağı konusunda. Sonra Almanya yüzünden.

«Kim'in, 'Franco'nun asileri birer romantik,' dediğini hatırlıyorum.' Onlar İspanya Cumhuriyeti için bir tehlike oluşturamazlar.» Sonra Kim'le ben Orta Avrupa'da olanlar yüzünden şiddetle kavga ettik. O Almanları savunuyor ve solun işinin bittiğini söylüyordu. 'O derneğe de bu yüzden girdim,' diye açıkladı, sonra da bana usulca fısıldadı. 'Litzi'yi de aynı nedenle başımdan atacağım.'» Lee öfkeyle evden fırladı.

1936 Temmuzunda İspanya'da iç savaşın başlaması Philby'e kolay bir çözüm yolu sağladı. Moskova bir süreden beri İspanya'daki gelişmeleri yakından izliyordu. Ve Philby'i de oraya iki defa yollamıştı. 1934 yazında ve ondan sonraki yıl, Philby İspanya'ya sanki tatildeymiş gibi Litzi'yle birlikte gitmişti. Ancak bu yolculuklar için gerekli paranın kaynağı, MI5 tarafından sorguya çekildiği zaman onu bir iki kez endişelendirecekti. Bunu daha sonra göreceğiz. Ruslar şimdi Philby'nin İspanya'ya giderek, «Faşist savaş çabalarının her yanıyla ilgili ayrıntılı bilgi edinmesini,» istiyorlardı.

Önce Philby'nin bir bahaneye ihtiyacı vardı. Bir turist olarak dolaşamazdı. Bu nedenle bir haber ajansı olan London General Press'i kendisine bir belge vermesi için ikna etti. Savaşı izleyecek olan bir muhabirin karısını yanında götürmesi beklenemezdi. O yüzden Litzi'yi Londra'da bıraktı. Böylece ayrılığa doğru ilk adım atılmış oldu. Bütün bu sorunların çözümlenmesi zaman aldı. Bu nedenle Philby İspanya'ya ancak 1937 Şubatında erişebildi. Hemen **The Times**'ı yazı bombardmanına tuttu. Bütün bunlar faşistler açısından yazılmıştı. Ismarlanmamış olan bu yazılardan biri basıldı. O sırada yine Londra'da olan St. John Philby bundan cesaret bularak **The Times**'ın Westminster mezunu olan yazı işleri müdürü yardımcısı Robin Barrington-Ward'ı öğle yemeğine götürdü.

Bu etkili oldu. **The Times** 24 Mayıs 1937'de henüz yirmi beş yaşındaki Kim Philby'i İspanya'daki milliyetçi güçlerin yanındaki ikinci muhabiri olarak çalıştırmaya başladı. Bu her bakımdan önemli bir görevdi. **Times**'ın diğer muhabiri ise James Holburn'dü. Philby, birkaç gün için Londra'ya döndü. Ücreti kararlaştırıldı. Ve Philby, **The Times**'ın masraflar konusunda ne kadar sıkı davrandığını da öğrendi. «Gazetenin en ufak ayrıntılar konusunda bile inanılmayacak kadar sert olduğunu söyleyerek beni uyardılar. Elimden geleni yaptım. Ama ilk masraf listesini gönderdiğim zaman her şeyi tek tek yazmayı başaramadım. Çarpışmalar birbirini izliyordu. Çok hareketli bir dö-

nemdi. Her peseta'nın nereye gittiğini hatırlamam imkânsızdı. Ama iki aydan daha uzun bir sürede sadece elli sterlin kadar harcamıştım. Onun için endişelenmiyordum. Ama Muhasebe Bölümü listeyi kabul etmeyi pek istemedi. Mektuplar gidip geldi. Sonunda masraflarımı bir defaya mahsus olmak üzere kabul edeceklerini bildirdiler. Ama ondan sonra her masrafı ayrı yazacaktım. Ben de, 'Savaş kızıştığı takdirde istediğinizi yapmam imkânsızlaşabilir,' diye yazdım. «Onun yerine bana belirli bir masraf parası verseniz olmaz mı?' İstediğim parayı nasıl olsa keseceklerini düşünerek ayda kırk sterlinin uygun olduğundan söz ettim. Muhasebe, 'Sabit bir ücret uygun,' diye cevap verdi. 'Ama günde bir sterlini yeterli buluyoruz.»

Philby, yeniden İspanya'ya döndüğü zaman her şey yolundaydı. **The Times**'ın prestiji onu koruyordu. Ve bu, Sovyet İstihbarat ajanı olarak yapacağı ilk önemli görevdi.

FAŞİST CEPHESİNDE ÇALIŞMA

5

İspanya'da bir yanda eski rejimin temsilcileri bulunuyordu: bankerler, emlak sahipleri, rahipler ve ordu. Onların karşısında ise köylüler, işçiler, İspanyol yazar ve şairlerinin en iyileri ve demokratik yöntemlerle seçilmiş bir hükümet vardı. İki taraf da savaşı bir Haçlı Seferi olarak görüyordu. General Franco'nun yönetimindeki eski rejim, yani milliyetçiler ülkeyi kızıllardan temizlemek ve saf Hıristiyan bir İspanya idealini yeniden canlandırmak için savaşıyorlardı. Cumhuriyetçiler ise yeni bir çağ, Yeni Kudüs için. İçlerindeki komünistler ise Marxsiz bir ütopya peşindeydiler. Çoğu bunun bir iç savaştan daha derin bir şey olduğuna inanıyorlardı. Georeg Orwell, «Aslında bu bir sınıf kavgasıydı,» diye yazdı. «Kazanılsaydı dünyanın her yerinde sıradan insanların idealleri güçlenecekti. Ama kaybedildi. Ve bütün dünyadaki kâr payı alıcıları ellerini ovuşturdular.»

Hitler ve Mussolini'nin Franco'yu, Sovyetler Birliği'nin de cumhuriyetçileri desteklemeleri savaşı tarihin hayati önem taşıyan bir olayı haline getirdi. Sanki herkesin bir seçim yapması ve taraf tutması gerekiyordu. Dünyanın her yanından binlerce genç Uluslararası Tugaylarda savaşmak için İspanya'ya gittiler. Ernest Hemingway'in iç savaşla ilgili ünlü romanı **Çanlar Kimin İçin Çalıyor**'da anlattığı biçimde faşizme açılan savaşa kişisel katkıda bulunacaklardı. Muhabirlerden çoğu da dava-

ya heyecanla bağlandılar. Onlardan biri olan Martha Gellhorn, «İspanya'nın faşizmi durdurmak için en uygun yer olduğunu biliyorduk,» diyor. «O an gelmişti. Tarihin kuşku götürmeyecek o anı.»

Herhalde Philby de duyguları bakımından aynı tavrı takınmak istiyordu ama o gizli yolu seçmişti. Düşüncelerini açık açık söyleyemezdi. İspanya'nın bağımsızlığı için savaşan kişilerin arasında beliren dostluk da ona göre değildi. O daha uzun sürecek bir savaşta görev almıştı. Ve ilk amacı gerçek ideolojisini herkesten gizlemekti. Bu bakımdan çok da başarılı oldu. Kim Philby'le karşılaşan hemen herkes onun kendini pek önemli sanan, ciddi, sîlik bir İngiliz genci olduğunu düşünüyordu. Franco yanlısı haberler veren ve faşistlere duyduğu sempatiyi de pek gizleyemeyen biri.

Milliyetçi basın mensuplarında Enrique Marsans, Philby'nin her zaman zorluk çıkardığını ya da sansüre itiraz ettiğini hatırlıyor. Franco'nun subaylarından Luis Bolin'e göre ise Philby, «Güven uyandıran dürüst bir gençti. Çünkü çok taraf-sızdı.»

Philby, İspanyolların yönetici sınıfının normal tutucu tepkilerini paylaşan bir İngiliz centilmeni olduğuyla ilgili fikirleri desteklemek istercesine kendine bir de metres buldu. İngiliz soylularından Sir Anthony Lindsay-Hogg'un boşadığı Kanadalı karısı Frances (Bunny) Doble'dı bu. Londra sahnelerinin eski yıldızlarından olan Lady Frances, Philby'den on yaş büyüktü. Ateşli bir kraliyet yanlısıydı. Dokuz yıl önce bir turist olarak geldiği İspanya'yı çok sevmişti. Şimdi de Franco'yu desteklemek için elinden geleni yapmak üzere tekrar ülkeye dönmüştü. Lady Frances de Philby'nin «Çok içten, çekici bir genç ve tam bir centilmen» olduğunu düşünüyordu. Tabii genç adam gerçek siyasi düşüncelerini ondan saklıyordu.

«Onunla daha çok babasının Arabistan'da yaptıklarından söz ediyorduk. Ya da Viyana'dan ve oradayken evlendiği Avus-

turyalı kızdan. Ama Kim bana sosyalizm, komünizm gibi konularda bir tek kelime bile söylemiyordu. O soğukkanlı ve tarafsız davranışlarına sinirleniyor, Kim'i sarsmaya çalışıyordum. 'Ben bu tarafı yürekten destekliyorum,' diyordum. Ya da, 'Biz bugün bir çarpışmayı daha kazandık.' Ama Kim sadece gülümsüyor ve oyuna gelmiyordu.»

Philby'nin uzun yıllar yararlanacağı rolünü geliştirirken yapması gereken pek çok şey vardı. Üç kez gazetecilik ve casusluk hayatının birdenbire sona ermesine ramak kaldı. Bunların birinden haberi yoktu. 1937'de Hollanda'da görev yapan Sovyet Askeri İstihbarat subayı Walter Krivitsky'nin 1937'de Batı'ya sığınmasından. Sorgulanması sırasında Krivitsky İngiliz ajanı Jane Archer'a, «Rus İstihbaratının emrinde genç bir İngiliz çalışıyor,» diye açıkladı. «Şimdi İspanya'da. Gazeteci rolünde.» Kastettiğinin Philby olduğu kesindi. Ama Krivitsky bu kısa açıklamaya başka bir şey ekleyemedi. İngiliz istihbaratının ise o sırada bu belirsiz ve o zaman için önemsiz ipucu üzerinde duramayacak kadar başka önemli işleri vardı. (Servis durum önemli bir hal aldığı zaman da yine bir şey yapmadı. Bu konuya daha sonra değineceğiz.)

Philby ikinci tehlikeden kurtulduğu zaman durumun farkındaydı. Seville'de geçirdiği bir hafta sonu sırasında boğa güreşlerini seyretmek için Cordova'ya gitmeye karar verdi. Bir otele inerek yalnız başına yemek yedi. Sonra da odasına çıkıp yattı. İki sivil muhafızın kapısını yumruklamaları üzerine uyandı. Ona bavulunu toplayarak merkeze gelmesini söylediler. Philby o zaman Cordova'ya gidip gelmek için izin belgesi gerektiğini öğrendi. Bu dertten kurtulacağından emindi. Ama pantolonunun bilet cebine bir kâğıt parçası saklamıştı. Bunda Rus İstihbarat Servisi şifresini nasıl kullanacağı yazılıydı. Üzerinde bu kâğıtla yakalanırsa daha İngiliz Konsolosu araya giremeden Philby kendini idam mangasının karşısında bulabilirdi.

Sivil muhafızlar bavullarını ararlarken Philby de bir plan yaptı. Araştırmayı yöneten subay ondan ceplerini boşaltmasını

istediği zaman harekete geçti. «Önce cüzdanımı çıkardım. Ve masaya doğru attım. Ama bileğimi hafifçe büktüm ve cüzdan da masanın tâ ucuna gitti. Umduğum gibi üç adam cüzdanı yakalamak için masanın üzerinden eğildiler. Ben de kâğıdı cebimden çıkardım. Çiğneyip yuttum.»

Philby bir başka sefer de cumhuriyetçilerin silahıyla öldürülmekten şans eseri kurtuldu. İşin garibi bu, savaşta «bire çeyrek» diye tanımlanan Rus yapısı bir 12.40 cm.lik bir toptu. 31 Aralık 1937'de bir grup gazeteci Tereul'daki çarpışmayı izlemek için arabayla Saragosa'dan yola çıkmışlardı. Tereul iç yaylada, etrafı surlarla çevrili, kasvetli bir kentti. Caude adlı bir köyün meydanında dinlenmek için biraz durdular. Refakatçi İspanyol subayları biraz dolaşmak ve sigara içmek için arabadan indiler. Ancak Philby, Reuter'dan Dick Sheephanks ve Amerikalı iki Associated Press muhabiri Ed Neil ve **Newsweek**'ten Bradish Johnson hava çok soğuk olduğu için otomobilde kaldılar. Yedi yüz elli metre kadar öteye bir mermi düştüğü zaman kimse aldırmadı. Sonra müthiş bir patlama oldu ve İspanyollar yere yuvarlandılar. Sendeleyerek kalktıkları zaman gazetecilerin arabasının isabet almış olduğunu gördüler. Kapıyı zorla açtıklarında ancak mezbahaya yakışacak korkunç bir sahneyle karşılaştılar. Johnson ölmüştü. Sırtında kocaman bir delik vardı. Johnson'unki müthiş bir şanssızlıktı. Çünkü aslında başka bir arabada yolculuk yapıyordu. İspanyol subayları diğer otomobilden indikleri zaman Johnson gazeteci arkadaşlarının yanına gelmiş ve şoför yerine oturmuştu. Bir iki saniye içinde öldü. (Bir Amerikan tütün şirketi İspanyol subayına hayatını, onların ürettikleri sigarayı içmeye borçlu olduğunu söylemesi için pek büyük paralar teklif etti. Ama subay buna razı olmadı.) Sheepshanks başından ve yüzünden ağır yaralanmıştı. Kendinde değildi. O akşam öldü. Neil'in bacağı kırılmış ve şarapnel parçalarıyla delik deşik olmuştu. O da iki gün sonra hayata gözlerini yumdu. Ancak önde, şoför yerinin yanında oturan Philby, başında ve bileğindeki birer kesikle kurtuldu. Onu önce

bir sahra hastanesinde tedavi ettiler. Sonra da Saragossa'ya geri götürdüler. Philby orada doğruca bir bara girdi ve müthiş heyecan uyandırdı. Patlama yüzünden elbisesi paramparça olmuştu. Ayağında eski sandallar, arkasında da güve yemiş bir kürk yakası olan mavi kadın mantosu vardı. Müşteriler ona hayretle bakakaldılar. Ama olayı duymuş olan bir garson ona koşarak bir bardak dolusu içki getirdi. Philby'e bir kahramanmış gibi davrandılar.

Philby iki gün sonra **The Times**'a alçakgönüllüce bir haber geçerek meslektaşlarının ölümlerinden söz etti. Kendi yaralarının üzerinde de fazla durmadı. «Muhabiriniz arabadan inerek dibine askerlerin sığındığı bir duvara doğru gitmek için meydanı aşmayı başardı. Sonra onu bir ilk yardım istasyonuna götürdüler. Ve muhabirinizin hafif yaralarını tedavi ettiler. O arada İspanyol subayları etrafa düşen mermilere rağmen arabadakileri kurtarmak için kahramanca çabaladılar.»

Philby'nin yaralarını abartmamasının sağlam bir nedeni vardı. Bu 14 Ocak'ta **Times**'ın Biarritz muhabiri E.G. Caup'un gazetenin Dış Haberler Editörü Ralph Deakin'e yazdığı mektuptan anlaşılıyordu.

«**New York Times** muhabiri Bill Carney dün bana Tareul'deki kaza yerine olaydan hemen sonra eriştiğini söyledi. Philby büyük bir cesaret göstermiş. Yüzü çizik içindeymiş ve başındaki derin yaradan durmadan kan akıyormuş. Şok da geçiriyormuş tabii. Ama yine de soğukkanlılığını kaybetmemiş. Philby, Saragossa'ya döndüğü zaman meslektaşlarına yaralarını abartmamaları için rica etmiş. Londra'ya geri çağrılmaktan korkuyormuş.»

Hiç kuşkusuz Philby Rus İstihbarat Servisi için tam rolüne girdiği sırada **The Times**'ın kendisini İspanya'dan geri çağırmasını istemezdi. Kısa bir süre için bile.

Onun yerine Philby 2 Mayısta Franco tarafından kabul edildi. General onun göğsüne Kızılhaç Askeri Başarı madalyasını taktı. (Ölen muhabirlere de aynı nişan verildi.) Bu olay Avam

Kamarasındaki tek komünist üye olan Willie Galacher'ın, «İngiliz hükümeti Mr. H.A.R. Philpot'un madalyayı alma yetkisi olup olmadığını biliyor mu?» diye sormasına neden oldu.

Rab Butler cevap verdi. «Şerefli üye, General Franco'nun güçlerinde hizmet gören gazete muhabiri Mr. H.A.R. Philby'i kastediyor sanırım. Gazetelerde İspanyol Milliyetçilerinin bu centilmene bir madalya verdiklerini okudum. Mr. Philby bu madalyayı almak için izin istemedi. Kendisine böyle bir yetki de verilmedi.»

Bu madalyanın yararı oldu. Philby bana Moskova'da, «İspanya'da yaralanmamın işime pek çok yararı dokundu,» dedi. «Hem gazetecilik, hem de istihbarat açısından. O zamana kadar Franco'nun subayları İngiliz gazetecilerini çok eleştiriyorlardı. Uluslararası Tugay'da pek çok İngiliz bulunduğu için bizim genellikle komünist olduğumuzu sanıyorlardı. Yaralandıktan ve Franco bana madalya verdikten sonra durum değişti. Artık beni 'Franco'nun madalya verdiği İngiliz' diye tanıyorlardı ve bana türlü kapılar açılıyordu.»

Philby rolünü kabul ettirmişti. Artık İspanya'daki asıl işiyle, yani casusluk yapmakla ilgilenebilirdi. Bir süre için şansının ona çok yardım ettiğini sandı. Bir Alman istihbarat subayı ona dostluk gösteriyordu. Philby de adamın ona Alman ajanı olarak çalışmasını teklif edeceğini düşünüyordu. Böylece Sovyetler için değerli sayılacak bilgileri ele geçirecekti. Ama sonradan Almanın sadece Lady Lindsay-Hogg'la tanışmak istediği anlaşıldı. Kadın adamın tekliflerini reddedince Alman da Philby'e dostça davranmaktan vazgeçti.

Ancak yine de Köstebeğin görüp duyacağı çok şey vardı. Basın brifinglerinde diğer muhabirler genel askeri durumla ilgilenirlerken, Philby ayrıntıları öğrenmek için ısrar ediyordu: uçak sayısı, tipi, topların kalibreleri, kaç defa ateş ettikleri, saldıran piyade güçlerinin durumları vb. Bu yüzden iç sıkıcı

bir genç olarak ün kazandı. Muhabirler ve herhalde Franco'nun basın görevlileri bunu **The Times**'ın askeri meselelere gösterdiği geleneksel ilgiye bağlıyorlardı. Philby Sovyet kontrolörüyle buluşmasını gerektirecek kadar bilgi topladığı zaman, **The Times**'dan sınırın hemen dışındaki Hendaye'ye ya da muhabirlerin tatillerini geçirdikleri St. Jean de Luz'a gitmek için izin istiyordu. Bu yerler entrika ve dedikoduyla kaynıyordu. Sadece bilgi vermek değil, toplamak için de uygun yerlerdi. İngiltere'nin St. Jean de Luz'daki temsilcisi Sir Geoffrey Thompson, Philby'nin muhabirlerin en bilgilisi olduğunu hatırlıyor. «Philby'nin Alman ve İtalyanların Franco tarafından askeri harekâta katılmalarının derecesi konusunda bilmediği yoktu.»

Philby bazen casusluk görevlerini yerine getirebilmek için zaman bulamıyordu. Gazetecilikle ilgili görevleri bütün vaktini almaktaydı. 1937 baharında kuzeydeki hayati çarpışmalarla ilgilendiği sırada da durum böyleydi. Bu bölgedeki endüstri kentleri, aylardan beri ülkenin diğer taraflarıyla bütün bağlarının kesilmiş olmasına rağmen yine de cumhuriyetçilerin ellerindeydi. Franco savaşı kazanabilmek için oradaki çelik endüstrisini ele geçirmek zorundaydı. Franco güçlerine komuta eden General Emilio Mola bunu başarabilmek için bir kampanya başlattı. 31 Mart 1937'de bir tehditle başladı bu harekât. «Boyun eğilmediği takdirde Vizcaya'yı (bir Bask eyaleti) yerle bir edeceğiz. İşe önce savaş endüstrisiyle başlayacağız. Elimde bunu yapmamı sağlayacak araçlar var.»

Bu araçlar Alman uçak filolarıydı. Bunları yine Alman pilotlar kullanıyordu. Uçaklar iyi örgütlenmemiş olan Bask güçlerini geriletti. 26 Nisan Pazartesi günü Mola'nın güçleri Bask merkezi Bilbao'nun hemen dışındaki küçük Guernica'dan sadece on beş kilometre uzaklıktaydılar. Ondan sonraki yirmi dört saat içinde Guernica ortadan kaldırıldı. Franco'nun bombardıman uçakları kenti yerle bir ettiler. Ölü sayısı hiçbir zaman kesinlikle belirlenemedi. Yüzle bin altı yüz arası olduğu tahmin edildi.

Bu olayın bütün dünyada müthiş bir yankısı oldu. Philby'e Guernica olayı konusundaki düşüncelerini sordum. Bana yazdığı mektupta şöyle dedi: «Franco, Guernica'yı Baskların propaganda malzemesi bulmak için kendilerinin yakıp yıktıklarını iddia etti. Ama bu beni hiçbir zaman etkilemedi. Haberi gazeteye James Holborn geçti ve o Franco'ya çok bağlıydı. Ancak çok kişi bu işi benim yaptığımı sandılar. Ayrıca ben onun iddialarını tekrarlıyordum. Ancak solun bu konudaki iddialarını da hiçbir zaman kabul etmedim. Bence Guernica bir askeri hedefti ve sağlam taktik nedenlerle bombardıman edildi.»

Saint John Philby sonunda Kim iş bulduğu için çok sevinmiş, hatta arabayla Kahire'ye giderken İspanya'ya uğrayarak oğlunu görmüştü. Ama şimdi oğlunun davranışları onu şaşırtıyordu. Dışişleri Bakanlığından bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu: «Kim, Franco tarafından haber veriyor ama galiba milliyetçilerin haklı olduklarına da inanıyor.»

Diğerleri de Philby'nin haberlerini okuyor ve eski solcu arkadaşlarının kulağına gidecek aşağılayıcı sözler söylüyorlardı. Philby'nin Viyana'da tanışıp birlikte çalıştığı gazeteci Eric Gedye de Komünist Partisinden bir arkadaşıyla ona bir haber gönderdi. «Ona kötü dostları olduğu için çok üzüldüğümü söyle.» Philby belki de haberci komünist olduğu için kadına güvendi ve, «Eric'e görünüşe aldanmamasını söyle,» diye cevap verdi. «Ben yine tam eskisi gibiyim.»

Ancak herkesin Philby'nin oynadığı role kandığı söylenemezdi. Philby'nin Cambridge'deki tanıdıklarından biri olan A. Tudor Hart, «Kim'le üniversitede yaptığımız konuşmalar sırasında onun Marxizme çok inandığını anlamıştım,» dedi. «Bu nedenle onun taraf değiştirmeyeceğinden emindim. Kim İspanya'ya, Franco tarafında çalışmaya gittiği zaman hemen bunun bir rol olduğunu düşündüm. Sovyetler ona yanaşmışlardı. Kim onların teklifini kabul etmişti ve Ruslar için çalışıyordu. Kim'i bu Franco işine inanmayacak kadar iyi tanıyordum.»

Philby'nin gazeteci meslektaşlarından bazıları da bu oyu-

na tümüyle kanmamışlardı ama ayrıntılar konusunda yanılıyorlardı. Philby'de bir istihbarat ajanı kokusu olduğunu farketmişlerdi. Ancak onun Ruslar değil, İngiliz Gizli Servisi için çalıştığını sanıyorlardı. İspanyol basın görevlisi Marson, Philby'nin diğer muhabirlerle rekabet halinde olmamasını garip buluyordu. «Hiçbir zaman kendisi için savaşmadı. İyi bir haber yakalayabilmek için diğerleri gibi oyunlara kalkışmadı. Bu yüzden onun aslında gazeteci değil de İngiliz Askeri İstihbaratından bir subay olup olmadığını düşündüm.»

Yine bir basın görevlisi olan Pedro Giro bir kahvede geçen tuhaf bir olayı hatırladı. «Kahvede dostlarımda konuşuyordum. Alman İstihbaratı hesabına çalıştığını bildiğim biri elime bir kâğıt sıkıştırdı. Pusulada yakındaki iki adamın İngiliz ajanı oldukları yazılıydı. O iki adamın Philby'le konuşmaya dalmış olduklarını farkedince şaşırdım.»

Daha sonra karısını Philby'e kaptıran Samuel Pope Brewer'ın bu bakımdan hiçbir kuşkusu yoktu. «Philby'nin İngiliz İstihbaratı adına çalıştığından eminim.»

Philby'nin içyüzünü gizlemek için gösterdiği çaba onun karakterinin değişmesine neden oldu. İspanya'dan döndüğü zaman daha sert ve disiplinli biriydi artık. Gerektiği zaman amansız olabiliyordu. İspanya onu eğitmişti. İngiliz İstihbaratının sonunda onu işe almasının nedeni buydu. Philby'nin Serviste yükselmesinin nedeni de İspanya'daki çalışmalarıydı. Philby, Moskova'da benimle konuşurken bu borcunu açıkladı ve, «İspanya'nın anılarım arasında özel bir yeri var,» diye ekledi. «Eğer yolculuk günlerim sona ermeseydi en çok o ülkeyi görmeyi isterdim. Bir de Fransa'yı.»

Philby 1939 Ağustosunda, Londra'da kısa bir tatil yapmak için İspanya'dan ayrıldı. Ancak **The Times**'a uğradığı zaman ona Fransa'ya gitmeye hazır olmasını söylediler. 3 Eylülde Başbakan Sir Neville Chamberlain, Almanya'yla savaşta olduklarını açık-

ladı. O sabah Philby'lerin aile dostu ve Marks and Spencer mağazasında müdür olarak çalışan Flora Spencer Kim'i genç yardımcısı Aileen Furse'le tanıştırdı. Philby'nin ikinci karısı olacaktı. Köstebek daha sonra bana, «O tarihi çok iyi hatırlıyorum,» diye açıkladı. «Bu hem dünya, hem de benim için felaketin başlangıcı oldu.»

OYUNA ÇAĞRI
6

İngiltere savaşa istemeye istemeye girdi. Birinci Dünya Savaşındaki o dev katliam hâlâ unutulmamıştı. Yüksek mevkilerdeki pek çok muhafazakâr hâlâ Hitler'e hayranlık duyuyorlardı. Büyük kentler bombalandığı takdirde kitlelerin paniğe kapılacaklarından söz ediliyordu. Daha varlıklı tabakalardan çok kimse de böyle kötü bir durumdan kaçmak için planlar yaptıklarını açıklıyorlardı. Savaşın nedeni iyice anlaşılamadığı için insanların çoğu barış yapılmasını istiyordu. İşçi Partisinin yirmi iki milletvekili çabuk ateşkes sağlanması için bir bildiri imzaladılar. Bu olayla pek ilgilenen olmadı. Kimse neler olacağını ve ne yapacaklarını bilmiyordu.

The Times, Philby'e savaş muhabiri olarak Fransa'ya gitmeye hazır olmasını söylediği zaman çok iyimser davranmıştı. Gazete editörleri Müttefik kurmaylarının kısa dalga radyonun keşfi yüzünden telaşlandıklarını ve habersiz bir savaş sürdürmeye karar verdiklerini bilmiyorlardı. Savaş muhabirleri 1914-1918'de yapıldığı gibi kontrol edileceklerdi. Birkaç gazeteci subayların refakatinde karargâhlara kabul edilecekler ve göndereceksleri haberler sansürden geçirilecekti.

Ancak Almanlar tarafsız muhabirlerin rahatça cephede dolaşmalarına izin vererek, propaganda bakımından başarı kazandılar. Amerikan basınında ve haber filmlerinde İngiltere'den çok

Almanya'dan söz edildiği şikâyetleri başladı. Savaş Bakanlığı Halkla İlişkiler Bölümünün müdürü Tümgeneral J.H. Beith durumun düzeleceğine söz verdi. «Aralarında Amerikalıların da bulunduğu kalabalık bir gazeteci grubu şu anda Fransa'daki güçlerimizin yanında.» Bu grup 10 Ekim 1939'da Fransa'ya gelmişti. Aralarında Philby de vardı. Onları Fransa'nın kuzeyinde Arras'taki İngiliz karargâhına yerleştirmişlerdi. Refakatçi subayların kontrolundaydılar.

Refakatçi subaylarla gazeteciler arasında hemen hoşnutsuzluk belirdi. Bu subaylar Birinci Dünya Savaşından kalmaydılar. Artık kaybolmuş olan bir İngiltere'nin kalıntıları. Eski bir süvari subayı tank eğitimi görmeyi başaramadığını söyleyerek övünüyordu. Bir zamanlar İngiliz Polo Takımının kaptanı olan Yüzbaşı Charles Tremayne kahvaltıda cin içiyor ve iki günde altı şişeyi bitiriyordu. Muhabirlerden O.D. Gallager bu konuda, «Refakatçiler ya her zaman yarı sarhoştular,» diyor. «Ya da körkütük sarhoş. Onlarla arabayla bir yere giderken hep, 'Burada durup şu kahvede bir tek atalım, dostum,' diyorlardı. Kahve yoksa o zaman da pahalı üniformalarının cebinden içki şişesini çıkarıyorlardı.»

Refakatçi subaylar muhabirlere görünüşte iyi davranıyorlardı ama aslında onlardan nefret ediyorlardı. Bir subay, «Charles Tremayne'in beyni alkolde turşulaştı,» diye yazıyordu. «Ama yine de gezdirdiği o gazetecilerin hepsinden kafalı.» İşin garibi, refakat subaylarının hoşgörüyle davrandıkları tek gazeteci Philby'di. Ona bunu sorduğum zaman, «Tabii onlar Evelyn Waughn'un romanlarından fırlamış karakterlere benziyorlardı,» diye cevap verdi. «Ancak yüksek rütbeli subayların çoğuyla dosttular. Bu sayede biz de başka yoldan girilmeleri imkânsız olan yerlere gidebiliyorduk. En büyük kusurları savaşın en iyi atlar ve 'soğuk çelik'le kazanılacağına inanmalarıydı.»

O sırada Fransa'da değil kazanmak, savaşılacak bir çarpışma bile olmuyordu. Ancak başka yerlerde geçen olaylar herhalde Philby ve dostlarını uluslararası durumla ilgili analizlerinin

gerçekten doğru olduğuna inanmalarına yol açıyordu. Rusya 30 Kasım 1939'da Finlandiya'yı, ülkenin Sovyetler'e karşı kullanılacak bir üs haline getirilmemesi için işgal ettiği zaman, 1918 - 1920'lerdeki o eski yanlış hayal tekrar Müttefik liderlerini etkilemeye başladı. Yani birlikte gösterilecek bir çabanın Bolşeviklerin iktidardan düşmelerini sağlayacağı inancı. Almanya'ya karşı savaş çabalarının gevşetilerek Rusya'nın hedef olarak seçilmesiyle ilgili bir kampanya başlatıldı. O ünlü Amerikan ailesinden Binbaşı Kermit Roosevelt savaşın başlangıcında İngiliz ordusunda hizmet etmek istemişti. Roosevelt'in rütbesini yükselterek albay yaptılar ve onu Ruslara karşı savaşması için İngiliz gönüllülerinden oluşan bir tugayın başına geçirdiler. İngiltere Finlandiya'ya silah gönderdi. Ve **Sunday Times,** Bakü' deki petrol alanlarının bombalanmasını önerdi. Bir İngiliz subayı Associated Press muhabiri Drew Middleton'a, «Baharda hepimiz Ruslara karşı ilerleyeceğiz,» dedi.

Ancak İngilizler, Beliçika sınırına 158.000 asker, 25.000 araç 140.000 malzeme yığdıktan sonra dokuz ay süresince bir tek düşmanla bile karşılaşmadılar. Bu «Sahte» veya «Sıkıcı Savaş» ya da Almanların deyimiyle «Sitzkrieg» zamanıydı. Arras'taki kasvetli bir otelde kalan muhabirler yollayacak bir haber bulamadıkları için çaresizlikle kıvranıyorlardı. Philby, **Daily Telegraph**'tan Douglas Williams ve **News Chronicle** muhabiri Alan Moorehead, bir Fransız şarap tüccarının evine yerleşerek yüksek rütbeli subayları akşam yemeğine çağırdılar. Sözümona onlara şarap tüccarının mahzenindeki içkileri içireceklerdi. Subaylar da o nefis claret'in etkisiyle her şeyi açıklayacaklardı. Ama generaller ikram edilen şeyleri yediler içtiler ve hiçbir şey söylemediler.

Philby yıllar sonra Moskova'da bu olayı düşünürken, «Muhabirler askerlerin onları kandırmalarına ve Almanların Maginot Hattı geçilemeyecek gibi olduğu için saldırmadıklarına inandırmalarına izin verdiler,» diye itiraf etti. Ancak içimizden biri olacakları ima etti. United Press'den Webb Miller'di bu. İçkiyi

fazla kaçırmıştı. 'Almanlar Maginot'yu yarıp geçecekler,' dedi. Geri kalanlarımız hattın çökmesi olasılığına çok şaşırdık. Belki Webb de ayıldığı zaman aynı hayreti duydu.

«Tabii askerler bizi sekiz ay boyunca sistemli bir biçimde kandırdılar. Ve sekiz ay kandırılmaya razı olan bir kimse suçu biraz da kendinde aramalıdır. O Sıkıcı Savaş sırasında sadece sonraki olayların doğruladığı iki açıklama duydum. Bu açıklamalardan birini o sırada Savaş Bakanı olan o kötü Anthony Eden yaptı. Birini de Windsor Dükü.

«Arras'takı resmi olmayan bir brifing sırasında Eden, 'Almanlarla Belçika'da savaşa girme tehlikesini göze almak delilik olur,' dedi. Ve biz bunu yaptık.

«İkincisinde ise 1939 Noeli sıralarında Metz'de bir kahvede kendi başıma içki içiyordum. Windsor Dükü belki de omzumdaki muhabir işareti yüzünden benimle konuşmaya başladı. Ve kelimesi kelimesine şunu söyledi: 'Almanlar saldırdıkları takdirde bu bir felaket olur.'

«Askerlerin bizi temel konularda bilerek aldattıklarını sanmıyorum. Önce, Fransa'nın düşmesinden sonra bunu isteyerek yaptıklarını düşündüm. Çünkü hiçbir uzman bu kadar yanılmış olamazdı. Ama sonra İngiliz uzmanlarının Kızıl Ordunun dayanma gücüyle ilgili değerlendirmelerinde gerçekten samimi olduklarını anladım. Belki de savaşı rahatça 'kazandıkları'na gerçekten inanıyorlardı.

«Neyse ki **The Times**'a gönderdiğim sansür edilmiş haberler dışında başka bir yere de bilgi veriyordum. Ve orası genel karargâhtaki iyimser hayallerle değil, askeri yaşamın gerçek yanıyla ilgileniyordu: birliklerin güçleri ve yerleri, top kalibreleri, tanklar vb. Eğer bu da olmasaydı Arras'ta geçirdiğim zaman ziyan edilmiş sayılabilirdi.»

Sahte Savaş 10 Mayıs 1940'da sona erdi. Almanlar Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan saldırıya geçtiler. Olaylar öyle

hızla gelişiyordu ki, muhabirler onlara yetişemiyorlardı. Philby ve başka birkaç muhabir, kısa bir süre için Brüksel'e gittiler. Ana garın karşısındaki bir bara girerek bira söylediler. Garson onların Alman birası seçmeleri yüzünden itiraz etti. Ama Philby ona, «Bu yine de güzel bir bira,» dedi.

Grup Arras'a döndüğü zaman onlara ordunun Amiens'e çekileceği ve eşyalarını toplamaları söylendi. Almanlar o sırada Brüksel'e varmışlardı bile. Philby, «İyi ki Brüksel'de o Münih birasını içtik,» dedi. «Yoksa hepsini Almanlar bitireceklerdi.»

Muhabirler Amiens'te bir saat kadar uyuyabildiler. Sonra onları uyandırdılar ve Alman tanklarının kentin dış mahallelerine dayanmış olduklarını açıkladılar. Grup oradan telaşla ayrıldı. 18 Mayıs'ta Boulogne'daydılar. Artık anlatabilecekleri bir hikâye vardı ama bunu geçmeleri imkânsızdı. Londra'yla bütün iletişim kesilmişti. Cepheye gitmeleri de mümkün değildi. Ordu arabalarına el koymuştu. Gazeteciler 21 Mayıs Salı günü İngiltere'ye hareket ettiler.

Philby, **The Times**'ın Muhasebe Bölümüyle kayıp eşyaları yüzünden saatlerce tartışmak zorunda kaldı. Ordu hızla gerilerken bavullar Amiens'te kalmıştı. Muhasebenin tutumu o sırada İngiltere'ye hakim olan gevşeklik ve rahatlığın bir örneğiydi. Philby haklı olarak, «Korkarım Londra'da Fransa'daki durum konusunda yanlış fikirlere saplanılmış,» dedi. Sonunda **The Times** zararı ödedi.

Philby üç hafta sonra yine Fransa'daydı. İngilizler gurur kırıcı bir biçimde Dunkirk'i boşaltmak zorunda kalmışlardı. Ancak Fransızların Paris'i savunmalarına yardım etmek için yine birlikler gönderiliyordu. Philby hem **The Times**'ın, hem de **Daily Telegraph**'ın muhabiri olarak çalışacaktı. Ama o ve birkaç muhabir Fransa'da ancak dört gülünç gün geçirebildiler. Birinci gün Cherbourg'daki kantinde içki içerek sarhoş oldular. İkinci gün La Mans'a gittiler. Üçüncü gün geri dönmeleri emrinin nedenini anlamaya çalıştılar. Dördüncü gün de İngiltere'ye gidecek son gemiyi beklerken Brest'te bombalandılar. Philby ertesi

gün Londra'daydı ve radyodan Fransa'nın teslim olduğunu öğrendi.

Philby'nin Cambridge'deki yaşıtı Donald Maclean de Almanlardan kaçmak zorunda kalmıştı. Philby İspanya'dayken, Maclean Dışişleri Bakanlığı'nda çok başarılı bir meslek hayatını sürdürmüştü. Maclean 1934'de Cambridge'den mezun olmuştu. Daha sonra da Dışişleri Bakanlığındaki sınava girmiş ve muhafazakâr görüşleri ve hoş ama ağırbaşlı tavırlarıyla karşısındakileri etkilemişti.

Maclean de o zamana kadar Marxist kabuğunu atmıştı. Komünist dostları bu yüzden onu eleştirdikleri zaman da, «Geleceğimin baskı altındakiler değil, baskıcılara bağlı olduğunu anladım,» demişti. Philby'le Burgess'in Rus İstihbarat Servisine hemen alınmalarından hemen sonra tavır değiştirdiklerini biliyoruz. Maclean'in Dışişleri Bakanlığı sınavında açıkladığı sıradan fikirlerinin onun Rusların hesabına 1934 yılının sonlarına doğru çalışmaya başladığını gösterdiği sonucu çıkarabiliriz.

Tabii sınavı yapanlar Maclean'in Marxist geçmişini kolaylıkla öğrenebilirlerdi. Bunun için Cambridge'de birkaç soru sormaları yeterli olurdu. Ancak bunu öğrenmeleri durumu değiştirmezdi sanırım. Maclean komünizme bağlı olduğunu inkâr eder, karşısındakiler de ona inanırlar, komünistliğini gençliğin neden olduğu bir kusur sayarlardı. Maclean'in biçime sokulabilecek bir malzeme olduğuna ve Bakanlıkta birkaç yıl çalıştıktan sonra kusursuz bir diplomat olacağına inanmışlardı.

Görünüşte de öyle oldu. Maclean, Londra'daki deneme devresini herkesi memnun edecek bir biçimde tamamladı. Onu 1938'de ilk görevine atadılar. «Birinci Sınıf» sayılan Paris'teki elçiliğe. Maclean orada elçi ve müsteşarı çalışkanlığı ve diplomat partilerine sık sık ama isteksizce gidişiyle etkiledi. Üçüncü kâtip olmasına rağmen yine de bu önemsiz görevde bile çok başarılı olacak bir gençti. Gri elbisesi, zevkli kravatı, İngilizlere

özgü yakışıklılığı ve dudaklarındaki Türk sigarasıyla gelecekteki Washington Elçisi Sir Donald Maclean'i müjdeliyor gibiydi.

«Sir Donald» bu sürede Rus İstihbarat Servisi için neler yapıyordu? **Sunday Times** 1967'de onun bir şeyler yaptığıyla ilgili bir ipucu bulamadı. Ancak Maclean'in elçilikte çalışırken öğrenebileceği şeyler bulunduğunu ve bu malzemenin Moskova için çok önemli olabileceğini gösteren yeni bilgiler var. Bundan da Maclean'in o sırada «faal» olduğu sonucu çıkarılabilir. Maclean'i tanıyan ve onunla 1938'de Paris'te karşılaşan diplomat Robert Cecil, «Görevi gereği elçilikle ilgili bütün yazışmaların kopyalarını görüyordu,» diyor.

Elçi Sir Eric Phipps daha önce Berlin konsolosluğu yapmıştı ve şiddetli bir Nazi düşmanıydı. Ancak Paris'te Fransızların sonuna kadar savaşmayacaklarını düşünmeye başladı. Bunda haklıydı. Sir Eric, İngiltere'nın yalnız başına dayanamayacağından endişelendiği için bu sorunun ancak ödün verilerek çözümlenebileceğine inanıyordu. Tabii Sir Eric'in Fransızların Hitler'e karşı koyma gücüyle ilgili değerlendirmesi ve onun gibi önemli bir İngiliz diplomatının ödünden yana olması Rus İstihbaratını çok ilgilendirirdi. Maclean'in Finlandiya'nın Sovyetler Birliği'ne karşı açacağı kış savaşında ülkeyi desteklemek için İngiltere ve Fransa'nın birlikte yaptıkları planları öğrenmemiş olması imkânsızdı. Alman güçlerinin petrolünü kesmek için Bakü'deki Sovyet kuyularına yapılacak saldırılarla ilgili planları da.

Maclean özel hayatında belki de çifte rolü yüzünden her zaman baskı altında olduğundan alkolün zevkine varmaya başlıyordu. Bu ileride onun mahvında rol oynayacaktı. Maclean, St. Germain'deki Cafe de Flore ve Deux Magots'da içki içiyordu. Bazen kontrolden çıkıyor ve çılgınlaşıyordu. Ama de Flore'un yanındaki apartmanda oturan Amerikalı iki güzel kız yanındayken Maclean doğru dürüst davranıyordu.

Bu iki kız Marling kardeşlerdi. Fransis Marling ve Melinda Goodlet'in kızları: Melinda ve Harriet. Melinda Goodlet kocasından boşanmış ve Amerikalı zengin bir işadamı olan Ham Dun-

bar'la evlenmişti. Genç Melinda ise 1939'da Paris'te Sorbonne Üniversitesindeki Fransız Edebiyatı kurslarına gidiyordu. Orada bir yıl kalacaktı. Harriet ablasını görmeye gelmişti. Maclean'le arkadaşı Mark Culme-Seymour kızlarla bir gece Flore'da ahbap olmuşlardı. Maclean'in dostları çok geçmeden onun Melinda'ya âşık olduğunu anladılar. Hepsi de onu bu sevdadan vazgeçirmek için ellerinden geleni yaptılar. Melinda bir İngiliz diplomatının eşi olamayacak kadar «fazla Amerikalı»ydı. Ayrıca Maclean'i doğru yola sokmaya da kararlıydı. Genç adama hayatını nasıl düzene sokacağı konusunda uzun nutuklar çekiyordu. Maclean dostlarının uyarılarına aldırmayarak Melinda'ya onunla evlenmesi için ısrar etti. Kızın eve yazdığı mektuplarından birbirine zıt duyguların etkisinde olduğu anlaşılıyordu. Bir yandan Maclean'dan hoşlanıyor ve soylu bir aileden bir diplomatla evlenme fikrini de beğeniyordu. Ama öte yandan Maclean'in kolay geçinebilecek bir koca olmayacağını düşünüyordu.

Avrupa'da durum kötüleşirken Mrs. Dunbar kızlarına arka arkaya telgraflar çekerek onlardan Amerika'ya dönmelerini istedi. Harriet sonunda döndü. Ama Melinda Paris'te kaldı ve 1940 Mayısında Müttefiklerin uğradığı yenilgi onun Maclean'le evlenmesine neden oldu. İngiliz Elçiliğindekiler eşyalarını toplarlarken Maclean Paris'te birkaç gün kalmak için izin istemiş ve Melinda'ya yeniden evlenme teklif etmişti. «Hemen evlenmezsek sen Amerika'ya gitmek zorunda kalırsın,» demişti. «Belki de ondan sonra birbirimizi hiç göremeyiz.» Melinda hâlâ kararsızdı. Sonra 10 Haziran'da Paris'in dış mahallelerinden top sesleri gelirken, «Evet,» dedi. Maclean'le Grenelle Sokağındaki belediyede nikâhlandılar. Balaylarını yolda geçirdiler. Bordeaux'ya gitmek için güneye doğru iniyorlardı. Melinda'nın oradan bir Amerikan gemisine binebileceğini umuyorlardı. Ama yollar göçmenler yüzünden tıkanmıştı. İki genç arabayı durdurarak kırda uyudular. Sonunda Bordeaux'ya ulaştılar ama dertleri hâlâ sona ermemişti. Amerika'ya kalkan bir tek gemi bile yoktu. İngiltere'ye gidecek olanlar ise tıklım tıklım doluydu. Maclean

diplomat olduğu için sonunda bir İngiliz destroyerine binmeyi başardılar. 24 Haziranda, yani Fransa'nın teslim olmasından iki gün sonra İngiltere'ye doğru yola çıktılar.

Philby çok geçmeden 1940 yazında İngiltere'de yirmi sekiz yaşındaki bir savaş muhabirinin yapabileceği fazla bir iş olmadığını anladı. **The Times**'a Fransa'nın yenilgisinden alınacak derslerle ilgili bir iki yazı hazırladı. Ve o arada çabucak onu askerlikten muaf tutacak bir iş bulamadığı takdirde, **Review of Reviews**'daki iş arkadaşı Alison Outwaite'e söylediği gibi, kendisini siperde bulacağını düşündü.

O arada özel hayatını düzene sokmaya çalışıyordu. Litzi'den tümüyle ayrılmıştı artık. İspanya'ya gönderildiği zaman kadın Paris'e gitmiş ve orada bir süre kalmıştı. Sonra Viyana'ya dönmüş ve annesiyle babasının güvende olmaları için onları Londra'ya getirmişti. Philby onun bir Alman komünisti olan bir mülteciyle yaşadığını öğrendi. George Honigmann adlı bu adam Extel Haber Ajansı için Alman yayınlarını izliyordu. Philby artık Litzi'yi kolaylıkla boşayabilirdi ama böyle bir şey yapmadı. Belki de boşanma davasının Litzi'nin elindeki İngiliz pasaportunun alınmasına ve İngiltere'de oturma izninin kalkmasına neden olabileceğini düşündü.

Philby hâlâ evli sayılmasına rağmen artık sadece Aileen Furse'le ilgileniyordu. Flora Solomon'un tanıştırdığı o kızla. Aileen yirmi dokuz yaşında, çekici bir sarışındı. Aile doktorunun önerisi üzerine evden ayrılarak bir işe girmişti. Kızın kendisine zarar verme eğilimi olduğu anlaşılmıştı. Hatta ailesi ihmal edildiğini sandığı zaman dikkati çekmek için kendi kendini yaraladığından söz ediyordu. Ancak Mrs. Solomon'un yanında çalışmasının Aileen'e yararı olmuştu. Philby'e göre içten bir kız, iyi bir arkadaştı. Kolaylıkla gülüyordu. Genç adam Aileen'e romantik bir sevgi gösteriyor, ona başından geçenlerden söz ediyordu. Kızın işiyle ilgili hikâyelerini dinliyordu. Birbirlerine

âşık oldukları belliydi. Çok geçmeden birlikte yaşamaya başladılar.

Ailesinin her zaman koruduğu, bu oldukça içine kapanık kadının Philby'nin dostları konusunda neler düşündüğünü tahmin etmek kolay değil. Aileen beş ay içinde Bentinck Sokağındaki bodrum dairesinde Philby'nin dostlarının çoğuyla tanıştı. Victor (Şimdi Lord) Rotschild'e ait olan daireye değişik gençler gelip gidiyorlardı. Ortak yanları istihbarat ya da güvenlikle bir tür ilişkileri olmasıydı. Bunların arasında Rotschild'ın sabotajcılara karşı yaptığı çalışmalarda ona yardım eden ve sonradan onunla evlenen Teresa Mayor, MI5'den Guy Liddell, Desmond Vesey ve Anthony Blunt vardı. Burgess'in zaman zaman istihbarat hesabına çalışan iki arkadaşı Peter Pollock ve Jack Hewitt de. Ve tabii Burgess'in kendisi.

İlginç bir gruptu. Hepsi de zeki ve çalışkan gençlerdi. Ve Hitler'e karşı girişilen savaşı bütün kalpleriyle destekliyorlardı. Çağın neden olduğu gerilimden kurtulmanın yolu içki ve dostlukta arıyorlardı. Ama yine de güvenlikle şaşılacak kadar ilgileniyorlardı. Bentinck Sokağındaki daireye girer girmez işten söz edilmesi yasaklanıyordu. Tabii bu gençler kendilerini herkesten farklı sayıyorlardı. Ama bu bakımdan haklıydılar da. Yoksa kim sarhoş, saldırgan, koro üyesi çocukları, gemicileri ve kamyon şoförlerini baştan çıkaran, uyuşturucu kullanan, pis Guy Burgess'e dayanırdı? Bentinck Sokağındaki gruptan başka kim Burgess'in o iğrenç görünüşünün altındaki dehayı ve sadık kalbi farkedebilirdi?

Burgess 1935'de Cambridge'den ayrıldığından beri türlü işe girip çıkmıştı. Bir süre ahbaplarının yardımına rağmen hiç iş bulamamıştı. Sonra Trinity'den arkadaşı olan Victor Rotschild, Burgess'i annesiyle tanıştırdı. Mrs. Charles Rothschild, Burgess'i kendisine yatırım konusunda danışmanlık yapması için yüz sterlin aylıkla tuttu. Bu, Burgess'in yaşıtlarının kazandığı paranın beş katıydı. Fazla çalışması gerekmediği için Burgess başka işler için de zaman buluyordu.

Onu **The Times**'ın Yazı İşleri müdür yardımcılığı için denediler. Ama sonra gazete onun bu iş için pek de uygun olmadığına karar verdi. Burgess üç defa Almanya'ya gitti. Bir keresinde Berlin Olimpiyatları için. Bir seferinde Nurnberg Gösterilerini izlemek isteyen bir grup faşizm yanlısı okul çocuğunun oluşturdukları grubun lideri olarak. Bir keresinde de «gerçekleri öğrenmek isteyen bir grup»un üyesi olarak. Bu grupta İngiltere Kilisesinin başdiyakozu, Savaş Bakanlığının bir memuru ve Muhafazakâr Partisinin eksantrik milletvekili Yüzbaşı Jack Macnamara da vardı. Grup, Hitler'in Almanya için harikalar yarattığına karar verdi.

Burgess sonunda, 1936 Ekiminde, dostlarının yardımıyla BBC'nin Konuşmalar Bölümüne girmeyi başardı ve son olaylarla ilgili programlar hazırlamaya başladı. Daha sonra «Wesntmister'da bu Hafta» programının yapımcılığına getirildi. Böylece miletvekilleri arasında pek çok ahbap edindi. Ve tabii siyasi çevrelerde önemli bir yer kazandı. Örneğin, Churchill'le tanıştı. Ve Churchill ona konuşmalarından oluşan bir kitabı hediye etti.

Burgess yavaş yavaş bir istihbarat şebekesi oluşturmaya başladı. Bundan yararlanarak daha çok siyasi dedikodu ve söylentileri topluyordu. Ancak zaman zaman bu şebeke sayesinde daha önemli bir rol de oynuyordu. İngiltere Dışişlerine güvenemeyen ama Başbakan Neville Chamberlain'le temasa geçmek isteyen Fransız ve İtalyan politikacılar bu işi Burgess'ın bağlantıda olduğu kanallardan yapıyorlardı. Tabii genç adam bütün öğrendiklerini Sovyet kontrolörüne bildiriyor ve herhâlde ondan talimat alıyordu. Bu nedenle İngiliz Gizli Servisiyle temasa geçti. Önce onu ücretli ajan olarak tuttular. Sonra 1939'un Ocak ayında kısa süreli anlaşmalı bir memur olarak işe aldılar. Burgess propaganda ve yıkıcı faaliyetler için yeni açılmış olan bölümde çalışacaktı.

Bentick Sokağı grubunun kurucusu hemen hemen Burgess'di. Philby'nin de gruptaki en yakın arkadaşıydı. Ancak Philby'nin Anthony Blunt'la dostluğu bu sürede hızla derinleşti. Oysa

daha önce ikisi sadece ahbaptı. Ortak yanları çoktu. Blunt da Almanlar yüzünden Fransa'dan kaçmak zorunda kalmıştı. Savaştan hemen önce orduya girmek istemişti. Ama o sırada her şey karmakarışık olduğu için bu başvurusuna iki cevap almıştı. Biri ona askeri poliste çalışacağını ve hemen göreve başlamasını bildiriyordu. Diğeri ise onun isteğini reddediyordu. Blunt red cevabına aldırmayarak istihbarat ajanları için bir kursa girdi. Zaman zaman hıçkırığı tutmasına rağmen kursu bitirerek görevle Fransa'ya gönderildi. (O arada kendisini Savaş Bakanlığına çağırarak sol kanat dergilerine yazı yazmasının ve Rusya'ya gidişinin nedenleri soruldu.) Blunt, Fransa'dan dostlarına sık sık mektup yazarak onu MI5 ya da SIS'e aldırmalarını istedi. Burgess o gizli dünyaya Blunt'ın adını yaydı ve arkadaşına istediği gibi bir iş bulunacağını bildirdi. Blunt mayısın üçüncü haftasında her zamanki sakin ve tembel tavırlarıyla subay arabasını bir iskeleden suya sürdü ve Boulogne Almanların eline geçmeden hemen önce oradan ayrıldı. İngiltere'ye döndükten sonra çok geçmeden Burgess'in haklı olduğunu anladı. 1940 Ağustosunda onu MI5'e katılmaya davet ettiler.

Belki Philby'nin Blunt'a olan dostluğunun artmasının nedeni artık onun da Ruslar hesabına çalıştığını bilmesiydi. Philby bana Moskova'da hem Maclean, hem de Blunt'un Sovyet ajanı olduklarını o sırada nasıl öğrendiğini anlattı. «Otuzların ortasında Maclean'le bir defa karşılaştım. Fransa'dan döndüğüm zaman. Paris'teki kontrolörümü kaybetmiştim. İngiltere'de öyle birine ihtiyacım vardı. O sırada artık Maclean'in çalışmalarından haberdardım. (Herhalde Paris'te Maclean'le kontrolörleri aynıydı.) O nedenle Maclean'i bularak ondan bana yardım etmesini istedim. Maclean'le iki kez buluştuk. İlk sefer haklı olarak ihtiyatlı davrandı. Sadece ikinci defa buluşmamızı kararlaştırdı. Ama ondan sonra bana yardım edebildi. Blunt'a gelince... 1941'in başlarında bir gün bana geldi ve, 'Ne yaptığını biliyorum,' diyerek ödümü patlattı. 'Eh, ben de aynı işi yapıyorum.' Bir nedenle bağlantısı kesilmişti. Yeniden temasa geçmek istiyor-

du. Açıklamasını kontrol ettim. Ve ona yardım etmeyi başardım.»

Bütün bunlardan Cambridge'de bir casus hücresi olmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Ancak bu eski Cambridge'liler Moskova'ya bağlı oldukları yıllarda birbirlerine yardım etmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Bu yardımın yönlendirilme biçiminden Rus İstihbaratının ana planını anlayabiliriz. Rusların İngiltere'nin istihbarat dünyasına sızmak için yararlandığı tek insanın sadece Philby olmadığı belli bir şey. Burgess'le Blunt'a da aynı görev verilmişti. Bunun kanıtı ikisinin de SIS ya da MI5'e girmek için olanca güçleriyle çabalamaları. Bu bakımdan Rusların neden üç aday birden seçtiklerini tahmin edebiliriz. İçlerinden biri istihbarata girdiği takdirde diğer ikisini de işe alabilecekti. Ve üçü birden istihbaratta çalışmaya başladıkları zaman da ayrıcalıklı durumlarından yararlanarak birbirlerini koruyacaklardı. Gördüğümüz gibi Servise ilk Burgess sızdı. Ve sonra onun önerisi üzerine Blunt'la Philby de işe alındı.

Burgess imdadına yetişmeden önce Philby, Bletchley'deki Devlet Kot ve Şifre Okuluna girmeye çalışıyordu. Savaş sürerken burada Almanya'nın askeri ve siyasi şifrelerini çözmeye çalışıyorlardı. Philby bu işe giremedi, çünkü ilgililerden biri ona yeteri kadar para veremeyeceğini düşündü. Philby o zaman düş kırıklığına uğradı. Sovyet kontrolörü de öyle. Ama Philby'nin 1988'de bana Moskova'da söylediği gibi, herhalde bu görev karakterine uygun değildi. «O şifre analizcileri kendilerine özgü bir dünyada yaşıyorlardı. Eksantrik ve titiz insanlardı. Sonradan SIS'deki görevim yüzünden onlarla sık sık karşılaştım. Bir gün içlerinden biri bana üzerinde çalıştığı bir Alman mesajını gösterdi. Mussolini'nin Brenner Pass'da biriyle buluşacağını açıklıyordu. Şifre uzmanı, 'Orijinal mesajda ikinci adamın adı var,' dedi. 'Ama bütün harfleri öğrenemedim. Sadece elimde H-TL-R harfleri var.' Bana bu konuda bir fikrim olup olmadığını sordu. Ben hemen, 'Hitler,' diye cevap verdim. Uz-

man tekrar elindeki mesaja baktı, bir süre sonra da mırıldandı. 'Şey, evet. Ama böyle bir sonuca varmak için şifrelerle ilgili hiçbir kanıt yok. En ufak bir kanıt.'»

Temmuz 1940'da Philby askere alınması için tıbbi muayeneden geçti ama sonra birdenbire bazı gelişmeler oldu. Savaş Bakanlığından Yüzbaşı Leslie Sheridan, **The Times**'a telefon etti. Philby'nin savaşla ilgili çalışmalar yapıp yapamayacağını sordu.

«Çok geçmeden kendimi St. Ermin Otelinin ön avlusunda Miss Marjorie Maxse'yle konuşurken buldum. Çok sevimli bir kadındı. O sırada benim şimdiki yaşımdaydı. Görevinin ne olduğunu o zaman da bilmiyordum, şimdi de bilmiyorum. Ancak otoriter bir tavırla konuşuyordu. Hiç olmazsa 'ilginç' bir işe alınmam için beni önerecek durumdaydı. Miss Maxse konuşmamızın başlarında Avrupa'da Almanlar aleyhine siyasi çalışmalar yapılması ihtimalinden söz etti.

«On yıl boyunca uluslararası siyasetle ciddi bir biçimde ilgilenmiştim. Avrupa'da dolaşarak Portekiz'den Yunanistan'a kadar geniş bir yay çizmiştim. Nazi rejimini yıkmak için bazı şeyler tasarlamaya başlamıştım bile. Onun için Miss Maxse'yle konuşacak durumda sayılırdım... Bu ilk sınavı geçtim. Ayrılırken Miss Maxse birkaç gün sonra aynı yerde buluşmamızı söyledi. İkinci randevumuza yanında çok iyi tanıdığım biriyle geldi. Guy Burgess'le... Beni yine sorguya çekti... Ayrılmadan önce Miss Maxse, 'Eğer kabul ediyorsanız,' dedi. **'The Times'**la ilişkinizi kesin ve Mr. Guy Burgess'e bildirin.'»

Tabii Philby gazeteye gizli servise gireceğini açıklayamazdı. O yüzden bir hikâye bulması gerekiyordu. Çabucak akla yakın bir şey uydurdu. İngiliz birliklerinin Fransa'daki harekâtıyla ilgili resmi raporları yazacağından söz etti. Ertesi pazartesi SIS'de çalışmaya başladı. Bir Rus İstihbarat ajanı bir diğerinin SIS'e alınmasını önermiş ve bu da kabul edilmişti. Philby, «Sonradan geçmişim konusunda sadece her zaman yapıldığı gibi MI5'e başvurulduğunu öğrendim,» dedi. «MI5 kartlara bakmış ve,

'Aleyhinde bir şey bilinmiyor,' diye bildirmiş. Bu bana pek kolay bir şey gibi gözüktü. Rus kontrolörüme bu olaydan söz ettiğim ve SIS'in çalışmalarıyla ilgili ilk raporumu verdiğim zaman o yanlış bir örgüte girip girmediğimi düşündü.»

Aslında iş bu kadar gevşek tutulmuyordu. Ancak SIS birini dostlar ve yakınlarının önerisine göre işe almaktaydı. Çünkü SIS İngiltere ve İmparatorluğu yöneten birbirine bağlı şebekelerin üyeleri konusunda MI5'in meraklı «polisleri» kadar bilgisi olduğuna inanıyordu. Kim'in adı da o işe alınmadan önce «Firma»da dolaşmıştı. Servisin müdür yardımcısı Albay Valentine Vivian, Hindistan'da St. John Philby'le çalışmıştı. O nedenle de Kim'i destekleyebileceğine inanmıştı. «Kim'in adı aday listesindeydi. Bana onu sordular. Ben de ailesini tanıdığımı söyledim.»

Herhalde Philby SIS'e girdikten bir ay sonra endişeli anlar geçirdi. Çünkü ünüyle işe alınmasını sağlayan babası Ülkenin Savunulması Yasasına uyularak Karaçi'de tutuklandı. Onun İngiltere'nin güvenliği için tehlikeli biri olduğuna karar verilmişti. St. John yine her zamanki gibi aklına eseni yapıyordu. 1939 Temmuzunda faşizm ve anti-semitizm kokan İngiliz Halk Partisinin adayı olarak ara seçimlere girdi. Hem solun, hem de sağın kendisini desteklemesine rağmen sadece 576 oy aldı ve yatırdığı depozitoyu da kaybetti.

St. John savaş başladığı zaman İbni Suud'a bağlı bir Arap uzmanı olarak askeri istihbarata girmeye çalıştı. Ama işe başkasını aldılar. St. John da siyonistlerden İbni Suud adına para toplamaya başladı. Yirmi milyon sterline karşılık Musevilerin Batı Filistin'in önemli bir bölümünü işgal etmelerine izin verilecekti. İbni Suud'un bu plandan haberi olup olmadığı belli değildi. Çünkü Kral sonradan öfkeyle kendisine bu yoldan rüşvet vermeye çalıştıklarını söyledi. Ama siyonistler prensip olarak bu planı beğenmişlerdi. St. John bu ve diğer projelerinin gelişmesini beklerken bir yandan da «Savaşı Durdurun» adlı broşürleri dağıtıyordu. Bunları «Avrupa'da Durumun Hıristiyanca Çö-

zümlenmesi»ni sağlamak isteyen bir İngiliz Komitesi çıkarıyordu. Bu operasyon polisin dikkatini çekti.

St. John 1940'ların başında Arabistan'a dönerek Krala savaşın kötü gittiğini haber verdi. «Almanlar o kadar çok gemi batırıyorlar ki, İngiltere on sekiz ay içinde teslim olmak zorunda kalacak.»

İngiliz Elçilik Müsteşarı Stonehewer Bird öfkelenerek durumu Londra'ya bildirdi.

St. John, «Philby'nin tavırları şöyle özetlenebilir: Müttefikler gereksiz bir savaşa girmemeliydiler. Bu savaş Arabistan'ı mahvediyor. Bütün dünyayı da mahvedecek. Yenilmeyecekler ama kazanamayacaklar da. Ve sonunda Herr Hitler'le bir barış anlaşması yapmak zorunda kalacaklar. Ona göre İngiliz Haber Servisi aşağılık bir örgüt ve batırılan İngiliz gemilerinin sayısını mahsus değiştiriyor... St. John'un Hintli, Iraklı, Mısırlı ve Amerikalılardan oluşan karışık grupların önünde bu biçimde konuşması çok uygunsuz. Hatta belki de tehlikeli.»

Ama St. John daha işin başındaydı. Bir Fransız diplomatına Hitler'in İsa ve Muhammed'le kıyaslanabilecek bir mistik ve büyük bir adam olduğunu söyledi. Sık sık ve açık açık, «Almanlar Paris'i ne kadar çabuk alırlarsa, o kadar iyi olur,» diyordu. «Çünkü o zaman savaş da sona erer.» St. John bir petrol şirketi temsilcisinin evinde verilen partide BBC'nin yayınlarını, «Aşağı görülecek süprüntüler,» diye tanımladı. Ve Bird'ün açıkladığına göre, Krala Hindistan ve Amerika'ya giderek İngiltere aleyhinde propaganda yapmak istediğini söyledi. Bu Londra'nın kulağına gittiği zaman ilgililer onu Hindistan'a ayak basar basmaz tutuklatmaya karar verdiler.

Tutukladılar da. Eskiden Hindistan'da yüksek mevkide bir memur olan St. John'u Karaçi'deki bir karakola götürerek ülkenin güvenliğine zarar verecek faaliyetlerde bulunmakla suçladılar. St. John günlük defterine, «Gerçeği söyleyenler vatan haini sayılıyor,» diye yakındı. Sonra onu Liverpool'a yolladılar. Orada Walton hapishanesine attılar. Kasımda da Ascot'da gö-

türdüler. Philby'nin dostları ve eski iş arkadaşları harekete geçtiler. Yazıyla başvurarak St. John'un o günkü hükümete karşı çıkmaktan hoşlanan bir adam olduğunu ama vatanını sevmediğinin, sadakat duymadığının iddia edilemeyeceğini bildirdiler.

Sonunda St. John'u 1941 Şubatında bir danışma komitesinin karşısına çıkardılar. Tutukluluk halinin devam edip etmemesi konusunda karar vereceklerdi. St. John komiteyi oluşturan üç kişiyi tanıyordu. Onlara hükümet siyasetinin, özellikle Ortadoğu açısından kusurları konusunda bir konferans verdi. Philby bana Moskova'da bu konuda, «Babam onların içini çok sıktı,» dedi. «Sonunda adamlar boyun eğdiler.» St. John yedi ay hapisten sonra 18 Martta serbest bırakıldı. Wales'e yerleşerek savaşın önemli bir bölümünü Arabistan'ın İslamiyetten önceki tarihi üzerinde çalışarak geçirdi.

Kim Philby konusunda bazıları onun St. John'u izlediğini ve aynı biçimde İngiltere'ye sırt çevirdiğini söylüyorlar. «Babasına çekmiş,» diyorlar. Ancak St. John'un dobra dobra konuşan bir insan olmasına rağmen ülkesinin aleyhinde çalıştığını gösteren hiçbir kanıt yok. Ona, yeteneklerinden yararlanabileceği önemli bir görev verilseydi, herhalde savaş çabalarını da bütün kalbiyle destekleyecekti.

Burgess'in Kim Philby'e bulduğu iş SIS'in D Bölümündeydi. (Bu «destruction», yani «yıkma» anlamına geliyordu.) Yılda 600 sterlin alacaktı. Bölümün görevi Avrupa'da sabotaj yoluyla Almanlara karşı konmasını sağlamaktı. Çalışma genellikle bir masanın etrafında oturarak Romanya'dan Almanya'ya petrol gönderilmesine nasıl engel olunacağını tartışmaktan ibaretti. Ya da Alman yiyecek üretimini baltalamak için Orta Avrupa'daki tarlaların nasıl yakılacağını tartışmaktan. D Bölümünün hiç parası yoktu. SIS'in diğer bölümleri bu gruba hiç güvenmiyorlardı. Whitehall ise bölüme müthiş bir şüpheyle bakıyordu. Çok geçmeden D Bölümünü 1940 Temmuzunda «Avrupa'yı alev alev

yakmak» için kurulan o yepyeni «Özel Operasyonlar Müdürlüğü» (SOE) yönetimi altına aldı. Sadece SOE'ye Avrupa'da sabotaj faaliyetlerinde bulunma görevi verilmişti. Bu yüzden ilk iş olarak D Bölümünü kendisine bağladı.

Ancak Philby o zamana kadar amirlerini etkilemeyi başarmıştı. Burgess'in önerisi üzerine ajanların gizli çalışmalar konusunda eğitilmeleri için bir okul açılmasıyla ilgili bir rapor hazırlamıştı. Bu rapor Hertford yakınında Brickendonbury Hall'da büyük bir okul açılmasına neden oldu. Öğretmenler arasında Rus Devrimi sırasında Bolşeviklere karşı çalışmış olan George Hill gibi ünlü gizli ajanlar vardı. Okulda Avrupa'nın işgal altındaki ülkelerinden gelmiş olan kadın ve erkeklere yıkıcı faaliyetler ve sabotaj öğretiliyordu. SOE, D Bölümünü yönetimine aldığı zaman Burgess'in işine son verildi. Ancak Philby'nin Brickendonbury'de çalışıp dost olduğu sanat galerisi sahibi Tommy Harris ona MI5'de bir iş buldu. Ama Philby yine SOE'de kaldı. Onu Hampshire'da Neaulieu'daki ajan okuluna öğretmen olarak atadılar. Philby ajanlarla birlikte kursları tamamladı. Öylesine başarılı oldu ki, onu Fransa'ya göndermeyi bile düşündüler. Ancak Philby'nin Fransızcası yeteri kadar iyi değildi. Onun yerine gizli propaganda konusunda ders vermeye başladı.

Bu işte de başarılı oldu. Kendini bu derslere hazırlamak için Woburn Abbey'de bir «kara propaganda» örgütünde çalışan (ve daha sonra İşçi Partisinden bakan olan) Richard Crossman ve (ünlü bir gazete muhabiri) Sefton Delmer'in fikirlerini aldı. «Philby, Beaulieu'da 'yıkıcı söylenti' fikrini geliştirdi. Bu tür bir söylentinin sağlam ve inanılır olması gerektiğinde ısrar ediyordu. Örneğin, düşmana şu tür bir korkutucu haber fısıldamak onun fikriydi: 'Zührevi hastalıkları olan Fransız kızları Alman askerleriyle yatmaya teşvik ediliyor.'» Bu, Almanlarla ilişkiye girişen kadınların saçlarının kazıtıldığıyla ilgili sözlerle taban tabana zıttı. Bu söylentinin Alman ordusunda nasıl bir telaş ve sıkıntıya yol açtığını tahmin edebiliriz. Ne de olsa o gün-

lerde bazı zührevi hastalıklar acıyla geçen üç yılda tedavi edilebiliyordu.

Philby casusluk hayatının özelliği sayılan zekâ ve ustalığını geliştirdi. «SOE ajanlarına sadece siyasi propaganda yayma yöntemlerinin öğretilmesi yeterli değil,» diyordu. «Bu propagandanın içeriği de çok önemli. Bir SEO ajanı Nazilerin çizmelerinin altında ezilenlere hayatlarını tehlikeye atmaları için ilan verecekse, onlara gelecek konusunda biraz umut aşılamalıdır.» Philby bu nedenle İngiltere'nin zaferden sonraki Avrupa'yla ilgili fikirlerini öğrenmek için izin aldı. Sonradan İşçi Partisi liderliğine gelen ama o sırada Ekonomik Savaş Bakanının özel başsekreteri olan Hugh Gaitskill'le görüştü. SOE'nin kurulmasına da Bakan Hugh Dalton önayak olmuştu zaten. Gaitskill, Philby'le Viyana'da tanışmıştı. Ona yardım etmeyi çok istediği için Philby'i Bakanlığa götürdü. Onun Dalton'la konuşmasını sağladı.

Böylece görünüşte mütevazı bir SOE öğretmeni olan Philby, İngiltere'nin savaştan sonra Avrupa'da Hitler'den önceki günlere dönülmesini sağlamak niyetinde olduğunu öğrendi. Sovyetler Birliği'ne karşı bir kordon sağlayabilen hükümetler tekrar işbaşına getirilecekti. Bu Rus İstihbarat Servisi için çok önemli bir bilgiydi. Çünkü anlamı açıktı: İngiltere Avrupa'daki komünist direniş örgütlerini, Almanlarla savaşmakta diğerlerinden daha başarılı olmaları durumunda desteklemeye hazırdı. Ama onlar savaştan sonra yönetimi ele geçirdikleri takdirde onlara karşı harekete geçecekti. Bu bilgi, savaş boyunca direniş hareketleriyle Londra arasındaki ilişkiyi etkiledi.

Bu önemli bir adım olmakla birlikte Philby hâlâ sabırsızlanıyordu. O, gerçek istihbarat dünyasının sınırındaydı. Hedeften uzaklaştırıldıkça SIS'e girmenin verdiği sevinç de azalıyordu. Burgess'in içeridekileri etkilemesi imkânsızdı. Bu kez Philby'e yardım edemeyecekti. Ama yeni edindiği dostu Tommy Harris bunu başarabilirdi. Yarı İngiliz yarı İspanyol olan Harris gençliğinde iyi bir ressamken resim yapmayı bırakarak sanat eser-

leri satmaya başlamıştı. O ve karısı İspanyol Sanat Galerisini yönetiyorlar ve Garden Lodge adlı şahane bir evde oturuyorlardı. İkisi de usta birer aşçıydı. Sık sık ziyafetler veriyorlardı. Savaş sırasında Harris'lerin evi MI5 ve SIS görevlilerin bir kulübü halini aldı.

Philby'nin Moskova'da hatırladığı gibi, «Tommy şaşılacak kadar cömert bir insandı. İngiliz köşklerinden ucuza aldığı eserleri pahalıya satarak bir hayli para kazanmıştı. Ve sık sık toplantılar düzenlemekten hoşlanırdı. Böylece onun evinde küçük bir grup oluşturduk... Eve uğrayarak kimlerin orada olduğuna bakıyorduk. Tommy ev sahibi olduğu için çoğu zaman oradaydı. Diğerleri gelip gidiyorlardı. Müdavimlerin arasında ben, Burgess, Blunt ve belki de Aneurin Bevan vardık. Victor Rotschild da zaman zaman uğruyordu ama o müdavimlerden değildi.»

Eve arada sırada her zaman hastaya benzeyen, zayıf ve çekingen bir adam geliyordu. Bu, MI5'in İberya Bölümünün şefi ve Harris'in de amiri olan Duck Brooman-White'dı. Bu bölüm tarafsız İspanya ve Portekiz'den gelebilecek casusları karşı İngiltere'yi korumakla görevliydi. 1941'in Temmuz ayında Harris, Philby'e, «Broman-White bana SIS'de sana uygun bir iş olabileceğini söyledi,» dedi. «İş Beşinci Bölümde, yani karşı casusluk kısmında. SIS, İberya Bölümünü büyütmek zorunda kaldı. Ve Franco'nun İspanya'sını bilen birini arıyor. Sen bu konuda çok bilgilisin. Eğer işi istiyorsan adını Brooman-White'a veririm.»

O günlerde ajanların gizli servislere tavsiyeyle alınması yönteminin ne kadar yaygın olduğunu bundan sonraki olaylar kanıtlayabilir. Harris, Philby'i Brooman-White'a önerdi. O da SIS'le sıkı bağları olan MI5'in ileri gelenlerinden Dick White'a bundan söz etti. Dick White da Beşinci Bölümün şefi Albay Felix Cowgill'e Philby'i önerdi. Cowgill eskiden Hindistan polisinde çalışmıştı. Albay, Philby'i takdirle karşıladı ama onun işe alınması için önce Valentine Vivian'la konuşması gerekiyordu. Vivian hem

müdür yardımcısıydı, hem de karşı casusluk operasyonlarından özellikle sorumluydu.

Vivian zaten Philby'i artık kapatılmış D Bölümü için uygun bulmuştu. Ama onu tekrar görmek istiyordu. Bu yüzden yeni salıverilmiş olan St. John'la Kim'i öğle yemeğine çağırdı. Vivian olayı daha sonra **Observer** muhabiri Patrick Seale'e şöyle anlattı: «Kim tuvalete gittiği zaman St. John'a onu sordum. 'Cambridge'deyken komünistçe eğilimleri yok muydu?' dedim. St. John, 'Ah,' dedi, 'Okul çocuklarına özgü saçmalıklardandı o. Artık düzeldi.'» Vivian, St. John'un oğlunun siyasi geçmişiyle ilgili bu değerlendirmesini kabul etti. Ve Cowgill'e Philby'i işe almasını söyledi.

Böylece Philby şaşılacak kadar kısa bir zamanda hedefine erişti. Ona SIS'e sızma görevi verileli sadece yedi yıl olmuştu. Philby artık SIS'in memurlarındandı. Ve çalıştığı bölüm, yani karşı casusluk örgütü servisin hemen hemen bütün sırlarının kapılarını ona açıyordu.

GİZLİ SERVİS BU MU?

7

Bir ülkenin bürokrasinin bir parçası olarak sürekli bir gizli servis kurulması fikri nispeten yenidir. CIA ancak 1947'de kuruldu. İngiltere'nin diğer bölümlerin kaynağı olan SIS'i ise 1909' da. Ondan önce büyük devletler küçük askeri istihbarat bölümleriyle yetiniyorlardı. Savaş sırasında bu örgütler genişletiliyor, diğer zamanlarda ise para sıkıntısı çekiyorlardı. Bu yüzyılın başlarında İngiltere'nin MI5'ini (Askeri Operasyon Karşı İstihbarat), yani casus yakalama örgütünü bir müdürle iki yardımcısı yönetiyordu. Ve onlara gülünç sayılacak kadar az para veriliyordu. Yılda 200 sterlin.

Sonra 1905'de Almanya aleyhinde bir sinir krizi başladı. «Almanya, İngiltere'yi işgal etmek niyetinde,» deniliyordu. «Almanya sabotaj ve yıkıcı faaliyetlere girişmek üzere.» Bu nedenle İngiltere'deki her Almana bir casus ve sabotajcı adayı gözüyle bakılmaya başlandı. Bu korkunun derecesi J.M. Heath adında birinin **Morning Post** gazetesine gönderdiği bir mektuptan anlaşılabilir. Heath'in bu tehlikeyle ilgili uyarılarını Whitehall da ciddiye aldı. Heath İngiltere'de 90.000 yedek Alman askeri olduğuna, silah ve üniformaların depolar ve banka mahzenlerinde saklandığına, savaşın ilk günü tren yolları ve telgraf hatlarını sabote edeceklerine inanıyordu.

Bir askeri istihbarat subayı bu yazıyı gazeteden keserek

komutanı Albay A.E.W. Gleichen'e yolladı. İliştirdiği pusulaya, «Bunlardan bazılarında gerçek payı var,» diye yazmıştı. «Dün gece bir Almanın Brentwood'la Tilbury arasında sık sık görüldüğünü öğrendim. Adam resim yapıyor ve fotoğraf çekiyormuş. Kim olduğunu, nerede kaldığını bilen yok. Belki başka ayrıntıları da öğrenebilirim ama bütün bunların ne yararı var?»

Gleichen de pusulayı Karşı İstihbarat Bölümüne yollayarak aksi aksi, «Bu çekilmez yabancıları başımızdan atmamızı sağlayacak bir yasa yok mu?» diye sordu.

Alman casuslarına karşı duyulan bu mantıksızca korkunun temel kaynaklarından biri Kraliçe Alexandra'nın çok sevdiği macera yazarı William Tufnell Le Queux'du. Le Queux okuyucularının kafaca on iki yaşında olduğunu sanıyordu anlaşılan. İlk romanını 1890'da yazmıştı. Ondan sonra 1927'de ölünceye kadar her yıl ortalama beş eser vermişti. En başarılı kitabı olan **1910 İşgali** 1906'da basıldığı zaman Lord Northcliffe'in **Daily Mail** gazetesinde müthiş reklam yapılmıştı. Kitap Le Queux'nun özel kâbuslarından biriyle ilgiliydi. İngiltere Almanlarla doluydu ve onlar Kayzer'in ülkeyi işgal edeceği günü bekliyorlardı. Kitap bir milyondan fazla sattı ve yirmi yedi dile çevrildi. Eserin böyle hemen beğenilmesi yazara iyi bir konu yakalamış olduğunu açıkladı. Le Queux da ondan sonra çabucak Alman casuslarıyla ilgili başka romanlar yazdı.

Kitaplarına gerçekmiş gibi bir hava vermek için popüler gazetelerin anlatımını taklit ediyordu. «Bu satırları yazarken önümde hayret verici belgelerle dolu bir dosya duruyor. Bu belgeler düşmanımızın öncülerinin efendileri için çok ayrıntılı bilgiler edinmek amacıyla ne büyük bir çaba gösterdiklerini kanıtlıyorlar.»

Le Queux'nin Alman tehlikesiyle ilgili sayıklamalarını okuyanlar ülkedeki her Alman berberin, garsonun, otelcinin ve turistin bir casus olduğunu sanmaya başladılar. Onları polise haber veriyor ya da ayrıntıları Le Queux'a bildiriyorlardı. Bunların roman konularının aynadaki yansımaları olduğunu farkede-

meyen yazar da mektupları zaferle ilgililere veriyordu. Artık hayalleri onda bir saplantı halini almaya başlamıştı. Casus avlamak için ülkede arabayla dolaşıyor, esrarlı ışıkların kaynağını bulmaya çalışıyor, Alman turistleri izliyor ve Alman Kurmay Başkanlığına sızdıklarını iddia ettiği ajanlarıyla buluşmak için Avrupa'ya gidiyordu.

İlgililer önce ona aldırmamaya çalıştılar. Le Queux'un iç sıkıcı bir fanatik olduğunu düşündüler. Le Queux çok geçmeden ilgililerin bu tavırlarının nedenini keşfettiğine karar verdi. Sadece Herr N. diye tanımladığı kaçak bir Alman casusuyla Zürih'de Dolder Otelinde buluştu. Ve sonra onun kendisine İngiliz vatan hainlerinin bir listesini verdiğini açıkladı. Bunlar Almanya adına çalışan ve «Gizli El» diye tanınan bir örgütün üyeleriydiler. «Bu listeyi gördüğüm zaman çok sarsıldım. Şok geçirerek öylece oturdum. Ülkenin, çok dürüst ve vatansever sandığı kimselerin büyük Alman ahtapotunun sinsi kollarına düşmüş olmaları korkunçtu.»

Le Queux listede Parlamento üyelerinin, tanınmış iki yazarın, Dışişleri, İçişleri ve Hindistan Bakanlıklarının, Amirallik ve Savaş Bakanlığının memurlarının adları olduğunu iddia ediyordu. Bütün bu peri masallarını ondan sonraki romanına koydu. 1909'da yayınlanan romanın adı **Kayzer'in Casusları**'ydı. Hemen en çok satan kitaplar arasında yer aldı. Ve çok geçmeden binlerce okuyucunun hikâyeyi gerçek sandıkları anlaşıldı. Bu da şaşılacak bir şey değildi. Çünkü Le Queux kitabı «roman halinde bir gerçek» diye tanıtmıştı.

Casus hastalığı bütün ülkeye yayılmıştı artık. Amatör casus avcıları, Le Queux'un, «Berlin'deki İstihbarat Bürosunun emriyle aramızda çalışıyorlar,» diye iddia ettiği beş bin Alman ajanını yakalamaya çıktılar. Genellikle soğukkanlı olan bakanlar ve memurları telaşlandılar. Bu telaş hükümetin, İngiltere'deki yabancı casuslar sorunuyla ilgilenmesi için İmparatorluk Savunma Komitesinin bir alt komite oluşturmasına karar vermesine yol açtı.

Alt komitenin önerileri üzerine hükümet bir Gizli Servis Bürosu oluşturmaya karar verdi. İç Bölüm İngiliz sırlarını Almanlara karşı koruyacaktı. Dış Bölüm ise Alman sırlarını çalacaktı. Bunlar günümüzdeki MI5 ve SIS'in öncüleriydi. Pek çok ülke de gizli servislerini kurarken bunları örnek olarak aldı.

Ancak Alman casusları telaşının gerçek bir yanı da yok değildi. 1914 Savaşı başladığı zaman ilgililer İngiltere'de casus olduklarından kuşkulanılan yirmi bir Almanı yakaladılar. Ancak içlerinden sadece biri yargılandı. O halde herkes neden Le Queux'a inanmıştı? Onun hikâyelerinin, kendisinden önce Erskine Childers ve sonra da John Buchan'ın kitaplarında olduğu gibi, temel bir konusu vardı. Hemen hemen insanlık kadar eski bir konu. Bu hikâyede sadece kahraman, canavarın kabile için ne kadar tehlikeli olduğunu anlar ve onunla savaşmak için hazırlanır. Canavarın sırrını öğrenir ve sonunda onu öldürür. Bu hikâye yüzyıllar boyunca bütün uygarlıklarda insanın kötülükle savaşının bir alegorisi olarak anlatılmıştır.

Aslında dengesiz bir tip olduğu anlaşılan Le Queux gerçek bir canavar yaratmıştı. Alman İmparatorluğu. İlgililer, Le Queux'u reddederken çok geçmeden onun güçlü ve yararlı bir ulusal silah keşfettiğini anladılar. Ve bu silahtan yararlandılar. Alman tehlikesi konusunda sükünetlerini kaybetmeyen birkaç kişiden biri olan Donanma Bakanı «Jackie» Fisher olayı şöyle anlatmıştı: «1909'da serbest bırakılan casus sürüleri iki işe yaradı. Silahlanma konusunda yanlış bilgi vermek ve İngiltere'yle Almanya arasında zaten varolan düşmanlığı arttırmak.»

İngiliz Gizli İstihbarat Servisinin kökeninde bu hayal ve korku dolu atmosfer vardı.

1920'lere kadar MI-1c diye bilinen SIS'in ilk şefi ya da C'si Yüzbaşı Mansfield Smith-Cumming'di. Kraliyet Deniz Kuvvetlerine göre bile fazla eksantrikti. Altın çerçeveli bir monokl takar, yazı yazarken sadece yeşil mürekkep kullanırdı. Bir kazada ba-

cağının bir kısmını kaybettikten sonra koridorlarda bir tekerlekli çocuk pateniyle dolaşmaya başladı. Smith-Cumming istihbarat işini olgun kişilerin eğlenmek için oynadıkları bir oyun sayıyordu. Ve bu oyunda sonuçtan çok oyun tarzı için puan veriliyordu. Smith-Cumming yazar Compton Mackenzie'yi Servisten çıkmaması için iknaya çalışırken, «Şu kılıçlı bastonu al,» dedi. «Savaştan önce casusluğa giderken onu her zaman yanıma alırdım. O günlerde bu iş gerçekten eğlenceliydi. Savaş sona erince seninle eğlenceli birkaç casusluk işi yaparız. Harika bir spor.»

Hükümet SIS'in varlığından haberi olmadığını iddia etmek istediği için Cumming'e Savaş Başkanlığında bir büro verilmemişti. (Bugün bile Servis resmen var sayılmıyor.) Onun yerine SIS'e Whitehall'un doğu kulesinde küçük bir kat ayrılmıştı. Yanında çalışanların biri orayı şöyle tanımladı: «Ziyaretçinin Cumming'in bürosuna gidebilmesi için bir merdiveni tırmanması ve sekreterin gizli bir zile basmasını beklemesi gerekiyordu. Cumming de birtakım kolları çekiyor ve pedallere basıyordu. O zaman bir tuğla yığını yana kayıyor ve ortaya yine bir merdiven çıkıyordu. Büroda üzeri kâğıt dolu büyük bir masanın bir ucunda altı telefon vardı. Bir başka masada ise eskizler, haritalar, gemi ve denizaltı modelleri. Cumming'in sekreterinin yerdeki bir delikten çıkıp durması bu acayip ve esrarlı havayı dağıtıyordu.»

Cumming bir sorunla karşı karşıyaydı. Bugün de istihbarat dünyasında aynı dert var: Casusluğu çekici bulan bir kimsede, yoldan sapmasını engelleyecek karakter gücü olmaması. Bir ajan kendi varlığını haklı çıkarmak için haberler icat edebilir. Ya da elindeki çok miktardaki parayı kötü bir biçimde kullanabilir. Bir SIS ajanı Macaristan'da yalandan intihar ettikten sonra başka bir adla Birleşik Devletler'e gitti. Eline geçen Servise ait parayı da birlikte götürdü. Bir başkası kendisine ajanlara vermesi için gönderilen 28.000 sterlini ne yaptığı sorulduğu zaman tabancayla intihar etti. Ordu İstihbarat Servisinden

Yüzbaşı Sigismun Payne Best bu konuda şöyle yazdı. «C her zaman ahlaksızları işe alıyordu. Adamları bana kötülük etmeye her zaman hazırdılar.»

Gizli Servis Bürosu 1914 Savaşı çıkmasını memnunlukla karşıladı. Böylece eline, kendini kanıtlamak için ilk defa gerçek bir fırsat çıkmış oluyordu. Cumming, Hollanda'da geniş çaplı bir Örgüt kurdu. Hollanda tarafsızdı. Büro 300'den fazla memur aldı. Onlar da ajanlar bularak bunları Almanya'ya gönderdiler. Hollanda'dan geçmekte olan tarafsız ülkelerin gazetecileriyle konuşarak onları İngiltere hesabına çalışmaya ikna etmeye çabaladılar. Sınırı aşarak Hollanda'ya kaçan Alman askerlerini sorguya çektiler. SIS ajanlarını Hollanda makamlarının kaçak Almanları koyduğu kamplara da sızdırdılar. Ajanlar kamplarda Almanların arasına karışarak onlardan askeri bilgi almaya çalıştılar.

Tabii Almanya da aynı tür oyunlar oynuyordu. Bu da devletin casusluğa karşı tutumuyla ilgili bir dizi ahlak kuralı teklif edilmesine yol açtı. Bunlar günümüz için de geçerli. Bunlardan bazıları ikiyüzlüce ve keyfi şeylerdi. Böylece savaş sırasında yakalanan ve ölüm cezasına çarptırılan casusların hayranlık duyulacak vatanseverler oldukları düşünülüyordu. Buna karşılık tarafsız casuslar ya da «hain» ajanlar çok aşağı görülüyordu ama onlar genellikle ölüm cezasından kurtuluyorlardı. Almanya hesabına casusluk yaparken yakalanan bir Amerikalı serbest bırakılması için başvurduğu zaman İngiltere'nin tutarsız tavrına değindi. «İngiltere adına casusluk takdir edilecek bir davranış. Ama Almanya adına casusluk bir suç. İngiliz casusu şerefli bir insan. Alman casusu ise bir suçlu.»

Savaşın sonunda iki taraf da bu durumu incelediler. Eski bir MI5 memuru şöyle bir itirafta bulundu: «İngiltere'deki Alman casuslarının hiçbiri gazetelerde okunabilecek haberlerin dışında fazla bir şey öğrenemediler. O gazetelerin çoğu Hollanda'ya gi-

diyor, oradan da Almanların eline geçiyordu.»

Çok geniş deneyimleri olan İngiliz askeri ataşesi Tümgeneral W.H.H. Waters da, «Ben her zaman gizli servisin vardığı sonuçların genellikle önemli olmadığına inandım,» diye yazıyordu. «Ve deneyimler de bunu doğrular gibiydi.»

Bu nedenle savaş sonrası İngiliz İstihbaratı bir krize girdi. Servis şefleri SIS'in getirdiği haberleri önemsemediler. Hükümetin ise barış zamanında devamlı çalışan bir istihbarat örgütünün gitgide artan masraflarının karşılanmasının yerinde olacağına ikna edilmesi gerekiyordu. İstihbarat Servisi ekonomi yapılması isteklerinin doğal bir hedefiydi. SIS ve MI5, Savaş Bakanlığının kontrolundaydı. SIS şimdi Dışişleri Bakanlığına yükleniyordu. Deniz Kuvvetlerinden olan şifre uzmanları da öyle. Deniz Kuvvetleri şifre uzmanlarının ücretlerini ödemeyi sürdürdü. Ama Hazine, SIS'in bütçesini 1919'da yılda 240.000 sterlinden 125.000'e, MI5'inkini ise 80.000 sterlinden 35.000'e indirdi.

Neyse ki servislerin imdadına kısa bir süre sonra yetişilecekti. Batı istihbaratının karşılaştığı en dayanıklı bir ejderha Moskova'da ortaya çıktı. Galiba buna dikkati ilk kez İngiliz Deniz Kuvvetleri İstihbaratının başı Amiral «Blinker» Hall çekti. Hall savaşın sonunda iş arkadaşlarına, «Sizi uyarmak istiyorum,» dedi. «Çarpışma sert ve acı oldu. Ama şimdi karşımızda çok daha amansız bir düşman var. Çok başlı bu ejderin kötü gücü bütün dünyaya yayılacak. Bu düşman Sovyet Rusya.» İstihbarat büroları Hall'un heykelini dikmeliler. O SIS'in açıkladığı varoluş nedenindeki zayıflığı farketti ve dâhice bir darbeyle onu ortadan kaldırdı. SIS İngiltere güvenliği tehlikeye düştüğü vakit ilgilileri zamanında uyarmak için kurulmuştu. Ülkenin karşısındaki tehlike Alman İmparatorluğuydu. Ancak ona tam bir «kötü adam» rolü verilmesini engelleyen önemli bir şey vardı. Almanya Hıristiyan bir ülkeydi ve kötü gösterilemeyecek kadar da kahramana benziyordu.

Komünist Rusya ise Tanrısız olduğunu itiraf ediyordu.

Prensesleri öldüren ve dünyaya egemen olmak isteyen bir ülkeydi orası. Yazar John Buchan bu eğilimi hemen sezdi. 1922' de yayınlanan **Huntingtower** adlı eseri komünizm aleyhindeki ilk macera romanıydı. O günden beri hayali KGB ajanları Majestelerinin Gizli Servisi ya da CIA'den boylarının ölçüsünü alıyorlar. Tabii Sovyet romanlarında ise durum bunun tam tersi. Komünizm SIS için Tanrının bir armağanı sayılabilirdi. Orada, burada, şurada, her yerde karşılaşılıyordu onunla. Komünizm savaşta olduğu kadar barış zamanında da bir tehlike kaynağıydı. Ve kahramanın yakınlarını baştan çıkarmayı da başaracak durumdaydı. O nedenle hem karşı tarafın sırlarını öğrenmek, hem de vatandaşları komünizmin havarilerine karşı korumak gerekiyordu. Yanında çalışan iş arkadaşın da öyle bir havari olabilirdi.

Bu nedenle 1920'ler boyunca ve 1930'ların başlarında komünizm SIS'in başlıca işi oldu. Bu durum Hitler yükselinceye ve İngiltere'yi sadece koyu sol değil, aşırı sağdan gelecek tehlikenin de tehdit edebileceğini kanıtlayıncaya kadar sürdü. SIS o zamana kadar bütçesinin önemli bir bölümünü Rusya'ya ayırıyordu. 1920'de Kuzey Rusya'yla ilgilenmeleri için Helsinki'ye yolladığı ajanlar için 20.000 sterlin harcadı. Oysa Berlin'de sadece 2.000 sterlin sarfetti. SIS en iyi ajanlarını Moskova ve Petrograd'a gönderdi. Bunlar çok iyi Rusça konuşuyorlardı ve Sovyet vatandaşı rolünü oynayabilecek durumdalardı. Ülkeyi ve halkı iyi tanıyorlardı. SIS bu ajanların bir casus şebekesi kurmaları, Devrime karşı olanlara mali destek sağlamaları ve komünizm tehlikesini daha bebekliğinde ortadan kaldırmaları için istediklerini yapmalarına izin verdi.

Ajanlar bu işi neredeyse başarıyorlardı. Sidney Reilly, George Hill, Paul Dukes ve (SIS komplolarına iyice karışan Moskova'daki İngiliz ajanı) Robert Bruce Lockart, az kalsın komünist rejimini deviriyorlardı. Bu olay komünist liderlerinde SIS'in komplolarına karşı bir korku uyandırdı. Rusya'da doğmuş olan lüks düşkünü silah tüccarı Reilly sonradan Letonya komplosu

diye tanımlanan olayı hazırladı. (Ruslar ise bundan 'Lockhart komplosu' diye söz ederler.) Bu plana göre Baltık kıyısındaki Letonya vilayetinden getirilmiş olan birlikler ayaklanacaklardı. Letonyalılar komünist liderlerin korunma görevlileriydi. Onlar Lenin ve Troçki'i yakalayacaklardı. Reilly ve arkadaşları da Komünist aleyhi geçici bir hükümet kuracaklardı. Planın bir bölümüne göre, fanatik bir sosyalist olan Dora Kaplan da fırsat bulduğu takdirde Lenin'i vuracaktı. Böyle bir fırsat çıktı ama Dora Kaplan uygun andan çok daha önce ateş etti. Lenin ölmedi, ancak ağır yaralandı. Letonyalıların arasına komünizme sadık olan ajanlar sızmışlardı. Bütün komplo başarısızlığa uğradı.

KGB'den önceki örgüt Çeka'nın başı olan Polonyalı Felix Dzerjinski bir avuç azimli SIS ajanının yıkıcı çabalarında nasıl böyle başarılı olduklarını incelerken herhalde İngiliz casuslarının yetenekleri onu etkiledi. Bu insanlar sadece Rus halkının arasına rahatça karışmakla kalmamışlardı. İçlerinden ikisi, yani Reilley'le Dukes zaman zaman Çeka ajanı rolü de oynamışlardı. Komünizmin koruyucusu olan bir örgüte yabancılar sızmışlardı. Çeka nasıl bir tepki göstermeliydi? Örgüt İngiliz planlarını nasıl öğrenecekti? İngiliz casuslarını, Sovyetler Birliği için bir tehlike oluşturmadan nasıl tanıyacak ve etkisiz hale getireceklerdi?

Cevap belliydi. SIS'e sızmak gerekiyordu. Ama bu bakımdan Ruslar için ciddi bir engel vardı. Reilly Rusya'da rahatlıkla çalışabilmişti. Çünkü Rustu. Dukes'la Hill Rus rolü oynamışlardı. Aksan ya da davranışlarındaki kusurlar pek çok milletin yaşadığı bu ülkede farkedilmezdi. Ama bir Rus ajanı için İngiltere farklı bir konuydu. Hiçbir Çeka ajanı bir İngiliz gibi davranamazdı. SIS'e katılması istenecek türde bir İngiliz gibi gözükemezdi.

Ama bir yol daha vardı. Reilly, Rus olmasına rağmen ideoloji bakımından İngiltere'ye bağlanmıştı. Ve doğduğu ülkeye karşı çalışmıştı. Ruslar ideoloji açısından komünizme bağlanacak ve Sovyet İstihbaratında ülkesi aleyhine çalışacak bir İngiliz bulabilirler miydi? Bu fikir akla yakındı. Üç Fransız Rus Devri-

mine bağlanmışlardı. Hatta Robert Bruce Lochart bile Çeka ona «ilginç bir iş» teklif ettiği için bir ara Rusya'da kalmayı düşünmüştü. (Ancak Reilly yine de İngiltere'ye kaçtı ve SIS'deki komünizm aleyhindeki çalışmalarını sürdürdü. Yine bir görevle 1925'de Sovyetler Birliği'ne sızdı ama ondan bir daha haber alınamadı.) İşte bu anda Sovyetler'in Batı istihbaratına sızmaları için uzun vadeli bir plan yapılmaya başlandı.

Planın uzun vadeli olması gerekiyordu. Çünkü uygun birini bulmak zordu. Lochart'ı Devrimin dramı etkilemişti. «Dünyayı temellerine kadar sarsacak bir deprem,» diye tanımlamıştı. Ama Lochart sıradan biri sayılmazdı. Çünkü Devrimi görmüştü. 1918'de Çeka'nın İngiltere ve Amerika'da ideolojiye bağlı ajanlar bulması imkânsızdı. Çünkü pek az kimse Devrimin neyle ilgili olduğunu anlamıştı.

Acaba beş ya da on yıl sonra Batıda bir genç toplumsal adaletsizlik ya da Marxist teori yüzünden etkilenebilir miydi? Öyle olsa bile o müthiş adımı atar ve yaşamı boyunca Rus İstihbarat Servisi hesabına çalışmaya razı olur muydu? Doğduğu ülkeye karşı çalışabilir miydi? Çeka, Sovyet İstihbarat Örgütünün bir karakteristiği olan o sabırla böyle biri olabileceğine karar verdi. Ve sonradan bunda haklı olduğu anlaşıldı. Philby, Burgess ve Blunt, sırf İngiliz İstihbarat Servisine sızmaları için tutuldular. Ve Philby, göreceğimiz gibi, insanı şaşırtacak kadar başarılı oldu.

Her örgüt kendince bir özellik oluşturur. İki savaş arasında SIS'in özelliğini de daha çok «Hintliler» sağlıyorlardı. İngiltere her zaman Rusya'nın Hindistan için bir tehlike kaynağı olduğuna inanmıştı. Komünistlerin iktidara gelmeleri de bu inancı sağlamlaştırmıştı. SİS, «Ruslar, Hindistan'daki milli ve dini duyguları sömürerek bir ihtilal yapılmasını sağlamaya çalışıyorlar,» diyordu. Hindistan'daki İngiliz yönetimi gerçekten savunmasızdı. Ülkeyi siyasi elçabukluğu sayesinde kontrolunda tutabiliyor-

du. Birkaç bin «sahip» birkaç yüz milyon Hintliye hükmediyordu. Bunu yıkıcı unsurları çabucak teşhis edip, onları zararsız hale getirme yöntemiyle başarıyordu. Bu iş Hindistan İstihbarat Bürosunun (IB) göreviydi. Son derecede becerikli olan bu örgütün bütün ülkede casus ve muhbirlerden oluşan bir şebekesi vardı.

IB, Hindistan'da güçlü iki komünist şebekesi olduğundan kuşkulanıyordu. Bunlardan biri Taşkent'te eğitilmiş olan Hintli milliyetçi M.N. Tiy'a bağlıydı ve onun tarafından Moskova ve Berlin'den yönetiliyordu. İkincisi ise Hindistan'da, «Yoldaş Gamper ya da Hamper» yönetimindeydi. Ve Uzakdoğudan, büyük bir ihtimalle Şangay'dan kontrol ediliyordu. Kuzeybatı sınırında da çalışan Ruslar vardı. Afganistan onları paraca destekliyordu. Ben gerçekten bu tür şebekeler olduğunu gösteren kanıt bulamadım. Ya da varsalar bile gerçek bir tehlike oluşturup oluşturmadıklarını ispat edecek kanıtlar. Ancak IB'nin Sovyetler'in her yere sızdıklarına inandıkları kesin. Bu düşüncelerini İngiltere'deki meslektaşlarına aşıladıkları da.

Çünkü SIS ve MI5, IB'den devamlı raporlar alıyorlardı. Ayrıca IB ajanları İngiltere'ye döndükleri zaman onları işe almakta da acele ediyorlardı. Bu kişiler oldukça genç yaşta ve çalışabilecek durumda İngiltere'ye dönüyor ve iş arıyorlardı. İşte servislerdeki gruplardan «Hintliler» diye söz edilmesinin nedeni buydu. Hintliler için en büyük zafer 1924-1931 yılları arasında IB'nin müdürlüğünü yapan Sir David Petrie'nin 1940'da MI5'in genel müdürlüğüne getirilmesi oldu. Sir David böylece istihbarat alanındaki ikinci meslek yaşamına başladı.

İngiliz servislerindeki Hintli grubu iki tepkiye yol açtı. Bir: Kızıl tehlikeye ve kollarının her tarafa uzandığına ilişkin inanç iyice sağlamlaştı. İki: «Kapalı» hükümetle ilgili İngiliz geleneği büsbütün yerleşti. SIS'in kuruluşundan beri bir saplantı halini alan gizlilik merakı bunun iyi bir örneğiydi. Çünkü IB ajanları yerliler ve yabancıların önünden işten hiçbir zaman söz etmeme alışkanlığını da birlikte getirmişlerdi. Etrafta onları din-

leyecek yerli yoktu artık. Tabii eskiden yerlilerin onları dinlemek gibi bir merakları vardıysa... Ancak Hintliler alışkanlıklarından kolay kolay vazgeçemiyorlardı. Ve İngiltere'de de şahsen tanımadıkları herkesten kuşkulanmayı sürdürdüler.

SIS'in bütün dikkatini komünizm tehdidine vermesi memur alma siyasetini çarpıttı. Ve bu da beceriksizliklerin sürmesine neden oldu. 1930'larda milli siyasi duygular belli belirsiz sola eğilimliydi. Üniversiteler ise radikal fikirli gençlerle doluydu. O nedenle bu okullardan ajan adayları seçilemezdi. SIS bu eğilime karşı gelmek ve İmparatorluğun korunmasını, yönetici sınıfın devamını, miras kalan servet ve ayrıcalıkların savunulmalarını gönülden isteyen kimseleri seçmek zorundaydı. SIS entelektüeller ve radikallere karşı sonsuz bir şüphe duyuyordu.

Savaş çıktığı sırada SIS'e katılan bir memur «solcuları içeri almamak» için hâlâ başvurulan gülünç önlemleri açıklayabilmek için bir hikâye anlatıyor. «Şair Edwin Muir'in İskoçya'da, Dundee'de Gıda Bürosunda çalıştığını öğrendim. Bir arkadaşıma onun işimize yarayabileceğini söyledim. O, 'Muir'i biz de düşündük,' dedi. 'Ama onu siyasi nedenler yüzünden reddettiler. Muir komünist.' Ben bunun doğru olamayacağını söyleyerek itiraz ettim. Arkadaşım, 'Şey, belki tam bir komünist olmayabilir,' diye cevap verdi. 'Ama şüphe uyandıran biri. Muir göçmenlere iyi davranan bir insan. Onun için buraya uygun değil.'»

Savaş sırasında SIS'e katılan Lord Dacre (Hugh Trevor-Roper) daha önce alınan memurların nitelikleri yüzünden çok sarsılmıştı.

«Bana profesyoneller genellikle oldukça aptal gibi gözüküyorlardı. İçlerinden bazıları ise iyice ahmaktı. Bunlar iki toplumsal sınıf oluşturuyorlardı. Londra grubunda yüksek tabakalardan şık gençler vardı. Belirli bir sınıftan güvenilir insanlar oldukları için seçilmişlerdi. Onların Boodle ve White kulüplerinden toplandıkları söyleniyordu. Bunun temelde doğru olduğuna

inanıyorum. İkinci grup ise Hintli polislerden oluşuyordu... Bence olağanüstü denilecek kadar budalaydılar. Toplum bakımından kulüp üyelerinden farklıydılar. White ve Boodle kulüplerinin bulunduğu çevrelerde dolaşmıyorlardı. Ve onları oldukça aşağı görüyorlardı.»

Bu noktayı Moskova'da Kim Philby'le konuştum. Onun bazı sözleri bir ajanın üyesi olduğu bölümlerde önemli bir rol oynadığı fikrini destekledi. Philby'e savaş sırasında SIS'e başkanlık eden General Sir Stewart Menzies hakkındaki düşüncelerini sordum. Philby, «Bir istihbarat memuru olarak ona saygım yoktu,» diye cevap verdi. «İstihbarat konusunda ilkel fikirleri vardı. Ama insan olarak ondan hoşlanıyordum. Tabii onunla ayrı çevrelerdendik. Ben Athaneum'a üyeydim. O ise White ve Süvari kulüplerine.»

Önce Prag, sonra da Riga'da faaliyet gösteren SIS ajanı Leslie Nicholson bu kimselerle birlikte çalışmanın nasıl bir şey olduğunu bana anlattı. Onu 1930'da Wiesbaden'deki İngiliz İşgal Ordusunun İstihbarat Bölümünden işe almışlardı. Nicholson iletişim, kod, şifre ve SIS'in muhasebe yöntemleri konusunda üç haftalık bir kurs görmüş ve göreve gitmeden önce Viyana'daki bölüm şefiyle görüşmeye gönderilmişti. Nicholson «casusluk alanında büyük deneyimi olan bu adam»la konuşurken ona, «Buraya bakın,» demişti. «Bana işime yarayacak birkaç pratik şey söyleyemez misiniz?» Viyana'daki casus şaşalamış, sonra da, «Aslında böyle bir şey olduğunu sanmıyorum,» diye cevap vermişti. «Her şeyi kendi başınıza öğrenmek zorundasınız.»

Nicholson daha sonra Riga'ya gönderildiği zaman bilgi için para vermenin ne tehlikeli bir şey olduğunu da öğrenmişti.

«Ajanlar genellikle borsa yakınındaki bir yerde hep birlikte sabah kahvelerini içerlerdi. Aralarında işlerinden söz ederlerdi. Yolun karşı tarafındaki borsacılar gibi. Haber alışverişi yaparlardı. Sonra da topladıkları bilgiyi en fazla para veren kişiye satarlardı. Hiç utanmadan aynı bilgiyi karşı tarafa da verirlerdi. Hem de daha pahalıya. Ama bütün istihbarat memur-

ları onlardan yararlanırlardı. Hiç olmazsa bazı maksatlarla yanlış bilgi yaymak için.»

SIS'in temel zayıflığı Nicholson gibi memurların topladıkları istihbaratın güvenirliğini ciddi bir biçimde inceleyecek bir sistemi bulunmamasıydı. Buna da şaşmamak gerekir. Bu tür bir sistemin olmamasının nedenleri vardı. Bunun için haber kaynaklarının tartışılması gerekecekti. Bu da Servisin güvenlikle ilgili kurallarını çiğnemek sayılırdı. İşte SIS bu nedenle İngiltere'deki bölümlerine kaynakları konusunda hiçbir bilgi vermiyordu. Hatta örgütte kaynaklardan söz edilmesi bile istenmiyordu. Bütün bunlar insanın ister istemez şu sonuca varmasına yol açıyor: Bu davranışın bir nedeni bu tür açıklamaların zaten zayıf olan binayı sarsacağından korkulmasıydı. SIS'in üzerini örten esrar perdesi açıldığı takdirde, örgütün fazla iri çocukların eğlenmelerini sağlayan müthiş bir blöf olduğu ortaya çıkacaktı.

İkinci Dünya Savaşı yaklaştığı sırada bu yetersiz örgütün başında Amiral Hugh Sinclair vardı. Cumming 1923'de öldürüldüğü zaman bu göreve getirilmişti. Tek gözü kör, dostça ama belli belirsiz gülümseyen, kısa boylu, tıknaz bir adam olan Sinclair, operasyon işlerini üç müdürüne bırakmıştı. Stewart Menzies, Claude Dansey ve Valentine Vivian'a. Kim Philby'nin sızdığı da bu servisti. Bu üç müdürden en önemlisi Menzies'ti. Çünkü genel müdür yardımcısıydı. Sinclair 4 Kasım 1939'da öldüğü zaman da onun yerine geçti.

O sırada kırk dokuz yaşında olan Menzies, Birinci Dünya Savaşında kahramanlık göstermiş bir askerdi. DSO ve MC madalyalarını kazanmıştı. Servislerde Menzies'in Kral VII. Edward'ın gayrımeşru oğlu olduğuna inananlar çoktu. Gerçekten de annesi yoluyla sarayla bağları vardı. Lady Holford Kraliçe Mary'nin nedimesiydi. Menzies üç kez evlenmişti. Bir kontun kızı, bir baronun torunu ve bir baronetin kızıyla. Fransız Legion d'Honoeur, Belçika Leopold nişanı, ABD'nin Yararlılık Madalyası, Hollanda Nassau, Polonya Restituta ve Norveç St. Olaf madalyalarını almıştı.

Böyle yukarı tabakadan kusursuz bir İngiliz çevresinden olan adamın önemli hükümet üyelerini etkileyeceği de belli bir şeydi. Ve Menzies «amansız bir entrikacı» olarak bu gücünden utanmazcasına yararlanıyordu. Aslında fazla zeki sayılmazdı. Siyasi ustalarından biri onu, «Tam anlamıyla bilgilisiniz denemez,» diye tanımlıyordu. Ancak Menzies çok sevimli bir adamdı. Pek çok dostu ve kolaylıkla yaşamayı başarma yeteneği vardı. Sinclair gibi SIS'in günlük yönetimini yardımcılarına bıraktı. Zamanını servisinin Whitehall'daki durumunu sürdürmeye verdi. Bu durum onunla karşılaşmak zorunda kalan müsteşarları kızdırıyordu. İçlerinden biri, «Stewart Menzies'e telefonla bir şey sorduğum zaman,» dedi. «Bana mutlaka, 'Bunu inceler, sana haber veririm,' diyor. Benim doksan dokuz işim var. Ama hepsinin ayrıntısını aklımda tutuyorum.»

Ancak Menzies'in bir İngiliz gizli servis şefinde aranacak iki temel niteliği vardı. Örgütünü adeta üç kuruşa çalıştırıyordu. Ve siyasi efendilerinde hiçbir zaman gülünç bir şey yapmayacağı izlenimini bırakıyordu. Menzies kişisel ilişkilerinde terbiyeliydi, ama sıcak değildi. Atları ve yarışları seviyordu. Çok içiyordu. En çok kulüpte dostlarının arasında otururken mutlu oluyordu. Philby onu bana Moskova'da, «İstihbarat konusunda modern fikirleri olmayan bir memur,» diye tanımladı. «Ama çok sevimli bir insan.»

Manzies, C (şef) olduğu zaman yardımcısı Dansey'i Haber Toplama Bölümünün başına geçirdi. Vivian'ı da Karşı Casusluk Bölümünün başına. «Bir anda dokuz şey birden düşünebilen» bir insan olan Dansey eski bir asker, bir kulüp sahibi ve MI5 memuruydu. İriyarı, sağlam yapılı, dobra dobra konuşan bir adamdı. Fazla vicdanlı bir insan sayılmazdı. SIS'e girdikten sonra o sıradaki şefle; yani Sinclair'le arası açılmıştı. Buna verilen parayı iyi idare edememesinin neden olduğu söyleniyordu. Dansey'i büroda görmeye dayanamayan Sinclair onu başından atmak için Avrupa'ya giderek yeni bir casus şebekesi kurmasına izin vermişti. Z şebekesi diye bilinen bu örgüt SIS'e

paraleldi. Grubu amatörler yönetiyordu. Bunların çoğu işadamı ve gazeteciydiler. Öğrendiklerini Dansey'nin Aldwych'de, Bush House'daki küçük bürosuna bildiriyorlardı. Dansey'in bazı ajanları varolmayan casusları için masraf listesi sunuyor ve aldıkları paraları da cebe atıyorlardı. Ama o bu konuda hiçbir şey yapmıyordu. Bir dolandırıcıyı her zaman entelektüel birine tercih ediyordu. Sık sık, «Hiçbir zaman bir üniversite mezununu işe almam,» diyordu.

İş arkadaşlarının «Vi-vi» diye çağırdıkları Vivian uzun boylu, kıvırcık saçlı, monokllu, zarif bir adamdı. IB'de geçirdiği yıllar onu SIS'deki daha karmaşık görevlere pek hazırlamamıştı. Dansey'le ofisteki takışmaları da onun doğru dürüst çalışmasını engelliyordu. İki adam birbirlerinden nefret ediyorlardı. Vivian'ın kişisel geliri olmaması, Servisten aldığı ücretle geçinmesi de onun aleyhinde bir nokta sayılıyordu. Mütevazı bir çevreden gelmiş olması da. (Vivian bir portre ressamının oğluydu.) Ancak SIS'de savaşın Servisin başaramayacağı işlere yol açacağını ilk anlayanlardan biri de Vivian'dı. Daha bilgili memurlar bulunması gerektiğini biliyordu. Savaştan hemen sonra akademisyenlerin, gazeteci ve yazarların SIS'e girmelerinin onun sayesinde olduğu da anlaşılıyor.

Akademisyenlerden Hugh Trevor-Roper nasıl bir yere girdiğini farkettiği zaman dehşete kapıldı.

«Kendimi içinde bulduğum bu dünyaya sükunetle baktığım zaman, eğer bizim istihbarat sistemimiz buysa, diye düşünüyordum. Savaşı kaybedeceğimiz kesin. Bazen de, bu tür bir örgüt hiç değişmeden savaşa dayanamaz, diyerek kendimi teselli ediyordum. Onun için düzeltilmesi gerekiyor... Ama aslında iki bakımdan da yanılmıştım. Savaşı biz kazandık. SIS ise savaşın sonunda hâlâ eskisi gibiydi.»

SIS'i savaşın ilk aylarında sarsan bir dizi başarısızlık Trevor-Roper'ın savaşı kaybedeceğimizden korkmasını haklı çıkarıyormuş gibiydi. Bu süre hemen hemen sadece felaketlerle doluydu. 1940 Mayısındaki Alman saldırısı SIS'in Avrupa şebe-

kesinin çalışmalarını adeta sona erdirdi. Çekoslovakya, Avusturya ve Polonya'yı zaten yitirmişti. Şimdi onları Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika ve Fransa izliyordu. Gestapo'nun başı olan Himmler bu gurur kırıcı durumu iyice vurgulamak için bir konuşma yaptı ve C'den itibaren SIS'in en yüksek mevkideki görevlerinin adlarını tek tek okudu. Bu konuşmanın methi SIS'in içinde bile gizlendi.

Avrupa şebekesinin böyle mahvolması o sırada pek ağır bir darbe sayıldı. Ancak Trevor-Roper aslında bunun iyi bir şey olduğunu düşünüyordu. «Yoksa Avrupa'daki artık Almanların kontrolunda olan bir sürü berbat casustan haber alacaktık. SIS'in liderleri şaşılacak kadar aptal oldukları için bu haberlere inanacaklardı. Ve bunlar doğru istihbarata karışacaktı. Ve bence böyle bir şey ancak zarara yol açabilirdi.»

Fransa'nın düşüşü SIS'in Fransızların savaş gücü ve moraliyle ilgili değerlendirmesinin ne kadar yanlış olduğunu ortaya koydu. SIS, Fransızların Maginot Hattının Almanların ani saldırılarına bir cevap olduğuyla ilgili iddialarını kabul etmişti. Onlara göre Maginot, Alman motorize güçleri için büyük bir engeldi. Bu görüş Londra'da SIS'in bir değerlendirmesi olarak açıklandı. Fransızlara maledilmedi. Bu düşüncenin ne kadar yanlış olduğu ortaya çıktığı zaman da tabii SIS suçlandı.

Fransızların moraline gelince. SIS bunu bilmesine rağmen açıklamadı mı, yoksa bundan haberi yok muydu, bu belli değil. En aşağı bir SIS görevlisi Menzies'e Fransa'nın ya önemli bir çarpışmadan hemen önce ya da daha sonra Almanya'yla ayrı olarak bir barış anlaşması imzalayacağını söyledi. «Ama korkarım Menzies, Churchill'e bundan söz etmedi. Çünkü bunun Başbakanın duymak isteyeceği bir şey olmadığını biliyordu. Ve Menzies, Churchill'in gözünden düşmek niyetinde de değildi.»

Bu nedenle SIS'in başı 1940'da büyük dertteydi. Kendi istihbarat bölümlerini geliştiren servisler örgütü aşağı görüyorlardı. 1936'da haber toplama operasyonlarını koordine etmek ve sonuçları değerlendirerek bilgi dağıtmak için kurulan Birleşik

İstihbarat Komitesi de SIS'e saldırıyordu. Hatta Komite Haziran' da SIS'i üç servis arasında pay etme konusunu bile görüştü. Menzies bunu engelleyebilmek için Whitehall iç savaşında bütün ustalığını göstermek zorunda kaldı. Yine o yılın Kasım ayında SIS yeni bir tehlikeyle karşılaştı. Buna Churchill'in kendisi neden oldu. Başbakan, Kurmay Başkanlığına SIS'i kapatmanın ve yerine, onların yöneteceği bir yeni servisler-arası istihbarat grubunun kurulmasının uygun olup olmayacağını sordu.

SIS'i, Londra'dan yetmiş beş kilometre uzaklıktaki Bletchley Mark'a alelacele toplanmış olan akademisyenler, entelektüeller, matematikçiler, dil uzmanları ve teknisyenlerden oluşan bir tim kurtardı. Onlar şifre adı «Ultra» olan yöntemi geliştirdiler. «Enigma» diye bilinen telsiz şifreleme makinesinin yolladığı Alman sinyalleri sayesinde toplanılan bilgiye verilen addı bu. Polonya İstihbaratı 1939'da İngilizlere bu makinenin bir türünü vermişti. Ultra, İkinci Dünya Savaşının en iyi saklanan sırrı olacaktı. (Hiç olmazsa Almanlar ve İngilizlerin kendilerinden saklanan.) Kısacası Ultra şöyle doğdu: Telsiz operatörleri Alman servislerinin kullandıkları dalgaları dinliyor ve bütün duyduklarını kaydediyorlardı. Almanların Enigma makinelerinin yardımıyla sözümona çözülemeyecek bir şifreyle verdikleri bu haberler Bletchley'e bildiriliyordu. Merkezdeki uzmanlar şifreyi çözmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Sonuçlar İngilizceye çevriliyor ve istihbarat görevlileri bunları alarak mesajları yorumlamaya ve önemlerini anlamaya çalışıyorlardı. Ve Ultra diye tanımlanan sonucu servislere gönderiyorlardı. Bletchley Parkı çok yetenekli insanlarla doluydu ve Ultra da en iyi halinde, düşmanın kafasından geçenleri okumaktan farksızdı.

İlk Ultra, 1940'da Abwehr'in (Alman Askeri İstihbaratı) mesajlarından elde edildi ve SIS'i de kurtardı. Menzies, SIS, Ultra' nın dağıtımını kontrolu altında tuttuğu takdirde hiç olmazsa başarıdan pay alabileceğini anlayacak kadar kurnazdı. SIS' in Bletchley Parkındaki temsilcisi Filo Komutanı Frederick Winterbotham'a sürekli olarak en iyi malzemeyi sağlaması emre-

dildi. Ve her gün Menzies ya da kişisel yardımcısı David Boyle, bir paket istihbarat malzemesini doğrudan doğruya Churchill'e götürmeye başladı. Menzies malzemeyi özel bir çantada taşıyordu. Boyle ise melon şapkasının içinde. İki adam da lidere çalışmalar konusunda bilgi veren kimseler pozunda durumu kısaca özetliyorlardı. Bu, Churchill'in pek hoşuna gidiyordu. Winterbotham, «Başbakan savaşı bu haberlere göre yönetiyordu,» diyordu. Böylece Churchill'in Menzies ve SIS'e olan güveni gitgide artıyordu.

Tabii bu diğer servislerin Menzies ve SIS'e sevgi duymalarını sağlamadı. Bletchley'nin, Menzies'in emrinde olmasını sadece yönetimle ilgili bir ayarlama olarak görüyorlardı. Olanların farkındaydılar. «Bizim itibarımızla geçinen» Menzies ve SIS'i aşağı görmeye başlamışlardı. Daha okuldayken Bletchley Parkında çalışması için tutulan ve sonradan Cambridge Üniversitesi rektör yardımcısı ve İngiliz İstihbaratının savaş yıllarını inceleyen resmi tarihçisi olan Sir Harry Hinsley SIS konusunda şöyle diyordu: «Casusluk ajanları gece kulüplerinde görülen züppelere benziyorlardı. Bu tür çalışmalar için öyle olmaları gerekiyordu. Bletchley'dekiler ise aksi, dürüst, çok sevimli ama profesyonel İngilizlerdi. Onlar bambaşka bir dünyada yaşıyorlardı. Onların işleriyle, casusluk arasında böyle bir fark vardı.»

Ultra'nın kurtardığı ve artık Churchill'in hayranlık duyduğu Menzies eski ve beceriksiz bir servisi yönetmeyi sürdürdü. Örgütte akraba kayırılmaktan geçirilmiyordu. Liderler şaşılacak kadar zayıftılar. Yani SIS, Philby'nin sızmasına uygun bir durumdaydı. Örgüt, Köstebeğe layıktı. Ve o da SIS'i mahvetti.

ORTAK DÜŞMANIN EZİLMESİ

8

SIS, Kim Philby'i Franco'nun İspanya'sı konusunda bilgili olduğu için işe almıştı. İstihbarat açısından önemli bir savaş alanıydı orası. Ama Franco, Hitler'e karşı sempati duyuyordu ve Alman İstihbaratının ülkesinde rahatça çalışmasına adeta göz yumuyordu. Ancak tarafsızlığına gölge düşmesini istemediği için İngiliz İstihbaratının İspanya'daki çalışmalarını da hoşgörüyle karşılıyordu. Portekiz'de de durum hemen hemen bunun aynıydı. Bu nedenle bu iki ülkede İngiliz ve Alman casusluk ajanları karşı karşıya geliyorlardı. Entrikalar çevirmek, komplolar kurmak ve ayak oyunları yapmak için çok fırsat çıkıyordu.

Sonradan uydurulduğu kuşku götürmeyen bir hikâye Philby'nin SIS'e girdiği sırada İberya yarımadasındaki casusluk atmosferini özetliyor! Portekiz'de şifre adı «Blinky» olan önemsiz bir ajan vardı ve Lizbon'da çalışıyordu. Bir gün ordaki SIS şubesine başvurarak, «Sizin için çok değerli haberlerim var,» dedi. «Bu yeni bir Alman şifre kitabı. Onun için yüz bin Amerikan doları istiyorum.» İngilizler birkaç kontroldan sonra kitabın gerçek olduğuna karar verdiler ve istenilen parayı ödediler. Blinky ondan sonra Alman Askeri İstihbaratının Lizbon'daki temsilcisine başvurarak, «Sizin için çok değerli bir haberim var,» dedi.

«Yüz bin Amerikan doları eder.» Blinky o zamana kadar güven uyandıracak bir biçimde çalışmış olduğu için Almanlar onun istediği parayı verdiler. Ajan da, «Biraz önce yeni şifre kitabınızı İngilizlere sattım,» diye açıkladı. Almanlar fazla kızmadılar. Çünkü İngilizlerin şifrelerini çözmeye başladıklarını öğrendikleri için önlem alabileceklerdi. Şifreyi önemli mesajlar için kullanmayacak, bundan yalan haberler vererek İngilizleri sağa sola koşturmak için yararlanacaklardı.

Sonra Blinky fazla ileri gitti. İngilizler, Almanların onların şifresini çözdüklerini öğrendiklerini bildikleri takdirde, diye düşündü. O zaman Almanların mahsus verecekleri yanlış haberlere inanmazlar. Ve böylece değerli zamanlarını boş yere harcamamış olurlar... Blinky bu yüzden tekrar İngilizlere giderek, «Sizin için gerçekten **çok önemli** bir haberim var,» dedi. «Yüz bin Amerikan doları eder. Almanlara şifreyi size sattığımı söyledim.»

Ama İngilizler bu işten sıkılmışlardı artık. Blinky'e, «Bu gün paranın zevkini çıkar,» diye cevap verdiler. «Çünkü yarın bunu yapacak durumda olmayacaksın. Her şey çabucak ayarlanır ayarlanmaz... kötü bir kaza geçireceksin.»

Ancak bir saat sonra Portekiz Gizli Polis şefi İngilizlere telefon etti. Onların ülkede kalabilmeleri için Gizli Polisin izni olması gerekiyordu. Şef sadece, «Anladığıma göre,» dedi. «Ortağımı tehdit etmişsiniz,» dedi.

Philby bu tür entrikalarla ilk kez karşılaşıyordu. Karşı casusluk konusunda hiçbir bilgisi yoktu. Çalışırken bir yandan da bunu öğrenmesi gerekiyordu. Genç adam daha sonra, «Bana hemen hiç yol göstermiyorlardı,» diye yazacaktı. «Çok geçmeden başsekreterime minnet borcum oldu. Tecrübeli bir kızdı ve daha savaştan önce Serviste çalışmaya başlamıştı. Beni önemli tehlikelere karşı koruyordu.» Ama Philby o arada kendini bürokratik mayın tarlasında buldu.

Yukarıda da açıklandığı gibi, ilk Ultra malzemesi Alman Askeri İstihbaratının mesajlarından elde edilmişti. Menzies bu-

nun dağıtılması yetkisini ele geçirmiş ve görevi Felix Cowgill'in yönetimindeki Beşinci Bölüme vermişti. Philby'i işe alan da Cowgill'di. Menzies ona bu harika malzemenin kaynağının her ne pahasına olursa olsun korunması gerektiği fikrini aşılamıştı. «Almanlar bir ihtiyatsızlığımız yüzünden durumu anlarlarsa onların şifrelerini çözmemiz artık hiçbir işe yaramaz. Almanlar gerçeği öğrenir öğrenmez şifrelerini değiştirirler. Ya da daha kötüsü, bizi aldatmak için yalan haberler gönderirler.»

Cowgill haklı olarak Menzies'in bu emrini ciddiye aldı. Ama çok geçmeden başı MI5'le, Telsiz Güvenlik Servisiyle ve SIS'in diğer bölümleriyle derde girdi. Onlar Cowgill'in durumunu anlayamıyorlardı. Philby'e göre onu, «etkili bir biçimde yararlanılabilecek bilgiyi saklamak»la suçluyorlardı. Cowgill'e baskı yapıldıkça o da gitgide daha fazla şüphelenmeye ve kendini savunmaya başladı. Artık her eleştiriyi sadakatsizlik sayıyordu. Servisin Müdür Yardımcısı Valentine Vivian'ın bu tür çatışmaları kesin emirlerle daha başlangıçta önlemesi gerekirdi. Sonuçta karşı casusluk bölümlerinin genel yönetimi ondaydı. Ama Vivian, Şef Yardımcısı Claude Dansey'le giriştiği savaşa dalmıştı. Dansey ise savaş sırasında bütün karşı casusluk faaliyetlerinin zaman kaybı ve bu işe girişenlerin de vatan haini olduklarını düşünüyordu. Cowgill, Vivian'ın ne kadar etkisiz olduğunu anlamıştı. Onu kızdıracak bir biçimde aşarak, Beşinci Bölüme Philby gibi kimseleri almak için gerekli paranın arttırılmasını sağlamak amacıyla ilgililere başvurdu.

Philby bütün bunların farkındaydı ve bu durumdan yararlanmak için bekliyordu. Kimsenin tarafını tutmuyor, dikkati çekmemeye özen gösteriyor, elinden geldiğince çalışıyor ve işini öğreniyordu. Evet, aslında içkiye fazla düşkündü. Arkadaşlarının yanında içkileri birbirlerine karıştırarak içebiliyordu. Ama iyice sarhoş olduğu zaman bile dili çözülmüyor, normal insanlar gibi ağzından bazı şeyleri kaçırmıyordu. Philby ikili yaşamın neden olduğu iç gerilimden kurtulmak için alkolden yararlanıyor ama kendini ele vermiyordu. Bu noktayı Moskova'da ona

sordum. Philby, «O kadar içki içmeme rağmen ağzımdan bir şey kaçırmayışım çoğu zaman beni şaşırtırdı,» dedi. «Bu bir hile ya da buna benzer bir şey değildi. Sanki içimde söyleyebileceklerimin bir sınırı olduğunu bilen bir şey vardı. Aşamayacağım bir sınır olduğunu. Ne kadar içersem içeyim o sınır her zaman oradaydı.»

Herhalde Almanlar 1941 Haziranında Sovyetler Birliği'ni işgal ettikleri zaman Philby'nin duyduğu iç gerilim de iyice azaldı. İspanya'dan döndüğünden beri pek çok komünist gibi Moskova'nın 1939 Ağustosunda Almanya'yla bir saldırmazlık paktını imzalamasının nedenlerini anlamaya çalışıyordu. Burgess'in ona bu konuda yardım etmesi imkânsızdı. O bu haberi Güney Fransa'da güneş banyosu yaparken almış ve Blunt'la konuşmak için bütün gece arabasını sürerek Londra'ya dönmüştü. Cambridge'den arkadaşları olan Goronwy Rees bu konuda, «İkisi de çok sarsılmışlardı,» dedi. «Ve galiba Burgess neredeyse komünistlikten vazgeçecekti.»

Philby'nin kontrolörü onun endişelerini yatıştırdı. Herhalde ona standart komünist sözlerini tekrarladı. «Stalin Batının Naziler aleyhinde bir anlaşma yapılması teklifine güvenemiyor. İngiltere ve Fransa'nın gerçek güçleri bakımından böyle bir anlaşmaya gerek olmadığı fikrinde. Öte yandan Stalin İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve belki de Japonya'nın Sovyetler Birliği aleyhine birleşmeleri ihtimali olduğunu düşünüyor.» Her neyse... Bu olay Philby'i diğer Köstebekler kadar sarsmışa benzemiyordu. Ve Almanya'nın Rusya'ya saldırması da bütün kuşkularını giderdi.

Şimdi ona iş veren iki tarafın, yani SIS ve Rus İstihbarat Servisinin ortak bir hedefleri vardı. Hitler'i yenmek. Durum daha sonra değişebilirdi. Ama o sırada Philby'nin Almanları engellemek için İngiltere adına yaptığı her şey Sovyet kontrolörünün takdiriyle karşılanıyordu. Philby bu çalışmalarının hiç olmazsa bir bölümünü **Sessiz Savaşım** adlı kitabında açıkladı. Moskova'da benimle bu konuyu da konuştu. Bazı olaylardan kısaca söz

etmenin yararı var. Çünkü Philby onların sayesinde ün kazandı ve terfi etti.

Sahte Günlük Olayı: İspanyol Basın Bürosundan Angel Alcazar de Velasco, İngiltere'yi ziyaret etti. Onun Almanların hesabına çalıştığından şüpheleniyorlardı. SIS de Velasco İspanya'ya dönünceye kadar bekledi, sonra da bir ajanın adamın günlük defterini çalmasını sağladı. Beşinci Bölüm önce çok önemli bir belgeyi ele geçirmiş olduğunu sandı. Günlük, de Velasco'nun İngiltere'de Almanların hesabına çalışmaları için tuttuğu ajanların ad ve adresleriyle doluydu. Ancak birkaç hafta süren araştırmalardan sonra günlüğün sahte olduğu anlaşıldı. İngiltere'de o tür bir casus şebekesi yoktu. De Velasco bunu Madrid'deki Alman istihbaratı görevlilerinden para koparmak için uydurmuştu.

(De Velasco daha sonra Birleşik Devletler'de ortaya çıktı ve orada da bir casus şebekesi oluşturduğunu iddia etti. Hepsi de İspanyol olan dört gazeteci ve iki diplomatın Japonya adına casusluk yaptıklarını söyledi. «Kanada Karşı Casusluk Bölümünden bir görevli onları haberleri bildirmek için şifreyle yazarlarken yakaladı,» dedi. «O yüzden de şebekeden yararlanmaktan vazgeçildi.»)

Sonra Philby sahte günlüğün yine de işe yarayacağını düşündü. Defterdeki listede gerçek iki casusun da adı vardı. Londra'da çalışan İspanyol gazeteci Luis Calvo ve İspanyol Basın Ataşesinin adları. Philby'nin önerisi üzerine MI5, Calvo'yu tutuklayarak Ham Common'daki sorgulama merkezine götürdü. Calvo orada her şeyi itiraf etti. Casusluk yapıyordu ama bunun Velasco'yla bir ilişkisi yoktu. Gazeteci hapse atıldı ve savaş sona erinceye kadar da orada kaldı. İspanyol Basın Ataşesine günlükteki adı bulunan sayfa gösterilerek. «Dışişleri Bakanlığı bunu geri çağrılmanızı talep etmek için yeterli bir neden sayabilir,» denildi. Adam o zaman «uygun bir biçimde işbirliği yap-

tı» ve İngiltere'yi ziyaret eden İspanyollar hakkında öğrenebildiği her şeyi MI5'e bildirmeye razı oldu.

Orki Arkadaşlar Vakası: Ultra mesajları Almanların Güney Amerika'ya bir İspanyol gemisiyle iki ajan göndereceklerini açıklıyordu. İki kişinin adı bildiriliyor ikinci bir mesajda daha kıdemli olan ajanın «Orki» arkadaşlarıyla yolculuk yaptığından söz ediliyordu. Kim olabilirlerdi bunlar? Philby onların komünistler olabileceklerini söyledi. Geminin bütün yolcularının listesiyle karşı istihbarat kayıtlarını karşılaştırdı. Ve bu tiplere uygun altı, yedi kişi buldu.

İspanyol gemisi Trinidad'a uğradığı zaman gemideki Philby'nin şüphelendiği her yolcu tutuklandı. Adları verilen iki Alman ajanından biri hemen suçunu itiraf etti. Ama diğerleri suçlamaları kabul etmediler. Teknik bir ayrıntıdan yararlanılarak kaçakçılık suçuyla tutuklandılar. Bir yıl sonra Philby'nin olayı yeniden gözden geçiren bir yardımcısının aklına bir şey geldi. Alınan ilk mesajların yeniden gözden geçirilmesini istedi. Sözcük «Orki» değil, «drei»dı (yani «üç»). Kıdemli ajanın yanında üç arkadaşı bulunuyordu: diğer ajan, karısı ve kayınvaldesi. Ancak Philby'nin emriyle tutuklanan diğerleri İngiliz hükümetine karşı dava açtıkları sırada o İstanbul'a atanmıştı.

Vazgeçilen Operasyon Olayı: Philby, Almanların İspanya'daki operasyonlarını altüst etmek için Beşinci Bölümün istihbaratından yararlanmaya karar vermişti. Tam o sırada Almanların Algeciras yakınında bir şeyler planladıkları haberi geldi. Philby, Ultra malzemesinden operasyonun şifre adının «Bidden» olduğunu öğrenmişti. Bu şifre adın seçilmesinin nedenlerini düşünürken Bodden'in Kuzey Almanya'da Rugen adasını kıyıdan ayıran bir boğaz olduğunu hatırladı. Acaba Bodden adının gemilerin geçebildiği başka bir boğazla ilgisi var mıydı?

Cebelütarık Boğazıyla? Philby'nin bölümü SIS'in bilim kısmının şefi olan Dr. R.V. Jones'un fikrini aldı. Jones, «Galiba Almanlar gece boğazdan geçecek Müttefik gemilerini öğrenebilmek için Cebelütarık'a bir alet yerleştirmeyi düşünüyorlar,» dedi.

Philby önce SOE'ye Almanların aygıtını uygun bir anda uçurmayı isteyip istemeyeceğini sormayı düşündü. Ama sonra bir komplocuya daha yakışacak bir yolu seçti. Dışişleri Bakanlığı Madrid'deki elçi Sir Samuel Hoare yoluyla İspanya hükümetine resmi bir protestoda bulunacaktı. Philby, General Franco'nun Almanları planlarından vazgeçmeleri için zorlayacağını hiç sanmıyordu. Sadece Franco'nun Almanlara İngiltere'nin durumu bildiğini söyleyerek onları uyaracağını umuyordu. O zaman Alman İstihbaratı bu sızma yüzünden paniğe kapılacaktı. SIS'in bu operasyonu nereden öğrendiğini düşünecek, İspanyol şebekesine bir sızma olduğunu sanacaktı. Gerçekten de öyle oldu. Philby birkaç gün sonra Berlin'den Madrid'e gönderilen mesajı Ultra yoluyla öğrendi. «Bodden operasyonundan tümüyle vazgeçilsin.»

Amiral Canaris Olayı: Bir gün Philby'e gelen Ultra haberinde Alman Askeri İstihbaratının başı Amiral Wilhelm Canaris'in İspanya'yı ziyaret edeceği açıklanıyordu. Canaris arabayla Madrid'den Sevil'e gidecek ve geceyi Manzanares adlı küçük bir kentte geçirecekti. Philby bana Moskova'da bu konuda şöyle dedi: «İspanya İç Savaşı sırasında o kentte bulunmuştum. Manzanares'i iyi biliyordum. Canaris'in orada kalabileceği bir tek yer vardı: Parador. Onun için Cowgill'e bir pusula göndererek, 'Bunu SOE'ye bildirelim,' diye önerdim. 'Belki Canaris'e karşı bir suikast planlamayı isterler.' Parador'u biliyordum. Canaris'in yatak odasına bir iki bomba atmak hiç de zor olmayacaktı.

«Cowgill bu fikrimi beğendi ve pusulamı C'ye yolladı. Aldığı cevabı da birkaç gün sonra bana gösterdi. Menzies, 'Amirale karşı herhangi bir operasyona girişilmesini istemiyorum,»

diye yazmıştı. Bir süre sonra C'yi gördüm ve bu cevabını hatırlayarak konuyu açtım. 'Şef,' dedim. 'Bu konudaki kararınız beni çok şaşırttı. Aslında böyle bir çabada bulunmaya değmez miydi?» Menzies güldü. 'Ben her zaman Amiralden yararlanabileceğimizi düşündüm.' Ancak daha sonra Menzies'in İsveç'teki biri yoluyla Canaris'le temas halinde olduğunu öğrendim.»

Bu son olayın anlamı ve özellikle Menzies'in açıklamasının önemi Philby'nin gözünden kaçmadı. Savaş çıktıktan sonra bile İngiltere'yle Almanya arasındaki bir harbin aslında önlenebilecek acı bir olay olduğu inancı hâlâ kaybolmamıştı. Hitler'in Alman muhalifleriyle temaslar Amerika'da sürdürülüyordu. Bu grubun sözcüsü Adam von Trott'tu. Roma'da Almanlar Vatikan'a başvurarak Papa XII Pius'un asil ve şerefli bir barışı sağlamak için aracılık yapıp yapmayacağını sordular. Nazi lideri Goering'in teşvikiyle Südet'li soylu Prens Hohenlohe 1927-1930 yılları arasında Berlin'de İngiliz Hava Ataşeliği yapmış olan emekli Filo Komutanı Malcolm Christie'yle uzlaşma ve barış yapılması konularını görüştü. O zaman Almanya komünizm tehlikesiyle başa çıkmak için serbest kalmış olacaktı.

Ancak 1939 Kasımındaki Venlo olayı hükümetin tavırlarını tümüyle değiştirmesine neden oldu. Bu olayda Gestapo, barış şartlarını ve Sovyetler'e karşı tek cephe oluşturulmasını konuşmak bahanesiyle buluşma yerine çektiği iki İngiliz İstihbarat ajanını yakaladı. Churchill de Alman muhalifleriyle her türlü teması yasakladı. Ve 1941 Mayısında Hitler'in temsilcisi Hess İskoçya'ya o dramatik uçuşu yaptığı zaman da Churchill SIS görevlilerinin ona yaklaşmalarını önledi. Çünkü Hess'in yanında barış anlaşması yapmak ve Sovyetler'e karşı birleşmekle ilgileneceklerine inandığı tanınmış İngilizlerin bir listesi vardı. ve Churchill hâlâ SIS'in böyle bir şeyden yana olduğuna inanıyordu.

Alman hava akınları, Nazilerin Rusya'ya girmeleri ve çar-

pışmalar, uzlaşılarak barış yapılmasını ve Rusya'ya karşı birleşilmesini isteyenleri susturdu. İngiltere, Churchill'in savaş çabalarını desteklemeye başladı. Kızıl Ordunun Hitler'in yenilmesi konusundaki çabalarının da üzerinde duruluyordu artık. Ancak bazı guruplar hâlâ aynı düşüncedeydiler. Hatta Philby böyle bir grubun varlığını ortaya bile çıkardı.

Philby'nin görev alanına giren Madrid'deki İngiliz Büyükelçisi Sir Samuel Hoare'du. Eski bir İçişleri Bakanı olan Hoare hâlâ barış olacağını uman uzlaşma yanlılarının başlarından biriydi. Bu barış pazarlıklarının Franco'nun yardımıyla yapılabileceğine inanıyordu. Samuel Hoare SIS'in İspanya'daki Almanlar aleyhinde operasyonlara girişmesini hiç istemiyordu. Hele örgütün Franco'yu devirmek ve İspanya'nın Müttefiklerin yanında savaşa girmek için komplolar kurmasını hiç. SIS'in bir planını veto etmişti bile. Bu, Alman savaş esiri kamplarından İspanya'ya kaçmış olan Müttefik askerlerinin sorguya çekilmesi için Madrid'de bir büro açılmasıyla ilgiliydi. Hoare şiddetle itiraz etmiş, SIS de büroyu Lizbon'a taşımak zorunda kalmıştı.

Şimdi... Menzies'in Amiral Canaris'i koruduğunu açıklaması ve onunla tarafsız İsviçre yoluyla temas halinde olması Philby'de şok etkisi yaptı. Bu tür bir temasın sebebi ne olabilirdi? Philby sonunda, herhalde Canaris Almanya'daki Hitler düşmanlarıyla bağlantı halinde, diye karar verdi. Menzies de elinde onlara erişen açık bir hat olmasını istiyor... Philby bunu Rus kontrolörüne açıkladı. Ona bu alandaki gelişmelere karşı tetikte olması tembih edildi.

Göreceğimiz gibi, Philby'nin Ruslara yaptığı en önemli hizmet Almanya'yla İngiltere arasında imzalanacak ayrı bir barış anlaşması ve savaşın Sovyetler Birliği'ne yönlendirilmesiyle ilgili çabaları bildirmemek oldu. Moskova'da bana, «Kontrolörümü her şeyden çok bu konu ilgilendiriyordu,» diye açıkladı. «Bu tür gelişmeleri dikkatle izlemem söylendi. Tabii mümkün olduğu zaman bunları engellemek için elimden geleni yapmam da.» Philby, Rusları düş kırıklığına uğratmadı.

Örneğin, 1942'nin sonlarına doğru Hugh Trevor-Roper'ın bölümüyle geçici olarak işe alınmış olan SIS analizcisi, Almanya uzmanı Stuart Hampshire'ın birlikte hazırladıkları raporla ilgilendi. Bunda kayıtsız şartsız teslim dışında Almanya'yla anlaşmayı mantıklı bir biçime sokacak bilgi veriliyor ve bu tür çabaların neden bir hile değil de ciddi girişimler sayılmaları gerektiği anlatılıyordu. Genellikle bu raporun dâhice bir şey olduğu düşünülmekteydi. Ancak barış konusundaki nabız yoklamaları İspanya ya da Portekiz'den geleceği ve onlar da Philby'nin alanı oldukları için, raporun genel olarak dağıtılması ve belki de Amerikalılara gösterilmesinden önce onun onayının alınması gerekiyordu.

Philby herkesi şaşırtacak bir biçimde planı engelledi. Bunun tehlikeli olabileceğini söyledi.

Trevor-Roper bu konuda, «Philby'nin hiçbir tartışmadan etkilenmeyen inadı bizi şaşırttı,» diyor. «Beşinci Bölümün bazı üyelerinden kafasızca bir engelleme beklenebilirdi. Ama kendi kendimize Philby'nin zeki bir insan olduğunu söylüyorduk. Bu kadar önemli bir konuda nasıl böyle davranabiliyordu?»

Geriye bakıldığı zaman Philby'nin davranışının çok mantıklı olduğu anlaşılıyor. Bir Sovyet sızma ajanı ya da Köstebeği olarak tehlikeyi hemen farketmişti. Nazi düşmanı Almanlar Rusya'ya karşı girişilmiş olan savaşı durdurmak niyetinde değillerdi. Onlar Hitler'i ortadan kaldırmak, Müttefiklerle barış yapmak, sonra da Sovyetler Birliği'nin başarıya erişmek üzere olan işgalini tamamlamak istiyorlardı. İngiltere'de bazı kimseler bu planı çekici bulabilirlerdi. Philby bu tehlikeyi göze alamazdı. Ve gücünü kullanarak bunu engelledi.

Philby'nin Otto John olayındaki rolünü de unutmayalım. John, Lufthansa'da çalışan bir avukat ve Hitler'e karşı olan grubun da bir üyesiydi. John 1942'de bir SIS ajanıyla bağlantı kurdu. Kod adı «Tony» olan bu ajan Lizbon'daki İngiliz Elçiliğinde çalışıyordu. John bana olayı şöyle anlattı:

«Hitler'i ortadan kaldırma konusunda İngilizlerin bize des-

tek sağlayıp sağlamayacaklarını öğrenmem gerekiyordu. Canaris adına hareket etmiyordum. Kendisi hiçbir zaman bu komploya katılmadı. Ama faaliyetlerimizin farkedilmemesi için elinden geleni yaptı. Lizbon dışında bağlarda dolaşırken Tony bana kendimizi kanıtlayıncaya kadar Londra'nın bizi dinlemeyeceğini söyledi.

«1944'ün Aralık ayında Stauffenberger'in darbe hazırlıkları yapılıyordu (Hitler'e bombalı suikast planı). Stauffenberger adına Tony'i tekrar görmeye çalıştım. İngiliz hükümetinin bu plana karşı olan tavrını öğrenmeyi istiyordum. Tony sözümona orada değildi. Sadece onun yanında çalışanlardan Rita adında biriyle konuşabildim. Bana Londra'dan 'Alman muhalefet grubunun temsilcileriyle' temasa geçilmesini yasaklayan kesin emirler geldiğini söyledi. Sonra, 'İşgal konusunda General Eisenhower başkomutan seçildi,' diye ekledi. 'Artık savaşın kaderini silahların gücü kararlaştıracak.' Stauffenberger'in artık Eisenhower'la anlaşma konusunda görüşmeler yapması imkânsızdı. Kayıtsız şartsız teslim olmamızdan başka çare kalmamıştı.»

Tabii Londra'dan emir aslında Philby'den gelmişti. Tony'nin John'la yaptığı ilk konuşmayla ilgili raporunu Almanın «güvenilir olmadığı» iddiasıyla hasıraltı etmişti. Philby bana Moskova'da, «John geçinilmesi zor bir insandı,» dedi. «Savaş sırasında onu çift taraflı ajan olarak kullanmaya çalıştık. Ama o durmadan taraf değiştiriyordu. Aslında Alman barış şartlarının kötü yanı, ciddiye alınmayacak kadar ağır olmalarıydı. Yani ileri sürdükleri şartlar savaşı kaybetmek değil, kazanmak üzere olan bir Almanya'nın ileri sürebileceği koşullardı. Tabii haklı olarak onları reddettik. O yüzden iyi Almanlar tek başlarına hareket etmek zorunda kaldılar. Ve ne yazık ki, başarılı da olamadılar.»

John iki taraflı bir ajan olduğu iddiasını şiddetle reddediyor. Hiçbir zaman bu biçimde çalışmadığını söylüyor. Ve Philby'i başka şeylerle de suçluyor. «Bomba planı başarısızlığa uğradığı zaman Lizbon'a kaçtım,» diyor. «Philby mümkün olduğu ka-

dar uzun süre Londra'ya gitmemi engellemek için elinden geleni yaptı. O nedenle Hitler'in geri kalan muhaliflerinin gücü konusunda ilgililere rapor veremedim.»

(Canaris 7 Nisan 1945'de bomba komplosuna karıştığı iddiasıyla asıldı. John savaştan sonra Batı Almanya güvenlik başkanlığına getirildi. 1950'lerde Doğu Berlin'de ortaya çıktı ve Batı aleyhinde konuşarak gazetelere manşet oldu. Bir yıl sonra ise tekrar Batı Berlin'e kaçtı ve kendisini komünistlerin kaçırdıklarını öne sürdü.)

Philby'nin bu davranışları savunulabilir. Komünist olmayan kişiler de savaşın yükünü taşıyan ve en ağır kayıplara uğrayan Sovyet müttefikimize belli etmeden Almanlarla barıştan söz etmenin kalleşlik olacağını düşünüyorlardı. Philby'nin de dediği gibi, «Rusların, Almanlarla pazarlık ettiğimizi sanmaları tehlikeli olurdu. Ayrı barış yapma konusunda nabız yoklamalar yüzünden duyulan karşılıklı kuşkular havayı bulandırmıştı.»

Ancak 1988 Martında **Sunday Times**'da Philby'le ilgili yazılar çıkmaya başladığı zaman bana bilgi veren eski MI5 görevlileri onun daha da ileri gittiğini söylediler. Stalin'in savaş sonrası Almanya'sıyla ilgili bazı planları vardı ve bunları İngiltere'yle Birleşik Devletler'den gizliyordu. Buna göre Moskova'da Ulusal Alman Komitesi kurulacaktı. Bu komite savaştan sonra komünist bir kukla Alman hükümetinin temelini oluşturacaktı. İşte bu nedenle Moskova Hitler'e karşı her tür iç muhalefete karşıydı. Çünkü bu ileride Almanya'yı komünist bir hükümetin yönetmesine engel olabilirdi. 1944 Şubatında yüksek mevkide bir Alman istihbarat subayıyla karısı (Erich ve Elisabeth Vermehren) İstanbul'da, Müttefiklere sığındılar. Koyu Katolik olan Vermehren'lerin Alman bürokrasisinde güçlü yakınları vardı. (Elisabeth Vermehren, Alman diplomat ve politikacısı Franz von Papen'in kuziniydi.) Karı koca artık Nazi rejimi için çalışamayacaklarını düşünüyorlardı. İngiliz Elçiliğiyle temasa geçtikten sonra gizlice Londra'ya kaçırılmaya razı oldular. Orada sorguya çekilirken Philby'le kaldılar. MI5 görevlile-

rine göre Vermehren'ler Almanya'daki Katolik muhalefet gruplarının gücünü açıkladılar. Sorgulama görevlilerine Katolik liderlerinin adlarını verdiler. Onlar savaş sonrasında Almanya'da komünist aleyhtarı bir hükümet kurulması konusunda Müttefiklere yardım edebilirlerdi.

Ancak Müttefikler savaştan sonra listedeki bu kimselerle bağlantı kurmaya çalıştıkları zaman çoğunun ölmüş olduklarını öğrendiler. MI5 görevlileri bana, «Philby o listeyi görmüştü,» dediler. «Adları Sovyet kontrolörüne verdi. Moskova, Almanyada'ki komünist olmayan bütün muhalefeti ortadan kaldırmaya kararlı olduğu için bu Katolikler de vuruldular.» Bu hikâyeyi ancak Philby'le Moskova'da konuştuktan çok sonra duydum. Bu nedenle ona olayı soramadım. Ancak MI5 görevlileri hikâyenin doğru olduğunu temin ettiler. Pek çok istihbarat görevlisinin Philby'e duydukları derin düşmanlığın bir izahının da bu olduğunu söylediler.

Bu önemli, stratejik bir istihbarat çalışmasıydı. Ancak Philby'nin görevi dolayısıyla eline başka bilgiler de geçiyordu. Beşinci Bölüm o sırada Broadway binasında olan SIS merkezinde çalışmıyordu. Savaş sırasındaki gelişme bu ve diğer bölümlerin Londra dışına taşınmasına neden olmuştu. Beşinci Bölümle SIS'in bütün dosyalarının bulunduğu Merkez Kayıt Şubesi St. Albans'da yan yanaydılar. Philby çok geçmeden Merkez Kaydın başındaki Bill Woodfield'le dost oldu. SIS arşivinden kaynak kitaplarını, dışarıda çalışan ajanların çok gizli listelerini almaya başladı.

Philby'nin İspanya ve Portekiz'le ilgili bütün kaynak kitaplarını almaya hakkı vardı. Bu ülkeler onun sorumluluk bölgesindeydi. Orada çalışan SIS ajanları konusunda olabildiğince bilgi edinmek istemesi de normaldi. Ancak Sovyetler Birliği'yle ilgili iki kaynak kitap için aynı şey söylenemezdi. Sovyetler Birliği'nde faaliyet gösteren SIS ajanlarının adları Rus İstihbarat Servisi için

son derecede önemliydi. Ruslar onlara yanlış bilgi verebilir ya da istiyorlarsa hepsini toplayarak kurşuna dizebilirlerdi. Philby'e kitapları neden aldığı resmen sorulursa başı ciddi bir biçimde belaya girebilirdi. Ancak Köstebek uysal Woodfield'in kendisine böyle bir soru sormayacağını biliyordu. O nedenle o iki kitabı istedi. Onları inceleyerek ajanların adlarını yazdı, sonra kitapları arşive geri verdi.

Bir hafta sonra Woodfield ona telefon ederek ikinci kitabı geri vermesini istedi. Philby kayıtlara bakarak kitabın iade edilmiş olduğunu söyledi. Ancak Woodfield onu tekrar aradı. «Adamların bütün bölümü aradılar ama kitabı bulamadılar,» dedi. «Lütfen büronu iyice ara.» Philby bu isteği yerine getirdi ama kitabı yine de bulamadı. Bu olayı bana şöyle anlattı:

«Bill'le bir iki akşam buluştuk ve pembe cin içerken bu esrarlı olaydan söz ettik. O bana, 'Kurallara göre bir kaynak kitap kaybolduğu zaman bunu hemen şefe bildirmem gerekiyor,' dedi. Onu birkaç gün oyaladım. Ama endişem gitgide artıyordu. Şefin kaynak kitapları iyice incelememe neden olan o fazla hevesimi takdir edeceğini sanmıyordum. Özellikle görev alanıma girmeyen bir ülkeyle ilgili bir kitap kaybolduğu için.»

Philby, SIS'deki kısa meslek hayatının sona erip ermeyeceğini düşündüğü bir sırada Woodfield ona telefon ederek kitabın bulunduğunu haber verdi. Sekreterlerinden biri yer kazanmak için iki kitabı bir tek cilt haline sokmuştu. Kitabı aradıkları sırada kadın grip olduğu için büroya gelememişti. Ancak iyileştikten sonra kitabın arandığını duymuş ve hemen ne yaptığını hatırlamıştı. Philby'le Woodfield bu olayı bol bol pembe cin içerek kutladılar. Woodfield kitap bulunduğu için seviniyordu. Philby ise bir Sovyet ajanı olarak meslek hayatının beklenmedik bir anda sona ermesi tehlikesinden kurtulduğu için.

Philby o arada ayda bir iki defa SIS merkezinde gece nöbetine kalabileceğini öğrenmişti. Gece nöbetçi görevlisi dünyanın her köşesinden gelen haberleri alıyor ve onlara göre harekete geçiyordu. Yani böylece yaklaşık on iki saatlik bir süre

için Servisin en önemli elemanı durumuna geliyordu. Ayrıca birkaç resmi daire de gizli haberler için SIS iletişim şebekesinden yararlanıyorlardı. Yanlış yere bu şebekenin daha güvenli olduğunu sandıkları için. Bu nedenle gece görevlisi hükümetle ilgili pek çok şeyi öğrenebiliyordu.

SIS radyo kanallarını kullananlardan biri de Savaş Bakanlığıydı. Moskova'daki İngiliz askeri Misyonundan aldığı ve gönderdiği haberleri dosyadaydı. Philby, Merkezde gece nöbetindeyken onları okuyabilecekti. Misyon o sırada Moskova'da pek çok konuyu görüşüyordu. Bunların arasında askeri yardım, istihbarat değiş tokuşu ve İngilizlerin 1942 Haziranında Sovyet müttefikine verdiği Ultra malzemesini azaltma kararı da vardı. Herhalde Philby bu konularda bütün öğrendiklerini Sovyet kontrolörüne aktarıyordu. Bunun sonucu olarak da Sovyet ilgilileri Moskova'daki misyonla yaptıkları görüşmelerden önce İngilizlerin tutumunu öğreniyorlardı. Bu da taktik açısından büyük bir avantajdı.

Savaşın bu döneminde İngiliz Bölümünden sorumlu olan Rus İstihbarat Servisi görevlisi herhalde oldukça memnundu. Baş Köstebeği Kim Philby SIS'e alınmayı başarmıştı ve mevkiini gitgide de sağlamlaştırıyordu. Ama Guy Burgess onu biraz düş kırıklığına uğratmıştı. SIS'e girmiş, sonra çıkmıştı. Philby'nin örgüte sızmasına yardım etmiş ama kendisi tekrar SIS'e girmeyi başaramamıştı. Ancak hükümette ve o gizli dünyada pek çok tanıdık ve ahbabı vardı. 1954'de Avustralya'da Batıya sığınan Vladimir Petrov'a göre, Burgess'in bu ahbaplarından elde ettiği bilgi öylesine çoktu ki, bazen «Sovyet Elçiliğindeki şifre uzmanlarının hepsi bilginin Moskova'ya aktarılması için sadece onları kodlamakla», uğraşıyorlardı. Ne var ki, Petrov'un diğer iddialarının pek güvenilir olmadığı anlaşılmıştı.

Anthony Blunt'ın durumu farklıydı. MI5'in B Bölümündeydi (karşı casusluk). Görevi Londra'daki tarafsız misyonları gözetim

altında tutmaktı. Bu görev diplomatların çantalarını açmak ve içindekilerin fotoğraflarını çekmeyi de içeriyordu. Yani Blunt Sovyet kontrolörüne tarafsızların savaşa karşı olan tutumlarını, İngilizlerin savaş çabalarıyla ilgili değerlendirmelerini ve kendi kaynaklarından edindikleri istihbarat konusunda öğrendiklerini bildiriyordu. Blunt becerikli ve iddiasızdı. İş arkadaşları ondan hoşlanıyor ve kafasına saygı duyuyorlardı. Blunt serviste yükselirken diğer sırları elde etme imkânları da arttı. Patronu Guy Liddell'in işi olduğu zaman Blunt Birleşik İstihbarat Komitesinde onu temsil ediyordu. Böylece Sovyet kontrolörüne yalnızca Komitenin üzerinde durduğu bilgiyi değil, buna verdiği önemi de açıklayabiliyordu.

İngiliz Dışişleri Bakanlığına sızan Sovyet ajanı Maclean pek işe yarayacak durumda değilmiş gibiydi. Fransa'dan kaçtıktan sonra Genel Bölüme verilmişti. Dışişleri Bakanlığının yeni oluşturulan ve pek de önemsenmeyen bir bölümüydü bu. Nakliyat, kaçakçılık ve ekonomik savaşın diğer yanlarıyla ilgileniyordu. 1988'de Moskova'da Philby'le buluşuncaya kadar Maclean'in o sürede Sovyet İstihbarat Servisi için fazla bir şey yapamadığını düşündüm.

Ancak Philby bana Moskova'da aşağıdaki hikâyeyi anlattı. «Maclean, Dışişleri Bakanlığı yakınındaki Green Parkından geçerken bir iş arkadaşı ona yetişti ve, 'Seninle birlikte yürüyebilir miyim, dostum?' diye sordu. Maclean'in elindeki çanta önemli belgelerle doluydu. Ama Bakanlıktan olan arkadaşına, 'Çok memnun olurum,' dedi. Adam ona ayak uydurdu ve bir süre sessizce yürüdüler. Sonra Maclean'in arkadaşı birdenbire, 'Donald, ne düşünüyordum biliyor musun?' diye mırıldandı. 'Sovyet Elçiliği'nin çantandakilere ne vereceğini.' Maclean'in kalbi bir an durdu sanki ama durumu büyük bir ustalıkla idare etti. 'Henüz bu konuda bir şey söyleyemem. Ama herhalde artık paranın yarısını isteyeceksin.'»

Philby bu hikâyeyi herhalde Maclean'den duymuştu. Bana da şaka yollu anlattı. Casusların olmayacak anlarda ne tür

tehlikelerle karşılaşacaklarını açıklayan bir örnek olarak. Ancak bundan Maclean'in Dışişleri Bakanlığının fazla önemsenmeyen bir bölümünde çalışmasına rağmen yine de Sovyet kontrolörünü ilgilendirecek malzeme bulduğu anlaşılıyordu.

Philby'i Moskova'da görünceye kadar Sovyet Köstebeklerinin Ruslara Ultra konusunda bilgi verilmesinde ne tür bir rol oynadıklarını bilmiyordum. Alman savaş çabalarının üçte ikisi Doğu cephesine yöneltilmişti. Ancak Ultra'nın bu konudaki rolü esrarını koruyordu. Müttefikler bu paha biçilmez istihbarat mücevherini Sovyetler Birliği'yle paylaşıyorlar mıydı? Paylaşmıyorduysalar Ruslar bunu biliyor ve kızıyorlar mıydı? Ultra'yla ilgili ilk açıklamalardan beri bu tür soruları yanıtlama çabaları yeni mitoslar yaratılmasına neden oldu. Bunlardan en iyisi şu: Ruslar İngiltere'ye öylesine güvenemiyorlardı ki, Churchill, Ultra malzemesini normal yoldan Stalin'e aktarmanın hiçbir işe yaramayacağını düşündü. Çünkü Stalin o zaman Churchill'in bunu gizli bir nedenle yaptığından şüphelenecekti. Bu nedenle SIS Ultra malzemesinin şeklini değiştirerek İsviçre'deki ünlü Sovyet casus şebekesi Lucy'e verdi. Stalin de haberleri kendi güvendiği casusları gönderdiği için onlara inandı. Tabii bu sadece hayali bir hikâye.

Diğer açıklamalar akla daha yakın. Savaş sırasında Bletchley Parkında Ultra üzerinde çalışan Peter Calvocoressi, «Stalin'e bu malzemeden verilmesi haklı olarak pek istenmiyordu,» diyor. «Çünkü Sovyet iletişimi hiç de güvenilecek gibi değildi. Ve Rus mesajlarını dinleyen Almanlar İngilizlerin Enigma kodlarını çözdüklerini anlayabilirlerdi. Ancak Sovyetler Birliği'nin Hitler'e şiddetle karşı koyacağı anlaşıldığı zaman sadakat ve yarar açısından İngiltere'nin Ruslara Nazileri yenmelerini sağlayacak her şeyi vermesinin gerekli olduğu düşünüldü. Stalin'e aktarılan Ultra malzemesi kaynağı gizlenecek biçimde hafifçe değiştirliyor, sonra Moskova'daki irtibat subayına gönderiliyor-

du. O da istihbaratı İngiliz elçisi yoluyla doğrudan doğruya Stalin'e iletiyordu.»

Ancak Ultra'nın en önemli yanı da kaynağıydı. Ruslar İngilizlerin Alman Enigma şifrelerini çözdüklerini ve Ultra'nın da bu biçimde ele geçirildiğini bilmedikleri takdirde haberlere fazla güvenemezlerdi. Stalin de o zaman bu malzemeye aldırmazdı.

Onun öyle yaptığı da anlaşılıyor. Calvocoressi, Stalin'in Ultra malzemesini kullandığını pek sanmıyor. «Örneğin, 1942'deki o büyük tank çarpışmaları sırasında Ruslar insan ve malzemeyi dev bir Alman tuzağına akıttıkları konusunda uyarıldılar. Onların bu ihtira önem verdiklerini düşünmek çok zor. Böyle yapsalardı o kadar korkunç kayıplara uğramazlardı.»

Ancak burada yanıtlanması gereken siyasi sorular da var. Ruslar, Ultra konusunu ve bunun kaynağını öğrenmişler miydi? Öğrendiyseler, Müttefiklerinin malzemeyi onlarla paylaşmayı reddetmeleri konusunda ne düşünmüşlerdi? Ruslar, Ultra'yı en iyi Köstebeklerinden öğrenebilirlerdi. Philby ve Blunt'tan. 1979'un Aralık ayında Blunt'a mektup yazarak, «MI5'de size bazı Ultra malzemesi geliyordu,» dedim. «Gönderilen istihbaratın Ultra malzemesi olduğunu biliyor muydunuz? Bundan Sovyet kontrolörünüze söz ettiniz mi? Eğer öyleyse onu özellikle ilgilendiren bir konu var mıydı?»

Blunt bana 1988'in Ocak ayında cevap verdi. «Bana hiçbir zaman operasyonla ilgili malzeme gelmedi. Sadece Abwehr'ın mesajları gönderildi. Kontrolörümü daha çok Alman İstihbarat Servisleri konusundaki bilgiler ilgilendiriyordu.»

Ben Philby'le Moskova'da buluşmadan önce ona Abwehr'le ilgili Ultra malzemesi gönderildiğini biliyordum. Zaten kitabında da bundan da söz ediyordu. Bazı kayıtlar Philby'nin İngilizlerin Alman şifrelerini bildiğini gösteriyor. İlk V2 roketlerinden önce SIS'deki iş arkadaşına, «Almanların yeni bir silahı var,» dedi. «Onunla Londra'ya saldıracaklar. Ailemi kırlar arasında bir yere taşıyacağım.» Bu önemli haberin kaynağı Abwehr değil, Berlin'deki Japon Elçisinin Tokyo'daki amirine gönderdiği mesajlardı.

Philby'nın bürosunda çalışan bir sekreter de şunu hatırlıyor: «Özel bir oda vardı. Oradaki malzemeyi çalışmaları nedeniyle isteyen bölümler buraya başvurarak bilgi alırlardı. Memurların hepsi de malzemenin önemli bir bölümünün Enigma'dan elde edildiğini bilirlerdi.»

Ultra konusunu Philby'le konuştum. Bana kontrolörünün bazı sözlerinden Rus İstihbarat Servisinin bu konuyu fazla önemsemediği sonucunu çıkardığını söyledi. Bu, Calvacoressi'nin düşüncelerine de uyuyor.

«Herhalde onlar da Enigma makineleri ve şifre kitaplarını ele geçirmişlerdi. Bizim de öyle yaptığımızı düşünüyorlardı. Şifrelerin çözülmesini sağlayacak matematikçiler ve satranç oyuncuları vardı. Ancak bu konuda Dışişleri Bakanı Eden'e ne doğrudan doğruya, ne de dolambaçlı bir biçimde bir soru sordular. Başkalarına da öyle.»

Ben de Philby ve diğerleriyle konuştuktan sonra Rusya'nın başından beri İngilizlerde Ultra malzemesi olduğu bildikleri sonucunu çıkardım. Sovyetler'in İngilizleri denemek için mahsus bir Enigma makinesi istediği sonucunu da. Bu talep karşısında nasıl bir tavır takınacağımızı anlamak istiyorlardı. Ne yazık ki, bizim cevabımız tatmin edici bulunmayacak bir uzlaşma oldu, Ruslara makineyi verdik. Ama onların bundan yararlanamayacaklarını düşündüğümüz için. Moskova İngiltere'nin bu tutumunu farketti ve kendince bazı sonuçlara vardı.

MOSKOVA'NIN USTACA DARBESİ

9

1942-1943 kışında ilk Amerikan istihbarat ajanları eğitim için İngiltere'ye geldiler. OSS'nin (Stratejik Servis Bürosu) üyeleriydiler. SOE'nin Amerikan bir benzeri olan bu servisi General William (Wild Bill) Donovan kurmuştu. Kurallara pek aldırmayan bir avukat olan Donovan'da Amerikalılara özgü o çekici ama safça inanç vardı. Hevesli bir amatörün profesyonellerden daha başarılı olacağı inancı. Donovan çoğu zaman, «Benim çocuklardan biri sıradan on askere bedeldir,» derdi.

Donovan Almanların özellikle gizli savaşta usta olduklarına inanıyordu. Bu yanlıştı tabii. Bu inancı yüzünden bu tehlikeyle ancak OSS gibi bir örgütün başa çıkabileceğini düşünüyordu. Donovan'ın ikinci hatası da çocukları için harika bir oyun sayılacak bu uğraşın sırlarının anahtarının İngilizlerde olduğunu sanmasıydı. Bu nedenle örgütünün operasyonlara girişebilmesi için gerekli ustalık ve deneyimi elde etmek için İngiltere'deki dostlarına başvurdu.

İngilizler bu fırsatı memnunlukla karşıladılar. Amerika'nın insan gücü, para ve malzemesine ihtiyaçları vardı. Bu ilişkide tam kontrolun, dolambaçlı bir yoldan, ellerinde olacağını düşünüyorlardı. Amerikalılar İngilizlerin küçük bir ortağı sayılacaklardı. Malcolm Muggeridge'in de dediği gibi, «Amerikalıları ne kadar iyi hatırlıyorum. Özel okuldan yeni çıkmış, iyi yetiştirilmiş genç

kızlar gibi geldiler. Taze ve saftılar. Bizim o eski püskü berbat istihbarat randevuevinde çalışacaklardı. Çok geçmeden mahvoldular ve yozlaştırıldılar. Artık bu oyunu yirmi beş yıl ya da daha uzun bir süreden beri oynayan deneyimli profesyonellerden hiçbir farkları yoktu.»

Philby olaya başka gözle bakan birkaç kişiden biriydi. Amerikalılarla istihbarat alanında yapılacak bir işbirliğinin uzun vadede İngiltere'yi önemsiz bir ortak durumuna düşüreceğine inanıyordu. Gerçekten de öyle olacaktı. Philby'e göre Amerikan güç ve kaynakları sonunda İngiliz ustalığına baskın çıkacaktı. Harekete geçmek için sabırsızlanan Amerikalılar sonsuza dek İngilizlerin kontrolu altında kalmaya dayanamayacaklardı. Gerçekten de dostça bir işbirliği olarak başlayan şey çok geçmeden yozlaşarak düşmanlığa dönüştü.

Bazı İngiliz SIS görevlileri Amerikan güvenliğinden şikâyet ediyorlardı. 1920'lerde SIS'de çalışmış olan milletvekili Henry Kerby olanları hatırlıyor. «Amerikalılarda öyle doğru dürüst bir istihbarat servisi yoktu. OSS tam anlamıyla SOE'nin paralelindeydi. Dil ve yabancı ülkelerle ilgili bilgi konusunda Amerika'nın etnik tortularından yararlanıyorlardı. Güvenlik diye bir şey hiç yoktu. Ancak SIS ve SOE'yle devamlı irtibat halindeydiler. Böylece bizim güvenliğimiz bir çırpıda mahvoldu.»

Diğer SIS görevlileri ise OSS'nin operasyon yöntemlerine itiraz ediyorlardı. OSS sürgündeki Avrupa hükümetleriyle kendilince ilişki kurmak istiyordu. İngilizler ise iletişimin onların yoluyla kurulmasında ısrar ediyorlardı. OSS ajanlarını bağımsızca göreve göndermeyi tercih edecekti. İngilizler ise onlara bilgi verilmesi ve kendilerinden izin alınması noktasında ısrardaydılar. SIS kendi şifre ve iletişim sistemini OSS'ye kabul ettirmeye çalışıyordu. Amerikalılar buna razı olmuyor ve, «Böyle yaparsak SIS, OSS'nin bütün faaliyetlerini öğrenir,» diye tartışıyorlardı. «Ama buna karşılık kendi operasyonlarını da bizden gizler.» 1944'ün başlarında iki örgüt birbirine girdi. Buna OSS'nin işgal altındaki Fransa'ya gönderdiği misyonlar neden oldu. İngilizler

OSS planlarını kontrol için gizli operasyonlarda kullanılan uçaklar konusundaki tekellerinden yararlanmaya kalktılar. Donovan buna çok kızdı.

Philby bu kavganın tam ortasındaydı. Zaten olayların önemli bir kısmı onun kontrolundaki bölgelerde geçiyordu. Ancak Philby, St. Albans'a gelen bazı Amerikalılarla da yakın dost oldu. Özellikle içlerinden biriyle. James Jesus Angleton adındaki bu Amerikalı uzun boylu ince bir adamdı. Şiir, orkide yetiştirmek ve balık avlamakla ilgileniyordu. Son derece de vatansever ve inançlarına sıkıca bağlı bir ajandı. Philby, Angleton'un öğretmenlerinden biriydi. Özellikle karşı casusluk konusunda. Angleton sonunda Philby'e bir ağabey gözüyle bakmaya başladı. Philby'nin bu ilişkiye ihanet etmesi Angleton'un sonradan çok şüpheci bir insan halini almasına yol açtı ve istihbarat dünyasında geniş etkileri oldu. Ancak 1943'de ikisi de ortak bir amaç için birlikte çalışıyorlardı. Nazi Almanya'sının yenilmesi için. St. Albans'da yaşam bu amaca adanmıştı. O sırada SIS çok güçlü, yetenekli kişileri kendine çekmişti. Philby'nin iş arkadaşları arasında Westminster'dan tanıdığı Tom Milne, Graham Greene, Hugh Trevor-Roper, Charles de Salis, Desmond Pekenham ve Richard Comyns-Carr vardı. Ama yine de en üstünleri Philby'di. Onun bu kadar iyi bir istihbaratçı olmasının sebepleri neydi? Philby'i iyi tanıyan Dışişleri Bakanlığı güvenlik uzmanı Sir Robert Mackenzie o günleri hatırlıyor.

«Önemli olmamakla birlikte en etkileyici yanlarından biri, raporlarını çok güzel bir İngilizceyle yazmasıydı. Elle yazardı, yazısı çok küçük ve düzgündü. Hiçbir zaman önce bir taslak yapmazdı. Yine de İngilizcesi olağanüstü güzeldi. Hiçbir zaman fazla sözcükler kullanmaz, ayrı iki biçimde yorumlanacak cümleler yazmazdı. Philby babasından o müthiş idealizmi almıştı. Amaç değdiği sürece araçların önemli olmadığı düşüncesini. Diğer konularda bir maskenin arkasına gizleniyordu ama bu azim ve bağlılık çalışmaları arasında her zaman belli oluyor ve başkalarına onu izlemeleri için ilham veriyordu. Etrafında-

kilerin taptıkları insanlardandı. Ondan sadece hoşlanmıyor, fikirlerini kabul etmiyor ve hayranlık duymuyor, aynı zamanda ona tapıyordunuz.»

Ancak sekreterlerden biri o sırada Philby'nin başka bir yanını farketmiş ve bu onu sarsmıştı. Genç kadın sonradan, «Ya Philby'e tümüyle kanıyordunuz,» diyecekti. «Ya da ondan nefret ediyordunuz. Sekreteri Catherine Gange ona çok bağlıydı. Ama ben Philby'nin kafasını bir noktaya takmasından, hesaplı ve hırslı olmasından ve yardımcılarına duygusuzca davranmasından hiç hoşlanmıyordum. Makinede yazı yazarken hata yaptığınız takdirde ihtiyar Cowgill burnundan soluyarak kükrerdi. Ama aslında onun öfkeli tavırlarının ciddi olmadığını anlardınız. O yüzden yaralanmazdınız. Ama Philby sizi odasına çağırarak hatanızı gösterir ve soğuk soğuk, 'Şunu düzeltir misiniz lütfen?' derdi. O böyle davrandığı zaman bir solucan gibi büzülürdüm. Bir keresinde Graham Greene'in odasına girdim. Koltuğunun iki yanını sıkıca yakalamıştı. Gözleri öfkeyle parlıyordu. Ne olduğunu sordum. Graham Greene, 'Okul müdürü biraz önce beni falakaya yatırdı,' dedi.»

Yazları bürodaki toplum hayatı hoş oluyordu. Biraz ileride Chalet adlı güzel bir lokanta vardı. Çoğu zaman Philby'le Milne orada bira içerek çalışmalarından söz ediyorlardı. Uzun ve güzel yaz akşamlarında yakındaki alanlarda iki SIS timi arasında kriket maçları yapılıyordu.

1943-1944 kışında Philby'nin bölümü Piccadilly yakınındaki eski bir binaya taşındığı zaman bütün bunlar sona erdi. Beşinci Bölümdeki bazı memurlar kırların arasındaki bu yerden ayrılmayı pek istemiyorlardı. Ama Philby başkente dönmek için sabırsızlanıyordu. Bir kere ev meselesi vardı. Aileen'le St. Albans'ın hemen dışındaki bir evi Milne'lerle paylaşıyorlardı. Ama 1941'de doğan Josephine ve 1943'de dünyaya gelen John yüzünden ev kalabalıklaşmaya başlamıştı. Üstelik Aileen üçüncü çocuklarına da hamileydi. (Tom 1944'de dünyaya gelecekti.)

Aile önce Philby'nin annesi Dora'nın dairesinde kaldı. Son-

ra Carlyle alanındaki bir evi almak için para buldular. Evi ipotek ettiler. Bir pansiyoner aldılar. Yemek odasını da anaokuluna dönüştürdüler. Aileen orada bir arkadaşı ve bir öğretmenle birlikte çalışıyordu. Galiba evlilik hayatlarının en güzel dönemi buydu. Patrick Seale bu konuda, «Çocukların, kitapların, müzik ve alkolün ortasında neşeli ve düzensiz bir yaşam sürüyorlardı,» diyor.

Philby'nin yakındaki Markham Arms meyhanesinde birlikte içki içtiği kimseler onun ne iş yaptığını bilmiyorlardı. Herhalde bu konuyu düşünselerdi Philby'nin bir öğretmen ya da bir memur olduğuna karar verirlerdi. Philby çoğu zaman kot pantolon, dirsekleri deri yamalı tüvit ceket ve kareli flanel gömlek giyiyordu. Londra'yı eski bir taksiyle dolaşıyordu. Araba çoğu zaman olmayacak yerlere bırakılıyordu. Philby orada olduğu için değil. Yine yirmi dört saat içki içtiği için araba kullanacak durumda olmadığından.

Aileen bu içki konusunda şaşılacak kadar hoşgörülü davranıyordu. Philby'nin evden uzun süreler ayrılması yüzünden duyduğu şüphe kaybolmuştu. Philby bu konuda bilgi vermiyor sadece, «İşimle ilgili,» diyordu. Aileen onun tam olarak ne iş yaptığını bile bilmiyordu. Sadece işinin Dışişleri Bakanlığı ve savaşla ilgili olduğunu düşünmekteydi. Ortak yaşamlarına sakin bir atmosfer sağlayarak katkıda bulunuyordu. Philby'nin çocuklarını dünyaya getiriyor ve onun küçüklere din eğitimi gördürülmemesiyle ilgili emirlerini de kabul ediyordu. Aileen arada sırada Philby'e onunla evlenmesi için ısrar ediyorsa da bir sonuç alamamaktaydı. Philby o zaman, «Boşanmak için Litzi'yi arayıp bulacak zamanım yok,» diyordu. «Ama savaş sona erince ilişkimizi meşru bir hale sokarız.»

Philby iş arkadaşlarıyla arasında bir mesafe bırakmaya dikkat ediyordu. Sovyetler Birliği'ne kaçtıktan sonra bunlardan bazıları geriye baktıkları zaman Philby'i sadece iyi tanıdıklarını

sandıklarını anladılar. Philby konusunda bazı tahminlerde bulunmuşlardı. O da bunları reddetmemeye özen göstermişti. Trevor-Roper, Philby konusunda, birinci sınıf bir kafası var, diye düşündüğünü hatırlıyor. Ama bunun etrafını sağlam, esnek ve faal bir savunma sistemiyle çevrelemiş... Muggeridge ise Philby'nin şiddet merakını dikkatle sakladığını sezdiğini iddia ediyor. Ama bir başka iş arkadaşı, «Philby'nin sert görünmeye çalışan duygulu bir insan olduğunu düşünürdüm,» diyor.

Philby'nin oldukça içtenlikle konuşabileceği tek insan Graham Greene'di. İkisinin sonraları Moskova'da sık sık buluşmaları da pek çok ortak yanları olduğunu gösteriyor.

Philby bu konuda bana, «Graham benim bölümümde çalışmaya başladığı zaman,» dedi. «Onunla uzun bir konuşma yaptık. Tabii onunla bir komünist gibi konuşmam imkânsızdı. Ama sol kanat görüşleri olan biri gibi konuştum. Graham ise Katolikti.»

Sık sık birlikte öğle yemeği yemeye başladılar ve dostlukları ilerledi. Ancak Philby sonradan Greene'in «resmi işlerdeki dalavereciliği» diye tanımladığı davranışları yüzünden onun gözünden düştü. Greene bu nedenle işten istifa etti. Daha sonra Philby'nin kitabına önsözü yazarken şöyle diyecekti: «O sırada bunu Philby'nin güçlü olma hırsına bağladım. Bence onun tek hoşa gitmeyecek yanı da buydu. Ama şimdi yanılmış olduğum için seviniyorum. O çıkarına değil bir amaca hizmet ediyormuş. Bu nedenle kendisine karşı o eski dostluğu duyuyorum.»

Philby büro siyaseti konusunda şaşılacak kadar yetenekliydi. Barış olduğu zaman savaş yıllarında çalışan «amatörlerin» sivil hayata dönebileceklerini anlıyordu. SIS'de kalmasını istemeleri için hem verimli bir biçimde, çok çalışması gerekiyordu, hem de SIS'in nasıl çalıştığını ve en önemlisi Servisin geleceğini nasıl koruyacağını bildiğini belirtmesi. Philby ustaca bir darbeyle SIS'in bir başarısızlığını olağanüstü bir zafer haline soktu ve böylece gizli dünyadaki yerini sağlamlaştırdı.

23 Ağustos 1943'de Alman Dışişleri Bakanlığının bir memuru olan Dr. Fritz Kolbe, İsviçre'de Bern'deki İngiliz Elçiliğine giderek Askeri Ataşe Albay Henry Cartwright'ı görmek istedi. Cartwright aynı zamanda Almanya'dan kaçanlara yardım eden ve onları sorgulayan MI9'un da temsilcisiydi. Cartwright'ın görevi tarafsız İsviçre'de biliniyordu. Alman İstihbaratı birkaç kez onun yanına bir ajanını yerleştirmeye çalışmıştı. Bu durum Cartwright'ın «çıkıp geliveren» kimselerden fazla şüphelenmeye başlamasına yol açmıştı. O nedenle Kolbe sokaktan içeri girerek Müttefiklere yardım etmek istediğini söylediği zaman hemen dikkatli bir tavır takındı.

Kolbe, Alman Dışişleri Bakanlığında yüksek bir mevkide bulunduğunu ama Nazi aleyhtarı olduğunu söyledi. Mevkiinden yararlanarak Berlin'deki bürosundan gizli belgelerin kopyasını çalmıştı. Onlardan bazılarını Berne'e getirmiş, başka yüzlerce belgeyi de saklamıştı. Cartwright, Kolbe'nin getirdiği belgeleri okumak zahmetine bile katlanmadı. Almanın Abwehr'ın bir ajanı olduğuna karar vererek onu kovdu. Onun bu tepkisine hayret eden Kolbe durumu bir arkadaşına açıkladı. O da ona Amerikalıları denemesini söyledi. Kolbe ertesi gün OSS'nin İsviçre'deki temsilcisi Allen Dulles'a gitti ve ona Alman Dışişleri Bakanlığının 183 telgrafının kopyasını bıraktı. Fırsat bulduğu zaman başka belgeler de getireceğini söyledi.

Kolbe ondan sonraki on altı aylık sürede bin beş yüzden fazla gizli Alman belgesi getirdi. Böylece Amerikalılar, Alman Dışişleri Bakanlığının niyetleri konusunda bilgi edindiler. Bir Amerikan istihbarat görevlisine göre, «Kolbe herhangi bir serviste çalışan gizli ajanların en iyilerinden biri»ydi. (Kolbe 1945 Nisanına kadar Almanların şüphesini uyandırmadan görevinde kaldı. Almanya çökerken sınırı aşarak İsviçre'ye ulaşmayı başardı.)

Ne yazık ki bu, İngilizler için sadece bir Amerikan zaferi değil, Kolbe'yi reddetmeleri yüzünden de utanılacak bir olaydı.

Sonra olaylar Philby'e aradığı fırsatı sağladı. OSS, Kolbe

malzemesinin kopyalarını SIS'e verdi. İsviçre'yi her zaman kendi özel bölgesi sayan Dansey, Cartwright'ı destekleyerek bütün operasyonun bir Alman oyunu olduğuna karar verdi. Malzemeyi Cowgill'in karşı casusluk bölümüne yolladı. Ve sonunda kâğıtlar bölümün en çalışkan ve zeki görevlisinin, yani Kim Philby'nin masasına erişti. Philby belgelerin gerçek olup olmadıklarını kontrol etmeye hazırdı. Merkezden belgelerin içeriğiyle Alman Dışişleri Bakanlığının aynı süre içindeki Ultra mesajlarıyla karşılaştırılmasını istedi. Bunlar gerçekten birbirlerini tutuyorlardı. Merkez heyecanla başka belgeler daha istedi. Philby olayı şöyle anlatıyor:

«Belgelerin üçte biri Ultra malzemesine uyuyordu. Onların sahte olduklarını gösterecek hiçbir şey yoktu. O nedenle belgeleri gerçek olduklarını söyleyerek dağıtmaktan başka çare olmadığını düşündüm. Ve belgeleri bizim bölümlere ve Dışişlerine yolladım. Ama önemlerinin üzerinde durmadım. Dansey'in işin kokusunu erken almasını istemiyordum.

«Bölümler hemen tepki gösterdiler. Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri daha fazla bilgi istediler. Dışişleri Bakanlığı daha ağırdan aldı ve daha nazik davrandı. İlgili bölümlere belgeleri yazılı olarak değerlendirmelerini bildirdim. Denniston'dan da belgelerin neden gerçek olduğunu şifrecilik açısından açıklayan bir rapor hazırlamasını istedim. Dansey'le karşı karşıya gelecektik ve benim bulabildiğim kadar silaha ihtiyacım vardı.»

Philby'nin de tahmin ettiği gibi Dansey fena halde öfkelendi. Ve ona bir nutuk çekti. «Belgeler gerçek diyelim. Ne olmuş? OSS'ye İsviçre'deki bütün istihbarat alanını berbat etmesi için cesaret veriyorsun. Belki onların İsviçre'deki SIS şebekesini mahvetmesine neden olacaksın. Üzerine vazife olmayan işlere burnunu sokma. Sen hiçbir zaman ajan olarak çalışmadın. Onun için bilmediğin işlere karışma.»

«Dansey'nin bu pervasız sözleri sona erdiği zaman ona hayretle karışık bir saygıyla, 'OSS'nin bu işle ne ilgisi var?' diye sordum. O malzemeyi OSS istihbaratı diye dağıtmamıştım.

Bölümlerin bile bu işe OSS'nin karıştığından haberi yoktu. Herkes malzemeyi **bizim** sanıyor ve **bizden** daha fazlasını istiyordu. O nedenle başarı da bizimdi. Sözlerim sona erdiği zaman Dansey beni uzun uzun süzdü. Sonra da, 'Devam et,' diye mırıldandı. 'Sen sandığım kadar aptal değilmişsin.'»

Burada Philby'nin entrika çevirmeye ne kadar yatkın olduğu anlaşılıyor. Büro entrikalarına karışmamakla ün yaparak diğer servislerdeki meslektaşlarının ona duydukları saygıyı daha arttırmıştı. Dansey'i oyuna getirerek ona yaptığını kabul ettirmişti. Ve Cowgill'le meslektaşları arasındaki anlaşmazlığı şiddetlendirmişti.

Savaş Müttefiklerin başarılarıyla sürerken Alman istihbaratının İngiltere'ye yaptığı saldırı da yavaşladı. Tabii İngiliz karşı casusluk çalışmaları da öyle. 1944'de Beşinci Bölüm artık savaşla doğrudan doğruya ilgilenmiyor, ancak önemsiz alanlarda karşı casusluk operasyonları sürdürüyordu. Örneğin, Güney Amerika ve Arabistan'da. Bu azalma SIS'in savaştan sonra hangi konulara önem vereceğini gösteriyordu.

1944 yılına kadar bir kimsenin Komünist Partisinden olması onun gizli bir görev almasını engellemiyordu. 1931'de Donald Maclean Cambridge'de okuduğu sırada bir komünist hücresine girmiş olan ve 1977'de ölünceye kadar da komünist kalan James Klugman inançlarını gizlemiyordu ama savaş boyunca Kahire'de SOE'de çalıştı. Ancak 1944 yılının başlarında Churchill İngiltere'deki bütün gizli servislerden bilinen her komünistin temizlenmesini emretti. Başbakan, «Buna, yüksek mevkideki iki kişinin önemli askeri sırları Sovyetler Birliği'ne verdikleri için hapse atılmaları neden oldu,» diye açıkladı.

SIS de bunun üzerine komünistlere karşı operasyonlar hazırlayacak ayrı bir bölüm oluşturmaya karar verdi. Aslında Cowgill'i 1939'da böyle bir bölümü yönetmesi için işe almışlardı ama savaşta Almanlara karşı çalışılması zorunluğu onun bu işi yapmasına zaman bırakmamıştı. Philby Moskova'da bana bu konuda, «Önce durumu inceledim,» dedi. «Currie fazla bir şey

yapmıyor, arşivdeki dosyaları karıştırıyordu. Savaş öncesi operasyonlardan geride neler kaldığını ve hangilerinden yeniden yararlanabileceğimizi anlamak için. Açıkçası pek etkili bir çalışma değildi bu. 1944'ün sonlarına doğru büroda Şefin bölümü genişletmeyi düşündüğü söylentileri dolaşmaya başladı. 'Daha fazla insan, daha fazla kaynak,' deniliyordu. Aslında görev Cowgill'in hakkıydı. Ama işi ele geçireceğimden emin olmalıydım.»

Philby iki yandan saldırıya geçti. O göreve layık olan Cowgill'i bir kenara itmek ve işin kendisine teklif edilmesini sağlamak için. Greene'i sarsan büro dalaveresiydi bu. Philby önce Albay Vivian'ın Cowgill'e duyduğu öfkeden yararlandı. Ondan MI5'den biriyle Christopher Arnold-Forster'ın görüşmelerini sağlamasını istedi. Arnold-Forster SIS'in Kurmay Başkanı olduğu için Şef, General Menzies'le istediği gibi konuşabiliyordu. Arnold-Forster'a Cowgill'in MI5'le âdeta konuşmadığını fısıldayacaklardı. Vivian bu görüşmeyi sağladı. Herhalde o arada Arnold-Forster'a, 'Cowgill'in Dokuzuncu Bölümün başına getirilmesi sorunlara neden olacaksa,» dedi. «O zaman Philby uygun bir aday sayılır.» Çünkü Philby'i çok geçmeden Arnold-Forster'la konuşması için çağırdılar. İkisi SIS'in barıştaki rolü konusunda uzun bir konuşma yaptılar.

Sonra Philby, Dışişleri Bakanlığını kendi tarafına çekmenin yollarını ararken Cowgill, Menzies için bir mektup taslağı hazırladı. Bu şikâyet dolu mektup FBI'ın başı J. Edgar Hoover'a gönderilecekti. Mektubun düşmanca havası Dışişleri Bakanlığının SIS'e bağlı danışmanı Patrick Reilly'i endişelendirdi ve Vivian'dan mektubu yeniden yazmasını istedi. Vivian bu görevi Philby'e verdi, sonra da bu fırsattan yararlanarak Reilly'e, Cowgill konusundaki endişelerini ve Philby'e olan güvenini açıkladı.

Philby bu konuda, «Vivian beni çağırarak şefe yazdığı pusulayı okumamı istediği zaman bütün bu işkence de sona erdi,» diye açıkladı. «Mektup gereğinden fazla uzundu ve Hamlet'ten alınmış bölümler vardı. Vivian bunda Cowgill'in kavgalarından

söz ediyor, barış koşullarına geçilmeden önce önemli bir değişiklik yapılması gerektiğini de bildiriyordu. Currie'ye benim halef olabileceğimi açıklamaktaydı. Cowgill'in adaylığından mahsus söz etmiyor, o mevkie neden uygun olduğumu ise gururumu okşayacak ayrıntılarla anlatıyordu. İşin garibi, meziyetlerim arasında iş için gerekli olan o ciddi özellik sayılmıştı. Yani komünizm konusunda bilgim olması.»

Philby'nin oynayabileceği son bir koz vardı. Menzies görevi teklif etmek için onu çağırdığı zaman Şefin kafasına şu fikri soktu: Philby'nin göreve atandığı açıklanmadan önce MI5'in bunu onayladığını yazıyla bildirmesi daha iyi olacaktı. Menzies bunun bürokrasi açısından avantajlı bir şey olacağını hemen anlayarak MI5'in başkanı Sir David Petrie'ye bir mektup yazdı. Ve dostça bir cevap aldı. Philby böylece yeni görevinde şüphe altında kaldığı takdirde MI5'in bu onay yüzünden fazla bir tepki göstermemesini sağlamış oluyordu.

Cowgill'in kendisini atladıklarını öğrenir öğrenmez istifa etmesi de Philby'nin zaferini tamamladı. Onun eski iş arkadaşlarından biri, «Philby bir vuruşta çok amansız bir komünist düşmanını başından atmakla kalmadı,» diye yazıyor. «Aynı zamanda Kremlin'in savaş sonrasında komünist casusluğu engellemek için atılacak bütün adımları öğrenmesini de sağladı. Casusluk tarihinde bununla kıyaslanacak pek az ustaca darbe var.»

Philby'nin yöneteceği yeni bölüm nasıl bir örgüttü? Dokuzuncu Bölüm Churchill'in komünistlerin gizli örgütlerden temizlenmeleri kararından hemen sonra açıldığına göre, herhalde aslında karşı casusluk operasyonları hazırlayacaktı. Ve böylece komünizmin İngiltere'ye sızmasını önleyecekti. Ama bölüm sonunda istihbarat konusunda saldırı operasyonları da düzenlemeye başladı. Yani komünist ülkelere sızmaya ve orada casusluk operasyonları sürdürmeye çalıştı. İşin garibi, Dokuzuncu Bölümün başında Kim Philby vardı. KGB sızma ajanı. Philby bu görevi sayesinde kendisi de dahil bütün Rus Köstebeklerini koruyabilecek ve Moskova'ya İngiltere'nin Sovyetler Birliği

aleyhine girişeceği faaliyetleri bildirecekti.

Bu nedenle Dokuzuncu Bölümün niteliğini aslında Philby'nin değiştirdiğini düşünebiliriz. Philby önce patronu Menzies'i bölüm için bir program hazırlamasına izin vermesi konusunda ikna etti. Bu programa göre Philby'nin, Menzies'in emrinde, Sovyet ve komünist casusluğu ve yıkıcı faaliyetleri konusunda İngiltere dışında her ülkede bilgi toplamaya ve yorumlamaya hakkı vardı. Sözler öylesine belirsizdi ki, program Philby'e hemen her şeyi yapma hakkını veriyordu. Örneğin, Sovyet casusluk planlarının en iyi şekilde Rus istihbaratına sızılarak öğrenilebileceğini iddia edebilirdi. Yani bir saldırı operasyonuna girişebilirdi.

Philby'nin niyetlerini gösteren başka kanıtlar da var. Dokuzuncu Bölümün büyüklüğü ve çalışma alanı için para gerekecekti. Ajanların İngiltere elçiliklerinde oynayacakları rolle ilgili sorunlar da vardı. Bu nedenle Philby'nin planları konusunda Dışişleri Bakanlığının fikrinin alınması şarttı. Philby 1945 Şubatında fikirlerini Menzies'in kişisel yardımcısına bildirdi. Dışişleri Bakanlığının atadığı bu yardımcı Robert Cecil'di. Cecil olayı hatırlıyor.

«Operasyonun genişliği ve hedefleri yüzünden şok geçirdim. İngiltere dışında pek çok istasyon açılacak ve bunları yönetecek olan SIS ajanları diplomat kisvesine bürüneceklerdi. Ve doğrudan doğruya Philby'e karşı sorumlu olacaklardı. Philby'e bir not yollayarak isteklerini biraz azaltmasını önerdim. Ve, «Dışişleri Bakanlığının savaş sonu Avrupa'sı ya da orada oynayacağımız rolle ilgili görüşü böyle değil,» diye ekledim. Birkaç saat sonra Philby üzerime geldi. İsteklerinde ısrar ediyor ve onların Dışişleri Bakanlığına bildirilmesini istiyordu.

Tabii şimdi Philby'nin neden o kadar yükseklere erişmeyi ve SIS'in içinde kendi imparatorluğunu kurmayı niçin istediğini biliyoruz. Gizli amaçları dışında, Philby Soğuk Savaşın başlayacağını benden çok daha iyi görmüştü. Bu savaşın daha tehlike-

li bir gözetmeyi birlikte getireceğini ve diplomat rolünün sürekli olmasını gerektireceğini de.»

Ancak Philby'nin Dokuzuncu Bölümün sadece bir karşı casusluk örgütü değil, saldırgan bir istihbarat toplama organizasyonu olmasını istemesinin başka nedenleri de vardı. Cecil'in de dediği gibi, Philby Soğuk Savaşın başlayacağını ve Batının bu nedenle Sovyetler Birliği'ne karşı istihbarat ve yıkıcı operasyonlara girişeceklerini anlamıştı. Önceden davranıp bölümünün bu tür operasyonları kontrolunu sağlamıştı. Böylece mümkün olduğu zaman bu tür çalışmaları sabote edecekti ya da hiç olmazsa Moskova'ya bu operasyonları bildirebilecekti.

Bundan başka bölümü Sovyetler Birliği'nde bilgi toplamayı da programına almayı başarabildiği takdirde, Moskova'daki efendileri bu istihbarata yanlış haberler katabileceklerdi. Kısacası Moskova'dakiler SIS'in Sovyetler Birliği'ni ve onun amaçlarını kavramasını kontrol altına alacaklardı. Böylece İngiliz siyasetini de etkileyebileceklerdi.

Tevekkeli Philby'nin kontrolörü onun Dokuzuncu Bölümün başına geçmesi için savaşmasını o kadar ısrarla istemişti! Tevekkeli Köstebek bu amaca eriştiği zaman o kadar sevinmemişti! Tevekkeli Philby, yeni bölümün genişliği ve alanı konusundaki planlarına Cecil'in karışmaması için amansızca davranmamıştı. Tevekkeli Philby bölümünü olabildiğince genişletmemişti. Köstebek bir tek kişinin çalıştığı tek odalı bölümü otuzdan fazla memurun çalıştığı ve bütün bir kata yayılmış olan önemli bir bölüm haline getirdi.

Philby 1945 - 1946 kışında Fransa, Almanya, İsveç, İtalya ve Yunanistan'ı ziyaret ederek SIS istasyonları şeflerine Dokuzuncu Bölümün planlarını ve gereksinimlerini açıkladı. İlk iş yeni kurtarılmış olan Avrupa'da ajanlar bulunacak ve böylece savaştan önceki komünizm aleyhindeki şebeke yeniden kurulup genişletilecekti. Ajanlar istihbarat çalışmalarının ne tür şeyler olduklarını biliyorlardı. Bu nedenle 1939 - 1940'da Almanların tutukladıkları ajanların şimdi Doğu Avrupa'da Sovyet Rus-

ya'ya karşı çalıştırıldıklarını öğrendikleri zaman bu duruma hiç şaşmadılar. Bu ajanlardan bazılarını, tipik bir pragmatizm gösterisiyle, «Sovyet aleyhindeki deneyimleri çok yararlı olacak,» diyerek yeniden SIS'in hizmetine aldılar. Diğer eski Alman istihbarat ve güvenlik subaylarını da öyle. Çünkü onların Demir Perde gerisinde hiç dağılmamış örgütleri olduğunu düşünüyorlardı. Savaş suçları yüzünden aranılanlar daha da iyiydi. Böylece SIS onları sıkıca kontrolu altına alabilecekti.

Tabii bu ajanlar hiçbir zaman fazla başarılı olamadılar. Demir Perdenin gerisine gittiler. Ve Philby onlara ihanet ettiği için de ortadan kayboldular. Son zamanlara kadar kaderleri konusunda sadece tahminler yürütülüyordu. Sonra 1988 Haziranında Ruslar şaşılacak bir şey yaptılar. Onlardan birini bir röportaj için ortaya çıkardılar. Bu ajanın adı Felix Rumnicek'ti. 1945 yılının Mayıs ayında Dokuzuncu Bölüm tarafından Sovyet Litvanya'sına sızılması için hazırlanan operasyona katılacaktı. Savaş sırasında İsveç'te Alman İstihbaratı hesabına çalışan Rumnicek, SIS tarafından Sovyet düşmanı gizli yeraltı örgütüne teslim edildi. Önce Stockholm'deki İngiliz Elçiliğinde kendisine bir dizi brifing verildi. Ve Rumnicek sonunda Philby'le de tanıştı.

Rumnicek olayı şöyle anlatıyor:

«İnce, sarışın, güzel konuşan bir adamdı. Bana Litvanya'daki bir yeraltı şebekesi oluşturma görevini verdi. Böylece diğer ajanlar ülkeye sızdıkları zaman onlara sığınabilecekleri «güvenli evler» sağlayabilecektik. Şebeke ayrıca Litvanya ekonomisi ve Sovyet Ordusu konusunda bilgi toplayacaktı. Savaş çıktığı takdirde sabotaj ve yıkıcı faaliyetler için gizli bir direniş örgütü de kuracaktık. Philby'le ayda bir kez Stockholm'deki bir adresten yararlanarak iletişim kuracak, bunun için yazılı bir kod kullanacaktım. Yanlış hatırlamıyorsam 'Silenge' sözcüğüydü bu. Bunu bana İngiliz Elçiliğinde, hemen oracıkta öğrettiler. Kodu öğrenmem bir günümü aldı. İşe alınan sadece ben değilim, başkaları da vardı. Bunu, daha sonra onlarla karşılaştığım için, biliyorum.

«Sonra bir Fin göçmeni gibi Litvanya'ya girdim ve hemen ajanlardan oluşan bir şebeke kurmaya başladım. Sonunda on kişi buldum. Çoğu erkekti. Şebeke bir süre başarılı oldu. Ama iki yıl kadar sonra hepimizi tutukladılar. Beni vatana ihanetle suçladılar. Sonunda yirmi beş yıl ağır iş cezasına çarptırıldım. Mahkûmiyetim on beş yıl sürdü. Bir bölümünü Riga'da geçirdim, bir bölümünü de Sicilya'da. Kömür madeninde çalışarak. Sonra Brejnev özel bir kararname imzaladı ve son on yılı hapiste geçirmeden serbest bırakıldım. Philby'nin Sovyet ajanı olduğunu çok sonra öğrendim. Artık beni onun ele verdiğine inanıyorum. Bütün derdim yanlış zamanda, yanlış tarafta olmamdı. Artık Sovyet düşmanı değilim.»

Romnicek yine de şanslıydı. Hiç olmazsa onu Philby'nin işe alıp sonra da ele verdiği diğer ajanlar gibi kurşuna dizmediler. Onların kaderinden daha sonra söz edeceğiz. Philby, Sovyetler aleyhinde başka operasyonlar da hazırladı. Ama bu noktada onun Sovyet İstihbarat Servisi için yaptığı çalışmanın bu yanıyla ilgili duygularından söz etmemiz uygun olacak. Onu Moskova'da gördüğüm zaman Litvanya operasyonuyla olan ilişkisinin tam hikâyesini bilmiyordum. O nedenle Philby'e daha çok, birkaç yıl sonra Arnavutluk'a gönderdiği ajanlar hakkında sorular sordum. Ama cevabı Litvanya olayı için de geçerli sayılır.

«Arnavutluk'a gönderdiğimiz ajanlar sabotaj, cinayet ve suikast girişimlerinde bulunmaya hazır silahlı insanlardı. Onlar da benim gibi siyasi bir ideal uğruna kan dökecek durumdaydılar. Kendilerini nasıl bir tehlikeye attıklarını biliyorlardı. Ben Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına hizmet ediyordum. Ve bu çıkarlar o insanların yenilmelerini gerektiriyordu. Onların yenilgisine katkıda bulunduğum için pişman değilim. Bu onların ölümüne neden olduysa bile. Şunu da unutmayın: Ben hatırı sayılacak kadar çok Almanın ölümüne de neden oldum. Ve savaşın kazanılmasına yardım için mütevazı çalışmalar yaptım.»

Bu noktayı Philby'le tartıştık. Ben, «Bir siyasi ideale bu

uğurda kan dökmeye hazır olacak kadar bağlanabileceğimi hayal bile edemiyorum,» dedim.

Philby, «İşte aramızdaki fark,» diye cevap verdi. «Ben her zaman iki düzeyde yaşadım. Kişisel düzeyde ve siyasi düzeyde. İkisi birbiriyle çarpıştığı zaman daima siyaseti ön plana aldım. Herkesin sandığının tersine bunun gerekli olması beni her zaman üzdü. Ama dürüst bir asker de savaşta düşmanını öldüreceği için üzülür.»

Savaşın bu son günlerinde istihbarat mücadelesi için yeni çarpışma sınırları çiziliyordu. Moskova Köstebekleri arasında en çok Philby'nin yerinde kalması ihtimali olduğunu biliyordu. Hatta barış yapıldığı zaman Philby'den SIS'de kalmasını isteyeceklerini gösteren işaretler vardı. Ayrıca henüz otuz üçünde olan ajanın gizli serviste yükselmesi ihtimali de fazlaydı. Ancak Avrupa'daki savaş sona erdiği zaman Batıya sığınan iki kişi Philby'nin başardığı her şeyi tehdit etti.

KÖTÜ BİRİNİN ÖLDÜRÜLMESİ

10

1967'de **Sunday Times** için Kim Philby'nin yaşamını ve çalışmalarını incelerken savaşın sonunda Batıya sığınan bir Sovyet vatandaşıyla ilgili merak uyandırıcı izlere rastlamaya başladık. Philby'nin ihaneti konusunda ilk sağlam ipucunu o sağlamış ve bu insanın Batıya kabulü Köstebeğin adının karalanmasına neden olmuştu. Konuştuğumuz her eski SIS'ya da MI5 üyesi şöyle bir şey söylüyordu:

«Tabii Kim'den kuşkulanmamıza 1945'de Batıya sığınan biri neden oldu. Ondan sonra her şeyi anlamanız için dosyalara bakmanız yeterliydi.»

Ancak onlardan ayrıntılı bilgi istediğimiz zaman hemen susuyorlardı. «İşi burada bırakalım, dostum Resmi Sırlar Yasasıyla başımın derde girmesini istemem.»

Başlangıçta bu kişilerin yirmi beş yaşındaki şifre kâtibi İgor Gouzenko'nun 1945 Eylülünde Batıya sığınmasını kastettiklerini sandık. Gouzenko 1943 - 1945 yılları arasında, Ottowa'daki Sovyet Elçiliğinde çalışmıştı. Kanadalı ilgililerden ülkeye sığınma hakkı istediği zaman bu tür olaylara alışık olmayan bu insanlar siyasi bir anlaşmazlık çıkmaması için onu Ruslara geri vermeyi bile düşünmüşlerdi. Ancak yine bir Kanadalı olan Sir William Stephenson'un araya girmesi üzerine sorun çözümlenebilmişti. Savaş sırasında New York'ta İngiliz Güvenlik Koordi-

nasyonu Örgütünün başı olan Sir William Kanada Atlı Polisini Rus'u savaş sırasında özel eğitim okulu olarak kullanılan Ontario gölünün kıyısındaki binaya saklaması için ikna etmişti. Gouzenko da böylece elçilikteki iş arkadaşları tarafından yakalanmaktan kurtulmuştu.

•Gouzenko'yu önce Atlı Polis görevlileri, sonra da SIS ajanı Peter Dwyer ve nihayet Sir Roger Hollis sorguya çekmişlerdi. Sir Roger o sırada MI5'in genelde siyasi partiler ve özelde de Komünist Partisiyle ilgilenen bölümünün başıydı. Gouzenko'nun önemi Batıda çalışan Rus casuslarıyla ilgili ipuçları getirmiş olmasındaydı. Bunlardan bazılarını Ottowa'da çalışırken ele geçirmişti. Bazılarını ise Moskova'da bilinen işlerini yaparken.

Kanadalılar Gouzenko'nun ipuçlarından yararlanarak kanıt topladılar. Bunlar Dr. Alan Nunn May'in tutuklanmasına ve 1946'da da mahkûm olmasına yol açtı. Bir İngiliz bilim adamı olan Dr. May savaş sırasında Ontario'da, Chalk River'da Müttefiklerin bir atom bombası projesi üzerinde çalışmış ve Ruslara bilgi aktarmıştı. Aslında Gouzenko o kadar çok malzeme getirmişti ki, Kanada hükümeti casuslukla ilgilenmesi için bir komisyon kurdu. Sonunda on sekiz kişi yargılandı, içlerinden dokuzu suçlu bulundu. Bunlardan biri de İngiltere Yüksek Komisyonunun kayıt bölümünde çalışan Kathleen Willsher'dı. 15 Şubat 1946'da tutuklandı ve Ruslara bilgi sızdırdığını itiraf etti. Ancak verdiği bilgi önemsiz sırlarla ilgili olduğu için üç yıl hapse mahkûm oldu.

Willsher'ı işaret eden ipuçlarının arasında Gouzenko'nun kadının «yönetimde çalıştığı» ve kod adının da «Elli» olduğuyla ilgili sözleri de vardı. Ancak Gouzenko sonradan Ruslar adına casusluk eden «Elli» adlı ikinci bir ajanın daha olduğunu iddia etti. Willsher'ın tersine bu ikinci «Elli» son derece önemliydi.

Gouzenko, «İkinci Elli'nin varlığını 1942'de bir gece Moskova'daki temel askeri istihbarat şifre odasında nöbetteyken öğrendim,» dedi. «Liubimov adlı bir iş arkadaşım bana İngilte-

re'deki bir Sovyet istihbarat kaynağından gelen bir telgraf verdi.»

Gouzenko'yu sorguya çeken görevliler onu sıkıştırdıkları zaman ikinci Elli'nin kimliğiyle ilgili birkaç ipucunu açıkladı. «Şifre adının kadınca olmasına rağmen erkek. İngiliz Karşı Casusluk Örgütünde. Öyle önemli biri ki, onunla ancak önceden kararlaştırılmış yerlere mesajlar bırakılarak bağlantı kurulabiliyor. Ve yaşamında Rusya'yla ilgili bir şey de var. Örneğin, Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmiş olabilir. Ya da karısının Rusya'da bir yakını vardı. Ya da Rusya'yla ilgili bir işde çalışmıştır... Liubimov bana ikinci Elli'nin verdiği bilginin son derecede önemli olduğunu söyledi. 'Onun telgrafları geldiği zaman şifre odasında her zaman bir kadın bulunuyor,' dedi. 'Mesajın çözülmüş halini okuyor ve gerekirse onu hemen Stalin'e götürüyor.'»

Gouzenko doğruyu söylüyorduysa... o zaman Moskova'nın İngiltere'de, Batı istihbaratının tam kalbinde bir casusu var demekti. (CIA 1947'de kurulacaktı.) Ancak işin kötü yanı, Gouzenko hikâyesini değiştirip duruyordu. Elli'nin çalıştığı yerin tam olarak öğrenilmesi çok önemliydi. Gouzenko önce, «Elli, MI'ın beşinde çalışıyor,» diye iddia etti. Bu ya MI5 demekti ya da MI6'nın Beşinci Bölümü. (Yani SIS'in diğer adı.) Beşinci Bölüm Philby'nin çalıştığı kısımdı. Gouzenko daha sonra güvenle, «Elli'nin MI5'de çalıştığından eminim,» dedi. Ancak sonra kararsızlaştı ve Köstebeğin SIS'de Karşı Casusluk Bölümünde çalışabileceğini kabul etti.

Elli'nin kimliğini gösterecek başka ipuçları da vardı. FBI 1944 - 1945 yıllarında New York'taki Sovyet Konsolosluğundan telsizle verilen mesajları kaydetmişti. Savaştan sonra şifre uzmanları mesajları okumak için çalışmaya başladılar ve 1948'de bu çalışmaların sonucunu aldılar. Londra'daki Sovyet Elçiliğine gönderilen bir mesajda Gouzenko'nun Batıya sığındığı bildiriliyor ve, «Stanley Londra'ya döner dönmez onu uyarın,» deniyordu. MI5 bunu şöyle yorumladı: Yüksek mevkideki bir Rus istihbarat ajanının maskesinin Gouzenko tarafından düşürül-

mesi tehlikesi vardı. Onu o anda uyarmak imkânsızdı. Çünkü o sırada dışarıdaydı ve kendisiyle bağlantı kurulması olanak dışıydı. Ama 'Stanley' aslında 'Elli' miydi? Yoksa İngiliz İstihbaratında iki Rus ajanı mı vardı? Ama o zaman Sovyetler sadece birini, yani Stanley'i uyarırlar mıydı?

Yıllar geçerken şüpheliler listesi de kısaltılmaya başladı. Maclean'in 1951'de Rusya'ya kaçması onun uzun süreden beri bir Sovyet ajanı olarak çalıştığını ortaya çıkardı. Maclean 'Elli' ya da 'Stanley' olamazdı. Çünkü üzerinde durulan süre sırasında Washington'daydı ve Sovyet kontrolörüyle sürekli bağlantı halindeydi. Burgess de olamazdı. Çünkü Burgess o sırada Londra'daydı. Blunt olabilirdi. Çünkü o günlerde dışarıdaydı. O dosya hiçbir zaman kapatılmadı ve bugün, yani 1988 yılının sonlarında Batı istihbaratı bu konuda iki ayrı şey düşünüyor.

Bir: Bu grubun başında Avustralya'da sürgünde olan eski MI5 ajanı Peter Wright var. Bu grup Elli'nin 1956'dan 1965'e kadar MI5'in genel müdürlüğünü yapan Sir Roger Hollis olduğuna inanıyor. Hollis'in Philby ayarında, hatta belki de ondan daha üstün bir Köstebek olduğunu iddia ediyor. Ortak bir SIS - MI5 komitesinin araştırmalarına rağmen Hollis aleyhinde kesin kanıtlar bulamaması ve eski Kabine sekreteri Lord Trend'in bu soruşturmayı inceleyerek iddiaları destekleyecek bir şey olmadığını bildirmesi de bu grubu etkilemiyor. Onlar meydan okurcasına iddialarında ısrar ediyorlar.

İkinci grupta ise servislerin en aşağı üç eski müdürü var. Onlar Hollis'in 'Elli' olmadığına inanıyorlar. Bu gruba göre 'Stanley', Philby. Hatta Philby'nin 'Elli' olması ihtimali de var. Philby gerçekten de üzerinde durulan sürede İngiltere dışındaydı. Bir görevle İstanbul'a gitmişti. (Bundan daha sonra söz edeceğiz.) MI'ın Beşinde çalışmıştı. Ve hiç kuşkusuz önemli bir Sovyet Köstebeğiydi. Gerçi yaşamında Ruslarla ilgili bir şey yoktu. Ama Gouzenko bu konudan belirsizce söz etmişti. Gouzenko yaşlılığında Roger Hollis'in 'Elli' olduğunu sandığını söyledi. (1982'de öldü.) Ancak Gouzenko ölümünden önce kendisiyle yapılan

son röportajlardan birinde 'Elli'nin Avustralyalı SIS ajanı Charles Ellis olabileceğini söyledi. Ellis'in karısı Rustu.

Philby'nin bütün bu tahminleri sona erdireceğini ve Hollis'in adına sürülen lekeyi de temizleyeceğini umarak Moskova'da onunla konuşurken ilk açtığım konulardan biri de bu oldu. İşe genel bir soruyla başladım. «Hollis olayını aydınlatabilir misiniz?»

Philby, «Açıkçası aydınlatamam,» diye cevap verdi. «Bu tür bir olay burada benim bilgi alanıma girmiyor. Ben sadece şunu söyleyebilirim: Onu tanırdım. Ama yakından değil. Ve onun bir Sovyet sızma ajanı olduğuna hiç ihtimal veremiyorum. Bence Hollis dürüst ama biraz fazla ağırbaşlı bir İngilizdi.»

Philby'nin bu cevabına inanıyorum. Çünkü aslında Hollis'in gerçekten bir Sovyet ajanı olduğu fikrini desteklemek KGB'nin işine gelirdi. Böylece İngiliz servislerinde kuşku ve kararsızlık uyandırılır, bu örgütler İngiltere kamuoyu önünde aşağılanmış olurdu. İngiliz ve Amerikan servisleri arasında anlaşmazlık tohumları ekilir ve Rusların ajan yönetmekte çok usta oldukları iddiaları güç kazanırdı. Öte yandan Philby'nin bana Hollis'in bir Sovyet ajanı olduğunu ima bile etmesi hemen kuşku uyandırırdı. Bu nedenle belki de Philby'nin başka bir cevap vermesi imkânsızdı. Tabii Philby'nin yanıtı fazla bir bilgi sağlamıyordu. Bu yüzden ısrar ettim. «Herhalde Gouzenko ve Elli olayı konusunda bir şeyler biliyorsunuz.»

Philby, «Tabii,» dedi. «Gouzenko ve Elli hakkındaki ilk haber Stephenson'dan geldi. Şef beni çağırarak bu konudaki fikrimi sordu. Ben de Gouzenko'nun Batı'ya sığınmasının çok önemli olduğunu ve bu olaya bu gözle bakmamız gerektiğini söyledim. Ancak bu KGB için bir felaket demekti ve benim yapabileceğim bir şey de yoktu. Atlı Polis, Gouzenko'yu öyle iyi koruyordu ki, Rusların bu konuda bir şey yapmaları imkânsızdı. Onu öldürmeleri ya da buna benzer bir şeyler yapmaları. Gouzenko bu yüzden Kanada'daki o büyük şebekeyi ele verdi. Kanada'ya sığınırken birlikte getirdiği telgraflar da Batılı şifre uzmanlarının

çok işine yarayacak şeylerdi.» Philby bir an durdu ve gülümsedi. Sonra da konuşmasını sürdürdü. «Sonradan Gouzenko'nun kataloglardan eşya ısmarlamakla ilgili kapitalist yöntemini keşfederek Atlı Polisi âdeta iflas ettirdiğini öğrenmek beni biraz sevindirdi. Gouzenko kataloglara bakarak ihtiyacı olsun olmasın her türlü tüketim maddesini ısmarladı. Ve tabii faturaları da polise gönderdi. Anladığım kadarıyla evinin bodrumu kutuları açılmamış televizyonlarla filan doluydu.»

«Ve Elli?» dedim.

«Eh, İngiliz servislerinde çok kişi Elli'nin kimliğini öğrenmeye çalışarak zaman harcadı. Bir olayı iyi hatırlıyorum. Bir gün Blunt'la ben Hollis'in bürosundaydık. Ben Hollis'le konuşuyordum. Blunt ise bir raporun sayfalarını çeviriyordu. Bir ara bir sessizlik oldu ve Hollis birdenbire Blunt'a dönerek, 'Ah, Elli,' diye seslendi. Blunt kılını bile kımıldatmadı. Sanki hiçbir şey olmamış gibi sayfaları çevirmeyi sürdürdü. Hollis de hiçbir şey olmamış gibi benimle konuşmaya devam etti.»

Bir an bu hikâyenin ne anlama geldiğini düşündüm. Philby, 'Elli'nin Blunt olduğunu mu ima ediyordu? Blunt'ın baskı altında bile soğukkanlılığını kaybetmediğini mi anlatmaya çalışıyordu? Ancak Philby'nin ondan sonraki sözleri bu düşüncemin doğru olmadığını gösterdi. «Elli'nin kimliği herhalde kesin olarak hiçbir zaman öğrenilmeyecek. Elli'den sadece Gouzenko'nun telgraf hikâyesinde söz ediliyordu. Ondan önce de, sonra da bu konu hiç açılmadı. Ben 'Elli' değilim... bildiğim kadarıyla. Tabii bir ajan kendisine verilen kod adını her zaman bilmeyebilir.» Philby sonra başka konulara geçti.

Bence ikinci Elli'yle ilgili esrarın en akla yakın açıklaması şu: Gouzenko bu tipi uydurdu. İlk Elli'nin oldukça küçük bir balık olduğunu farketti. Ve Batı istihbarat servislerini etkilemek istediği için ikinci bir Elli yarattı. Hikâyesini desteklemek için de Liumbimov ve telgraf masalını uydurdu. Gouzenko'nun kendisini sorguya çeken görevlilere ilk fırsatta, «Dinleyin, size garip gelecek ama Batı'da aynı şifre adını taşıyan iki Sovyet ajanı var.»

dememesi biraz anlamlı. «İkisinin kod adı da Elli. Biri burada Kanada'da, diğeri de İngiltere'de.» Onun yerine ikinci bir Elli' nin varlığı Gouzenko'nun Kraliyet Komisyonu tarafından sorgulanması sırasında sonradan ortaya çıktı. Sanki aklına daha sonradan gelmiş gibi.

S: Elli adının Miss Willsher'dan başka biri için bir şifre adı olarak kullanılıp kullanılmadığını biliyor musunuz?
C: Evet. İngiltere'de de aynı adda bir ajan var.
S: Onun kim olduğunu biliyor musunuz?
C: Hayır.

Sunday Times ekibi çok geçmeden Batı'ya sığınarak Philby' den şüphenilmesine yol açan kimsenin Gouzenko olamayacağını anladı. O halde kimdi bu adam? 1 Ekim 1967'de yazanın ilki yayınlandığı sırada Philby'nin hikâyesinin bu noktasını çözememiştim. Ancak, gazetecilik alanındaki «yayınlama bilgi sağlar» düsturu burada da geçerli oldu. Ertesi salı günü editörün masasında İngiltere'nin tâ kalbinden gelmiş olan bir mektup bekliyordu.

«Bundan sonraki yazıda 1945 Ağustosunda İstanbul'da geçen bir olaydan söz edilip edilmeyeceğini anlamak istiyorum. O olaya Philby de karıştı, ben de. Eğer o olaydan söz edilecek ve benim adım da açıklanacaksa o zaman yazıyı bana yayınlanmadan önce göstermeniz beni sevindirir. O olay Philby'nin bir Sovyet ajanı ya da inanılmayacak kadar beceriksiz biri olduğunu düşünmeme yol açtı. O sırada uygun gördüğüm önlemi de aldım.»

Mektubun altında John Reed imzası vardı. Reed o sırada Shropshire Şerifiydi (polis şefi). Hepimiz Reed'in sözünü ettiği olayın Batı'ya sığınan bir Rusla ilgili olabileceğini düşündük. Reed bizim için o esrarı aydınlatabilirdi. Ertesi gün yola çıkarak Reed'in ormanların arasındaki köşküne gittim. Şahane bir öğle yemeğinden sonra onun çalışma odasına çekildik. Reed

eski bir diplomat olduğunu ve Dışişleri Bakanlığının onun bizimle konuşmasını hoş karşılamamasından çekindiğini söyledi. Ancak bir süre adının açıklanmaması şartıyla bana bütün bildiklerini açıklamaya hazırdı. Reed'in belleği çok güçlü, anlattıkları da insanı büyüleyecek gibiydi.

«1945'de Türkiye'deki elçiliğimizde çalışıyordum. Birinci kâtiptim. O günlerde yazın Ankara'dan İstanbul'a taşınır ve pek güzel bir yer olan eski konsolosluk binasında çalışırdık. Bir gün bir Rus endişeyle Danışma Bölümüne girdi. Ve Başkonsolos Chantry Page'i görmek istediğini söyledi. Bu Rus, Page'in Sovyet Elçiliğindeki karşıtı olan Konstantin Volkov'du. Ben Rusça sınavlarımı vermiştim. Bu nedenle tercümanlık görevi bana verildi.

«Her neyse... Çok geçmeden Volkov'un aslında bir NKVD (KGB'den önceki gizli servis) subayı olduğu ve Batı'ya sığınmak istediği anlaşıldı. Karısıyla kendisini Kıbrıs'a göndermemizi ve 27.500 sterlin istiyordu. Buna karşılık İngiltere'de çalışan üç Sovyet ajanının gerçek adlarını açıklayacaktı. Volkov, 'Onlardan ikisi Dışişleri Bakanlığında çalışıyor,' dedi. 'Biri de Londra'daki bir karşı casusluk örgütünün başı.' Başka malzeme de vardı. Moskova'daki NKVD binalarının adresleri, alarm sistemleri, anahtar kalıpları, nöbetçilerin programları vb. Volkov'un uzun bir süreden beri Batı'ya sığınmaya hazırlandığı anlaşılıyordu.

«Elçi Sir Maurice Peterson'a Volkov'un talebinin bildirilmesi gerektiğine karar verdim. O nedenle beklemesini istedim. Peterson durumu öğrendiği zaman dehşete kapıldı. Bir süreden beri elçiliğin kendi deyimiyle gizli SIS ajanları tarafından 'işgal edilmesini' engellemeye çalışıyordu. Şimdi Volkov olayını da aynı yönde atılan bir adım gibi görüyordu. Peterson, 'Hiç kimse elçiliğimi bir casus yuvası haline sokamayacak,' dedi. 'Eğer bu olayla ilgilenmek istiyorsanız bu işi Londra yoluyla yapın.' Bu karar SIS'in oradaki şefi Cyril Machray'in olayla ilgilenmesini kesin bir biçimde engelledi. Ve tabii sonuç bir felaket oldu.

«Volkov'a bize başvurmasının Londra'ya bildirilmesini ge-

rektiğini söyledim. Karar verilmesinin zaman alabileceğini açıklayarak onu uyardım. Volkov, 'Öyle olsun,' dedi. Ancak üç şartı vardı. 'Tekliflerimin anahatlarını siz elyazısıyla yazacaksınız. Yazı makinesinde değil. Çünkü bu elçilikte bir Rus ajanı var. Bu teklifi Londra'ya kurye çantasıyla yollayacaksınız. Çünkü Sovyetler İngilizlerin bazı şifrelerini çözmeyi başardılar. Ve cevap için de ancak yirmi bir gün bekleyeceğim.' Volkov kendisiyle yeniden temasa geçmemiz için ayrıntılı hazırlıklar yaptıktan sonra elçilikten ayrıldı.

«Ben bir rapor yazdım. Elçilik de Volkov'un isteklerine saygı göstererek bunu kurye çantasıyla Londra'ya gönderdi. Yavaş ama güvenli bir yoldu bu.»

Reed bana hikâyesinin geri kalan bölümünü anlattı. Ama İstanbul'dayken düşündüklerine göre. Ben ancak Philby'nin **Sessiz Savaşım** adlı kitabı 1968'de yayınlandığı zaman olayın Köstebekle ilgili yanını öğrenebildim. Olay Londra'da başlamıştı. Reed'in Volkov'la yaptığı konuşmayla ilgili raporu Philby'nin masasına gönderildiği zaman.

Herhalde Philby raporu okurken geçirdiği o şok ve korkudan sonra durumun gülünçlüğünü farketti. «Dışişleri Bakanlığında iki Sovyet ajanı ve biri de Londra'daki **bir karşı casusluk örgütünün başı.**» Philby bu sözlerle Volkov'un kendisini kastettiğini hemen anladı. (Ama ileride göreceğimiz gibi Peter Wright ve arkadaşları onun Hollis'i kastettiğini sandılar.) Böylece Philby'e kendisiyle ilgili olayı araştırma görevi verilmiş oluyordu. Bu görünüşte Köstebek için çok avantajlı bir durumdu. Philby sonradan şöyle yazacaktı:

«Volkov'un bize yaklaşmasının bir kışkırtmaca olması ihtimalinden söz ederek ihtiyatlı davranmamızı önerme fikrini hemen reddettim. Bunun kısa vadede hiçbir yararı olmayacak ve ileride bir gün başıma iş açabilecekti. Tek yol cüretli davranmaktı. Şefe (Menzies) elimize çok önemli bir şeyin geçmiş olduğunu düşündüğümü söyledim. 'Adamın geçmişini araştırmak için biraz zaman gerekli,' dedim. 'Bu konuda elimize başka bil-

gi geçtiği takdirde operasyon için uygun önerilerde de bulunacağım.'»

Tabii Philby zaman kazanmaya çalışıyordu. Önerilerde bulunur bulunmaz olayla İstanbul'daki SIS şefi ilgilenecekti. Ve Köstebek Volkov'un teklifinin kabul edilmesinden ve onun çabucak Türkiye'den İngiliz topraklarına getirilmesinden başka neyi önerebilirdi? Ondan sonra Philby olayı saat saat kontrol edemeyecekti. Ancak kontrolörünü uyarması, onun durumu Moskova'ya bildirmesi ve Sovyetler'in de Volkov'a karşı harekete geçebilmeleri için zamana ihtiyaç vardı. O nedenle Philby'nin olayın gelişmesini ağırlaştırmak için kontrolu eline alması gerekiyordu. Bu iş için İstanbul'a gitmek zorunda kalsa bile.

Philby ertesi gün Menzies'e, «İngiltere'de birine brifing verelim,» diye önerdi. «Ve onu Volkov olayıyla ilgilenmesi için İstanbul'a gönderelim.» Menzies Philby'nin umduğu tepkiyi göstererek onun beklediği cevabı vermedi. «Evet. Bence senin gitmen doğru olur,» cevabını. Onun yerine, «Bu işe uygun birini biliyorum,» dedi. «Onunla dün gece kulüpte karşılaştım. SİME'den (Ortadoğu Güvenlik İstihbaratı) Douglas Roberts.» İzninin son günlerinin zevkini çıkarmakta olan Roberts çok ünlüydü ve gerçekten de bu görev için biçilmiş kaftandı. Daha önce Türkiye'de çalışmıştı ve Rusçayı anadili gibi konuşuyordu.

Philby'nin bir casus olarak başarı kazanmasının nedenlerinden biri de şansının yardım etmesiydi. Menzies, Roberts'den görevi üstlenmesini istediği zaman o bunu kabul etmedi. Uçağa binemiyor ve dışarıya sadece gemiyle gidebiliyordu. Philby bu fırsattan yararlanarak saygıyla, «Galiba benim gitmem gerekecek,» dedi. Menzies de bu öneriyi kabul etti. Köstebek gerekli işlemlerin tamamlanması için Dışişleri Bakanlığına başvuruncaya, SIS kodlama bölümünden şifre kitapçıklarını alıncaya ve bir bilgi tazeleme kursuna katılıncaya, yardımcısına önemli olaylar konusunda bilgi verinceye, eşyalarını toplayarak Kahire'ye giden uçakta yer ayırtıncaya kadar üç gün geçti. Ama Philby'nin şansı ona hâlâ yardım ediyordu. Malta üzerindeki fır-

tınalar bindiği uçağın Tunus'a inmesine neden oldu. Philby Kahire'ye vardığı sırada İstanbul'a gidecek olan uçak kalkmıştı bile. Köstebek sonunda Türkiye'ye erişti ama o zaman da elçiliğin İngiliz usulü hafta sonu yapmasının da ona yararı oldu.

Philby, İstanbul'a bir cuma günü öğleden sonra geldi ve Elçilik Müsteşarı Knox Helm'le görüştü. Helm protokola harfi harfine uyulmasını isteyen bir adamdı. Philby'e önce elçinin fikrinin alınması gerektiğini söyledi. Helm cumartesi sabahı da Philby'e Peterson'un onu ertesi gün çıkacağı gezinti sırasında elçilik yatında göreceğini haber verdi. O sırada hiçbir şey yapmamalıydı. Philby güzel bir hafta sonu geçirdikten sonra pazartesi sabahı Rusa neler söyleneceği konusunda Reed'e bir brifing verdi. Volkov'la yapılacak konuşmada o da bulunacaktı. Bu nedenle Volkov'la tekrar bağlantı kurmak için ancak pazartesi günü öğleden sonra harekete geçtiler.

Bunu Başkonsolos Chantry Page'in yardımıyla yaptılar. O görevi gereği sık sık Volkov'la görüşüyordu. O nedenle ona telefon ederek kimsenin şüphesini uyandırmadan adamı bürosuna çağırabilirdi. Page numarayı çevirerek Volkov'u istedi. Ve kısaca konuştu. Sonra Philby'e dönerek, «Volkov'u istedim,» dedi. «Telefona biri gelerek o olduğunu söyledi. Ama Volkov değildi. Ben Volkov'un sesini çok iyi tanırım. Onunla kaç defa konuştum.» Page tekrar Volkov'la konuşmaya çalıştı. Ama santral memurundan öteye gidemedi. «Kadın bana Volkov'un dışarıda olduğunu söyledi. Bir dakika önce beni ona bağlamıştı.»

Page ertesi gün üçüncü kez denedi. Bu konuşma hepsinden de kısa oldu. Santral memuru ona, «Volkov Moskova'da,» dedi. Page, Philby'e bunu anlatırken, «Sonra bir gürültü oldu, bir de çarpma,» diye ekledi. «Ve telefon kapandı.»

Philby, Page'den son bir girişimde bulunmasını ve Sovyet Başkonsolosluğuna giderek Volkov'a erişmeye çalışmasını istedi. Page bir saat sonra döndü. «Hiçbir yararı yok. İşin içinden çıkılacak gibi değil. Kimse Volkov'un adını bile duymamış.»

Philby, Volkov'un felaketine raporun kurye çantasıyla gön-

derilmesinde ısrar etmesinin neden olduğunu söyledi. Volkov'un onlara başvurmasından beri üç hafta geçmişti.

Her şeyin böyle altüst olmasına kızan ve Volkov bakımından kendisini de biraz sorumlu hisseden Reed, Philby'e çattı. «Kahretsin! Neden Londra'dan birini daha çabuk göndermediler?»

Philby işi küstah bir tavırla alaya vurdu. «Üzgünüm, dostum. İzin programını altüst edemezdik.»

Reed, Londra'da neler olduğunu sorarak Philby'i sıkıştırdı. Ama Köstebek açık açık cevap vermedi. Konuyu değiştirmeye çalıştı. Kaypak bir tavır takındı.

Reed sonradan bana, «Sonunda kararımı verdim,» dedi. «Ya Philby bir suç sayılacak kadar beceriksizdi ya da bir Sovyet ajanıydı.» Reed sonradan diplomatik bir resepsiyonda şüphelerini Ankara'daki Amerikan Elçiliğinden bir meslektaşına çıtlattı. Ama daha o sırada CIA kurulmamıştı. OSS dağılmak üzereydi. Reed'in ahbabının istihbarat alanında tanıdıkları yoktu. Herhalde o nedenle olay Washington'a Philby'e zarar vermeyecek bir biçimde ulaştı. SIS ise Volkov'un kurye çantası üzerinde ısrarıyla ilgili varsayımını kabul etti. Yani şansı Köstebeğe yine yardım etmiş oldu.

Birkaç hafta sonra bir Sovyet askeri uçağına sedyeyle, yüzü gözü iyice sarılmış birini bindirdiler. Ve uçak hemen havalandı. Herhalde götürülen şanssız Volkov'du. Moskova'da Philby'e bu olayı hatırlattım. Sadece, «O kötü biriydi ve başına gelenleri hak etmişti,» dedi. Ama olaydan söz etmek istemedi. Ama ben yine de Philby'nin, Volkov'u susturmak için bütün tehlikeyi göze almış olduğunu kesinlikle anladım. Çünkü Köstebek onun maskesini düşürebileceğinden emindi.

Peter Wright'ın Volkov'un kastettiği Köstebeğin Roger Hollis olduğuyla ilgili varsayımı sadece onun kullandığı Rusça sözcüklerin İngilizce karşılıklarına dayanıyor. Köstebeğin bölüm şefi olduğuyla ilgili açıklamalarına.

Bu iddialar yaklaşık yirmi beş yıldan beri MI5 görevlilerini

ilgilendiriyor. Volkov'un kastettiği Philby miydi, yoksa Hollis mi?

Ancak üçüncü bir ihtimal daha vardı. En korkutucu olanı da bu. Belki de Sovyetler Volkov'dan yararlanmaya çalışıyorlardı. O belki bunun farkındaydı, belki de değildi. Sovyetler ya diğer sızma ajanlarını korumak ya da MI5'i hayali Köstebekler peşinden koşturarak etkisizleştirmek için ustalıkla bir kandırma operasyonuna girişmişlerdi belki de. Eğer öyleyse Rusların başarılı oldukları söylenebilir.

Ancak bu Philby'i ilgilendirmiyordu. O Volkov'un kendisini ele verebileceğine kesinlikle inanmış ve yakasını kurtarmak için harekete geçmek zorunda kalmıştı. Adeta şok geçirerek Rus İstihbarat Servisinin hiç zarar görmeyecek kadar sağlam olmadığını anlamıştı. Kendisiyle ilgili bilgi Volkov gibi insanlara sızabilirdi. Batı'ya sığınan bir görevli mahvına yol açabilirdi. Philby 1963'de Moskova'ya gidinceye kadar kendini bir daha güvende hissetmeyecekti.

ŞEFLİK İÇİN EĞİTİM

11

1946'daki Yeni Yıl Şeref Listesi uzundu. Ülke böylece vatandaşlarının çoğunu yeni sona eren savaşın kazanılması için gösterdikleri çabaları minnetle açıklıyordu. Listede Harold Adrian Russel Philby'nin de adı vardı. Ona da Britanya İmparatorluğunun bir nişanı veriliyordu. Philby başarının doruğuna erişmişti artık. Savaştan sonra SIS'de kalmaları istenen birkaç görevliden biriydi. Şeref Listesindeki tek 'amatör' olması da onun yukarıya çıkan yolda ilerlediğini gösteriyordu. Artık servisteki yüksek görevlere erişebilecekti.

Philby bana aldığı nişanla ilgili bir hikâyesi olduğunu söyledi. Bunun onun için önemli olduğu anlaşılıyordu. «Anthony Cave Brown'ın Menzies'le ilgili kitabını yeni okudum. Bunda şeref nişanımla ilgili harika bir hikâye anlatıyor. Anlaşılan James Angleton'dan o önemli günde benimle birlikte Buckingham Sarayına gelmesini istemiştim. Amerikan İstihbaratından olan Angleton o sırada izinle Roma'dan Londra'ya gelmiş. Ve Saraydan ayrılırken ben birdenbire Angleton'a, 'Bu ülkenin sıkı bir sosyalizme ihtiyacı var,' demiştim. Angleton da sözümona bundan Allen Dulles'a söz etmiş (CIA Başkanı 1953-1961). Ve benim bir 'Kızıl' gibi konuştuğumu söylemiş. O andan itibaren benden kuşkulanmaya başlamış.

«Bu güzel bir hikâye. Ama bir tek önemli kusuru var. Ben nişanı almak için Angleton'la ya da bir başkasıyla Saraya gitmedim. Nişanı bana eve yolladılar. Liste çok kalabalık olduğu için bu makul yolu seçmişlerdi. Ama Angleton'un bu hikâyeyi anlatmasının nedeni ortada. O daha başlangıçta benden şüphelenmişti ama bu konuda hiçbir şey yapmamıştı. Neden? Çünkü kendi aldatmaca planlarında benden yararlanmak niyetindeydi. Ama sonradan kendini kurtarmak için böyle konuştu.»

Philby barış zamanı çalışan sorumlu bir SIS görevlisi olarak özel hayatını düzene sokmaya çalıştı. En önemli sorun hâlâ Litzi'yle evli olmasıydı. Aileen resmi izinle Philby soyadını kullanmaya başlamıştı ama üç çocukları evlilik dışı dünyaya gelmişti. Ve bu en tepeye tırmanmak isteyen resmi bir memur için kötü bir puan sayılabilirdi. Litzi şimdi Doğu Berlin'de savaşta âşık olduğu Georg Honigmann'la oturuyordu. Adam tanınmış bir komünistti. Philby karısının ondan boşanmaya razı olacağından emindi. Ama Litzi'yle temasa geçtiği ve MI5 de sonradan bunu öğrendiği takdirde bu çok şüphe uyandırabilirdi. Sovyetler aleyhindeki operasyonları yöneten bir bölümün başı olan bir İngiliz karşı casusluk ajanı Philby neden komünist blokundaki bir ülkede yaşayan bir Kızılla temasa geçmişti? Philby bu soruyu yanıtlarsa o zaman da kendisine, «Neden daha önce bir komünistle evli olduğunu açıklamadın?» diyebilirlerdi.

Philby cüretli bir yol seçti. Vivian'dan Litzi'yle temasa geçmek için izin istedi. Böylece eski karısını boşayıp, Aileen'le evlenebilecekti. Philby, Litzi'yle Viyana'daki çılgınca bir gençlik macerası sırasında tanıştığını ve faşistlerin onu öldürmemeleri için onunla evlendiğini açıkladı. Vivian onu anlayışla dinledi ve hemen izin de verdi. Ama yine de MI5'den Litzi konusunda araştırma yapılmasını istedi. Ve kadının tanınmış bir Sovyet ajanı olduğunu öğrendiği zaman da herhalde çok şaşırdı. Hiç kuşkusuz bu noktayı uzun uzadıya düşündü ama bu konuda bir şey yapmadı. Bir kere serviste Philby'nin patronuydu. Onun evliliği konusunda sorun çıkarırsa bu kendisi için de kötü olurdu. Zaten

Philby Litzi'den on yıl önce, daha SIS'e girmeden ayrılmıştı. Philby gibi geleceği parlak ve herkesin çok sevdiği bir görevlinin meslek hayatına gölge düşürecek o kısa süren ihtiyatsız ilişkiyi hortlatmanın hiç gereği yoktu.

Philby, Litzi'yle bağlantı kurdu ve kadının onun Aileen'le zina yaptığını ileri sürerek boşanma davası açması kararlaştırıldı. Boşanma 17 Eylül 1946'da kesinleşti. Philby'le Aileen de bir hafta sonra evlendiler. Philby o sırada otuz dört yaşındaydı. Kadın ise otuz yedisindeydi ve dördüncü çocuğu Miranda'ya yedi aylık hamileydi. Tanıklar Tommy Harris ve Aileen'in eski patronu ve ailenin dostu Flora Solomon'du. Düğün Philby'lerin Carlyle alanındaki evinde yapıldı. Gürültülü bir kutlama oldu, çok içki içildi.

Philby Moskova'da bu olaydan söz ederken Aileen'le, Litzi'yi boşamadan evlendiği iddialarının hâlâ süregelmesine şaştığını açıkladı. «Gerçekten benim Aileen'le, boşanmadan evlenecek kadar aptal olduğumu mu sanıyorlar? O günlerde iki kişiyle birden evli olmanın cezası hapisti. Böyle bir şey olsaydı beni servisten hemen kovarlardı.»

Kim Philby 1947 Şubatında Türkiye'ye atandı. İstanbul'daki başkonsoloslukta birinci kâtip olarak çalışacak ama aslında SIS'in oradaki istasyonunu yönetecekti. Philby'nin böyle bir deneyime ihtiyacı vardı. Olağanüstü bir istihbarat bürokratıydı ama fiili olarak pek çalışmamıştı. Ayrıca bu bir terfi de sayılıyordu. Philby görevi memnunlukla kabul etti.

Ailesinden önce yola çıktı. Hem oturulacak bir yer bulmak, hem de Suudi Arabistan'a uğrayıp babasını görmek için. St. John sanki hiç savaş olmamış gibi Suudi Sarayındaki yaşamına dönmüştü. İş fırsatları bakımından her zamanki gibi iyimserdi. «Özellikle sonunda petrol fışkırdığı zaman...» diyordu.

Philby'le Moskova'daki yaptığımız konuşma sırasında, babasını Suudiler için petrol anlaşmaları konusunda arabuluculuk

yaparak bir servet kazandığı yolundaki iddialara karşı savundu. «Şunu iyice anlamalılar. Babam, Amerikalılara petrol imtiyazları satmadı. Sadece California'daki Standart Oil Company adına bir tek Arap imtiyazı için aracılık etti. Bu hizmetine karşılık görüşmelerin sürdüğü sürede her ay için yüz dolar aldı. Anlaşma imzalandığı zaman da beş bin dolar. Ticari miktarda petrol bulunduğu zaman da bir beş bin daha.

«Babamın Araplara işe yaramayan şeyler satan hilekâr bir işadamı olduğu hikâyesi de yalan. Babam iki savaş arasında Cidde'de Marconi Şirketinin temsilciliğini yaptı. O öldüğü zaman bana dünyanın dört yanından yüz yirmi altı mektup geldi. Onlar şurada, yazı masamın çekmesinde duruyor. Mektuplardan biri de Marconi'nin müdüründendi. İzin verin de size bunun bir bölümünü okuyayım. 'Pazar gazetelerinden biri St. John'u işadamı diye tanımlıyordu. Belki öyle biri olmaya çalıştı. Vicdanını bir kenara itebilseydi herhalde zengin de olurdu. Ben de dolambaçlı bir biçimde bundan kazançlı çıkardım. Ama neyse ki St. John bir işadamı değildi.'»

Philby, İstanbul'da Boğaz'ın Asya yakasındaki Beylerbeyi'nde güzel bir villa buldu. Manzara şahaneydi. Ev çok büyüktü ve bahçe denizin kıyısına kadar iniyordu. Villa hemen hemen vapur iskelesinin yanındaydı. Philby de böylece her sabah Avrupa kıyısındaki konsolosluğa vapurla gitmeye başladı. Kiraya, özel istakoz dalyanından yararlanma hakkı bile dahildi.

Aileen'le dört çocuk da gemiyle gelerek Philby'e katıldılar. Çocuklar için Türkiye'deki hayat uzun bir tatilden farksız oldu. Bahçede oynuyor, Boğaz'da yüzüyorlardı. İyice yanmışlardı. Philby de çok geçmeden görünüşte bir Dışişleri memuru gibi davranmaya başladı. Diplomatların partilerine, ziyafetlere, pikniklere, tekneyle yapılan gezintilere katılıyordu. Bu konuda Londra'daki bir arkadaşına, «Acaba hep aynı insanları hep ay-

nı partilere götürmesi için neden bir otobüs tutmuyorlar?» diye yazıyordu.

Ama Philby'nin gizli hayatı bundan çok farklıydı. Türkiye'nin Sovyetler Birliği'yle uzun bir sınırı vardı. Komünist Bulgaristan'la da öyle. Stalin 1940'larda Türkiye'nin doğusundaki topraklarının bir bölümünde hak iddia ediyor, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında Rus askeri üsleri bulunmasını istiyordu. Komşu Yunanistan'da şiddetli bir iç savaş oluyordu. Savaşı komünistler kazanabilirlerdi. İstanbul pek çok toplumun birarada yaşadığı bir kentti. Bunların arasında yeni göçmenler vardı. Gürcüler, Bulgarlar ve Arnavutlar. Çoğunun da Demir Perde gerisindeki ülkelerinde yakınları kalmıştı.

Philby bu hareketli kentte üç yıl kaldı ama bu sürede öyle önemli bir iş başaramadı. Tembellik ettiği ya da casusluğa olan ilgisi söndüğünden değil. Şartlar yüzünden.

İstanbul'da sürgünde olan yabancılardan bir şey öğrenemiyordu. Sonunda SIS'in standart yöntemini uygulamaya ve İstanbul'a yerleşmiş olan İngilizlerden yararlanmaya çalıştı. Aralarından bazılarını ajan olarak kullanabileceğini düşünüyordu. Ama çok geçmeden ona yararlı bilgi sağlayabilecek İngiliz işadamlarının böyle bir şeyi hiç istemediklerini anladı.

«Kaybedecek çok şeyleri vardı! Kendilerine ve ailelerine karşı sorumlulukları! Hatta kahrolasıca hisse sahiplerine karşı da!»

O sırada Rus İstihbarat Servisi hesabına çalışan bu adamın bu öfkesi gerçekten ilginçti. Philby, İngiliz işadamlarını, yıkmaya çalıştığı İngiliz Servisi adına casusluk yapmaları için ikna edememişti. Ve bu onu çok öfkelendiriyordu. Bunun nedeni Philby'nin profesyonel istihbarat görevlisi yani İngilizlerin vatanseverce değil de ticari bir ihtiyatla davranmalarına sinirlenmesi miydi? Philby'nin Moskova'da yaptığımız konuşmalar sırasında söyledikleri bu sonucu doğruluyor. Tabii bir başka neden de SIS'de başarıyla çalışarak yükselme isteği de olabilir.

Hugh Trevor-Roper'ın dediği gibi, «Philby... sağlam ve dik-

katli çalışmanın yükselmek için tek yol olduğunu biliyordu.»

Böylece Philby Türkiye'de daha çok Servisi etkilemek için çalıştı. Kazandığı ünü daha da sağlamlaştırdı. Londra'ya Sovyet sınırını uzaktan incelemeyi önerdi. Bunun için pek büyük bir fotoğraf makinesi de aldı. Ancak işin yarısını başarabildi. Devamını sonraki yaza bıraktı.

Philby'nin hazırladığı ikinci operasyon ise Batı ajanlarının gizlice Gürcistan'a sokulmalarıyla ilgiliydi. Bu ajanları bulma görevi sürgündeki Gürcülere verildi. Sonunda Fransa'da uygun iki aday bulundu. Ajanlar Londra'da eğitildikten sonra Philby'e gönderildiler. Bu adamlar nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduklarını biliyorlar mıydı, yoksa duygusuzca kullanılıyorlar mıydı, bu belli değil. SIS'e göre iki adam bir keşif misyonuyla görevlendirilmişlerdi. Gürcistan'da «güvenli evler», kimlik belgeleri ve iletişim yolları bulunup bulunamayacağını öğreneceklerdi. Herhalde Paris'teki Gürcü cemaati de onlara ek görevler vermişti.

Operasyon bir felaket oldu. İki gönüllü Paris'te doğmuşlardı. Sovyetler Birliği konusunda hiç bilgileri yoktu. Biri sınırı aşar aşmaz vuruldu. Diğeri ormana kaçtı. Ondan bir daha haber çıkmadığı için yakalandığına karar verildi. Ancak o iki ajanı Philby'nin ele verdiğini sanmıyorum. O gözlerini çok daha önemli hedeflere dikmişti. Öyle iki zararsız ajan uğruna planlarını tehlikeye atmazdı.

Philby'nin Türkiye'de geçirdiği yıllarla ilgili karanlık bir nokta var. Onun İstanbul'daki Sovyet Başkonsolosluğundaki karşıtıyla ilişkisi nasıldı? Rakip istihbarat görevlilerinin birbirlerini tanımaya çalışmaları görülmemiş bir şey değildi. Karşısındakini güçsüz duruma düşürmeye ya da kendi tarafına çekmeye çalışması da.

1967'de İngiltere için fiilen çalışan pek çok casusu olduğu gibi Philby'e de «iki taraflı ajan» rolü oynaması için izin verildiğini açıkladılar. Köstebeğin, Rus İstihbarat Servisini kendi örgütüne ihanete hazır olduğuna ve onların hesabına çalışmak is-

tediğine ikna edebildiği takdirde bu durumdan hemen yararlanma izni vardı. İngiliz servisi o yıldız ajanına böylesine güveniyordu. Ancak Philby'nin böyle bir rol oynadığını gösteren bir kayıt bulamadık. O da Moskova'da operasyon nedenleriyle bu konuyu benimle konuşmak istemedi. Ancak şu gerçek de var: İleride Philby'nin işleri tersine döndüğü ve MI5 onun bir vatan haini olduğuna inandığı zaman SIS'den pek çok iş arkadaşı şaşılacak bir azimle Köstebeği savundular. Bunun bir tek izahı olabilir. Dışarıdan bakan bir kimse için «iki taraflı ajan rolü» oynayan biriyle gerçek bir hainin davranışları arasında fark yoktur. Gerçeği ancak onun iş arkadaşları bilebilirler. Herhalde Philby de SIS'de çalıştığı sırada böyle bir «iki taraflı ajan» operasyonuna katıldı. MI5 ona saldırdığı zaman da SIS'deki görevliler Köstebeği savunmak zorunda kaldılar.

Guy Burgess 1948 baharında İstanbul'a geldi. Tatilini Philby'lerle geçirecekti. İşçi Partisi iktidara geldiği zaman Burgess'ın durumu da düzelmişti. Şimdi Dışişlerinde çalışıyordu. Canı eğlenmek istiyordu Burgess'in. Bunu eski arkadaşı Kim Philby'den başka kiminle yapabilirdi? Philby onu memnunlukla karşıladı. İki arkadaş uzun yürüyüşler yaptılar. Philby'nin resmi cipiyle dolaştılar. Revaçta olan bir kulüpte akşam yemeği yiyerek fazla içki içmeleri yüzünden İngiliz üyeleri rahatsız ettiler. Guy, Kim ve iki dostları bir gece yemekteki şaraptan başka kahveleriyle birlikte iki şişe konyak da içtiler.

Kim Philby'nin Guy Burgess'i ikisi de Ruslar adına çalıştıkları için sadece hoşgörüyle karşılamadığı belliydi. Aralarında derin ve gerçek bir dostluk vardı. Philby Moskova'da birkaç kez, «Bütün dertlerime düşünmeden seçtiğim arkadaşlar neden oldu,» dedi. Bu sözleriyle Burgess'i kastettiği kesindi. Philby başkalarına da buna benzer açıklamalar yaptı. İkisi birbirlerinden çok farklı tiplerdi. Guy pasaklıydı. Üstü başı karmakarışık, çoğu zaman pisti. Philby giyimine dikkat etmezdi ama temizlik

onda hemen hemen bir saplantı halindeydi. Guy için kadın diye bir varlık yoktu. Onlara aldırmaz, duygularına da saygı duymazdı. Kim kadınlara sevimlice davranır, onlarla ilgilenirdi. Konuşmalarını dinler ve davranışlarını merakla izlerdi.

İki adamın arasındaki dostluğun temeli duydukları entelektüel bir ilgiydi. Ve paylaştıkları bağlılık. İkisi de birbirinin ideallerine bağlı olmasına hayranlık duyuyordu. Gerilememiş, işi idareye çalışmamış ve kuşku duymamışlardı. Ve ikisi ancak yalnızken gevşeyip dinlenebiliyorlardı. Beraberken rol yapmalarına, maske takmalarına ya da fikirlerini gizlemelerine gerek yoktu. Bu nedenle Aileen'in kocasının Guy Burgess'le olan dostluğuna şaşmamak gerekir. Burgess, Philby'e bir bakıma kadından daha yakındı.

Diğer kadınlar «kocalarının en iyi arkadaşı» sorununu bu dosta aldırmayarak, onu baştan çıkararak ya da eşlerine, «ya o ya ben,» diye şantaj yaparak çözümlerlerdi. Ama Aileen'in bu yöntemlerden birini deneyecek gücü yoktu. Eğer kocasının gerçek bağlarını değilse bile onun neler yaptığını bilseydi belki de daha anlayışlı davranırdı. Ama Philby'nin Moskova'da söylediği gibi, «Aileen'e hiçbir zaman bir şey söylemedim. Hiçbir zaman.» Kadın da bu nedenle ailesinin çocukken ihmal edildiğini düşündüğü zaman başvurduğunu söylediği yöntemi denedi. Yani «kazalar» geçirmeye başladı.

Burgess gittikten bir süre sonra Philby bir yolculuğa çıktı. Ve Aileen bir İngiliz diplomatının evine kanlar içinde gitti. Kadın ıssız bir yolda arabayla giderken bir an durduğunu ve tam o sırada birinin atılarak kafasına ağır birkaç darbe indirdiğini iddia etti. Polis soruşturması sonuç vermedi. Aileen de çabucak iyileşeceği yerde mikrop kaptı. Telaşlanan Philby kadının İsviçre'deki bir kliniğe uçmasını sağladı. O da İsviçre'ye giderek Aileen tehlikeden kurtuluncaya kadar yanında bekledi. Kadın ona Beylerbeyi'ndeki eve dönmek istemediğini söyledi. Philby de İstanbul'a döndüğü zaman bütün eşyaları bir arkadaşının Moda'daki villasına taşıdı.

Aileen'in İstanbul'a dönmesinden altı hafta sonra Philby'nin Londra'ya gitmesi gerekti. O yokken Aileen oturma odasını tutuşturmayı başardı. Hizmetkârlar yangını söndüremeden fena halde yandı. Yaraları yine mikrop kaptı ve İsviçre'deki kliniğe dönmek zorunda kaldı. Orada doktorları o iki kazanın ve bunların Aileen'in üzerindeki etkilerinin bir rastlantı olamayacağına karar verdiler. Ona İstanbul'a dönmemesini önerdiler. Aileen çok ağır ağır iyileşti. Ama sağlığı düzelince kısa bir süre için Türkiye'ye gitti. Philby'nin eşyaları toplamasına yardım etti. Sonra da çocuklarıyla Londra'ya döndü.

Karı koca artık bütün bütün ayrılacaklar mıydı, bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Çünkü 1949 Ağustosunda Philby'e Londra'dan bir telgraf geldi. Ona SIS'in Birleşik Devletler temsilciliğini teklif ediyorlardı. Orada CIA ve FBI'yla birlikte çalışacaktı. Philby bu teklifi hemen kabul etti. Kitabında yazdığı gibi, «Bu işi çok önemli bir neden yüzünden kabul ettim. CIA'le SIS arasındaki işbirliği fiili alanda olmamakla birlikte merkez düzeyinde çok gelişmişti. SIS'deki yüksek mevkilerden birine getirilmesi düşünülen bir memurun Amerika konusunda sağlam bilgisi olması şarttı.»

Ama mesele bu kadar değildi. 1967'de **Sunday Times**'da o yazılar çıktığı zaman Philby'nin hiçbir zaman SIS'in başına getirilmeyeceği iddia edildi. Köstebeğin eski patronu Sir Stewart Menzies, Philby'nin her zaman önemsiz görevlerde bulunduğunu ısrarla söyledi. Diğer görevliler, «Philby'nin içkisi yüzünden o göreve atanması imkânsızdı,» dediler. Bazıları Dışişleri Bakanlığının «Philby babasının oğlu olduğu için» bu konuda veto hakkını kullanacağına inandıklarını açıkladılar. Bazıları ise, «O sırada MI5 Philby'den zaten şüphelenmeye başlamıştı,» diye ısrar ettiler.

Ancak Hugh Trevor-Roper bu konuda farklı düşünüyor:

«Philby'nin Servisin başına getirilmek için eğitildiğine inanıyordum. Hâlâ da inanıyorum. 1950'lerde Philby yeni C olacaktı... Bir kere Philby'nin işini başardığı kesindi. Genellikle bu

gevşek örgütte çalışan en becerikli ve çalışkan insandı. İkincisi, diğerlerinden çok yetenekli olmasına rağmen SIS'in yerleşmiş liderlerine karşı saygısız ya da sabırsız davranmazdı. Bu nedenle de bu insanlar ona geleceğin umudu gözüyle bakıyorlardı. Üçüncüsü, Serviste sırasıyla bulunduğu görevler onun örgütün bütün kollarını çok iyi anlamasını sağlamış ve böylece bu bölümleri yönetecek hale getirmişti.

«Son olarak da, Philby'nin kuşağında başka kim vardı?.. Geride bıraktığım dünyaya şöyle bir baktım. Yarım gün borsa komisyonculuğu yapan adamlara ve Hindistan'dan dönmüş polis emeklilerine, White ve Boodle kulüplerinin barlarında rastlanan nazik epikürlere, geleneklere bağlı neşeli denizcilere ve sağlam yapılı macera düşkünlerine... Sonra Philby'yi inceledim. Hades'teki hayaletlerin arasında kalan Tiresias'ı hatırladım. Gerçek olan sadece oydu. Diğerleri kalabalık kulislerinde hayaletler gibi dolaşıyorlardı.»

Moskova'da Philby'e Servise C (Şef) olması konusunu sordum. «Majeste Kraliçenin Gizli İstihbarat Servisinin Genel Müdürü Sir Harold Philby...» Bir süre düşündü ve sonra, «Açıkçası herhalde Şef olamazdım,» dedi. «Plana göre Menzies emekliye ayrılacak ve kısa bir süre yerine yardımcısı Jack Easton bakacaktı. Ondan sonra kısa bir süre genel müdürlük yapma sırası bana gelecekti. Ama herhalde beni o mevkiye getirmezlerdi. Çünkü ben komite çalışmalarından anlamazdım. Bu Menzies'in en büyük meziyetiydi. Ancak Gizli Servis Müdür Yardımcısı olmam ihtimali güçlüydü. Washington'daki işi bana vermelerinden kısa bir süre C'nin yerine bakacak kimselerle ilgili listede benim de adım olduğu anlaşılıyordu.»

Philby'nin kontrolörü onun yeni görevini Moskova'ya bildirdiği zaman Rus İstihbarat Servisi herhalde çok sevindi. Philby'e o ömür boyu sürecek görev verildiği andan itibaren yedi yıl geçmişti. Ve Köstebek ilk devreyi bu kısa sürede tamamlamıştı. Yani SIS'e sızma işini. Dokuz yıl sonra ona Servisteki en önemli görevlerden biri veriliyordu. Bu iş Washington'da, Batı istih-

barat operasyonlarının tam merkezindeydi. Sadece son adım kalmıştı. Philby işi başardığı ve C'liğe getirildiği takdirde kimse onu yıkamayacaktı. Ve SIS de Sovyet kontrolu altına girecekti. Onun için Philby'nin eşyalarını çabucak toplayarak İstanbul'dan ayrılmasına şaşmamalı. Artık Washington'a gitmek için sabırsızlanıyordu.

WASHINGTON'DAKİ SIZMA
12

Philby, Londra'da birkaç hafta kaldı. Bu sürede ona Washington'da kendisinden neler beklendiği anlatıldı. SIS'in, Philby'den önceki temsilcisi Peter Dwyer'ın CIA'yı fazla ihmal ettiği, buna karşı FBI'yla çok sıkı fıkı olduğunu düşündüğü anlaşılıyordu. Philby'nin görevlerinden biri de, J. Edgar Hoover'ı darıltmadan bu durumu tersine çevirmek olacaktı. Philby bütün toplantıları, talimatı ve uyarıları o her zamanki sakin ve kontrollu tavırlarıyla karşıladı. Ancak sıra sonradan SIS'in genel müdürlüğüne getirilecek olan Maurice Oldfield'in brifingine geldiği zaman durum değişti. Oldfield, Köstebeğe «Homer»le ilgili araştırmalardan söz etti.

New York'taki Sovyet Konsolosluğundan yapılan telsiz yayınlarını inceleyen ve sonunda da «Stanley»i bulan FBI şifre uzmanları bir başka Rus casusunun kod adını da yakalamışlardı. «Homer»di bu. FBI'ın Homer konusunda öğrendikleri 1944-1945 yıllarında Washington'daki İngiliz Elçiliğinden bir sızma olduğunu kesinlikle ortaya koymuştu. Elçilikten sızdırılan haberler arasında Churchill'le Truman'ın birbirlerine çektikleri telgraflarla ilgili bilgi de vardı.

Oldfield, Philby'e, «FBI ve MI5 birarada çalışarak sözü edilen sürede elçilikte çalışan kişilerle ilgili listeyi kısaltmayı başardı,» dedi. «Yani bu tür malzemeyi ele geçirebilecek kim-

selerin adlarının bulunduğu listeyi. Bu olay yakında çözümlenecek. Hiç kuşkusuz siz Washington'da bulunduğunuz sırada. Bu olayın İngilizlere düşen bölümüyle ilgilenmeye hazır olmalısınız.»

Philby fırsat bulur bulmaz Londra'daki KGB kontrolüyle buluştu ve ona «Homer» olayını açıkladı. Moskova'nın ona cevap vermesi şarttı. Philby, İstanbul'dan ayrılmadan bir süre önce orada temasta olduğu bir Rus ajanı ondan İngilizlerin Washington'daki elçilikleriyle ilgili araştırma konusunda neler yaptıklarını öğrenip öğrenemeyeceğini sormuştu. Bu ve «Homer» olayı aynı şeyler miydi? Philby birkaç gün içinde istediği cevabı aldı. Bu iki olay birdi. Ve Philby artık «Homer»in kim olduğunu biliyordu. Donald Maclean'di.

Maclean 1944'de birinci kâtip göreviyle Washington'daki İngiliz Elçiliğine gönderilmişti ve bir ara orada arşivle de ilgilenmişti. Maclean'in İngiliz diplomatik servisindeki durumu parlaktı. Yükselme yolundaydı. İş arkadaşlarından birinin dediği gibi, «Dışişleri Bakanlığının 'Altın Çocuğu'ydu.» Sonunda Bonn ya da Roma gibi bir yere büyükelçi olarak atanacaktı. Maclean ayrıca Ruslar hesabına da başarıyla çalışıyordu. Savaşın son günlerinde Churchill'le Truman arasındaki görüş alışverişinden Sovyetler'i haberdar etmiş ve Stalin'in Batıyla olan pazarlığında avantajlı duruma gelmesini sağlamıştı.

Maclean 1947'de atom enerjisiyle ilgili Anglo-Amerikan Birleşik Siyaset Komitesinin sekreterliğine getirildi. Bu görevinden yararlanarak Moskova'ya atom enerjisi konusunda İngiliz ve Amerikalıların arasındaki siyasi ayrılıkları bildirdi. İki ülkenin ayrıntılı atom programlarını da yolladı.

1948'de Dışişleri Bakanlığından Gladwyn'le birlikte özel olarak toplanan Anglo-Amerika-Kanada Komitesine katılan elçilik timinde görev aldığı zaman da Moskova'ya önemli haberler gönderdi. Bir yıl sonra bu toplantıda görüşüldüğü gibi NATO kurulacaktı. Toplantı çok gizli tutuluyordu. Görüşme Dışişleri Bakanlığı değil, Pentagon'da yapıldı ve zabıt da tutulmadı.

Batı'nın komünizme karşı birleşik bir güç oluşturmayı planladığı haberi Ruslar için çok önemliydi.

Ancak bu ikili rol Maclean'i yıpratmaya başlıyordu. Melinda Maclean kocasının pek uzun saatler çalışmasına ve zaman zaman içkiyi fazla kaçırmasına bir anlam veremiyordu. Bu içki ya Maclean'in keyfini kaçırıyor ya da eşcinsel yanının ortaya çıkmasına neden oluyordu. Melinda Maclean her şeyi görevin zorluğuna bağlıyordu. Belki daha sakin bir yerdeki bir görev Donald'ın psikolojik olduğu anlaşılan bu sorunlardan kurtulmasını sağlayabilirdi. Maclean 1948 Ekiminde Kahire'ye tayin edildiği zaman karısı da çok rahatladı herhalde.

Philby, Maclean'in «Homer» olduğunu anladığı zaman bir sorunla karşı karşıya geldi. Aslında uygun bir görevdeydi. Soruşturmayı kontrol edebilir ve ajanlar Maclean'e fazla yaklaştıkları takdirde harekete geçebilirdi. Ancak Maclean şimdi Kahire'deydi ve Philby'nin gerektiği an onu kaçırması kolay olmayacaktı. Ve soruşturma ağır ağır ilerlerse sonuca Philby başka bir yere atandığı zaman erişebilirlerdi. Köstebek daha sonra, «Ben Washington'dan ayrılmadan önce kesin bir şey yapılması şart,» diye yazacaktı. «Beni nereye göndereceklerini Tanrı bilir. Olay bakımından bütün kontrolu kaybedebilirim.»

Philby bu nedenle «Homer» olayını kafasının bir Rus istihbarat subayı olarak görevlerini yerleştirdiği bölümüne sıkıştırdı. Ve Washington'daki göreviyle ilgilenmeye başladı. CIA ve mensuplarını tanıma göreviyle. Karşısındakinin ne tür bir örgüt olduğu konusunda hiçbir yanlış hayali yoktu. Merkezi Haberalma Örgütü 1948'de kurulmuş ve pek çabuk gelişmişti. Philby, Washington'a geldiği sırada CIA de bugün bildiğimiz o dev bürokrasi olma yolundaydı. Kendi gelir ve bankaları, kendi uçak şirketi ve kendi siyaseti olan dev bir bürokrasi. CIA'nin 1947'deki gizli düsturu «Devletten kırk sekiz kat büyük»tü. Ve örgüt bu amacına ermişti.

CIA büyürken oynadığı rolle ilgili fikirleri de değişmişti. Artık görevinin bütün dünyada olanlar konusunda sadece bilgi top-

lamak değil, aynı zamanda Amerika'ya çıkar sağlayacak olaylar yaratmak olduğunu düşünüyordu. CIA artık yarı bağımsız ama önemli bir dış siyaset aracıydı. Kısacası Philby aslında Birleşik Devletleri Hükümetinin içinde bir hükümet olan bir örgütle irtibat kuracaktı.

Philby sonradan bu gelişmeden ve CIA'nin saptığı yönden o Washington'da olduğu sırada örgütün müdür yardımcısı olan Allen Dulles'ı sorumlu tuttu. Dulles 1953-1961 yılları arasında CIA'nin genel müdürlüğünü yapacaktı.

Philby bana gönderdiği bir mektupta, «OSS Sıcak Savaşın bir ürünüydü,» diye yazıyordu. «CIA ise Soğuk Savaşın. Asıl soru OSS'in nasıl CIA'ye dönüştüğü değil. Dulles'tan önceki CIA'nin sonra nasıl kuduz bir hayvana dönüştüğü... Bu konuda birkaç fikrim var. Dulles'ın ağabeysi John Foster Dulles Dışişleri Bakanı olduğu için fazla güçlüydü. Eisenhower onun bu gücünü kontrol altına alamadı. John Foster Dulles ise almak istemedi. Herhalde aslında Eisenhower'ın bu konuda fazla bilgisi de yoktu.

«Allen Dulles ise gerektiği zaman bir türlü, 'Hayır,' diyemeyen nazik bir başkandı. Bu yüzden bir çok mantıklı kimseyle birlikte sürüyle manyağın da faaliyet göstermesine izin verildi. Onlar şuraya buraya koşuyor, hemen hemen kendi bildiklerini okuyorlardı. Pis oyunlardan kazandıkları hız yüzünden kendi kendilerine çoğaldılar. Tabii dünya çapında bir mücadele düşündüğünüz takdirde pis oyunların da kaçınılmayacak şeyler olduklarını anlarsınız. Ancak kontrolu ve amacı olmayan bu oyunlar inanılmayacak kadar ziyana neden olur ve çoğu zaman da amaca zarar verirler. Korkarım bu sözlerim pek işe yarayacak gibi değil. Ama ne de olsa kitabınızı ben yazmıyorum.»

Dulles, Philby'nin çok ilgisini çekiyordu. Philby de Dulles'ın. Leonard Mosley, Dulles ailesinin tarihçesini yazarken Allen'in kâğıtları arasında Philby'nin yarım kalmış bir portresini buldu. Bir yerinde şöyle deniyordu: «Bazı bakımlardan bana benziyor. Mizaç, insanlara karşı olan tavırları, kadınlardan ve güzel bir

yaşamdan hoşlanması.» Mosley bu cümleleri Moskova'ya, Philby'e gönderdi. Ve ondan uzun bir cevap aldı. Bu ilginç bir belge. Çünkü Philby'nin gözüyle CIA'nin o zamanki liderlerinden birini açıklıyor.

«AD'yi (Allen Dulles) fazla aşağı görüyormuş gibi davranmadığımı umarım. Ondan çok hoşlanırdım. İnsanın yanında olması güzel bir şeydi. İyi, rahat, ne yapacağı önceden kestirilen, pipo içen, viski yudumlayan bir ahbap. Belki biraz (Richard) Hannay'i andırıyordu. Ama kesinlikle bir Bond (aşağılık adam!) değildi... Dulles'la ilk kez 1950'de tanıştım. Bedell Smith'in danışmanı olduğu zaman. Onunla bir yıl süresince sık sık buluştuk. Hem meslek ve hem de toplumsal bakımdan.

«Allen Dulles'ın ününü daha önce duymuştum. Efsaneleştiği İsviçre'de geçirdiği günler nedeniyle. (Kötü ya da iyi bir ün kazanan bütün istihbarat ajanları sonunda efsaneleştirilirler. Kendi taraflarınca. Ben de bu bütünün küçük bir parçasıydım.) Dulles efsaneyi sona erdirmek için hiçbir şey yapmadı. Casusluk oynamaktan hiç de profesyonelce sayılmayacak bir zevk alması sevimli bir özelliğiydi. Ve bu sonunda Domuz Körfezi olayı yüzünden onun mahvolmasına yol açtı.

«AD'yle Washington'un o bilinen lokantalarında öğle ya da akşam yemeği için buluşurduk. Colony, La Salle, Mayflower, Shireham vb. Yanımızda genellikle iki, üç iş arkadaşımız olurdu. (Harvey lokantasına gitmezdik. Çünkü FBI Başkanı Hoover oraya çok meraklıydı. Onun yemeklerin parasını hiçbir zaman ödemediğini öğrenmek çok hoşuma gitti.) AD'nin bürosunu genellikle iş için akşama doğru ararım. Onun işimizden biraz daha söz etmek için dost havalı bir bara gitmemizi teklif edeceğini bilirdim.

«Israrınız, AD konusunu yıllardan beri ilk kez daha derinden düşünmeme yol açtı. Amansızca bir ısrarla aklıma hep aynı sıfat geliyor. 'Tembel' sıfatı. Tabii AD faal bir insandı. Yani gece geç vakitlere kadar işten söz eder, uçaklara atlar, ünlü başkentlerde koşarak dolaşır, değişik manzaralı yerlerde görülür-

dü. Ancak kişisel ilgi ve eğilimiyle ilgisi olmayan bir sorun üzerinde iyice kafa yorar mıydı? Yoksa temelde en kolayı seçen bir adam mıydı?.. Bence Dulles yaptığı işin zevkini çıkarıyordu. Ve ona zevk veren bir işde çalışıyordu. Hepsi bu kadar. Belki, 'İyi bir insan için bu kadarı da yeterli,' diyeceksiniz. Evet ama bu mevkiine uygun bir şey de değildi.»

Philby, Washington'da Connecticut Caddesi yakınında bir ev tuttu. Yerine geçeceği SIS görevlisi Peter Dwyer onu gerekli kimselerle tanıştırmaya başladı. Dwyer, Philby'e ilk iş, «FBI üç ay evini dinleyecek,» diye haber verdi. «Bana da öyle yaptılar.»

Philby bu durumu bana Moskova'da şöyle açıkladı: «Bunun nedeni benden şüphelenmeleri değildi. Öyle bir şey olsaydı beni Washington'daki o göreve hiçbir zaman atamazlardı. Sadece Hoover bir kimseye onun 'temiz' olduğu kanıtlanmadıkça hiçbir zaman güvenmezdi. Hoover hemen herkesten nefret eder ve şüphelenirdi: Slavlar, Museviler, Katolikler, eşcinseller, liberaller, zenciler ve diğerleri. Neyse ki bütün bunların yüzünden gerçek görevinin ne olduğunu göremiyordu.»

Philby yeni görevlerine kolaylıkla alıştı. İngiliz Elçiliğinde çalışıyordu ama CIA ve FBI bürolarında da bir hayli zaman geçiriyordu. CIA'de en fazla ilgilendiği istihbarat toplayan bölümler OSO (Stratejik Operasyon Bölümü) ve OPC'ydi (Siyaset Koordinasyon Bürosu). OPC'nin bu masum adı büronun gizli operasyonlar ve yıkıcı faaliyetlerle ilgilendiği gerçeğini saklıyordu. Philby'nin OSO'daki iş arkadaşları James Angleton ve Bill Harvey'di, Philby, Angleton'la Londra'da o Karşı Casusluk Bölümünde çalıştığı sırada dost olmuştu. Şimdi onunla sık sık yemeğe çıkıyordu. Bill Harvet ise sert bir eski FBI ajanıydı. Hoover onu görev başında içki içip sarhoş olduğu için kovmuştu. Philby, FBI Bürosunda da daha çok Johnny Boyd'la görüşüyordu. Boyd, Hoover'in Chicago'daki ilk «G-men»lerinden biriydi.

Karmaşık zamanlardı bunlar. Dünya birbirini izleyen krizler yüzünden sarsılıyordu. Bir kere Sovyetler'in 19 Ağustos 1949'da atom bombası patlatmaları bir şok etkisi yapmıştı. Bu, CIA'nin suçlanmasına neden olmuştu. Çünkü CIA, «Ruslar ancak en erken 1953'ün ortalarında bir atom bombası yapabilirler,» demişti. Soğuk Savaşın en büyük hesap hatasıydı bu. (O sırada CIA'nin başında olan Amiral Roscoe Hillenkoetter suçu yüklendi ve sonunda da yerine General Walter Bedell Smith getirildi.)

Bu skandalı dev bir casus korkusu izledi. FBI, CIA'nin hesap hatasını Amerika'daki Sovyet casus şebekelerinin faaliyetiyle açıklamaya çalıştı. Hoover, «Bunlar insanlar için en önemli olan sırları çalarak, Sovyetler Birliği'ne teslim ettiler,» dedi.

(Aslında bu bir abartmaydı. Atom casusları, yani Julius ve Ethel Rosenberg, Klaus Fuchs, Bruno Pontecarvo, Alan Nunn May ve belki de Donald Maclean atom bombasını Sovyetler Birliği'ne vermediler. Bombayı Sovyet fizikçileri kendileri geliştirdiler. Belki casuslar ve özellikle Fuchs, ilk Sovyet bombasının tahmin edildiğinden daha önce yapılmasını sağladılar. Ancak bu bile tartışma götürür. Tarihler arasında sadece en fazla bir yıl ya da on sekiz aylık bir fark olduğu unutulmamalıdır. 1953'de vatana ihanet suçuyla idam edilen Rosenberg'lerin Ruslara atom bombası konusunda değerli bilgiler verdiklerini gösteren kanıtlar da yoktur.)

1950 Haziranında Kore Savaşı başladı. Ve yine CIA, Kuzey Kore'nin saldırabileceğini önceden tahmin edemediği için suçlandı. Oysa CIA işgalden en aşağı iki yıl öncesinden beri Kore'de gizli operasyonlar düzenliyordu. CIA Sovyet yıkıcı faaliyetlerini gizli operasyonlarla engelleme siyasetini geliştirirken, iki süper güç dünyanın çeşitli noktalarında karşı karşıya geliyorlardı. CIA, Yunanistan, Fransa ve İtalya'da komünistlerin gücünü azaltmak için bazı işlere karıştı. İran ve Guatemala, sonra ad Endonezya, Angola, Küba ve Şili'de komünist aleyhtarı hareketler başlattı.

Philby ilk CIA operasyonlarının tam merkezindeydi. Ruslar için Washington'da kaldığı iki yıl içinde neler yaptığını anlamak için bir Amerikan tankının zırh kalınlığı gibi ayrıntıların öğrenilmesi değil, siyasi irade ya da bunun yokluğu, uzun vadeli askeri amaçlar, karar veren makamlar arasındaki ayrılıklar ve müttefiklerin ilişkileri, yani Batı'nın büyük stratejisi üzerinde durmalıyız. Philby her gün arka arkaya toplantılara katılıyor, Amerikan görüşünü öğreniyor, İngilizlerinkini açıklıyor, uzlaşma sağlamaya çalışıyor, operasyonlar planlıyor ve Londra'ya rapor veriyordu. CIA'nin her düzeyine erişebiliyordu. Genel Müdür Bedell Smith'e bile. Philby onu sık sık görüyordu.

Philby, Bedell Smith'in kafa gücünü anlatmak için kitabında bir örnek veriyordu. Köstebek, CIA Başkanına yirmi küsur bölümden oluşan bir rapor götürmüştü. Smith'in beyninin «dakik bir alet» gibi çalıştığını bildiği için de bütün sabah uğraşarak raporu ezberlemişti. Bedell Smith raporu bir kez okumuş ve bu konuda Philby'le bir tartışmaya girişmişti. Belgeye tekrar bakmadan bölümlerin numaralarını bile söylüyordu. Ancak Philby kitabında en önemli bir noktayı atladı. Belgenin ne tür bir şey olduğunu. Bunu bana Moskova'da açıkladı. Belge Sovyetler Birliği'yle savaş çıktığı takdirde SIS ve CIA'nin nasıl işbirliği yapacaklarını ayrıntılı bir biçimde açıklıyordu. Philby bunu ezberden Sovyet kontrolörüne tekrarlayarak yazdırdı. Zaten aslında raporu ezberlemesinin gerçek nedeni de buydu.

1946'da kabul edilen yasa Amerika'nın atomla ilgili askeri bilginin müttefikleriyle paylaşmasını yasaklıyordu. Bu da Köstebeğin 1949-1950 kışında Birleşik Devletler'in hidrojen bombası yapıp yapmamasıyla ilgili tartışma konusunda doğrudan doğruya bilgi edinmesini zorlaştırdı. Ancak dolambaçlı bir yoldan lehte ve aleyhteki noktaları öğrendi ve böylece gerekli bütün bilgiyi edinmiş oldu. Daha sonra CIA genel müfettişi olan Lyman Kirkpatrick bana, «İstihbarat ajanları aralarında her zaman işlerinden söz ederler,» dedi. «Philby de bilmesi gerekenlerin dışında pek fazla şey öğrendi.» İngiltere de hidrojen bombası

tartışmalarıyla ilgileniyordu ve bu konuda Sovyetler Birliği gibi hiçbir bilgisi yoktu. Philby öğrenebildiklerini iki efendisine de aktardı.

Tabii bu CIA ve FBI'daki bütün görevlilerin Philby'e her şeyi açıkladıkları anlamına gelmiyor. Ya da Philby'nin öğrendiği her şeyi kullanabildiği anlamına. Gizli istihbarat dünyasında en yakın arkadaşlara bile tam anlamıyla güvenilmez. Philby, Washington'a geldikten kısa bir süre sonra önemli bir adım atmaya çalıştı. CIA'yi SIS'in dünya çapındaki iletişim sisteminden yararlanması için ikna etmeye çabaladı. Bu sistem o sırada Amerikalılarınkinden çok daha hızlı ve başarılıydı. Philby toplantılara Amerikalıların henüz kendi ajanlarından alamadıklarını bildiği, bir İngiliz kaynağından gelen bir operasyon raporuyla katılıyordu. Bunu kayıtsızca masaya atıyor ve usulca gülümseyerek, «Bakalım bundan ne anlam çıkaracaksınız, dostum?» diyordu. Sonra uygun, saygılı tavırla SIS'in CIA'nin kendi iletişim sisteminden istediği an yararlanmasına memnunlukla izin vereceğini söylüyordu. Ama sık sık değil. Ancak başlarında Angleton'un bulunduğu CIA'nin yüksek mevkideki memurları bu fikre karşıydılar. Çünkü SIS'in mesajlarını okumasını istemiyorlardı.

Philby'le Angleton SIS'le CIA arasındaki bağlantının merkezi konusunda da düello ediyorlardı. Bu, Londra'daki CIA bürosu mu olmalıydı, yoksa Washington'daki SIS bürosu mu? Angleton merkezin Londra'da olmasını istiyordu.

«Angleton bu sayede SIS merkezine iyice baskı yapabilecek, ancak onun kendi işlerine fazla karışmasını da önleyecekti. Milliyetçilik açısından uygun bir çaba sayılırdı bu. Angleton benimle iyice dost olmuştu. Beni böylece kontrolu altında tutabilecekti. Bense buna çoktan razıydım. Aramızdaki gözle görülen güven ne kadar fazla olursa, Angleton gizli faaliyetlerden o kadar az kuşkulanacaktı. Ama benim bir tek önemli avantajım vardı. Ben Angleton'un CIA için ne yaptığını biliyordum. Ama o ilgimin gerçek niteliğini bilmiyordu.»

Bu konuda iki nokta üzerinde durulmaya değer. Bir: Gizli dünyadaki çarpışmalar çoğu zaman James Bond'ca maceralar değillerdir. Bunlar daha çok endüstri, ticaret ve hükümette görülen bürokrasi çarpışmalarına benzeyen şeylerdir. İki: Philby belki de Angleton'a göre avantajlı durumda olmasını yeterince önemsememişti. Bu noktaya yakında döneceğiz.

Philby'nin ele geçirdiği ama kullanamadığı başka bilgiler de vardı. Çünkü bu bilgileri ancak birkaç kişi öğrenebiliyordu. Sovyetler Birliği bu haberlere göre harekete geçtiği takdirde CIA hemen Philby'den şüphelenecekti. Ruslar aldıkları bazı bilgilere göre hareket ediyorlardı ama aynı haber Philby'den başka ikinci bir kaynaktan da gelirse. Böylece Köstebeği korumuş oluyorlardı. SIS ve CIA'nin 1940'ların sonunda ve 1950'lerin başlarında birlikte giriştikleri gizli operasyonlar bakımından da böyle yapıldığı anlaşılıyor. Bu operasyonlar Sovyet Birliği'ne sızılması ve komünist blokundaki ülkelerin dengelerinin bozulmasıyla ilgiliydi. Bunlardan en iyi bilineni ve en fazla ölüme neden olanı Arnavutluk operasyonudur.

1948'de İngiliz ve Amerikan hükümetleri Sovyet blokundan bir ülkenin Moskova'nın kontrolundan çıkarılması fikrini prensip olarak kabul ettiler. Varsayım sonradan Güneydoğu Asya'daki Amerikalı plancılarda bir saplantı haline gelen «Domino» prensibine benziyordu. «Bir ülke devrilirse diğerleri de onu izler,» ilkesine. Uygulanacak taktik şöyleydi: Ülkeye yeteri kadar iyi eğitilmiş ajan sokulacak ve tam bir iç savaş çıkmasına neden olacak gizli bir kampanya başlatacaklardı. Böyle bir olayın Rusların başlarına açacağı dertler bile yeterli olacaktı. Diğer Sovyet bloku ülkelerinin bu örneği izlemeleri de ek bir kazanç sayılacaktı. Plancılar en iyimser anlarında Sovyet İmparatorluğunun bütün temelinin parçalandığını görür gibi oluyorlardı.

Deneyin uygulanacağı ülkenin seçimi için uzun bir ön çalışma yapıldı. Sonunda sosyalist devletlerin en küçüğü ve zayıfı sayılan Arnavutluk seçildi. Planın bu ülkede başarılı olması ihtimali yüksekti. Enver Hoca yönetimindeki komünist rejim ye-

rine iyice oturmamıştı. Almanlar ülkeden 1940'da atılmışlardı. Ancak savaştan hemen sonraki yıllarda komünistler hâlâ yeniden inşayla ilgili programlarıyla boğuşuyorlardı. Kral Zogo, Kahire'de sürgündeydi. Ama pek çok kral yanlısı vardı. Arnavut göçmen grupları ülke nüfusunun önemli bir bölümünün ayaklanmak için Batı'dan ufak bir teşvik beklediğinden emindiler.

Planlar hızla gelişti. İngiltere üs olarak Malta'yı ve deniz aşırı misyonlar içinde küçük gemiler verdi. Amerikalılar ise para, silah ve hava operasyonları ve malzeme deposu olarak Libya'daki Wheelus Alanını. Operasyonu Washington'da bir SIS - CIA Komitesi yönetiyordu. Komuta James McCargar'la Kim Philby'deydi. Plan kâğıtta ve masada başarılı olarak gibi gözüküyordu. 1952'ye kadar dikkatle eğitilmiş ajanlar paraşütle Arnavutluk dağlarına indirildiler, kıyılara çıkarıldılar ve Yunanistan sınırından içeri sızdılar.

İlgililer şöyle bir mantık yürütüyorlardı: Yunanistan'daki asi komünistler çökmek üzereydiler. Yugoslavya, Rusya'dan uzaklaşmıştı. Ve Arnavutluk'u yönetmek için Sovyet danışman ve teknisyenleri getirtilmişti. Amerika Dışişleri, CIA, SIS ve İngiliz Dışişleri Bakanlığındaki atmacalar Doğu Avrupa'nın çehresine yeni bir biçim verebileceklerini düşünüyorlardı. Ama plan sonunda Soğuk Savaşın en büyük yenilgilerinden birine dönüştü.

Yüzlerce göçmen Malta'daki eski bir kalede eğitildiler. Onlara silah, patlayıcı, telsiz ve altın para verildi. Ve böylece göçmenler ölüme gönderildiler. 1973'de bir grup Arnavutun eğitilmesine yardım eden SIS görevlilerinden birini buldum. O olayı anımsıyordu.

«Korfu'da bir ileri üs oluşturduk. Çünkü Arnavutluk kıyısı oradan ancak üç mil ötedeydi. Dassia Körfezinin hemen batısında büyük bir villaya yerleştik. 1949 Aralığının başlarında altı kişilik ilk grubu motorla yolladık. İki gün sonra gruptan telsizle sinyal aldık. Kralcı taraftarlarıyla bağlantı kurduklarını ve on-

ları iyi karşıladıklarını bildiriyorlardı. Her şey yolundaydı. Diğer gruplar mümkün olduğu kadar çabuk onları izleyebilirlerdi.

«Dört grup daha bir olay çıkmadan Arnavutluk'a ulaştı. Ama beşinci gruba bir Arnavutluk hücum botu ateş etti. Ne var ki, onlar da karanlıktan yararlanarak kurtuldular. Üç gün geçti. Kimseden bir haber alamadık. Sonra bir hafta. Artık o sırada telsiz operatörümüz Korfu'daki aygıtın başında yirmi dört saat bekliyordu. Bu bekleyiş bir ay sürdü. Sonra Atina'daki askeri misyon bize Arnavutluk'la ilgili bir söylenti dolaştığını bildirdi. Buna göre her tim ülkeye erişir erişmez ya yakalanmış ya da öldürülmüştü.

«Adamlardan biri sınırı aşarak Yunanistan'a dönmeyi başardı. O zaman Yunan güvenlik görevlileriyle başımız derde girdi. Ajanımızı kurşuna dizmek istiyorlardı. Bunun bir nedeni artık onun Arnavutların hesabına çalıştığından şüphelenmeleriydi. Bir nedeni de ileride bize ülkelerinde neler yapacağımızı kendilerine bildirmemiz gerektiğini açıklamak. Hepimizi Londra'ya geri çağırdılar. Bir araştırma yapıldı, sonra C bize operasyondan şimdilik vazgeçildiğini söyledi.»

Daha sonra Arnavutluk İçişleri Bakanlığı polis ve askerlerin paraşütle inen ve denizden gelen «göçmen sabotör» gruplarıyla çarpıştıklarını açıkladı. İçlerinden yirmi dokuz kişi tutuklanmamak için karşı koyarken öldürülmüşlerdi. 1951 Ekiminde sağ kalan on dört kişi Tiran'da yargılandılar. İkisi kurşuna dizildi. Diğerleri ise yedi yılla ömür boyu hapis cezalarına çarptırıldılar. (Ölümden kurtulan birkaç Arnavut ajan İngiltere'de Ormancılık Komisyonunda iş buldu. Çoğu sonunda Birleşik Devletler'e göç etti.)

Arnavutluk operasyonun stratejik amacını Philby'nin ele verdiği kuşku götürmez bir gerçek. Kendisi de bunu bana Moskova'da itiraf etti. Onunla John le Carre'nin **Philby: Bir Kusursuz İhanet Eden Casus** adlı kitaba yazdığı önsözden söz ediyorduk. Philby, «Le Carre oldukça çirkin bir imada bulunuyor,» dedi. «Sürüyle ajanın ölümüne neden olan Arnavutluk'a sızıl-

ması planını benim önerip önermediğimi soruyor. Ben böyle bir operasyonu önerseydim ve bunun en üst düzeyde kabul edilmesini sağlasaydım, sonra da planı yarıda keserek Balkanlar'da Batılıların teşvik edeceği bir katliamı yirmi otuz yıl erteleseydim ya da bu ihtimali tümüyle ortadan kaldırsaydım, o zaman böyle dâhice bir darbeyle övünür ve sorumluluğu da üzerime alırdım.

«Ama onun yerine başkalarının hazırladığı bir planı engellemek konusunda ufak bir rol oynadığımı açıklıyorum. Aklıma gelmişken şunu da söyleyeyim: Planın niteliğinden de anlaşılacağı gibi, başkaları da benim gibi siyasi bir ideal uğruna kan dökülmesine razıydılar. Ama ben onları kana susamış insanlar diye suçlamaktan kaçınıyorum. O halde neden beni kan dökülmesi konusunda hiç doymayan bir iştahı olan kişi diye lanetliyorlar?»

Yani Philby'nin Arnavutluk operasyonu diye bir şey olduğunu Ruslara haber verdiği kesin. Bu haber yeterince değerli de sayılırdı. Ancak Philby operasyonun bütün başarısızlığından sorumlu tutulamaz. Philby'nin operasyonun son iki yılıyla hiçbir ilişkisi yoktu. İleride göreceğimiz gibi, onu Burgess ve Maclean'in kaçışları yüzünden Washington'dan geri çağırmışlardı. Ve Philby Washington'dayken de Ruslar Arnavutluk'a sızma planının ayrıntılarını öğrenmek için ondan yararlanamazlardı. Köstebek için çok tehlikeli olurdu bu. Ve Philby tehlikeye atılamayacak kadar değerli bir ajandı. Enver Hoca ise bu konuda yenilgiye güvenlik polisi ve onların «telsiz oyunu»nun neden olduğunu söyledi. «Bazılarının iddia ettiği gibi buna Kim Philby adlı birinin meziyetleri yol açmadı.»

Bu, bizim için gerçeği gösteren bir ipucu sayılabilir. Philby, Rus İstihbarat Servisine prensip olarak Arnavutluk operasyonunu haber verdi. Moskova da durumu Tiran'a bildirdi. Sonra Arnavutluk güvenlik servisi göçmen örgütlerine sızdı. Tabii bunu daha önce yapmadıysa. Ve bu sızma ajanlarından biri ya da daha fazlası CIA - SIS operasyonu için seçilmeyi başardılar. Ar-

navutluk'a girdikleri zaman da timleri güvenlik görevlilerine teslim ettiler. Onlar da timin telsiz operatörünü kendileri için çalışmaya zorladılar. Ve Arnavutluk güvenlik güçleri o andan itibaren bütün operasyonu kontrolu altına aldı. Geri kalan CIA - SIS timlerini felakete sürüklemek için o «telsiz oyunu»nu oynadı.

İşin garibi, 1980'lerin başında CIA'nin bu operasyonu iddia ettiği kadar istemediği de ortaya çıktı. Aslında bu planını uygulanamayacağını biliyordu. Harekâtın İtalya bölümünden sorumlu olan CIA görevlisi Mike Burke bu konuda, «Philby olmasaydı yine de plan başarıya erişemezdi,» dedi. «Arnavut sürgünler aldatıldılar. Onları gürültü çıkarmaları için gönderdiler. CIA'nin komünizme karşı savaşta ne kadar faal olduğunu göstermek için. O insanları daha geniş siyasi çıkarlar uğruna harcadılar. İşin garibi, kısa bir süre sonra Arnavutluk Çin'le dost oldu. Ve böylece Sovyetler Birliği için bir dert kaynağı halini aldı. Batının koparma operasyonu başarıya erişseydi belki de ülke Rusları bu kadar rahatsız edemeyecekti.»

Philby, Washington'dayken başka gizli operasyonlar da hazırlandı. Dokuzuncu Bölümün 1945'de başlattığı Letonya operasyonu devam etti ve Litvanya'yla Estonya'yı içerecek biçimde genişletildi. Bu operasyon macera romanlarına dönüşmüştü. Gece hızlı motorlarla Baltık aşılıyor, genç SIS ajanları Sovyetler'e karşı gizlice çarpışacak olan kimselere telsiz ve patlayıcılarla birlikte siyanür tabletleri de veriyorlardı.

Sürgünler Almanya'daki İngiliz bölgesindeki «Yersiz Yurtsuz Kimseler Kampları»ndan seçilerek eğitim için İngiltere'ye götürülüyorlardı. Eski Alman devriye gemileri İngiltere'deki Vospers Şirketi tarafından değiştiriliyordu. İngiliz Dalyan Koruma Servisi adı altında ajanları Baltık kıyılarına çıkarıyordu. Ajanlar hemen telsiz ve silahlarını gömüyor ve o bölgedeki yerel Sovyet düşmanı gruplarla bağlantı kurmaya çalışıyorlardı.

Daha derine sızma çabaları da görülüyordu. RAF İngilizlerin kontrolundaki ajanları Polonya ve Ukranya'ya paraşütle

indiriyordu. Bunların arasında koyu milliyetçi bir Beyaz Rus Örgütü olan NTS'nin üyeleri de vardı. CIA ise Litvanyalıları, Estonyalıları, Beyaz Rusları ve Ukranyalıları hizmete alıyordu. Bu ajanların paraşütle indirilmeleri 1953'e kadar sürdü. CIA'yi karadan ABD Hava Kuvvetleri destekliyordu ama örgüt kendi iki uçağını kullanıyordu. Bunlardan birinin mürettebatı Macar, diğerlerininki ise Çek'ti. Bu uçaklar Sovyet hava sahasına giriyorlardı. Sovyet radarı onları izliyor ve yerden ateş de açılıyordu. Ama CIA'nin iki uçağı da hiçbir zaman düşürülmedi.

Bu operasyonların değişik amaçları vardı. Ukranya'yla ilgili olan harekâtın amacı Karpat dağları yöresindeki bir direniş grubunu desteklemekti. Grup başlangıçta yaklaşık kırk bin kişiden oluşuyordu. Kızıl Ordu 1953'de grubu ortadan kaldırıncaya kadar CIA onlara yiyecek ve silah sağladı. İkinci bir CIA sızma operasyonu ise 1948'de başlatıldı. Ajanlar göçmenler, Batıya sığınan Ruslar ve Kızıl Ordudan kaçan askerlerin arasından seçilmişlerdi. Onlara telsiz ve şifre kullanılması öğretilmiş ve sahte kimlikler sağlanmıştı. Gruplar, Sovyet Birliği'ndeki çeşitli noktalara paraşütle indirildiler. Onlara bir tek talimat verilmişti. «Savaş hazırlıklarıyla ilgili kanıtlar bulmaya çalışın.» Bu operasyon da yine 1953'e kadar sürdü. Bir de 1950'de Rusya'ya yine birkaç ajan sokuldu. Görevleri kuşku uyandıran uranyum işleme merkezlerinin yakınındaki nehirlerin aşağısından tüplerle su almaktı. Böylece fabrikalarda uranyumun işlem gördüğü kesinlikle anlaşılacak ve Rusların hangi yöntemi kullandıkları öğrenilecekti.

Sovyet bloku bölümünde çalışan kıdemli ajanlardan Harry Rositzke bütün bu operasyonlara katılmıştı. Onları şöyle özetliyor:

«Uzun vadede ülkeye sızmış olan ajanların çoğunu kaybettik. Onların desteklemek için gittikleri direniş gruplarının Moskova için hiçbir zaman gerçek bir tehlike sayılmayacaklarını biliyorduk. Ajanların Sovyetler Birliği'ni, daha sonra U-2 uçuşları ve uyduların yaptıkları gibi inceleyebileceklerini de sanmıyor-

duk. Ama o sırada hepimiz de Ruslardan korkuyorduk. Elimizden geleni yapmak zorundaydık.»

Ama bu operasyonlar neden o kadar başarısız olmuşlardı? Philby'nin onlardan bazılarını Rusya'ya bildirdiği kesindi. Köstebek bu konuda, «İngilizlerin telsiz ve diğer gizli iletişim araçlarıyla donattığı ilk grup 1949'da Ukranya'ya gönderildi,» diye yazıyor. «Ve ortadan kayboldu. Ondan sonraki yıl iki tim daha yollandı ve onlardan da ses seda çıkmadı.

«İngilizler 1951'de altışar kişilik üç grubu paraşütle indirdiler. Bir grubu Lvov'la Ternopol'ün arasına. İkincisini Prut nehrinin kaynaklarının yakınına. Üçüncüsünü de Polonya sınırının hemen içerisine, San'ın kaynağı civarına.

«Operasyonların birbirlerine karışmaması ve aynı şeylerin tekrarlanmaması için İngiliz ve Amerikalılar zamanlama ve coğrafi koordinatlar konusunda kesin bilgi alışverişi yaptılar.» Tabii bu işi İngilizlerin CIA'yle irtibatını sağlayan görevli Philby yaptı. Rositzke'nin söylediğine göre Philby bazı toplantılarda not bile aldı. O nedenle Philby, «İlgililerin başlarına neler geldiğini bilmiyorum ama bir tahminde bulunabilirim,» dediği zaman bu sözlerdeki gizli anlamı kavrayabiliriz. Ama tabii hoş göremeyiz.

Bu hikâye sadece bir tek belirli operasyonla ilgili. Philby'nin diğerlerinin anahatlarını Ruslara bildirdiği kesin. Ama hepsinin başarısızlığa uğramasından da o sorumlu değildi. Rositzke, «Philby'nin CIA'nin Sovyetler Birliği'yle ilgili operasyonlar konusunda bütün bildiklerini öğrendiği fikri doğru değil,» diyor. «Çünkü giriştiğimiz pek çok operasyon konusunda İngilizlere hiç bilgi vermedik. Belki Philby Moskova'ya, 'Amerikalılar baharda iki grup indirecekler,' diye bildirdi. Ama Ruslar zaten böyle şeyleri tetikte bekliyorlardı. O nedenle Philby'nin verdiği bilginin onlara fazla yararı olduğunu sanmıyorum.»

Yine eskiden CIA'de çalışmış olan George Muslin, Philby'nin ele vermediği operasyonların da başarısızlığa uğramalarını uygun bir biçimde açıklıyor. «İngilizler kod adı 'Broadway' olan

bir operasyona girişmişlerdi. Polonya'ya ajanlar indiriyorlardı. Ama sonra bu onlara pahalıya malolmaya başladı. Bu nedenle operasyonu bize devrettiler. Bu plan hiçbir zaman başarılı olmadı. Çünkü Almanya'daki bütün ajan eğitim kursuna biz daha kontrolu ele almadan önce komünistler sızmışlardı. Bu gerçeği ajanlarımızdan biri Polonya'dan geri dönmeyi başardığı ve tuzağa düşürüldüğümüzü açıkladığı zaman anladık. Operasyondan hemen vazgeçtik. Bir arkadaşım da Rusya'yla ilgili benzer bir operasyonu yönetiyordu. Orada da hemen hemen aynı şey oldu sanırım. Arkadaşım bana, 'Sovyetler Birliği'ne gönderdiğimiz ajanlardan bir daha ses çıkmadı,' dedi.»

Bir bakıma bu Rusların bu konudaki iddialarına da uyuyor. Sovyetler 1982'de **CIA'nin Hedefi: SSCB** adlı bir kitap yayınladılar. Bunda şöyle bir bölüm de var:

«Nazi rejiminin çökmesini izleyen kargaşa sırasında NTS Gizli İstihbarat Servislerinin başlarını geride Sovyetler Birliği'nde ajanlardan oluşan bir şebeke bıraktığına ikna etti. İngilizler bu yeme geldiler... CIA, İngilizlerin bu başarısını öğrenince heyecanla bağlantılar kurdular... Sovyetler Birliği'ne, CIA'nin ve kısmen de Gizli İstihbarat Servisinin yardımıyla ajanlar sokuldu. 1951 - 1954 yılları arasında Sovyetler Güvenliği, ülkeye sokulan aşağıdaki Amerikan ve İngiliz ajanlarını zararsız hale getirdi.»

Bu sözleri ajanların adları izliyor. Bölüm şöyle sona eriyor:

«28 - 29 Şubat 1956'da Gizli İstihbarat Servisi ve CIA, NTS'nin geleceğini görüşmek için Londra'da bir toplantı yaptı... İngililer İngiliz NTS ortaklığının genellikle başarısız olduğunu düşünüyorlardı... İngiliz Servisi bu nedenle bütün faaliyet alanlarında bu ortaklığı sona erdirmeye karar verdi.»

Benim görüşüme göre bütün bu operasyonlar daha başlangıçta başarısızlığa uğramaya mahkûmdu. Gizli faaliyetler bir tür oyundan farksızdı. Bunlar ancak bir ülkede iç güçler CIA'nin onları yönlendirmeyi istediği tarafa doğru aktığı zaman etkili olabiliyorlardı. (Tabii bunun Şili gibi istisnaları vardı.) İç güç-

ler belirli yöne doğru akmadıkları zaman gizli faaliyetler ya başarısızlığa uğruyorlardı ya da amaca zarar bile veriyordu. Ukranya'da olduğu gibi. CIA bu bölgede direniş hareketine yardım edemediği gibi bunu engelledi de. Bundan başka 1940'ların sonunda ve 1950'lerin başında Batılıların Sovyet bloku ülkelerine sızma çabaları garip bir miras da bırakacaktı. Amerikalıların bu operasyonlar için tuttukları göçmenlerin çoğu gizlice Birleşik Devletler'e girmiş olan eski Nazi yandaşlarıydı. Ancak 1970' lerde bazı Nazi suçlularının son yıllarını CIA'nin yardımıyla Amerikan vatandaşı olarak güvenle geçirdiklerini gösteren kanıtlar ortaya çıkmaya başladı.

Sovyetler'e karşı girişilen bu operasyonların başarısızlığa uğramasında o zeki, sevimli, nazik, rahat, samimi ve dost canlısı İngiliz diplomatı Kim Philby'nin önemli bir rol oynadığı Washington'da kimsenin aklından geçmezdi. Rositzke, «Washington sosyetesine memnunlukla kabul edilecek kadar bilgiliydi ve iyi bir eğitim görmüştü,» diye hatırlıyor. «Her ev sahibesinin seçeceği tipte bir insandı. İstihbarattan olmayan Amerikalıların takdir edecekleri biri. Tabii ayrıca Washington'dakiler İngilizlerden her zaman hoşlanıyorlardı.»

Herkes Philby'nin samimi toplantılarının zevkini çıkarıyordu. Aileen'le çocuklar geldikleri zaman Philby de ilk tuttuğu evden çıkmıştı, Nebraska Caddesinde iki katlı, büyük bir eve taşınmıştı. Orada sık sık partiler veriyordu. Philby'nin CIA'den olan iş arkadaşı James McCargar, «Eşyalar azdı,» diyor. «Kim dekora hiç aldırmıyordu. Philby'nin evinde lüks bir sürahi dolusu martini ve birkaç şişe viski anlamına geliyordu. İçkiyi kimin verdiği ya da bunun hangi kaplardan içildiği hiç de önemli değildi.»

Ancak aylar geçerken sadece Philby değil Aileen de içkiyi fazla kaçırmaya başladı. Beşinci çocukları Harry'nin doğumu durumu daha da zorlaştırdı. Harry sık sık ihtilaçlar geçiriyor, bu

da evdeki havayı gerginleştiriyordu. Aileen bu durumla başa çıkacak gibi değildi. Bütün bu dertlerin arasında Guy Burgess Washington'a geldi. Philby'lerde kalmak niyetindeydi.

Aileen üzüntüyle Türkiye'deki dostlarına bir mektup yazdı. «Kim çıkageldi dersiniz? Guy Burgess. Ben onu çok iyi tanırım. Artık bir daha evimizden gitmez.»

Burges'in birinci kâtip olarak Washington'a atanmasını izah etmek zor. Kore Savaşı 1950'de başlamıştı. Ve Washington, İngilizlerin bu konudaki fikirleri yüzünden biraz sinirlenmişti. Bu göreve İngilizlerin Uzakdoğu politikasını Amerikalılara anlatabilecek birinin getirilmesi gerekirdi. Burgess ise savaşın ve İngilizlerin katılmamalarının şiddetle aleyhindeydi. Bu nedenle o sırada bu görevde bulunması hiç de uygun değildi.

İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Kuzey ve Orta Amerika Bölge Güvenlik görevlisi Sir Robert Mackenzie'ye bu işin Burgess'in son şansı olduğunu bildirdi. Burgess'ın başı sık sık türlü derde girmişti. Washington'da da başarılı olmadığı takdirde işten atılacaktı. Burgess'in maceralarından bazılarını bilen Mackenzie itiraz etti ama onu dinlemediler. O günlerde kendi adamlarını kollamakla ün yapmış olan Dışişleri Bakanlığı, Burgess'in eksantrikliklerinin küçük değil büyük bir elçilikte dikkat çekmeyeceğini iddia etti. Sonra bu eksantrikliklerin bir listesini açıklayarak, «Daha kötüsü olabilir,» diye uyarıda bulundu.

Mackenzie, Philby'e, «Daha kötüsü ne olabilir?» diye sordu. «Keçiler mi?» Mackenzie'nin söylediğine göre Philby ona, «Endişelenme,» dedi. «O benim eski arkadaşlarımdan. Ve benim yanımda kalacak. Şu ara fazla içiyor ama onu yola getireceğim.»

Philby'nin Burgess'in yanında kalmasına izin vermesi hangi açıdan bakılırsa bakılsın, delice bir şeydi. İkisi de birbirlerinin Ruslar hesabına çalıştığını biliyorlardı ve onun için de gizleyecek bir şeyleri yoktu. Ancak iki ajanın açık açık birarada bulunmaları hiçbir istihbarat kuralına uymuyordu. Philby bu ha-

tasını açıklamaya çalıştı. Moskova'da bana, «Burgess'in yanımda kalırsa başını fazla derde sokmayacağına gerçekten inanıyordum,» dedi. «Ona gözkulak olacak, kendisini kontrol altında tutacaktım.»

Herhalde Philby bunun bir dostluk borcu olduğuna inanıyordu. İtiraf ettiği gibi hatalı bir inançtı bu. Philby, Burgess'in içkiyi azaltmasına yardım etmek istiyordu. Ama hem Burgess, hem de Philby Washington'da Rus kontrolörleriyle bağlantı halindeydiler. Herhalde onlar iki ajanın aynı evde kaldığını biliyorlardı. O halde şöyle bir soru sorulabilir: Rus İstihbarat Servisi Philby'le Burgess'ın güvenlik kurallarının en önemlilerinden birine böyle karşı gelmelerine nasıl izin verdi?

Bu soruya birkaç cevap bulunabilir. Bunlardan en basiti şu: Ruslar, Philby'nin durum değerlendirmesini kabul etmişlerdi. Yani Burgess'in Philby'nin yanında kalmasının Washington sokaklarında dolaşmasından daha güvenli olacağını düşünmüşlerdi. Ya da Ruslar bu durumun tehlikeli olduğunu anlamış ama henüz bir önlem almamışlardı. Bir de bir komployla ilgili bir varsayım var: Aslında Philby'nin Burgess'a yardım ettiği yoktu. Asıl Burgess, Philby'e yardım için Washington'a gelmişti. Philby Kore Savaşıyla yakından ilgileniyordu. Gerçekten de Köstebeğin Moskova adına yaptığı savaşla ilgili çalışmalar belki de CIA/SIS'in gizli operasyonları konusunda sağladığı bilgiden çok daha önemliydi. Harry Rositzke kesinlikle buna inanıyor.

«Philby'nin 1950 sonbaharında Washington'dan verdiği siyasi haberler Moskova için çok önemliydi. Kore'de olacaklar bakımından kritik bir zamandı. Stalin'in Batı'da olanlardan hiç haberi yoktu. Ama işte bu zeki, uyanık ve siyasi bakımdan gözünden hiçbir şey kaçmayan ajan ona Amerikalıların, örneğin UN güçlerinin Yalu nehrini aşıp aşmayacakları konusunda bilgi verebilirdi. Ve tabii Stalin de bunu Kuzey Korelilerle Çinlilere bildirirdi.»

Bu sürenin ortalarında, Philby'nin gece gündüz çalıştığı bir sırada Burgess, hâlâ izah edilemeyen bir biçimde Washington'a

atandı. Ve arkadaşı olan diğer Rus ajanının evine yerleşti. Bu nedenle Burgess'in Philby'nin Kore Savaşı yüzünden artan görevleriyle başa çıkabilmesine yardım etmek için bir manevra çevirerek Washington'a geldiği iddialarını kesinlikle reddedemeyiz.

Neden ne olursa olsun, iki arkadaş her şeyi mahvettiler. Burgess müthiş içiyor, eve aklına estiği saatte dönüyordu. Çok geçmeden Aileen'in evde sağlayabildiği hafif disiplini de bozdu. Sonra elçilikteki amiri Sir Hubert Graves'le kavga etti. Derken elçilikteki işine günde birkaç saat gitmeye başladı. Onun yerine Philby'nin evinde genellikle yanında bir şişe viskiyle John'un elektrikli trenini tamir ediyordu. Çocuğun treni Philby'nin evinin bodrumundaki Burgess'e verilmiş olan odanın önemli bir bölümünü kaplıyordu.

Burgess elçiliğe gittiği zaman da güvenlik subayı Filo Komutanı «Tommy» Thompson'u çileden çıkarıyordu. Gizli belgeleri gece masasında bırakıyor ve Thompson'un bu dalgınlıkları açıklaması için kendisine verdiği pembe fişleri kaybediyordu. Thompson, «Bu adam çoğu zaman yarı sızmış halde,» diye şikâyet ediyordu. Karşılaştığı Amerikalılar da Burgess'ı ukala, kaba ve saldırgan buluyorlardı. O ise Amerikalıların yaşam tarzını ne kadar aşağı gördüğünü memnunlukla açıklıyordu. Kendisine karşı gelen ve tartışmaya değer birine rastladığı zaman da Kore'ye ve General Douglas Mac Arthur'e küfrediyordu.

Burgess'in tavırları çok geçmeden Philby'leri de etkilemeye başladı.

«Amerika'ya karşı duyulan o gizli nefretin yüzeye çıkmasına neden oldu. Aileen ülkeyle ilgili her şeyi aşağılamaya başladı. Ama bunun nedeni bilgisizlik ve önyargılardı... Burgess, Kim'i daha radikal bir biçimde etkiledi. Kim, Burgess'i her yere götürmekte ve dostluklarını vurgulamakta ısrar ediyordu. Amerikalıların Burgess'i kendisi kadar sevmeleri için çaresizce çabalamaktaydı. Burgess'i kontrol etmeye çalışıyordu ama onun yarattığı o tehlikeli akıntıya kapılmış sürükleniyordu.»

Bir olayın müthiş bir zararı olacaktı. Bu hikâye daha önce de anlatıldı. Ama Philby'nin bana Moskova'da anlattıkları çok canlı. «Bir parti veriyorduk. Daha çok FBI ajanları içindi bu. Ama CIA'den de birkaç kişi vardı. Çok içki içiliyordu. Bill Harvey de karısıyla gelmişti. Aklımda yanlış kalmadıysa kadının adı Libby'di. İkisi de çakırkeyif olmuşlardı. Partinin ortasında Guy eve döndü. Harvey'in karısı yakasını bıraksaydı bir şey olmayacaktı. Ama Libby, Guy'ın çabucak harika resimler çizdiğini duymuştu. Onun kendi resmini de yapması için ısrar edip duruyordu.

Sonunda Guy, 'Pekâlâ,' dedi. Defterini alarak bir şeyler çiziktirdi. Kadının korkunç bir karikatürünü yapmıştı. Libby bunu gördüğü zaman çok kırıldı. Ertesi gün Bill'e telefon ederek onu öğle yemeğine götürdüm ve Burgess adına özür diledim. Bill, 'Unut, gitsin,' dedi. Ama olayı unutmayacağı belliydi.»

(Philby'nin resimle ilgili tarifi başkalarınınkilerin yanında hafif kalıyor. Amerikalı yazar David Martin, Burgess'in resminde kadının pek çirkin bir biçimde yattığından söz ediyor.)

Burgess Washington'da ne kadar zaman kalmayı başaracaktı? Bu tartışma götürecek bir konu. Thompson onu başından atmak için elinden gelen her şeyi yapmaya karar vermişti bile. Aileen de Philby'nin itirazlarına aldırmayarak, «Bu kadarı yeter,» diyebilir ve adamı kapı dışarı ederdi. Hoover'a Burgess'in eşcinsel faaliyetleriyle ilgili raporlar geliyordu. FBI Başkanının elinde olsaydı Burgess'i memnunlukla sınır dışı ederdi. Ama sonunda her şeyi Burgess kendisi mahvetti. O gösterişli tavırlarıyla hem de. Rus İstihbarat Servisinin bütün sızma operasyonunun mahvolmaması için çaresizce giriştiği savaşta farkına varmadan rol aldı.

ÖNYARGIYLA SONA ERDİRME
13

Philby'nin bürosu elçiliğin bir kanadındaydı. Ama FBI binasında da küçük bir odası vardı. Orada oturup dışarı çıkarılamayacak kadar önemli FBI dosyalarını okurdu. Bunlardan çoğu «Verona Şifreleri» diye tanımlanan olayla ilgiliydi. Yani daha önce gördüğümüz 1944-1945'de New York'taki Sovyet Konsolosluğundan yollanan ve savaşın sona ermesinden beri uzmanların incelediği şifreli mesajlarla.

Bu çalışma Finlandiya'daki bir savaş alanında yanmış bir Sovyet şifre kitabının bulunmasıyla başlamıştı. Kitap tek başına bir işe yarayamazdı. Çünkü bunda Rusça bir kelime ve bunu temsil eden bir sayı yazılıydı. Sovyetler o günlerde mesajı bir dizi sayıya çeviriyorlardı. Sonra da her gruba belirli bazı rakamlar katıyorlardı. Bu sayılar dünyadaki bütün Sovyet istasyonlarında düzenli olarak değiştiriliyordu. Şifre uzmanlarının kolaylıkla çözemeyecekleri bir sistemdi bu. Bir şifrenin çözülebilmesi için hem şifre kitabı, hem de ek rakamı bilmek gerekiyordu.

Ancak her ek sayı bir tek defa kullanılıyordu. Ama 1944'de Moskova'da biri bir hata yaptı. Daha önce kullanılmış olan ek sayıları gönderdi. Bunlardan biri de New York'taki Alım Satım Komisyonuna yollandı. FBI usulca Komisyon binasına girdiği zaman oradan Moskova'ya gönderilen şifreli mesajlardan bazılarının fotoğraflarını çekti.

Artık Amerikan şifre uzmanlarının elinde çetin ceviz sayılan Sovyet kodunu çözmek için gereken her şey vardı. Daha sonra şifreyle yazılan mesajlar, bir şifre kitabı ve eski ek sayıların yeniden kullanılması. Çalışmalar aylar değil yıllarca sürdü. Ama sonuç bu kadar zahmete değerdi. Verona hikâyesini incelemiş olan David Martin bu şifrenin çözülmesi olayının savaş sonrasının en önemli casusluk olaylarını etkilediğini söylüyor.

Ancak bizi burada olayın Philby üzerindeki etkisi ilgilendiriyor. Köstebek, FBI'daki küçücük odasında oturarak Verona dosyasını okurken büronun kod adı «Homer» olan Sovyet casusu Maclean'e iyice yaklaştığını da anlıyordu. Bunun nedeni mesajlarda Maclean'in asıl adının geçmesi değildi. Ancak en dikkatle hazırlanan mesajlarda bile 'Homer'in gerçek kimliğini işaret eden ipuçları vardı. Örneğin, bir mesajda, «Homer Washington'da ama New York'taki kontrolörüne haber vermeyi sürdürecek,» deniyordu. «Bahane olarak da karısını ziyaret etmek istediğini söyleyecek.» O sırada Maclean sık sık New York'a gidiyordu. Çünkü karısı Melinda hamileydi ve o kentte, annesinin yanında kalıyordu.

Bu Philby için sinir bozucu bir durumdu. Sadece Rus İstihbarat Servisinden bir yoldaş tehlikede değildi. Philby aynı şeyin kendi başına da gelebileceğinin farkındaydı. Belki de Verona mesajlarında kendi şifre adı da geçmeye başlayacaktı. Ve o zaman FBI'nın projektörleri ona doğru dönecekti. Kimliğini bundan ne kadar süre sonra öğreneceklerdi o zaman? Philby, Maclean sorununu Sovyet kontrolörüne açtı.

«Washington dışında dostlarımla yaptığım konuşmalar sırasında iki önemli nokta ortaya çıktı. Bir kere ağ Maclean'in etrafını sarmadan onun kurtarılması gerekiyordu. Bu bir aksiyom olarak kabul edildi. Kaçtığı takdirde Sovyetler Birliği açısından gelecekteki potansiyelinden söz edilmedi. Onun eski bir yoldaş olması yeterliydi... İkincisi, Maclean'in yerinde mümkün olduğu kadar kalabilmesi gerekliydi.

İşte bu noktada zorluklar başladı. Maclean artık Washington'da değildi. 1948 Kasımında Kahire'ye atanmıştı. Elçilik hukuk bürosunun başı ve danışmanı olarak. Bu önemli bir terfi sayılırdı. Çünkü Maclean henüz otuz beş yaşındaydı. Dışişleri Bakanlığının en genç hukuk danışmanıydı artık. Ama sanki Maclean artık her şeyi mahvetmeye karar vermişti. Maskesini yerinde tutamıyor gibiydi. Bir Sovyet ajanı olarak rol yapması gerekirken gerçek inanç ve düşünceleri yüzeye çıkmaya başlıyordu.

Elçilik partilerinde içerek saldırgan tavırlar takınıyor, diplomatların yaşamlarıyla Mısır nüfusunun yüzde doksanının sefil kaderlerini kıyaslıyordu. Gitgide daha sık sarhoş olmaya başlıyor ve tehlike artıyordu. Bir gece Cezire'deki evinin içini alt-üst edip yıktı. Ev sahibine zarar ziyan ödemeye de yanaşmadı. Nil'de tekneyle yapılan bir gezinti sırasında Melinda'yı boğmaya kalktı. Mısırlı bir bekçiyle dövüştü, sonra da elçilikten ahbabı Lees Mayall'ın üzerine devrildi. Mayall'ın bacağının kırılmasına neden oldu.

Maclean 1950 Mayısında tam kırk sekiz saat içti. Bu, Kahire'de geçireceği son hafta olacaktı. Maclean o sarhoşluk arasında ABD Elçisinin sekreterinin katına zorla girdi. Kadının elbiselerini tuvalete attı. Eşyalarını kırdı. Banyoyu parçaladı. Neden şuydu: «Bu lanet olasıca kız Amerikalı!» Sonra nasıl olduysa İskenderiye'ye kadar gitti. Orada tutuklanarak sarhoş gemicilerin kapatıldığı özel bir hapishaneye atıldı. İki gün çok kötü durumdaydı ve kim olduğunu açıklamayı başaramadı. Sonunda bunu yapabildiği zaman elçilik onu aldı ve Londra'ya kalkan bir uçağa bindirdi. Mısır basının bu hikâyeyi haber almayacağını umuyordu. Elçilik Maclean'in fazla çalıştığı için sinirlerinin bozulduğunu açıkladı.

Maclean Londra'da Dışişleri Bakanlığının psikiyatri uzmanına gitti. Doktor ona altı ay için izin almasını ve alkol tedavisi görmesini salık verdi. Ama bu da işe yaramadı. Melinda, Kahire'deydi hâlâ. Maclean ise felaketten felakete sürükleniyordu.

Sarhoşken kişiliği normal zamankinden öylesine farklı oluyordu ki, arkadaşları onun içkili, kavgacı haline «Gordon» adını taktılar. Ve artık sık sık şöyle sözler söylüyorlardı: «Tanrım, Gordon dün gece yine ölçüyü kaçırdı değil mi?» Maclean'in bir tür kriz geçirdiği belliydi. Ayık bir anında bir arkadaşına, «Beni komünizmin doğru olduğuna ikna edecek bir inanca ihtiyacım var,» diye açıkladı. Sadece kuşku değil, çaresizlik içindeydi. Başka bir arkadaşının yanında kaldığı Oxford'dan yazdığı mektupta, «Dışarıda bir arabada iki adam bekliyor,» diyordu. «Saatlerden beri oradalar. Acaba benim mi peşimdeler?» Arkadaşlarının sayısı da azalıyordu.

Maclean Katolik olsaydı belki de günâh çıkararak aradığı huzuru bulacaktı. Birine her şeyi itiraf etmeyi çok istediği belliydi. Chelsea'deki bir akşam yemeğinden sonra grubundan olan Mark Culme-Seymour'u bir köşeye kıstırarak onunla şöyle bir konuşma yaptı:

Maclean: Sana Joe Amca için çalıştığımı söyleseydim ne yapardın?

Culme-Seymour: Herhalde çok utanırdım.

Maclean: Beni ihbar eder miydin?

Culme-Seymour: Bilmem. Kime ihbar edilecek?

Maclean: Pekâlâ, ben Joe Amca için çalışıyorum. Haydi beni ihbar et.

Culme-Seymour ertesi gün bu konuşmadan gazeteci-eleştirmen Cyril Connolly'e söz etti. O da, «Herhalde Maclean senin dostluğunu sınamaya çalışıyordu,» dedi. «Zaten Maclean Ruslar hesabına çalışıyorsa MI5 bunu çoktan öğrenmiş demektir.» İki adamın duydukları hafif endişe Dışişleri Bakanlığı Maclean'in işinin başına dönecek durumda olduğuna karar verdiği zaman geçti. Maclean'i 1950 Kasımında Londra'da Amerikan Bölümünün başına geçirdiler. Culme-Seymour da, Maclean'den kuşkulansalardı, diye düşündü. Herhalde ona böyle önemli bir görevi vermezlerdi. Bu doğruydu. Maclean resmen

hâlâ birinci sınıf bir memurdu. Sağlık sorunları olmuştu ama artık onlar da çözümlenmişti.

İşte Philby'nin Washington'daki kontrolörü ona bu nedenle Maclean'in işinde mümkün olduğu kadar kalması gerektiğini söylemişti. Çünkü yine birinci sınıf bilgi sağlayacak durumdaydı.

Philby bu konuda şunları yazıyor:

«Maclean'in gidişinden sonra sakin sakin, 'O sadece Dışişleri Bakanlığındaki Amerikan Bürosunun şefiydi' dediler. 'Yani çok önemli bilgileri ele geçirmesi imkânsızdı.' Ama Dışişleri Bakanlığında yüksek mevkide olan azimli ve deneyimli bir ajanın günlük işler arasında masasına konulanlardan başka belgeler göremeyeceğini düşünmek saçma bir şey.»

Başka kanıtlar da Maclean'in gerçekten çok önemli bilgileri elde edecek durumda olduğunu gösteriyor. Maclean Rusya'ya kaçtıktan sonra onun yerine getirilen Robert Cecil şöyle diyor:

«Maclean'e görevi gereği dışarıdaki misyonlardan mesajlar geliyordu. Kutuyla dolaştırılan gizli malzeme de. Bu kutuların anahtarları bölümlerin şefleri ve kıdemli memurlarında duruyordu. Maclean konusundaki şüpheler kesinleştiği zaman herhalde ona daha az kutu yollamaya başladılar, içindeki belgelerin sayısını da azalttılar. Ancak anahtarı elinden almak kuşkulanmasına yol açabilirdi. Oysa onu suçüstü yakalamayı istiyorlardı.»

1951 Martında Maclean konusundaki şüpheler kesinleşmeden önce o kutularda neler vardı? Cecil bu soruyu cevaplıyor:

«Maclean'in yerine getirildiğim zaman bölüm şefine (Maclean) ayrılmış olan dosya dolabında Kabineyle ilgili bir belgenin numaralı bir kopyasını buldum. Bunda Başbakan Attlee'nin 1950 yılının Aralık ayında Başkan Truman'a yaptığı acele ziyaretle ilgili bilgi vardı. Attlee'yle Truman Kore Savaşında General MacArthur'un atom bombası kullanmasına izin verilmemesi konusunu görüşmüşlerdi.»

Artık bildiğimiz gibi Truman, Attlee'ye böyle bir teminat verdi. «Truman, Başbakan Attlee'ye Birleşik Devletler'in Kore'de atom bombası kullanmayacağını açık açık söyledi.» Başkan dört ay sonra General MacArthur'u komutanlıktan attı. Bunun baş nedeninin generalin atom bombası atmak için ısrar etmesi olduğunu da söyledi. Maclean çapında, Kore Savaşıyla çok ilgilenen bir Rus casusunun bu çok önemli haberi Moskova'ya bildirmemiş olması imkânsız. Amerika Başkanının atom bombası kullanmayı istemediğini bilmek komünistler için müthiş bir avantajdı. Ve bunu da Maclean'e borçluydular. Bu nedenle Moskova'nın Köstebeği sağsalim kurtarmayı istemesine şaşmamak gerekir.

Kaçma planının anahtar adamının Philby olması gerekiyordu.Sadece o «Homer» araştırmasının seyrini izleyebilir ve Maclean'i kurtarmak için en uygun anı seçmeyi başarırdı. Bu bakımdan çok acele edilmemesi ama geç de kalınmaması gerekiyordu. Philby, Washington'dan 1951 sonbaharında dönecekti. Ondan sonra kendisini herhangi bir yere atayabilirlerdi. O zaman soruşturmayla ilişkisi kesilmiş olurdu. Bu nedenle Maclean'in en geç 1951'in ortalarında kaçırılması uygundu. Ondan sonra olanlarla ilgili birkaç değişik hikâye var. Ama hepsi de kusurlu.

Genellikle kabul edilen hikâye kısmen Philby'nin kitabında anlattıklarına dayanıyor. Philby kontrolörünün izniyle Burgess'e Maclean'in başındaki derdi açıkladı. Philby, «O sırada birdenbire bir fikir ortaya çıktı,» diyor. «Bunun kimin fikri olduğunu bilmiyorum. Ancak Burgess'in Maclean'in kurtarılması operasyonuna yardımcı olabileceğini düşündük. Burgess Londra'ya döndüğü takdirde... Amerikan Bölümünün şefini görmesi normal sayılırdı. O kurtarma operasyonunu başlatacak durumda da olurdu.» Ancak Burgess'in istifa ederek İngiltere'ye dönmesi imkânsızdı. Çünkü kuşku uyandırabilirdi. Burgess bir günde mahsus üç kez arabayla fazla hızlı gittiği için durduruldu. Virginia Valisi onun diplomatik ayrıcalığını kötüye kullandığını söyleyerek şikâyet etti. Dışişleri Bakanlığı da elçiliğe başvurdu. Ve

Burgess'e Londra'ya geri dönmesi emredildi. O da Dışişlerine giderek Maclean'i gördü. Sonra öğle yemeği için Kraliyet Otomobil Kulübünde buluştular.

O arada 24 Mayıs 1951'de, Salı günü SIS, MI5 ve Dışişleri yetkilileri bir toplantı yaptılar. Pazartesi günü Maclean'i sorguya çekmek için Dışişleri Bakanı Herbert Morrison'dan izin almaya karar verdiler. Morrison izin belgesini cuma günü imzaladı. Biri bu kararı öğrendi ve Burgess'e Maclean'in sorgulanmak üzere olduğunu haber verdi. Çok kimse bu kişinin Philby olduğunu düşünüyor. Peter Wright ise Roger Hollis olduğunu. Burgess cuma günü gece yarısı Southampton'a hareket ederek Manş'ı aşacak olan **Falaise** gemisinde iki kişilik kamara ayırtmıştı. Daha önce birlikte götüreceğini söylediği Amerikalı arkadaşı Bernard Miller'le o sabah on buçukta buluştu. Miller onun sözlerini çok iyi hatırlıyor. «Dışişleri Bakanlığındaki genç bir arkadaşımın başı ciddi biçimde dertte. Ona ancak ben yardım edebilirim.»

Burgess bir araba kiralayarak bavulunu hazırladı. Birlikte oturduğu arkadaşı Jack Hewit'le vedalaşarak Donald Maclean'i Southampton'a götürdü. Oraya gece yarısına çeyrek kala vardılar. Arabayı kapılarını kilitlemeden rıhtımda bırakarak telaşla gemiye bindiler. Bir gemici durumu farkederek arkalarından seslendi. Ama Burgess ya da Maclean, «Nasıl olsa pazartesiye döneceğiz,» dedi. (İki Köstebeğin Moskova'ya gittiklerine çabucak karar verildi. Ancak Ruslar onları Batı basınına 1956'da gösterdiler.)

Bu hikâyenin önemli bir kusuru var: Burgess'in işe karışması. Burgess'in yukarıda açıklanan rolü hiç de mantığa uymuyor. Burgess'in Maclean'le birlikte kaçması Rus İstihbarat Servisi için bir felaket oldu. Çünkü bütün şüpheler Moskova'nın «beyaz umudu» Philby'nin üzerinde toplandı. SIS'in başına geçmesi ihtimali olan ve o güne kadar çok işe yarayan Köstebeğin üzerinde. Burgess kaçmakla bir Sovyet ajanı olduğunu açıklıyordu. Tabii Batı'nın karşı casusluk görevlileri de gözlerini onun

en yakın dostlarına diktiler. Ve Burgess'e en çok yakın olan kimdi? Washington'da kim onunla aynı evde oturmuştu? Usta karşı casusluk görevlisi Kim Philby. O halde Philby ya iddia edildiği kadar usta değildi, ya da kendisi de bir Sovyet ajanı veya hiç olmazsa sempatizanıydı.

Ancak Philby'nin Burgess'in oynadığı rolle ilgili açıklamaları sadece ortalığı karıştırmak için söylenmiş olan sözler. Çünkü olayı dikkatle inceleyen bir kimse Burgess'in o cuma sabahı harekete geçmesine neden olan uyarının Philby'den gelmediğini hemen anlar. Çünkü Philby'nin Morrison'un Maclean'in sorgulanmasına izin veren belgeyi imzaladığını öğrenmesi ve Londra'ya Burgess'e durumu haber vermesi için yeterli zaman yoktu. Burgess, olayı kâğıdın imzalanmasından kırk beş dakika sonra öğrendi.

Eski CIA görevlisi George Carver bu uyarı hikâyesini incelemeyerek fikrini açıkladı:

«Morrison'un belgeyi imzaladığını çok küçük bir grup biliyordu. O halde Burgess'i de bu küçük gruptan biri uyardı. Bence en mantıklısı bu. Şimdi... bu işi Blunt'ın yaptığı söylenemez. Çünkü MI5'den birkaç yıl önce ayrılmıştı... O günkü olaylar dizisine baktığım zaman daima şunu düşündüm: **Şebekede bugüne kadar kimsenin şüphelenmediği biri daha vardı.** Yüksek mevkide biri... Belki SIS'deydi. Ama daha büyük bir ihtimalle MI5'deydi.»

İşte bu nedenle Philby'nin Burgess'in uyarılmasıyla ilgili sözleri yine de şüphe tohumlarını ekiyor. Yani Burgess, Maclean ve Blunt'ın maskelerinin düşürülmesinden sonra bile Serviste yine de bir Köstebek olduğunun düşünülmesine yol açıyor. Gerçekten de Peter Wright'ın yönettiği bu Köstebeği yakalama cabaları yıllar boyunca MI5'in enerjisini daha yararlı işlere harcamasını engelleyecekti.

Bütün bunları Moskova'da Philby'e söylediğim zaman hemen düşüncemi kabul etti. «Hikâye yeteri kadar doğruydu. Ama bütün gerçeği de içermiyordu.» Onun bana söyledikleriyle, ar-

tık emekliye ayrılmış olan ve Philby'i tanıyan önemli SIS görevlilerinden öğrendiklerime dayanarak Maclean'le Burgess'in kaçmalarındaki esrarı çözdüm sanırım. Gerçeğe ancak bu kadar yaklaşabiliriz. Philby'nin suları bulandırmasının bir nedeni de buydu herhalde.

Sonunda Maclean'in Homer olduğu anlaşılacak ve bu Batı karşı casusluk servisleri için de büyük bir başarı sayılacaktı. Rus Güvenlik Servisi böyle bir şey olacağını sezer sezmez, diğer ajanlarının bu felaketten kurtulmalarının yollarını aramaya başladı. Moskova'nın bu tür olaylarda başvurduğu yöntemlerden biri de şudur: Diğer ajanlarından birinin maskesi düşmek üzere olan casusu suçlamasına izin vermek. Bu, o casusun zamanında kaçırılarak güvende olmasının sağlanması şartıyla ona bir zarar vermez. Ve diğer ajanın uyanıklık ve sadakatinin iyice vurgulanmasını sağlar. Şüphelerin ondan uzaklaştırılmasını da. Bu nedenle Maclean'in kaçma planı yapıldığı ve ele geçmesi artık gün meselesi olduğu sırada Philby'nin soruşturmayı usulca ona doğru yönlendirerek kendi durumunu sağlamlaştırması düşünüldü. Köstebek, **Sessiz Savaşım** da bunu nasıl yaptığını tam tamına ve açıkça anlatıyor:

«Kurtarma planı şekilleniyordu. Artık benim soruşturmanın uygun tarafa yönelmesini sağlamamam için hiçbir neden yoktu. Bu yüzden merkeze bir rapor yazdım... Krivitsky'nin açıklamalarını mümkün olduğu kadar hatırlamaya çalıştım. 'Sovyet İstihbaratının Batı Avrupa Bölümü 1930'ların ortasında genç bir adamı işe aldı ve o da Dışişleri Bakanlığına girdi,' demişti. 'Bu Köstebek iyi bir ailedendi; Eton ve Oxford'da eğitim görmüştü. Bir idealistti ve bedava çalışıyordu. Ben raporumda bu bilgiyle, sızmalar olduğunun bilindiği 1944 - 1945 yılları arasında Washington'da bulunan diplomatlarının sicillerinin karşılaştırılmasını istedim.»

Bu yapıldı ve bir liste oluşturuldu. Listedekilerin arasında (Atom Enerji Komisyonu Başkanı) Roger Makins, (daha sonra Dışişleri Bakanlığına daimi müsteşar olarak atanan) Paul Gore -

Booth, ve Donald Maclean vardı. Maclean, Eton ve Oxford'da okumamıştı ama Philby'nin de işaret ettiği gibi, «MI5 bu ayrıntıya fazla önem vermedi. Yabancıların çoğu zaman iyi aileden İngilizlerin Eton ve Oxford'a gittiklerini sandıklarını düşündü.» Çok geçmeden Maclean, MI5'in listesinin en başına geçirildi. Londra'dan gelen ve Philby tarafından FBI'ya iletilen haberlere göre de artık göz hapsine alınmıştı.

Philby ve Washington'daki kontrolörü çabuk harekete geçtikleri için Maclean'in kaçma planını altüst etmiş olabileceklerini düşündüler. Philby MI5'in Krivitsky'le ilgili uyarısı üzerine bu kadar hızlı davranacağını sanmamıştı. **Sessiz Savaşım**'da da bunu ima ediyordu. «Şaşırtıcı bir hızla harekete geçtiler. Olayın hızla gelişmesi beni telaşlandırdı.» Ancak Philby bana Moskova'da başka açıklamalar da yaptı. «Bir kâbustu bu. Her şey altüst oluyordu. Biz sadece her şey açığa çıktığı takdirde kaçabilmek için planlar yapıyorduk. Maclean'i Londra'dan kaçırmak için çok önce bir plan hazırlamıştık. Ama MI5 onu gözhapsine alınca o plandan vazgeçmek zorunda kaldık. Yeni plana göre Burgess her şeyi koordine edecekti. Ve Maclean'e yapılması gereken şeyler bakımından güç aşılayacaktı.»

Philby'nin kitabında zaman dizisini nasıl altüst ettiğini artık görebiliyoruz. Kitapta Burgess sanki başından beri kaçış planında rol almış gibi bir tavır takındı. Sözümona «sorunla ilgili özel bilgisi işe yarayacağı» için bu olaya karıştırılmıştı. Hangi özel bilgi? Philby kitabın bu noktasında Burgess'in kendisini hemen Londra'ya göndermeleri için mahsus arabasını hızla sürdüğünü yazıyordu. Bu bana her zaman olamayacak bir şey gibi gözüktü. Bu oyunun etkili olacağını nereden biliyorlardı? Ya Virginia Valisi Dışişlerine şikâyet etmeseydi ne olacaktı? Ya elçi Burgess'e sadece ihtar etmekle yetinseydi?

Burgess'in bu oyun etkili olduğu için sevinmek bir yana çok öfkelendiğini öğrendiğim zaman şüphelerim daha da arttı. Burgess'in çalıştığı bölümün başkanı Denis Greenhill'e göre,

«Londra'ya geri gönderileceğini anlayınca öfkesinden çılgına,» dönmüştü.

Ayrıca tarihler de birbirini tutmuyordu. Burgess 28 Şubatta arabayla hız yapmıştı. Dışişleri Bakanlığı ise 14 Martta onu resmen şikâyet etmişti. Burgess de birkaç gün sonra kovulmuş ama Amerika'da bir **altı hafta** daha kalmıştı. Londra'ya ancak 7 Mayısta gelmişti. Yani burada Philby'nin yazdığı gibi «çok acele edilmesi»ni gerektirecek bir durum yoktu.

Daha uygun bir hikâye şöyle: Moskova'nın Maclean'i kaçırmakla ilgili uzun vadeli planında Burgess'in yeri yoktu. Buna ne gerek vardı? Burgess Rus İstihbarat Servisine onun elinde olmayan bir şeyi verecek durumda değildi. Ancak kendini korumak için sabırsızlanan Philby, acele ettiği ve Krivitsky raporunu yazdığı için her şey altüst oldu. MI5, Philby'nin tahmin ettiğinden daha hızla ve ustalıkla harekete geçti. Maclean göz hapsine alındığı için kaçma planından vazgeçilmesi gerekti. Çabucak önlemler almaları gereken Philby'le Washington'daki kontrolörü yeni planda Burgess'e de rol vermeyi kararlaştırdılar. Çünkü gerçekten arabasını fazla hızlı sürdüğü için işinden atılmıştı ve Londra'ya dönecekti. Maclean'in kaçması için bir tarih de saptandı: 25 Mayıs Cuma. Böylece Maclean'in yokluğunu ancak pazartesi sabahı farkedeceklerdi.

Ancak herkes Maclean'le ilgilenirken, kimse Burgess'i dikkatle incelemedi. Burgess, Washington'dan ayrılmadan hemen önce bir rastlantı sonucu Michael Straight'le karşılaştı. Straight Amerikalıydı ve 1930'larda Cambridge'de okumuştu. Onu Ruslar adına işe Anthony Blunt almıştı. Ancak Straight sonradan pişman oldu ve sonunda Blunt'ın maskesini düşürdü. Ve Straight'in söylediğine göre, Burgess'le karşılaştığı zaman onu ilgililere haber vermekle tehdit etti. «Şu önümüzdeki bir ay içinde resmi görevden uzaklaşmadığın takdirde yemin ediyorum seni ilgililere teslim ederim,» dedi.

Burgess Londra'ya dönerek Maclean'le konuştuğu zaman üzerine aldığı görevin ne kadar tehlikeli olduğunu iyice anladı.

Maclean kaçtıktan sonra MI5 onu sorguya çekecekti. Bu ihtimal daha önce onu endişelendirmemişti. Ama Straight'in tehdidiyle biraraya geldiği zaman Burgess'in geleceğin hiç de parlak olmadığını kavramasını sağladı. Yargılanması bile İngiltere'de bir daha önemli bir göreve getirilmeyecekti. Philby bana Moskova'da, «Burgess'in sabrı birdenbire taştı,» dedi. «Neredeyse şiddetli bir sinir krizi geçirmek üzereydi. Herkesin sandığından çok daha yakındı buna. İngiltere'deki meslek yaşamı sona ermişti ve bu yüzden de artık KGB'nin işine pek yaramayacaktı. Hepimiz Maclean'in başına gelenler yüzünden çok endişeliydik. Bu yüzden Burgess'in durumunun farkında değildik. O müthiş bir gerilim altındaydı.»

Burgess bu nedenle Londra'ya en güvendiği insana başvurdu. Sovyet kontrolörü «Peter»a. Burgess, MI5'in kendisini de göz hapsine almış olmasından korkuyordu. Bu nedenle gidip «Peter»la kendisi konuşmadı. Bu işi yapmasını Blunt'tan istedi. Blunt da «Peter»ın kontrolundaydı zaten. Blunt sonradan bu isteği yerine getirdiğini açıkladı. «Peter»ın yasaların yakasına yapışmak üzere olduğunu anlayan bir ajan konusundaki kuralını biliyoruz: «Kendini güvene al.» Blunt, «Peter'a benden şüphelendikleri takdirde beni de sorguya çekeceklerini söyledim,» dedi. «O bana çabucak kaçmamı salık verdi.» Herhalde «Peter» Burgess'le konuşsaydı blöf yaparak yakasını kurtaracak halde olmayan Köstebeğe de aynı şeyi salık verecekti. Ve Maclean'ın kaçması planlanmış olduğu için en kolay çözüm yolu da Burgess'in onunla gitmesini sağlamaktı.

Ancak olaylar öyle hızla gelişiyordu ki, Moskova'nın fikrini alacak zaman yoktu. Ya da Philby veya onun Washington'daki kontrolörüne danışacak zaman. «Peter», Burgess'in Washington'da Philby'e ne kadar yakın olduğunu bilmiyordu. Herhalde iki Rus istihbarat ajanının birlikte oturmalarını yasaklayan en basit kuralı çiğneyebilecekleri de aklına gelmemişti. Philby'nin Washington'daki kontrolörü bu gerçeği ona açıklayabilirdi. Ama onun da aklına Burgess'in de Maclean'le birlikte kaçmayı

isteyebileceği gelmiyordu. Bu konuyu Moskova'da Philby'e açtım.

«Geriye baktığımız zaman nerede hata yaptığımızı görmek çok kolay,» diye açıkladı. «Bizimkilerin kaçmaları bir hataydı. Özellikle Maclean'in. Onun aleyhindeki kanıtları görmüştüm ve bunların mahkemede etkili olamayacaklarını da biliyordum. İşi küstahlıkla idare edebilir, Dışişlerini dava etmekten dem vurabilirdi. Bakanlık o zaman hemen gerilerdi mutlaka. Bir iki yıl sonra ortalık durulur o da İsviçre'ye tatile giderdi. Oradan da Sovyetler Birliği'ne.»

Ben, «Belki de uyarı sorgulama tarihiyle değil de, ellerine Maclean'i mahvedecek bir kanıt geçmiş olmasıyla ilgiliydi,» dedim.

Philby, «Öyle bir uyarı yapılmadı ki,» diye cevap verdi. «Sadece ben Burgess'e mektup yazarak «Homer'le ilgili araştırmanın kızıştığını haber verdim. (Bu uyarı Burgess'in elçiliğin parkında bıraktığı bir arabayla ilgili birkaç cümlede gizliydi.) Burgess kaçtığı zaman aptallığından bu mektubumu geride, apartmanında bıraktı. Blunt oraya koşup mektubu başkalarının eline geçmeden almak zorunda kaldı.»

Philby'e hatırlattım. «Ama o ikisi Morrison'un, Maclean'in sorgulanmasına izin veren belgeyi imzaladığı gün kaçtılar.»

Philby, «Bu sadece bir rastlantı,» diye yanıtladı. «Burgess bir süreden beri işin bu yanıyla ilgileniyordu. Ve kaçış tarihi Morrison'un izin belgesini imzalamasından çok önce kararlaştırılmıştı.»

Bunu, Burgess'le birlikte oturan arkadaşı Jack Hewit'in hatırladıkları da destekliyor. Hewit televizyonda, «Burgess bana çarşamba günü başı dertte bir arkadaşına yardım için cumaya dışarıya gideceğini söyledi,» dedi. Yani Burgess bu açıklamayı SIS/MI5/Dışişleri Bakanlığının toplantısından bir gün önce yapmıştı. Morrison'dan izin alınmasına da o toplantıda karar verilmişti.

Philby konuşmasını sürdürdü. «Planda olmayan, Burgess'

in de Maclean'le birlikte gitmesiydi. Onun gidişinin bizi tehlikeye ataçağını biliyorduk. Ama Blunt'la ben, yerimizde kalmaya ve başımızın çaresine bakmaya karar verdik. Karmaşık bir olaydı bu. Casuslukla ilgili bir kâbus. Ve bütün bunların nedeni de o aşağılık Burgess'di. KGB onu hiçbir zaman affetmedi. Olanlar yüzünden birbirimizi suçlamamızı engellemek için Moskova'da görüşmemize hiçbir zaman izin vermediler. Neden böyle davrandıklarını anlıyordum ama Burgess'in öldüğünü öğrendiğim zaman üzüldüm. İyi bir dosttu...»

Artık Philby'nin kitabındaki hikâyenin nedeni anlaşılıyor. Köstebek Rus İstihbaratının bu beceriksizliğini örtbas etmek istiyordu. Olayda kendi gafları da önemli bir rol oynamıştı. Felaketten yine de bir şeyler kurtarabilmek için Batı istihbarat servislerinin başka Köstebeklerin yerlerinde kaldıklarından kuşkulanmalarını sağlamaya çalışıyordu.

Daha sonraki konuşmalarımız sırasında Philby'e genel bir soru sordum: «Hiç pişmanlık duydunuz mu?»

O da önce genel cevaplar verdi. Sonra da birdenbire, «Profesyonel bir ajan olmak bakımından daha başarı gösterebilirdim,» dedi. «Yanlışlar yaptım ve onların bedelini de ödedim.» Burgess'le olan dostluğunu ve «Homer» olayını kastettiği belliydi.

Philby, Burgess'in kaçtığını Washington'daki MI5 görevlisi Geoffrey Patterson'dan öğrendi. Olayı bana şöyle anlattı: «Patterson yarı fısıldar gibi, 'Kim?' dedi. 'Kuş uçtu.' Ben dehşete kapılmaya başlıyormuşum gibi bir tavır takındım. (Öyle olduğunu umarım.) 'Hangi kuş? Maclean mi?' Patterson, 'Evet,' diye cevap verdi. 'Ama hepsi bu kadar değil... **Guy Burgess** da onunla birlikte gitti. 'Bu sefer çok sarsılmış gibi rol yapmama gerek kalmadı.'» Philby hızla harekete geçti. Elçilikten mümkün olduğu kadar çabuk ayrılarak evine gitti. Fotokopi makinesini ve diğer eşyaları Potomac nehrinin kıyısındaki bir ko-

ruya gömdü. Sonra da oturup durumunu düşündü.

Burgess'le olan dostluğunun şüpheleri üzerine çekeceğini biliyordu. Artık SİS'de yükselmesini sürdüremeyecekti. Ancak yine de Serviste kalmayı başarabilirdi. Bir bakıma avantajlı durumda sayılırdı. Kanıt kurallarını biliyordu ve onu ciddi bir biçimde suçlayamayacaklarından emindi. SİS'deki dostlarının da akıllıca sayılmayacak bir arkadaşlık yüzünden onu kovmaya kalkmalarını hoş karşılamayacaklarını biliyordu. Dişini sıkmaya ve Londra'daki olayların gelişmesini beklemeye karar verdi.

Philby'nin fazla beklemesi gerekmedi. Ona elden bir mektup getirdiler. SİS şefinin yardımcısı Jack Easton'dandı ve Philby'e yakında onu Burgess-Maclean olayı dolayısıyla Londra'ya çağıracak bir telgraf alacağını açıklıyordu. Şaşırtıcı bir durumdu. Philby'nin de dediği gibi, «Easton neden bana özel bir mektup yazarak resmi bir çağrı alacağımı bana bildirdi? Niçin beni uyardı?» Bu olayın en açık nedeni belli. Patterson onu kaçması için uyarıyordu. Ya kendisini ele vermesi için bir oyundu bu ya da SİS Philby'nin tutuklanmasının yol açacağı skandalı önlemek istiyordu. Daha sonra SİS şeflerinin Beyrut'ta Philby'e karşı takındıkları tavır da bu izahı destekliyor.

Philby resmi telgrafı aldığı zaman CIA ve FBI'ya gitti. Görevlilere bir süre için Washington'dan ayrılacağını söyledi. FBI görevlisi Micky Ladd'in geri çağırılmasına üzülmesi ona dokundu. Onunla Moskova'da konuşurken bana Ladd'in «iyi bir insan ve sadık bir dost» olduğunu söyledi. Philby, Angleton'la da garip bir görüşme yaptı. Ama kitabında bundan söz etmedi.

Olayı Moskova'da şöyle anlattı: «Angleton bana telefon etti. Onunla havaalanına gitmeden önce bir barda buluşmaya karar verdik. Angleton söze Londra'da ne kadar kalacağımı sorarak başladı. Ben de, 'Bir hafta kadar,' dedim. Bir süre başka şeylerden söz ettik. Sonra Angleton, 'Bana bir iyilik yapar mısın?' diye sordu. 'Tabii,' dedim. Bana bir zarf verdi. Üzerinde Londra'daki Karşı Casusluk Bürosunun adresi vardı. Angleton kuryeyi kaçırdığını, mektubun olabildiğince çabuk Londra'ya

gitmesini istediğini söyledi.» Philby bu noktayı iyice kavramam için bir an durdu. «Şimdi... bu sözde benden çoktan şüphelenmeye başlamış olan bir insandan beklenmeyecek bir hareketti.» Birdenbire gülümsedi. «Tabii belki de zarfın içinde boş bir kâğıt parçası vardı ve Angleton benim ne yapacağımı öğrenmek istiyordu.»

Burada esrarlı bir nokta daha var. Philby'i Viyana'dan tanıyan Ted Kollek şimdi İsrailli bir diplomat olarak Washington'da görev yapıyordu. Amerikan ve İsrail gizli servisleri arasındaki ilk resmi bağları oluşturmaya çalışmaktaydı. Ted Kollek, Philby'i bir gün CIA koridorlarında gördüğünü, daha sonra da onun Viyana'dayken komünist olduğunu açıkladığını söylüyor. Ama işin kötüsü, Kollek bunu 1951'de Philby geri çağrılmadan önce mi, yoksa 1952'de Londra'ya döndükten sonra mı yaptığını hatırlayamıyor.

Aslında Angleton 1951'de CIA'de Philby'nin savunucusu olarak kayıtlara geçti. Genel Müdür General Bedell Smith maiyetindeki Burgess'le karşılaşmış olan her görevliden onun hakkında bir rapor hazırlamasını istedi. Angleton 18 Haziran 1951'de yazdığı raporda sarhoş Burgess'le birkaç kez karışlaştığını açıklıyor ve Philby'nin onun adına özür dilediğinden söz ediyordu. Hatta Burgess'in davranışları onu çok utandırdığı zaman bile. Angleton, Philby'nin bu durumu, «Bir kazada şiddetli beyin sarsıntısı geçirdi ve bu zaman zaman onu etkiliyor,» diye izah ettiğini de açıklıyordu. Gelgelelim raporun genel havasından Angleton'un, Philby'nin Burgess'in yaptıklarından sorumlu tutulamayacağını ve onun şüphelenilecek bir insan olmadığını düşündüğü anlaşılıyordu.

Ancak Bill Harvey'in raporu farklıydı. 13 Haziran 1951 tarihli bu belgede Philby'nin meslek hayatındaki rastlantılar biraraya getiriliyordu. Volkov olayında sorumlu görevli Philby'di. Felaketle sonuçlanan Arnavutluk operasyonunun iki yöneticisinden biri de oydu. Philby «Homer'in arandığını biliyordu. Ve Burgess'le aynı evde oturmuştu. FBI'da eğitilmiş olan Harvey bu

kadar rastlantının masum şeyler sayılamayacağı sonucuna varmıştı. Ona göre Kim Philby bir Sovyet ajanıydı.

Bedell Smith iki raporu da okudu ve Harvey'inkine göre davranmaya karar verdi. Londra'ya Menzies'e bir mektup yazarak artık Philby'i bir irtibat görevlisi olarak memnunlukla karşılamayacaklarını bildirdi. Mektubun taslağını Harvey hazırladı. Ve herhalde bunu yaparken de Burgess'in Philby'nin evinde çizdiği o çirkin resmin intikamının alınmış olduğunu düşündü.

Philby Londra'da daha Bedell Smith'in mektubu gelmeden, o sırada MI5'in kıdemli memurlarından olan Dick White tarafından sorguya çekilmeye başlanmıştı bile. White, Philby'le meslek hayatından söz etti ve onun **Times**'ın savaş muhabiri olmadan **önce** İspanya'ya gitmesi noktası üzerinde durdu. Bu, Philby için hassas bir konuydu. Çünkü yolculuk masraflarını Rus İstihbarat Servisi ödemişti. Burgess'le ona ek para da yollamıştı. White sorularıyla Philby'i sarstı. Çünkü İspanya'ya hangi parayla gittiğini açıklaması gerekiyordu. Bunu başaramadığı takdirde Krivitsky'nin 1937'de sözünü ettiği «Rusların İspanya'ya gönderdiği genç İngiliz gazeteci»nin o olduğu anlaşılacaktı. Philby, İspanya yolculuğunu gazeteci olabilmek için yaptığını ve bu uğurda eşyalarını sattığını söyledi. Bu hikâyesi biraz sudandı ama doğru olmadığının kanıtlanması da imkânsızdı.

White başlangıçta kararsızdı. İçgüdüleri ona Philby'de bir acayiplik olduğunu fısıldıyordu. Ama sonradan iş arkadaşlarına açıkladığı gibi, «Philby yıkılmayacakmış gibiydi. Çünkü SIS'dekiler onun aleyhinde bir tek kelime bile söylenmesini istemiyorlardı. Bu işi yalnız başımıza halletmek zorundaydık.» MI5 de öyle yaptı. Philby hakkında bir dosya hazırladı. Bunda gençliğinde sol kanadı tutması, Viyana'da geçirdiği günler, Litzi'yle evlenmesi, birdenbire siyasi sağa geçmesi, Franco'nun İspanya'sındaki çalışmaları, Krivitsky'nin uyarısı, Volkov olayı ve Burgess'le Maclean'in kaçışlarından söz ediliyordu. Dick White CIA'ye, «Hesap defterindeki sütunu topladım,» dedi. «Borçlar, alacaklardan çok fazla çıktı.»

Ancak MI5 durumu önce FBI'ya açıkladı. Sovyetler dalında uzman olan FBI karşı casusluk görevlisi Robert Lamphere bu olayı hatırlıyor. «Dick White'la Maclean olayıyla ilgilenen kıdemli MI5 görevlisi Arthur Martin, Washington'a geldiler. O sırada MI5'a biraz kırılmıştık. Çünkü Maclean olayını bizden gizlemişlerdi. Olayları ayrıntılarıyla görüşmek için Arthur Martin' le masa başına geçtiğim zaman ona kırgınlığımı belli ettim. Ama sonra o bana Philby'le ilgili belgeyi verdi. 1951'de bir yaz günü oldu bu. Ve o günden sonra Philby'nin bir Sovyet casusu olduğuna her zaman inandım. Yine o andan itibaren FBI kurslarında ders verirken Philby'nin bir Sovyet casusu olduğunu açıkladım. Bu, ben 1955'de Bürodan ayrılıncaya kadar devam etti. SIS'in Philby konusunda neden bir şeyler yapmadığını hiçbir zaman anlayamadım. Bulabildiğim tek neden yüksek tabakadan kimselerin kendileri gibilere ihanet edebileceğini kabul edememeleriydi.»

Ancak Lamphere bir noktada yanılıyordu. Philby'nin SIS' deki iş arkadaşlarının çoğu onun suçunun sadece Burgess'le akılsızca bir dostluk kurmak olduğuna inanıyorlardı. Philby bu adama hayran olunacak kadar sadakat göstermişti. SIS'dekiler Philby'nin o sırada Amerika'yı sarsan McCarthy'ciliğin bir kurbanı olduğunu sanıyorlardı. (Philby'i «McCarthy'ce kuşkular»a karşı en çok Malcolm Muggeridge savunuyordu. Ateşle ve ısrarla. Ama sonradan Philby'nin en sert eleştirmeni de yine Muggeridge olacaktı.) Bu görevliler Servisin Philby'i desteklemesini, FBI'ın öfkesine ve CIA'yle aradaki soğukluğa aldırmamasını bekliyorlardı. Kulüp üyeleri birbirini tutmalı ve kuzinlerine SIS'in nasıl bir yer olduğunu göstermeliydiler.

Ancak bu görevliler Anglo-Amerikan istihbarat ilişkisi konusundaki yeni gerçekleri görmezlikten geliyorlardı. İngilizler artık yoksul kuzenler sayılıyorlardı. Menzies ne yapması gerektiğini biliyordu. Philby'i bürosuna çağırarak ondan istifa etmesini istedi. (Bir iddiaya göre taktikte usta olan Philby daha ince davrandı. Ve, «Artık işinize yaramayacağım,» dedi. «Bir daha ba-

şarılı olamayacağım. İstifa etmem daha iyi olacak. Bence gitmeme izin vermelisiniz.) Philby dört bin sterlin emekli maaşı alacaktı. Bunun iki bini peşin, geri kalanı da altı ayda beş yüzer sterlin olarak ödenecekti.

Philby'nin de yazdığı gibi, «Maaşı böyle bölmelerinin nedeni görünüşte bütün parayı çılgınca spekülasyonlara girişerek kaybetmemden korkmalarıydı. Ama yaşamım boyunca hiçbir zaman borsa oyunlarına girmemiştim. Onun için bu hikâye pek de inanılacak gibi değildi. Galiba üç yıl içinde hapse atılacağımı düşünüyor ve önlem almaya çalışıyorlardı.»

Philby'nin nereden istifa ettiği konusu da bazı kargaşalara neden oldu. Daha sonraki resmi açıklamalarda sadece Dışişleri Bakanlığından istifa ettiği bildiriliyordu. Ve çok kimse bunu onun hâlâ SIS'de çalıştığı anlamına aldı. 'Dışişleri Bakanlığı' sözleri resmen varolmayan SIS'den söz edilmemesi için kullanılmıştı. Ama Philby'i SIS'in kayıtlarından silmediler. Bunun bir nedeni, «SIS'e giren her zaman SIS'de kalır,» düşüncesiydi. Bir nedeni de şüphe altındaki birinin teknik bakımdan beş yıla kadar Servise bağlı sayılmasıydı. Çünkü biri aleyhindeki dosya ancak bu sürede hazırlanabiliyordu.

Philby ücretinin geri kalanını alamayacak, hapse girecek gibi gözüküyordu. MI5 bu işten vazgeçmiş değildi. Ve Servis 1951'de Philby'nin cevaplarını deneyecek kadar bilgi edinmişti. SIS suçlamaların ve Philby'nin savunmasının mahkemede nasıl bir etki yapacağını anlamak istiyordu. Bu nedenle Köstebekle tehlikeli bir oyun oynamaya karar verdi. Philby'i Hertforshire' daki Heronsgate'de yeni taşındığı evinden Londra'ya çağırdılar. Sahte bir davaya katılması için. Onu vatana ihanetle suçluyorlardı.

HOOVER'IN HATASI: PHILBY TEMİZE ÇIKIYOR

14

H.A.R. Philby'nin davası 1952 Kasımında MI5'in Mayfair'de, Curzon Sokağındaki Leconfield House'da bulunan merkezinde görüldü. Philby'nin bu yargılamaya katılmayı reddetmeye hakkı vardı. MI5'in onu buna zorlamak bakımından hiçbir yasal gücü yoktu. Ancak Köstebek eski Servisiyle ilişkisini kesmemenin en iyi yolunun işbirliği yapmak olduğuna karar vermişti. Böylece herkese Burgess-Maclean olayının aslını öğrenmeyi onlar kadar istediğini de gösterecekti. MI5'in 'Yasal Araştırma' diye tanımladığı davaya bakılması görevi Helenus Milmo'ya verilmişti. Milmo savaş sırasında Serviste sorgulama uzmanı olarak çalışmıştı. Daha sonra savcı ve yargıç olacaktı. Ona dobra dobra konuşması ve zorbaca tavırları yüzünden bir ad bile takılmıştı. Milmo, Philby'i zorlayarak ona suçunu itiraf ettirmek niyetindeydi.

Ama daha başlangıçta bu yöntemin bir işe yaramayacağı anlaşıldı. Milmo'nun avını kıstırabilmesi için ardı ardına, hızla sorular sorması ve cevapları da aynı çabuklukla alması gerekiyordu. Philby zaman zaman tutan kekemeliğinden yararlanarak sorgulamanın temposunu kendisine uygun bir biçimde ağırlaştırdı. **Sunday Times** gazetesi 1968'de bu soruşturmada bulunan bir MI5 görevlisiyle röportaj yaptı. Ve ajan Milmo'yu öfke-

sinden çılgına çeviren bu konuşma konusunda hayali bir örnek verdi.

«Milmo: Hava güzel miydi?
Philby: Evet.
Milmo (Hemen atılıp): Bunu nereden biliyorsunuz?
Philby: Şey... G-galiba derece o-o-otuz kadardı. G-G-Güneyden de h-h-hafif bir r-r-rüzgâr esiyordu. B-B-Bence bu g-g-güzel bir gün d-d-diye tanımlanabilir.»

1968'de yazdığımız gibi, «Şiddetli kekeleme sorgulama gibi daha çok sözlü olan bir şeyin ritm ve gerilimini sadece altüst etmekle kalmaz, ne kadar mantıksızca olursa olsun fazla düşmanlık duyan dinleyicilerde bile belirli bir sempati ya da hiç olmazsa tiksinti uyandırır.» Biz, Philby'nin Milmo'yu kolaylıkla yendiğine karar verdik ve orada bulunan bir avukatın sözlerini de tekrarladık. «Sanki dünyanın en aptal adamı, en zeki adamını sorguya çekiyordu.»

Geriye bakıldığı zaman bunun acımasız bir yargı olduğu anlaşılabilir. Bir kere 1984'de konuştuğum MI5 görevlisi, «Bu soruşturma sırasında Philby'nin dava edilmesi için yeterli kanıt bulunamadı,» dedi. «Ancak salonda bulunan bütün görevliler sonunda Philby'nin suçlu olduğuna pek inanamadılar.» Sonra Philby Moskova'da sahte davayla ilgili hikâyelerin onun yakasını kolaylıkla kurtardığının sanılmasına neden olduğundan yakındı.

«Olay hiç de yazdığınız gibi değildi,» dedi. «Le Carre kitabınızın önsözünde davanın görülmesi açısından bir komediden farksız olduğundan söz ediyordu. Durun bakayım, ne diyordu? Hah, işte. 'Usta bir sorgulamacı hiçbir zaman belirli bir suçlamada bulunmaz, bilgisinin derinliğini açıklamaz. Şüphelinin, yanında iş arkadaşları bulunduğu için rahatlamasına ve güven duymasına izin vermez. Hele onu takdir dolu seyircilerin önünde sorgulayarak kendisine şevk vermeye hiç kalkışmaz.» Aslında yanımdaki iş arkadaşlarımın bir teki bile beni desteklemiyordu.

Seyirciler tam anlamıyla bana düşmandılar. Unutmayın, Milmo savaş sırasında çok başarılı çalışmalar yapmıştı. Ve ona çok yetenekli genç bir MI5 görevlisi de yardım ediyordu. İkisi de bana dikkati çekecek kadar düşmanca davranıyorlardı. Size bu bilgiyi kimin verdiğini bilmiyorum. Ama ben her zaman sorgulamanın yandaki bir odada kaydedildiğini düşündüm. Bu nedenle söylediklerimi kontrol edebilirsiniz.

«Olayın ne kadar ender görülen bir şey olduğunu anlamalısınız. On bir yıldan beri Servisteydim. Çoğu zaman da Karşı Casusluk Bölümünde. Dosyaları en ufak ayrıntılarına kadar incelemiştim. Milmo beni, daha önceden tahmin edemediğim nedenlerle suçlayabilir miydi? Benim bilmediğim bir şey açıklayabilir miydi? Aslında beni bir iki defa şaşırttı ama onlar da önemli noktalar değillerdi.

«MI5 ilgililerin karşıma Milmo'yu çıkarmakla doğru yapıp yapmadıkları hemen hemen tartışma götürecek bir konu. Bilinmeyen etken benim soğukkanlılığımdı. Herhalde benim Milmo'nun gürlemeleri karşısında dayanamayıp her şeyi itiraf edeceğimi sanıyorlardı. Ya da hiç olmazsa daha sonra tehlikeli bir adam olan Skordan'un sorgulaması için yumuşatabileceğini. (Daha sonra Fuchs'a suçunu itiraf ettiren MI5 savaş sorgulama uzmanı William Skardon.) Neyse ki sinirlerim bozulmadı. Oysa ben böyle bir şey olmasından kuşkulanıyordum. Ama soğukkanlılığımı kaybetseydim o zaman karşımdakiler haklı çıkarlardı.»

Philby'e sürprizli noktaların hangileri olduğunu ve o zaman nasıl davrandığını sordum. «Krivitsky aslında Rus İstihbaratının o genç İngiliz gazetecisini İspanya'ya Franco'yu öldürmesi için gönderdiğini söylemişti. Krivisky'nin neden böyle dediğini bilmiyorum. Her neyse... Milmo bana, 'İspanya'ya Franco'yu öldürmeye gittiniz değil mi?' diye kükredi. 'Ruslar Franco'yu öldürmek için pek çok adamlarından yararlanabilirlerdi,' dedim. 'O kadar kişi arasından beni seçtiklerine gerçekten inanıyor musunuz?'

Oradakilerin hepsi de Milmo'nun bu iddiasının çok saçma olduğunu anladılar.

«Dava sırasında en büyük endişem benimle ilgili yeni bir şeyler öğrenmiş olmalarıydı. Dosyalarda olmayan bir şeyler. Ve sonunda bu da açıklandı: Telsiz trafiği.»

Philby, MI5'in, Volkov olayı ve «Homer» araştırmaları sırasında Londra'daki Sovyet Elçiliğiyle Moskova arasındaki telsiz trafiğinin miktarını kontrol etmesini kastediyordu. Rus İstihbarat Servisinin mesajları her gün kontrol ve kaydediliyordu. Daha çok şifre uzmanları için. Şifreler o ara çözülmezse bile bu durumun ne zaman değişeceğini kimse bilemezdi. O arada casusluk servisleri telsiz trafiği miktarını ölçerek Sovyet İstihbaratının ne kadar çalıştığını anlayabiliyorlardı.

Philby olayında da MI5 dosyaları karıştırdı ve Volkov malzemesinin İngiltere'ye erişmesinden iki gün sonra Moskova'yla Londra arasındaki Sovyet mesajlarının dikkati çekecek kadar arttığını gördü. Birkaç saat sonra İstanbul'la Moskova arasındaki mesajlara bakıldı ve iletişim sürelerinin hemen hemen birbirine eşit olduğu anlaşıldı. MI5 bu nedenle şu sonuca vardı: Londra'daki İngiliz görevliler Volkov malzemesi yüzünden heyecanlandıkları sırada, Sovyet Elçiliği de başka bir nedenle telaşlanmış ve bunu Moskova'ya bildirmişti. Moskova da bu bilgiyi İstanbul'daki adamlarına iletmişti.

MI5 bütün bunları inceleyerek, «Philby, Volkov olayını öğrendi,» dedi. «Ve durumu Londra'daki kontrolörüne haber verdi. Kontrolör telsizle olayı Moskova'ya bildirdi. Moskova da bilgiyi İstanbul'a aktararak Volkov'un icabına bakılmasını emretti.» Bildiğimiz gibi bu varsayım doğruydu. Ama kanıt değildi. Philby'e «Homer» araştırması konusunda brifing verildikten sonra Londra'yla Sovyetler Birliği arasındaki mesaj alışverişinin artması da öyle. Ama bütün bunlar Milmo'nun Philby'i sarsması için birer silah sayılırdı.

Moskova'da Philby'e bu konuda ne yaptığını sordum.

«Açıklama yapmaya ya da kendi varsayımlarımı ileri sür-

meye kalkışırsam benden daha da şüpheleneceklerini anladım. Bu nedenle Milmo olanlardan söz ederek, 'Şimdi bunu nasıl izah ediyorsunuz?' ya da, 'Bu neden oldu?' diye sorduğu zaman kısaca, 'Ben nereden bileyim?' dedim ve işi orada bıraktım. Bu tatmin edici bir cevap değildi. Ama masum bir insan da böyle yanıt verirdi. Zaten MI5'in yorumunun doğru olup olmadığını da bilmiyordum. Onlarınki sadece bir tahmindi, kanıt değil.»

Philby, Milmo'nun diğer iddialarının çoğunun zayıf olduğunu söyledi. Köstebeği «kişisel kâğıtlarını» Burgess'e teslim etmekle suçluyordu. Bundan kastı Philby'nin Cambridge diplomasıydı. Onu Burgess'in katında, bir kitabın arasında bulmuşlardı. Philby diplomayı oraya yıllar önce koymuştu. «Bu suçlama öyle saçmaydı ki,» dedi. «Şaşırmışım gibi rol yapmama bile gerek kalmadı.»

Milmo çabalamaktan vazgeçti. Raporunun sonunda, «Bu adam aleyhinde elimizde mahkemece kabul edilebilecek hiçbir kanıt yok,» diyordu. MI5, Philby'i Skardon'a devretti. Skardon sırtı hafifçe kambur, piposunu dişlerinin arasına sıkıştıran ve sıradan biriymiş gibi gözüken bir adamdı. Sorgulama tekniklerinin temelini Scotland Yard'ın Cinayet Bölümünde öğrenmişti. Sonra bu teknikleri MI5'da iyice geliştirmişti. Skardon'un nazik ama amansızca soruları, sanki kendisinden kafaca daha üstün birinden onu aydınlatmasını istiyormuş gibi tekrar aynı önemsiz noktaya dönmesi, sorguya çekilen kimsede hâlâ tam olarak izah edilemeyen bir biçimde psikolojik bir çöküntüye yol açıyordu. Bu teknik Fuchs konusunda etkili olmuştu. Ama Philby'i etkileyip etkilemeyeceği belli değildi. Ayrıca Skardon'un Köstebeği sık sık görmesi gerekecekti. Ama SIS'in, MI5'in Philby'i devamlı görmesine izin vereceği de şüpheliydi. Çünkü bu sürede MI5 ve SIS görevlileri arasındaki temel felsefi ayrılıklar Philby'nin lehine çalışıyordu.

MI5 görevlileri yasalar ve düzenin destekçileridir. Görevleri casusları yakalamaktır ve bu konuda bir polis gibi düşünürler. Bir polis gibi suçlunun kokusunu alır ve sezgilerine gü-

venirken, dosyaları da büyük bir dikkatle incelerler. Ahlak prensipleri sadece siyahla beyazı kabul eder. Gri alanlara izin vermez. Fikir değiştirilmesini kabul etmez. İnsanları soktukları gözler kilitlidir ve değişmez. Bir keresinde William Skadon'la karşılaştım. MI5'den emekliye ayrılmıştı ve zaman zaman SIS adına çalışıyor ve işe alınan kimselerle ilgili araştırmalar yapıyordu. Konuşmamız sırasında söylediği iki şeyi bugün gibi hatırlıyorum. «Bir insanın hobisi bile onun vatanına ihanet edebilecek bir tip olup olmadığını gösterir,» demişti. «Bu hobi'ler 'Anayasaya uygun' ve 'Anayasaya uygun değil,' diye ikiye ayrılır. Bahçeyle ilgilenmek çok uygundur. Kayak kuşku götürür. Araba yarışları çok şüphelenilecek uğraşlardır.» Skardon daha sonra da şöyle bir şey söyledi: «Scotland Yard'ın Cinayet Bölümünden hükümet ölüm cezasını kaldırdıktan sonra ayrıldım. Bu karar çabalarımın önemini kaybetmesine neden oldu. İşimden aldığım zevki de azalttı.»

Burada geleneksel bir MI5 görevlisinin, SIS'de çalışan kendisinden farklı bir tipi, yaptığı işleri ve faaliyet gösterdiği o gri alanları hoş karşılamayacağı kolaylıkla anlaşılabilir. Skardon bir görevlinin belirli bir sürede yaptığı işlerin incelenebilmesi, kazanç ve kayıpları görmesi gerektiğine inanıyordu. Ancak bir SIS görevlisi bazan bir operasyonun meyva vermesi için bir ömür boyu çalışılması gerektiğini söyleyebilirdi. Son darbeyi indirebilmek amacıyla karşıdakinin güvenini kazanmak için yıllarca çabalanması gerektiğini. Böyle bir görevlinin davranışları, daha olay sona ermeden dışarıdan biri tarafından incelendiği takdirde bu kimse ajanın bir vatan haini olduğuna karar verebilirdi. Ve bu ajanı o sırada ancak iş arkadaşlarının sadakat ve güveni koruyabilirdi.

SIS, Philby'nin sahte yargılanması yüzünden çok üzgündü. Onun Skardon'la geçirdiği saatleri anlattığı dostları daha da sıkılıyorlardı. Skardon ilk soruşturmadan sonra Philby'le evine kadar giderek pasaportunu aldı. Böylece Köstebeğe faaliyetleriyle ilgili araştırmanın henüz sona ermemiş olduğunu açıkladı.

Ondan sonraki haftalarda sık sık Philby'nin evine geldi. Köstebekle oturma odasında konuşuyor ya da yürüyüşe çıkıyorlardı. Skardon bütün zamanını Philby'nin güvenini kazanmaya veriyordu. Philby ise onu kendisine yaklaştırmamaya. Ve bu kolay olmuyordu.

«Skardon son derecede nazikti. Neredeyse 'çıtkırıldım' denilecek tavırlar takınıyordu. Hiçbir şey görüşlerim ve hareketlerime duyduğu o dostça, sıcak ilgi kadar gurur okşayıcı olamazdı. Etkisiz White ya da kabadayı Milmo'den çok daha etkiliydi o. Onun nazikçe dostluk kurma çabalarına karşı koymama, Skardon'un Fuch'un güvenini mahvına yol açacak biçimde kazanmış olduğunu bilmemin de yardımı oldu. Skardon'la ilk uzun konuşmamız sırasında onun ustalık ve dikkatle hazırladığı iki küçük tuzağı farkederek onlara yakalanmamayı başardım. Ancak tam kendimi kutladığım sırada birdenbire aklıma bir şey geldi. Belki Skardon başka tuzaklar da kurmuştu ve ben onları farketmemiştim.»

Skardon bir, iki ay sonra Philby'e gitmekten vazgeçti. Köstebeği tekrar sorguya çektiler. Ama bu sefer SIS'in iki kıdemli görevlisine verilmişti bu görev. Jack Easton ve John Sinclair'e. Philby, **Sessiz Savaşım** kitabında, «Easton'la yaptığım düello hoşuma gidiyordu,» diye yazıyordu. «White, Milmo ve Skardon'dan sonra artık çok tanıdık bir bölgedeydim. Ve diğerlerinin başarısızlığa uğradıkları yerde Easton'un bir şey yapabileceğini hiç sanmıyordum. Ve tabii o da başarılı olamadı.» İşte meselenin bir özü de buydu. Skardon sonradan, «Philby aleyhindeki dava yanlış yönetildi,» diye şikâyet etti. «Onu sorgulamacıların karşısına çıkardıkları için savunmasının provasını yapabilecek zaman buldu. MI5'nin kendisi hakkında neler bildiğini öğrendi. Ve aleyhindeki kanıtlar kesin olmadığı için de güven kazandı.» Başlangıçta Philby'e saldırmasına izin verselerdi, Skardon daha mutlu olacaktı. Bu, sorgulama tarihinin en büyük maçlarından biri sayılacaktı.

Philby şimdi yeni bir döneme girmişti. Duygu ve para bakımından tüketici bir süreydi bu. İngiliz İstihbaratının yeni parlayan yıldızı, geleceğin C'si Sir Harold Philby olacakken hemen hemen bir gecede kendini yalnız, ıssız ve çetin bir dünyada buluvermişti. İşin verdiği rahatlık ve dostluk etmekten hoşlandığı meslektaşları da ona uzaktılar. SIS'deki bu eski meslektaşlar üç gruba ayrılmışlardı. Küçük bir grup onun suçlu olabileceğini düşünüyor ve kendisiyle bütün ilişkilerini kesmek istiyordu. Daha geniş bir grup onun belki de suçsuz olduğunu ama kendisiyle dostluk etmemenin daha akıllıca bir şey sayılacağını düşünüyordu. Yine küçük ama önemli bir grup ise onun suçsuz olduğuna kesinlikle inanıyor, Philby'nin yeniden işe alınması için çabalıyor ve o arada onu korumaya çalışıyordu. Ancak Philby bu kez SIS'deki dostlarını mümkün olduğu kadar az görmeye karar verdi. Böylece onların meslek hayatını tehlikeye atmamış olacaktı.

Philby bana Moskova'da, «Milmo davasından sonra Graham Greene'le bütün dostluğu kestim,» dedi. «Onun başına dert açmak istemedim.»

Bu sürede Sovyet kontrolörünün söyleyeceği rahatlatıcı bir söz Philby'i canlandıracaktı. Ama tabii bu imkânsızdı. Aleyhindeki suçlamalar sona erdirilmemiş, geçici olarak durdurulmuştu. MI5 avını elinden kaçırdığı için öfkeliydi ve Philby bu servisin ondan sonraki yirmi yılı hapishanede geçirmesini sağlayacak kesin bir kanıt bulmak amacıyla onu zaman zaman gözetletip gözetletmediğini bilemezdi. Sovyet istihbarat subayı olduğu bilinen biriyle buluşması bu kanıtı sağlardı.

İki tarafla da ilişkisi kesilmiş olan Philby casusluk dünyasını unutmaya ve dikkatini hayatını kazanmaya vermeye çalıştı. Ve İngiltere'de SIS'den zamanından önce ayrılan bütün istihbarat görevlilerinin karşılaştığı sorun ona da dert oldu. Onu işe almayı düşünen kimselere son on yıl ne yaptığını söyleyecekti? Philby çoğu zaman SIS için kullandığı rolden yararlanmaya çalıştı. Ve Dışişleri Bakanlığında çalıştığını söyledi. Tabii o za-

man kendisine hep aynı soru soruldu. «Oradan neden ayrıldınız?»

Philby bana Moskova'da, «Bir süre sonra aklıma bir tek iş geldi,» dedi. «Gazetecilik. O alana yeniden girebilir miydim? İspanya'da bu işi yapmıştım. Yeniden deneyebileceğimi düşünüyordum. Pasaportumu geri aldım ve beş hafta çabaladım. Ancak pek başarılı olamadım.»

(Philby bu sürede birkaç Londra gazetesine yazılar verdi. Bunların arasında **Observer** gazetesi de vardı. Ama hiçbiri Philby'e bir iş teklifinde bulunmadı. Ancak **Observer** sonradan işine yarayacaktı.)

«Sonra bana Londra'da bir dostumun şirketinde bir iş önerdiler. İthalat-ihracatla uğraşıyordu. Düşünün! İspanya'dan portakal ve sebze alıyor, Amerika'ya hintyağı satıyorduk. Pek sıkıcı bir işti. Şirket bir yıl sonra battığı zaman adeta rahatladım. Özellikle suç bende olmadığı için.

«Sonra bir kitap yazmam için anlaştık. Andre Deutsch benden istihbarat alanındaki deneyimlerimle ilgili bir kitap yazmamı istedi. Önce bu iş çok hoşuma gitti. Ama kitabı yazmaya başladığım zaman pek tatsız ve sıkıcı bir şey olacağını anladım. Kitabı yazamayacağıma karar vererek aldığım avansı ödedim. Tommy Harris altı yüz sterlin tutarındaki avansın iki yüz ellisini verdi. Geri kalanını da diğer arkadaşlardan almayı başardım.»

Ancak Deutsch olayı böyle hatırlamıyor. Kayıtları da bundan farklı. Deutsch, «Şirketin yöneticilerinden karikatürcü Nicolas Bentley'in çocukluk arkadaşı olan Harris, böyle bir kitap yazılması için ona başvurdu,» diyor. «Bentley'le ben Green Sokağındaki L'Escargo lokantasından yemek yemeyi kararlaştırdık. Harris yanında Philby'le geldi ve bizimle tanıştırdı. Sevimli, nüktedan ve zekiydi. Kitap için bir anlaşma imzalamaya razı olduk. Eser çabucak yazılacaktı. Ve o zamana kadar yapmadığımız bir şeye de razı olduk. Phibly'e avansı aylık taksitler halinde ödeyecektik. İlk altı ay kırkar sterlin, diğer altı ay da alt-

mışar sterlin. Birkaç ay sonra yeniden öğle yemeği yedik. Philby hâlâ hevesliydi. Ama bir yıl sonra üçüncü öğle yemeğinde Philby'nin çok değişmiş olduğunu gördüm. Çok sıkıntılıydı ve eskisi kadar bakımlı değildi. Bize kitabı yazmaktan vazgeçtiğini söyledi.»

Ancak Deutsch'un hesaplarından Harris'in bu projede şirketle ortak olduğu ama Philby'e bunu açıklamadığı anlaşılıyor. Deutsch her ayın başında Philby'e kırk ya da altmış sterlin ödediği zaman Harris de şirkete yirmi ya da otuz sterlin vermiş. 5 Nisan 1955'de anlaşma feshedildiği zaman Harris de şirkete 600 sterlinin (o güne göre 12.000 sterlin) geri kalan kısmını ödemiş. Bundan Harris'in belki de Philby'e söylemeden ona paraca yardıma çalıştığı sonucu çıkıyor. Harris bunu bu işteki rolü anlaşılamayacak bir biçimde başarmış.

Bu sürede ikinci bir olay daha var. Philby'nin bununla ilgili olarak hatırladıklarıyla diğerlerinin sözleri birbirini tutmuyor. Philby, **Sessiz Savaşım**'da, Muhafazakâr Partiden bir milletvekilinin kendisini mektup yazarak onu Avam Kamarasına çağırdığından söz ediyor.

«Bana açık açık genellikle Dışişleri Bakanlığı ve özellikle de Anthony Eden'a saldırmak istediğini söyledi... Benim Dışişlerinden kovulduğumu duymuş. Herhalde bu haksızlık yüzünden çok üzgün olduğumu sanıyordu. Ona Dışişleri Bakanlığına atması için biraz çamur sağladığım takdirde bana minnet duyacaktı... Ona, 'Dışişleri Bakanlığının istifamı istemesinin nedenlerini çok iyi anlıyorum,' diyerek hemen oradan ayrıldım.»

Ancak 1920'lerde SIS'de çalışmış olan milletvekili Yüzbaşı Henry Kerby 1968'de bize farklı bir hikâye anlattı. «Philby'i savaşın sonlarına doğru tanıdım. Acayip, karmaşık bir kişiliği vardı. Sinirli ve endişeli bir tipti. Ve çok içiyordu. Onda yükselmeye başlamış olan ve bunu bilen bir insan hali vardı. Açıkçası ben onun berbat bir adam olduğunu düşünüyordum. Bu nedenle 1954'de beni Avam Kamarasında iki, üç defa aradığı zaman biraz şaşırdım. O sırada aşağıda, bodrumda bir odam vardı. O

rezilin her gelişinde kendisini çabucak aşağıya indirirdim. Konuşurken görülmek istemeyeceğiniz biriydi. Her neyse... Benden iş istedi. Herhangi bir iş. Tabii ona iş bulmam imkânsızdı. Bunu kendisine söylediğim zaman pek tuhaf davrandı. O zaman şüphelendim ve İşçi Partisi milletvekillerinden Marcus Lipton'a Philby'den söz ettim.»

Bu buluşmaların önemli yanı amaçlar değil. Kerby'nin onlardan söz ederek Lipton'un kuşkularını uyandırması. Lipton eski tip, basit bir askerdi. Kerby, Philby'nin halindeki acayiplikten söz ederek onu oynayacağı role hazırlamış oluyordu. Philby'nin suçlanması değil, aklanması konusunda oynayacağı role.

Philby'nin sadece meslek hayatı değil, özel yaşamı da altüsttü. Aileen çoğu zaman Heronsgate'deki evde çocuklarla yalnız kalıyordu. Philby ise Londra'ya giderek içiyor ya da tanıştığı kadın bir memuru ziyaret ediyordu. Bazen günlerce evine dönmüyordu. Döndüğü zaman da sarhoş oluyordu. Dostlarının bazı sözlerinden Aileen'in sonunda kocasının asıl nereye bağlı olduğundan kuşkulanmaya başladığı anlaşılıyor. Patrick Seale böyle bir dostun sözlerini tekrarlıyor. «Bir gece Aileen, Philby'e birdenbire, 'Senin Üçüncü Adam olduğunu biliyorum,' deyiverdi.» Bir başka ahbap ise, «Philby bana Aileen'in Dışişleri Bakanlığına bir telgraf çekerek kendini aynı biçimde suçladığını söyledi,'» dedi.

Aileen'in annesi Kent-Sussex sınırındaki Crowborough'da Edward tarzı büyük bir ev alarak kızını kurtarmaya çalıştı. Ama ev doğru dürüst yönetilemeyecek kadar büyüktü. Çok geçmeden bahçeyi otlar bürüdü. Aileen'in civarda hiç tanıdığı da yoktu. Philby ancak hafta sonlarında çocukları görmeye geliyordu. Öyle zamanlarda Aileen'le pek konuşmuyorlardı bile. Kadın yeniden kazalar geçirmeye başladı. Bir keresinde arabasıyla bir mağazanın vitrinine girdi. Çok içiyordu. Birkaç defa hastaneye yatırıldı.

Aileen herhalde kendi derdine daldığı için Philby'nin keyfinin birdenbire yerine geldiğini fark etmedi. Köstebeğe Rus İstihbarat Servisinden haber gelmişti. «Çok zekice bir yoldan Sovyet dostlarımdan bir mesaj aldım. Bana umutsuzluğa kapılmamamı ve pek yakında yeniden iletişim kuracağımızdan söz ediyorlardı. Bu haber olayı tümüyle değiştirdi. Artık yalnız değildim.»

Bazıları bunun Philby'nin Rusların gizli emirleri üzerine temize çıkarıldığı anlamına aldılar. Tabii böyle bir şey olmadı. Herhalde Ruslar Philby uzun süre böyle şüphe altında yaşadığı için aleyhindeki kanıtların zayıf, Köstebeğin sinirlerinin de sağlam olduğuna karar verdiler. Ondan yeniden yararlanmamaları için bir neden olmadığını düşündüler.

Ve FBI belgeleri olmayacak bir şeyi açıklıyor: Philby'nin temize çıkmasına ve bir Sovyet ajanı olarak yedi değerli yıl daha çalışmasına en çok Edgar J. Hoover'ın neden olduğunu. Bu hikâye Camberra'daki Sovyet elçiliğinden istihbarat subayı Vladimir Petrov'un 1954 Nisanında Avustralya'da Batıya sığınmasıyla başladı. O yılın Eylülünde bu sığınmanın haber açısından artık önemi kalmamıştı. Ancak Londra'daki **The People** gazetesi Petrov'un bir hikâyesini yayınlayarak olayı yeniden alevlendirdi. Petrov, Burgess'le Maclean'in hükümetin o zamana kadar iddia ettiği gibi sadece Rusya'ya kaçan iki diplomat değil uzun bir süreden beri Sovyet hesabına çalışan Köstebekler olduklarını açıklıyordu. Rusya onları 1930'larda işe almıştı. Ve bu iki casus tutuklanmamak için kaçmışlardı. Dışişleri Bakanlığı bu yazı yüzünden iddiaların temelde doğru olduğunu itiraf etmek ve 23 Eylül 1955'de Rusya'ya kaçan kişilerle ilgili bir «Beyaz Kâğıt» yayınlamak zorunda kaldı.

Hoover bu Beyaz Kâğıdı okuduğu zaman çok sarsıldı. Bu raporda Philby'le ilgili şüphelerden hiç söz edilmiyordu. FBI Başkanı bu konuda bir şeyler yapmaya karar verdi. Buna bir yandan koyu komünist düşmanlığı neden oldu, bir yandan da kişisel bir ihanete uğradığını düşünmesi. Philby'ler Washington'

dayken onlara yemeğe gitmişti. Hoover bir plan yaptı. Buna göre İngiliz ve Amerikan gazetelerinde belirli bazı haberlerin çıkmasını sağlayacaktı. Bunlar Maclean'i zamanında kaçması için uyaran kimsenin Philby olduğunu ima edeceklerdi. Onun bir türlü izi bulunamayan «Üçüncü Adam» olduğunu da.

Hoover, **International News Service'**ten ahbabı olan bir muhabiri bürosuna çağırdı ve ona «bomba gibi bir haber» için gerekli her şeyi açıkladı. Ona Philby'nin Washington'da İngiliz İstihbaratı adına çalıştığını, çok içtiğini, masasından gizli dosyaların geçtiğini, Maclean'le Burgess'in ortadan kaybolmasından sonra Londra'ya geri çağrıldığını anlattı.

Hoover'ın bu görüşmeyle ilgili raporunda daha sonra şöyle deniliyor: «Ama ona Beyaz Kâğıtta Philby'nin adının bulunmadığını söyledim. Herhalde bunun nedeni Philby'nin aleyhinde doğrudan doğruya kanıtlar bulunmayışı ve avukatlarına bu olaydan söz edecek bütün gazeteler aleyhine tazminat davası açmaları için talimat vermiş olmasıydı.» Hoover sonra gazeteciye Philby'nin adından çok açık söz edilmesi için Londra'da İngilizlere baskı yapılması gerektiğini söyledi.

Ekilen bu tohum çabucak olgunlaştı. Çünkü belki de Hoover MI5'e ne yapmak niyetinde olduğunu bildirmişti. Böyle düşünmemizin bir nedeni var. MI5'le sıkı bir işbirliği yapan **Empire News'**un editörü Jack Fishman tam bu sırada bu olaya karıştı. Ekimin ilk haftasında Fishman artık Hoover'ın Philby'den çok şüphelendiğini ve onun maskesini düşürmeyi istediğini biliyordu. Fishman herhalde MI5'in onayıyla bu işi başarmaya çalıştı. Bunun için de İşçi Partisinden milletvekili Norman Doods'u Parlamentoda bir soru sorması için ikna etti. Bu soruda Philby'nin de adı geçecekti. Ancak kıdemli bir İşçi Partisi milletvekili olan George Wigg, Dodds'u caydırdı. Wigg, «Dışişleri Bakanlığının bir soruşturma açmasını istememiz daha iyi olur,» dedi. «Ne de olsa etrafta daha önemli avlar varken tavşanları ürkütmek hiç de akıllıca bir şey olmaz.»

Ancak Fishman'ın gizli servisteki ahbapları ona Philby'den

daha büyük bir av olamayacağını söylediler. O da saldırı yönünü değiştirdi.

Fishman bu konuda, «İşçi arkadaşım ve dostum Henry Maule o sırada **New York Daily News**'un Londra bürosunu yönetiyordu,» diyor. «Hikâyeyi Amerika'da yayınlanması için Maule'a mahsus açıkladım. (Orada iftira yasaları daha gevşekti.) O haberin telgrafla buraya geçileceğini ve Avam Kamarasında bundan söz edileceğini biliyordum. Ayrıca hem Norman Dodds, hem de Marcus Lipton'la konuştum. Onları ek sorular ve tartışmalara karşı hazırlamak için.»

23 Ekimde **New York Sunday News** Philby'nin Üçüncü Adam olduğunu yazdı. Ve Lipton da ondan sonraki salı günü Avam Kamarasında soru süresinde ayağa kalktı. Ve, «Başbakan, Mr. Harold Philby'nin kuşku götüren Üçüncü Adam faaliyetlerini ne olursa olsun örtbas etmeye kararlı mı?» diye sordu. «Ülkenin zekâsına karşı bir hakaret sayılacak o aşağılık Beyaz Kâğıtta sözü edilmeyen pek ciddi meselelerle ilgili tartışmaları boğmak niyetinde mi?»

Bu soru bir bomba gibi patladı. Hoover, Philby'nin maskesini düşürmek için bu dikkatle hazırlanan kampanyanın ilk adımını bir ay önce atmıştı. Ve şimdi Philby'nin adından açık açık söz ediliyordu. Hükümet çabucak bir açıklama yaptı ve konunun Avam Kamarasında görüşmeye açılmasına karar verdi.

Hoover çok sevindi ve avantajlı durumunu çabucak sağlamlaştırdı. 2 Kasımda ne yaptığını açıklamak için Londra'daki FBI bürosuna bir telgraf gönderdi:

«Bazı yüksek mevkideki görevlilere Philby'nin olayda oynadığı rol konusunda bilgi verilmesi gerekiyor. Bunun nedeni Maclean ve Burgess'i uyaran kimsenin o olabileceğinin düşünülmesi ve bazı resmi ajansların Büromuza bu konularda sorular sormaları...»

Hoover'ın ne yaptığını anlamak zor değildi. Diğer FBI dosyalarından Amerikan İstihbarat görevlilerinin, SIS'deki meslektaşlarının ve Dışişlerinin diğer üst mevkideki memurlarının

Philby'i koruduklarından kuşkulandıkları anlaşılıyor. FBI Philby'le ilgili dosyayı yüksek mevkideki kimselere, hatta belki de Başkana verdiği takdirde Amerika'nın Philby olayının iyice soruşturulması isteklerine İngilizlerin karşı koymaları zorlaşacaktı.

Ancak Hoover İngilizlere özgü birkaç etkeni hesaba katmamıştı. Ve bunlar birarada onun planını altüst edeceklerdi. Hoover, İngiltere'de McCarthy aleyhindeki akımın üzerinde durmamıştı. Ama İngilizler Philby'nin böyle izlenmesini haksız bir zulüm sayıyorlardı. Hoover MI5'le SIS arasındaki rekabeti de önemsememişti. Oysa bu durum, iki servisin de Philby olayını iyice incelemelerini engelliyordu. Örneğin, C olarak serviste son yıllarını geçiren ve içkiyi de oldukça fazla kaçıran Menzies, Burgess'le Maclean'in ortadan kaybolmalarının SIS'le hiçbir ilgisi olmadığını düşünüyordu. Burgess'in arkadaşı olan Rosamond Lehmann iki adam kaçar kaçmaz Menzies'e telefon ederek ona bilgi vermek istedi. Menzies, «Çok üzgünüm,» dedi. «Sizinle konuşmayı çok isterim. Ama bu hafta küçük kızımı Ascot Yarışlarına götüreceğim.»

Ve en önemlisi Hoover, Dışişleri Bakanı Harold Macmillan'la danışmanlarının gizli dünyadan ne kadar tiksindiklerini ve bu konuyla ilgilenmeyi hiç istemediklerini bilmiyordu. Macmillan'ın sekreteri Lord Egremont bütün istihbarat ajanlarının zaman ve para kaybı demek olduğuna inanıyordu. «Rusların, Kabine tutanaklarını haftada iki kez görmeleri daha iyi olur. Hiç olmazsa o lanet olasıca tehlikeli tahminlere gerek kalmaz.»

Macmillan herkesin önünde SIS için uygun sözler söylüyordu. Ama aslında servisin topladığı istihbaratı beğenmiyor, Philby olayının da sadece SIS'le MI5 arasındaki bir tartışma olduğunu sanıyordu. «Bu sorunu bana gelmeden çözümlemelilerdi. Korucunun her seferinde bana gelerek bir tilki vurduğunu söylemesini beklemem.»

Macmillan bu olayda ilk iş bürosunun kendisi için bir özet hazırlamasını istedi. Egremont sağa sola sordu ve sonunda es-

kiden SIS'de çalışmış olan Tory milletvekili Dick Brooman-White'ın hikâyenin içyüzünü bildiğini ve olayın siyasetle ilgili inceliklerini anlayabileceğini öğrendi. Philby'nin eski bir dostu olan Brooman-White bir özet hazırladı. Bunda Philby'nin suçsuz olduğundan söz ediyordu. Philby işinden kovulmamıştı. Çünkü Amerikalıların bütün iddialarına rağmen aleyhinde kanıt yoktu. Sadece Burgess'le çok samimi olmuştu.

Macmillan özeti çabucak okudu ve işin püf noktasına da parmağını bastı. Philby, SIS'de kayıtlı olduğu sürece bu sorun sık sık ortaya çıkacaktı. Onun Servisten çıkarılması gerekiyordu. SIS İngiliz adaleti ve insanların tersi kanıtlanıncaya kadar suçsuz sayıldıklarından söz edince Macmillan da, «O köpeği hapse atmıyoruz, sadece kovuyoruz,» diye cevap verdi. Sonunda bir uzlaşmaya varıldı. Macmillan hemen hemen Philby'i temize çıkaran bir açıklama yapacaktı. SIS'de buna karşılık yeniden organize edilecek ve «genel bir temizlik»e başlanacaktı. Macmillan bu kısa açıklamayı 7 Kasımda, Avam Kamarasında yaptı.

Philby, Lipton adından ilk söz ettiği günden beri SIS'le temas halindeydi ve temize çıkarılacağını önceden öğrenmişti. Crowborough'daki evinde oturuyordu, gazeteciler binanın etrafını sarmışlardı. Ama Köstebek son perde için annesinin Drayton Gardens'daki evine gitti. Kapının zilini bozdu ve telefonu yastıkların altına gömdü.

Macmillan konuşmasını yapar yapmaz Philby de telefonun üzerindeki yastıkları aldı. Ve kendisini arayan herkese ertesi gün 11'de bir basın toplantısını yapacağını haber verdi. Philby basın toplantısını çok zekice yönetti. Rahat, nazik, otoriter ve sevimliydi. Önceden hazırlanmış olan açıklamasını muhabirlere dağıttı. Sonra gazeteciler ona sorgu sormaya başladılar. Annesinin oturma odasındaki şöminenin önünde duran Philby muhabirleri ustalıkla oyaladı. Gazetecilerin onun bu şaşılacak blöfünü görecek durumda değillerdi. «Evet, Burgess'i tanıyordum ve Washington'dayken ihtiyatsızlık ettim ve onunla dost oldum.

Bu durum Dışişleri Bakanlığından istifa etmeme yol açtı. Burgess'in komünist olduğundan hiç haberim yoktu. Evet, Burgess çok içerdi ama rezilce davranmazdı. Her neyse... Kimseye çamur atmak niyetinde değilim. İyi gün dostları vardır, kötü gün dostları. Ben bu ikinci gruptan olmayı tercih ederim... Maclean belleğimde bir gölge gibi bir şey. Evet, her zaman sola eğilimim vardı. Ama hiçbir zaman komünist olmadım. Komünist olduğunu bildiğim biriyle en son 1934'de konuştum.»

O gün kaydedilen siyah beyaz televizyon filmini seyrederken insan onun soğukkanlılığına şaşıyor. Acaba rolünü başarıyla oynaması yüzünden kendi kendine duyduğu hayranlık nedeniyle mi tehlikeyi göze alarak basın ve yayının etkisiz sıkıştırmalarına karşı duyduğu küçümsemeyi belirten o hareketi yaptı?

Gazete muhabirleri baskıya yetişmek için telaşla uzaklaşırken Philby'i televizyon muhabiri sorguya çekmeye başladı.

«Mr. Philby, siz gerçekten Üçüncü Adam mıydınız?»

Philby güvenle gülümseyerek kesin bir tavırla, «Hayır, değildim,» dedi. Ve sonra dilini bir an için yanağının içine dayayıp kaldırdı. Bunu ancak sahneyi pek çok defa seyrettikten sonra farkedebilirsiniz.

İki gün sonra Marcus Lipton savaşmaktan vazgeçti.

«Beni Avam Kamarasında bağırarak susturdular. İşçi Partisinden çok kişi Philby'i Dışişlerini etkileyen ilerici sol görüşlü biri sayıyordu.»

Böylece Philby yakasını kurtardı. Washington'da FBI'yla CIA çok şaşırdılar ve sarsıldılar. Hoover'ın planı pek kötü sonuç vermişti. FBI'da Philby'i resmen temize çıkarmak zorunda kaldı. 29 Aralık 1955'de onunla ilgili dosyayı kapattı.

Philby'nin Hoover'ın oynadığı rolden haberi yoktu. Temize çıkmasını gazete sahibi Lord Beaverbrook'a borçlu olduğunu sanıyordu.

«1955'de hükümetten ve özellikle güvenlik servislerinden kimse bir açıklama yapmak istemiyordu. Kanıtlar kesin değildi.

Beni suçlayamıyor, ama temize çıkarmayı da istemiyorlardı. Gazetelerin bilgisizce koparttığı kıyamet ve Marcus Lipton'un o gülünç hatası yüzünden harekete geçmek zorunda kaldılar. Beaverbrook basınının bu dev fiyaskodaki sorumluluğu özellikle çok büyük. Olayı bu basın başlattı ve potlar kırılarak ama amansızca sürdürüldü. Bunun nedeni Beaverbrook'un Eden'a ve Dışişlerine olan budalaca düşmanlığıydı.»

Moskova'da Philby'e durumu açıklayarak, «Temize çıkmanızı J. Edgar Hoover'a borçlusunuz,» dedim. Philby viski-maden suyu karışımından bir yudum aldı. Sonra da uzun uzun, memnun memnun güldü.

Philby resmen temize çıktığı için SIS'deki dostları onun yeniden işe alınmaması için hiçbir neden olmadığını düşünüyorlardı. Tabii bunun resmen yapılması imkânsızdı. SIS, Macmillan'a Philby'nin atılacağına dair söz vermişti. Ancak kıdemli memurlar istediklerini işe alabiliyorlardı. Bu nedenle Philby'nin arkadaşları ona uygun bir iş aramaya başladılar.

Philby o sırada İstanbul'dan tanıdığı eski arkadaşı W.E.D. Allen'in davetini kabul ederek dinlenmek için İrlanda'ya gitti. 1956 Temmuzunda Londra'ya döndüğü zaman onu bir müjde bekliyordu. SIS'deki dostları ona iş bulmuşlardı.

Philby, SIS ajanı olarak Beyrut'a gidecekti. Servis Ortadoğu'yla gitgide daha fazla ilgileniyordu. Bölgenin entrika merkezinde deneyimli bir ajan bulunması iyi bir fikirdi. Philby'nin düşmanları bile bu atamanın aleyhinde değillerdi. Philby faal bir ajan olarak çalışırsa suçlu olduğunu gösterecek kanıtların ele geçmesine neden olabilirdi. Ancak Philby'nin Beyrut'a yine Dışişlerinden bir memur gibi gitmesi artık olanak dışıydı. Böyle bir şey eleştirilere neden olabilirdi. Sonunda **Observer** ve **Economist** uygun rolü sağladılar. Philby, Beyrut'ta onların muhabirliğini yapacaktı. Yılda 500 sterlin maaş ve masraf parası alacaktı. Yayınlanan yazılarının her yüz kelimesi için de otuz şilin. SIS,

Philby'i işe alan bu kişilere onun asıl ne yapacağını açıklamış mıydı?

Sir Robert Mackenzie zorlukları izah etti.

«Philby temize çıktıktan sonra bazıları hâlâ onun hemen defedilmesi gerektiğini söylüyorlardı. Bazıları ise, 'Ona karşı adil davranmalıyız,' diyorlardı. 'Aleyhinde kesin kanıt yok. Belki gerçekten suçsuz. Ona fazla baskı yaptığımız takdirde Servisin moralini kötü bir biçimde etkileyebilir.' Bu nedenle biri ona gazetede iş bulduğu ve editörler de resmen Philby'nin **gerçekten** temize çıkıp çıkmadığını sordukları zaman başka ne yapabilirdik? Herhalde, 'Ne münasebet!' diyerek onu işinden edemezdik. O yüzden, 'Evet, temize çıktı,' diye cevap verdik.»

Philby'le Moskova'da konuştuğumuz zaman onun işi nasıl bulduğu konusunda hiçbir kuşkusu olmadığını anladım. «Beyrut'taki işi benim için Nicholas Elliott ve George Young (SIS'den meslektaşları) ayarladılar. Ancak bu konuda bazı çelişkiler var. Elliott bana o sırada **Observer**'ın editörü olan Davis Astor'la gizli görevim konusunda anlaştığını söyledi. Ama Astor sonradan bundan hiç haberi olmadığını iddia etti. Artık bu konuda kendiniz karar vereceksiniz.»

Astor bu konuda Philby'nin **Observer**'a katıldıktan sonra SIS'le ilişkisini sürdürdüğünden haberi olmadığını söyledi. «O sırada Nicholas Elliott adını bile duymamıştım. Zaten karşımda MI5 değil, Dışişlerinden biri vardı. O sırada Ortadoğu'dan ya da başka bir yerden söz edilmedi. Bana sadece o adamı zor bir durumdan kurtaracağımı söylediler. Philby sonunda Moskova'da ortaya çıktığı zaman da bana koşarak özür dilediler. 'Sizi uyarmadığımız için üzgünüz,' dediler.» Bu iddiayı **Observer**'da çalışan diğer kişiler de destekledi. Astor'un o sırada fena halde öfkelenerek, «Gazeteyi kullandılar!» diye bağırdığından söz ettiler. Onun sık sık, «Philby gazete adına çalışırken hâlâ SIS'e bağlı olduğunu bilmiyordum,» diye tekrarladığını söylediler.

Ancak George Young, «Bütün pazarlıkları Nick yaptı,» dedi. «Ben sadece onları onayladım. Herhalde Astor'un durumu bilme-

si gerekirdi. Philby'e Arap Bölümü verildi. Çünkü ailesinin Arap dünyasıyla ilişkisi vardı. Onun Beyrut'a gitmesinde bir sakınca görmedik. Philby İngiltere'den ayrılmadan önce ona ben brifing verdim...»

Economist'in o zamanki editörü Dobald Tyerman'a gelince, Philby konusu onu her zaman öfkelendirdi. Tyerman Dışişleri Bakanlığının ileri gelenlerinden Harold Caccia'ya Philby konusunda sorular sormuş ama adam ona bir açıklama yapmamıştı. **Observer** da öyle.

Bu sorunun mantıklı bir biçimde çözümlenmesi imkânsız. Herhalde Astor, **Observer**'ın eski SIS ajanı Philby'yi Dışişlerinin özel bir talebi üzerine işe aldığını ve onun Beyrut'ta sadece gazetecilik yapacağını sanıyordu. Ama yanılıyordu. Philby sadece gazetecilik yapmayacaktı.

BEYRUT'TA YÜZLEŞME
15

Philby 1956 Ağustosunda Beyrut'a gelerek babasının yanına gitti. St. John o sırada Beyrut'tan otuz kilometre kadar uzaktaki Ajaltoun köyünde oturuyordu. Kral İbni Suud'un ölümünden sonra genç prenseslerle arası açılmış, o da Suudi Arabistanlı karısı Rozy ve iki oğlu Halid'le Faris'i alarak Lübnan'a yerleşmişti.

Evin hali bir tuhaftı. St. John nedense Rozy'nin Batılı yöntemlerine göre davranmasını istiyor, kadın buna razı olmuyordu. Karı koca zaman zaman bağırıp çağırarak kavga ediyorlardı.

Ama Kim'in yanına gelmesi St. John'un pek hoşuna gitmişti. Baba oğul yıllardan beri birbirlerine ayırabilecek zaman bulamamışlardı. Evin verandasında oturarak taze dağ havasını içlerine çekiyor ya da köye inerek dolaşıyorlardı.

Herhalde mutlu günlerdi bunlar. Çünkü St. John bir ara yaşlanmaya başlayan o erkeklere özgü hayale daldı. Londra'ya, karısına mektup yazarak çocukları alıp oraya gelmesini, yeni ailesine katılmasını istedi. Kocaman bir aile olacaklardı o zaman. «Kafa kafaya vererek grup halinde Lübnan'a göç etmeyi planlayabiliriz... Dünyanın bu en güzel ülkelerinden birinde bir Philby kolonisi kuracak kadar kalabalığız. On iki kişi kadar...»

Philby o sırada hâlâ Crowborough'da olan Aileen'le çocukları ne yapacağını düşünüyordu. Gazetecilik yaparak hayatını

kazanabileceğinden emin değildi. MI5'in ne zaman yeniden saldırıya geçeceğini de bilmiyordu. Babası bu sürede ona destek oldu. St. John değerinden emindi ve ileride bir gün kendisini takdir edeceklerine inanıyordu. Kim'in dengesini bulmasını ve eski güvenine kavuşmasını sağladı. Ona hayatını yeniden kurması için güç verdi.

St. John 1956 Kasımında Suud hanedanıyla barışarak Riyad'a döndü. Ondan sonraki yazı İngiltere'de geçirmeyi planlıyordu. Riyad'a giderken Philby'e uğradı ve ondan Dora'nın iki gece önce uykusunda ölmüş olduğunu öğrendi. St. John çok sarsıldı. Belki de ilk kez Dora'ya ne kadar güvendiğini anlıyordu. Ortak yanları uzakta olmalarına rağmen onları birbirlerine bağlamıştı.

Annesinin ölümü Philby'i de çok üzmüştü. Bana Moskova'da, «Annemin ölümüne içki neden oldu,» diye açıkladı. «Sonlara doğru günde bir şişe cin içiyordu. Bütün mesele babamın kadınlar konusunda son derecede duygusuz bir insan olmasıydı. Onların duygularını hiç önemsemezdi. Aslında mahsus yapmazdı bunu. Babam sadece annemin neden öyle şeyler hissettiğini anlayamazdı.»

St. John, kalkıp İngiltere'ye gitti. Philby yine Ajaltoun'da yaşamayı sürdürdü. Londra'dan gelen telgrafları almak ve yazı yazmak için haftada bir iki kez Beyrut'a iniyordu. Tabii belki kentte bürosu da vardı. Çünkü diğer muhabirlere Doğu Beyrut'ta kaldığını ve telefonu olmadığı için onunla bağlantı kuramayacaklarını söyledi. Diğerleri bunun bir gazeteci için garip bir şey olduğunu düşündüler. Philby ne olursa olsun yapayalnızdı. Ve birdenbire çaresizce âşık olduğu zaman bu olay küçük dost çevresini hiç şaşırtmadı.

Philby o sırada belki de Ortadoğu'nun en iyi oteli olan St. George'un barında içki içerken bir garson ona bir pusula getirdi. Bunu **New York Times**'ın Ortadoğu baş muhabiri Sam Pope

Brewer'ın karısı Eleanor göndermişti. Brewer, Philby'le İspanya İç Savaşını izledikleri zaman tanışmış ve onun Beyrut'a tayin olduğunu duymuştu. Brewer o sırada bir iş için kentten ayrılmıştı ama Eleanor'a, «Philby'i görürsen ona kendini tanıt,» demişti. «Buraya yerleşmesi için kendisine yardım edebileceğini söyle.» Brewer bu iyi niyet ve cömertliği yüzünden ileride çok pişman olacaktı.

Philby pusulayı okuduktan sonra Eleanor'un yanına gitti. Kadın daha sonra, «Beni önce Kim'in yalnızlığı etkiledi,» diye yazacaktı.

«Beyrut'ta kimseyi tanımıyordu... Eski tarz bir resmilik onu rahatlıkla samimi olan diğer gazetecilerden ayırıyordu. Philby o sırada kırk dört yaşındaydı. Orta boylu, çok ince bir adamdı. Çizgilenmiş yüzüyle bayağı yakışıklıydı. Gözleri parlak bir maviydi. Ona bakarken, işte çok şey görüp geçirmiş bir erkek, diye düşündüm. Çok deneyimli. Ama ıstırap çekmiş... Kim'de çok dostça bir hava yaratma yeteneği vardı. Onunla rahatça konuşmaya başladım. Çok kibardı. Kocamla onu himayemize aldık. Kente indiği zaman genellikle bizi görmeye gelirdi. Çok geçmeden en yakın dostlarımızdan biri oldu.»

Eleanor'un burada «biz» gibi çoğul sözcükler kullanması Philby'le pek çabuk bir aşk macerasına giriştikleri gerçeğini gizliyor. Sam Brewer işi nedeniyle sık sık kentten ayrılıyordu. O yokken Philby'le Eleanor dağda piknik yapıyor, yüzmeye gidiyor, pazarları dolaşıyor, tenha yerlerdeki lokantalarda yemek yiyor ve küçük kahvelere giriyorlardı. Philby kadını aşk mektupları bombardımanına tutuyordu. Sigara paketlerinden aldığı küçücük kâğıtlara yazıyordu. Bunlar kitaba basıldığı zaman biraz utandırıcı oluyorlar. «Sevgilim, sana her zamankinden daha âşığım. Senin Kim'inden xxx...» Ve aynı gün ikinci bir mektup: «Aşkım gitgide daha derinleşiyor, sevgilim. Senin Kim'inden xxx...»

Eleanor bu mektuplara bayılıyordu. Çok seyahat etmiş olmasına rağmen hiç de deneyimli bir kadın değildi. «Kim'in na-

zik tavırları gibi mektup yazmaktaki ustalığı uygarca bir yaşamı hatırlatıyordu. Ve bu özellikle bir Amerikalı için çekici bir şeydi. Nükte ve zarafetle anlattığı küçük olaylar sayesinde beni de günlük hayatına katmış oluyordu.» Eleanor, Philby'nin o ünlü şirinliğine kapılmıştı. Ama o kadının nesini beğenmişti? Bu aşk Philby'nin iş arkadaşlarını şaşırtıyordu. Eleanor'un zekâ ve kişilik bakımından Philby'e hiç de eşit olmadığını düşünüyorlardı. «Biraz aptalca, cansız bir kadındı. Bir heykeltraş olarak az bir yeteneği vardı. Dişlerini sıkarak konuşması insanın sinirine dokunurdu. Kokteyl partilerine camlaşmış gözlerle, sendeleyerek gelmekle ün yapmıştı.»

Ama Philby için Eleanor'un bunlardan başka özellikleri vardı. Duygularını açıklayan bir mektupta şöyle diyordu:

«Şimdiye kadar karşılaştığım insanların en uysalısın. Karşısındakini en rahat ettireni. Eğer koşullar aşığın olmamı engelleseydi, yine de çok samimi bir dostun olmak isterdim. Hatta bir iki hafta öyle olduğumuzu düşündüm. Şimdi, sevgilim, çok acı bir olay geçirdiğini biliyorum... Ama sen avlanmanın ne demek olduğunu biliyor musun? Beni en aşağı iki kez avladılar. Ve bu çok zor bir şey. Senin en harika yanlarından biri beni olduğum gibi kabul etmen. (Tabii içki dışında. O bakımdan da haklısın.) O çok görülen kadınca oyuna kalkışarak beni sevebileceğini düşündüğün türde bir erkek haline sokmaya çalışmaman.»

Tabii Sam Brewer aptal değildi. Bir gün Philby, Eleanor'u dağlarda yaptıkları piknikten eve getirdiği zaman Brewer kapıda bekliyordu. Philby'e, «Eleanor'u görmeni engelleyemem,» dedi. «Ama artık seni evimize kabul edemem.» Philby bunun üzerine Eleanor'u kocasından boşaması için zorlamaya başladı. Kadın yaşlı babasına bakmaya Seattle'a giderken Amerika'dayken boşanma işlemine başlamaya razı oldu.

Birdenbire tempo hızlandı. Philby 12 Aralık 1957'de Aileen'in bir gün önce kalp krizi, solunum rahatsızlığı ve veremden öldüğünü öğrendi. Kadın henüz kırk yedi yaşındaydı ama Philby

kendisini terk ettikten sonra çabuk çökmüştü. Sir Robert Mackenzie, Cadogan alanındaki bir arkadaşına yemeğe gittiği zaman Aileen'le karşılaştığını hatırlıyor. Kadın orada aşçı olarak çalışıyordu. «Şok geçirdim. Aleen'in hem fiziksel, hem de ruhsal bakımdan çok hasta olduğu belliydi. Saçmasapan şeyler söylüyordu. Birkaç ay sonra onun öldüğünü öğrendiğim zaman hiç şaşmadım.» Aileen'in sonunda Philby'nin vatanına ihanet ettiğini, evlilikleri boyunca sakladığı bu sırrını öğrendiği hemen hemen kesin. Kadın bu bilgiyi unutmak için de içiyordu sanırım. Aileen bu hikâyedeki en trajik kişi.

Philby, Eleanor'a telgrafla evlenme teklif etti. Kadının Meksika'da açtığı boşanma davası ertesi yıl Temmuzda sona erdiği zaman Philby, planlarını açıklamak için Sam Brewer'a gitti. İki deneyimli adam uygarca konuştular. Philby, «Sana Eleanor'dan telgraf aldığımı söylemeye geldim,» dedi. «Boşandı artık. Onunla evleneceğimi herkesten önce senin öğrenmeni istedim.» Brewer, «Galiba en iyi çözüm yolu da bu,» diye cevap verdi. «Irak'taki durum hakkında ne düşünüyorsun?»

Lübnan'daki iç savaş Eleanor'un dönüşünü geciktirdi. Ama sonunda ülkeye geldiği zaman Beyrut'ta evlendiler. Ancak Eleanor Meksika'da boşandığı için İngiliz Elçiliği bunu resmen tanıyamadı. O nedenle Philby'le ikinci defa nikâhlanmak için Londra'ya döndüler. Bu formalite 24 Ocak 1959'da Holborn Belediyesinde tamamlandı. Kadın kırk beş, adam da kırk yedi yaşındaydı. Nikâhta Philby'nin eski meslektaşları Jack Ivens ve okul arkadaşı Tom Milne tanıklık ettiler. Ivens, Philby'le birlikte Beşinci Bölümde çalışmıştı. Milne ise hâlâ SIS'de çalışıyor ve her zaman Philby'i sadakatle destekliyordu. Bu iki adamın nikâha katılmaları da artık bulutların dağılmış olduğunu kanıtlıyordu. Burgess-Maclean olayından sekiz yıl sonra MI5 Philby'nin peşini bırakmaya karar vermiş gibiydi.

Philby, Eleanor'u çocuklarıyla tanıştırdı, Londra'daki sevdiği yerleri gezdirdi. Onu bütün dostlarına tanıttı. Philby dostlarından birine, «Bu aşk,» dedi. «Büyük A'yla yazılan bir aşk.

Dağlarda bir ev alacağız. Eleanor resim yapacak, ben de yazı yazacağım. Sonunda dengeli ve huzurlu bir yaşama kavuşacağım.»

Philby'nin Beyrut'ta geçirdiği ilk üç yıllık dönemde iki tarafın istihbarat dünyasında fazla bir faaliyet gösterdiğini belirten hiçbir kanıt yok. **Observer**'a ilk yazısını 30 Ağustos 1956'da gönderdi. «Lübnan'ın Batı'ya Petrol Tehdidi!» Ondan sonra da ayda bir iki dikkatle yazılmış ama iç sıkıcı yazı yollamayı sürdürdü. Ortadoğu konusunda uzman bir yazar olan ve o günlerde Philby'le tanışan Patrick Seale, «Herkesi atlatarak ilginç bir haber yakalama merakında değildi,» diyor. «Haber kokusu alanlardan da sayılmazdı. Araplar arasında önemli haber kaynakları bulmaya çalışmadı. Mümkün oldukça yolculuk yapmaktan da kaçıyordu. Anlatımı canlı değil, daha çok edebiydi. Bir gazeteci değil, bir bürokrat ağzıyla yazıyordu.»

Ama Philby'nin yine de bazı standartları vardı. Bir gazeteci olarak adına önem verdiği için isminin sıradan konularla ilgili makalelerin başına yazılmasını istemiyordu. Sadece siyaset ve uluslararası konularda yazılar hazırlıyordu. **Observer**'a başka konularda yazı yazmayı pek istemediğini açıklamıştı. Onlar için takma ad kullansa bile.

Şimdi Philby'nin bir şeyi beklediğini anlıyoruz. Seale bu dönem konusunda şunları söylüyor:

«Philby'nin en fazla dikkati çeken yanı fazla bir iş başarmamasıydı. Tam bir ev erkeği gibi yaşıyordu. Geç kalkıyor ve Eleanor'la el ele pek de güzel bir otel olmayan Normandy'e mektuplarını almak ve bir iki kadeh içmek için gidiyordu. Karı koca alışveriş yapıyor ve biraz yemek pişiriyorlardı. Öğleden sonra uyuyor, bazen bir partiye katılıyorlardı. Sonra eve dönüyorlardı. Philby'i buzdolabında soğuyan limonlu votka bekliyordu.»

Philby gerçek işine, yani casusluğa dönmeyi bekliyordu.

Ama bir sorunu vardı. İngilizler ona görev verilmedikçe Rus efendilerinin kendisinden yararlanmaları imkânsızdı. Philby **Sessiz Savaşım** kitabında, Beyrut dönemi konusunda, «Sovyetler Birliği Ortadoğu'yla geniş çapta ilgileniyordu,» diyor. «Ve en çok Amerika Birleşik Devletleri'yle İngiltere'nin bu bölgeyle ilgili niyetlerini öğrenmek istiyordu.» Philby ondan sonra gazeteci olduğu için İngiliz ve Amerikalı görevlilerle rahatlıkla konuşabildiğinden ve bu tür niyetleri değerlendirdiğinden söz ediyor. Ancak bir gazeteci olarak, faal bir istihbarat ajanı kadar bilgi edinmesi imkânsızdı. İşin önemli noktası da buydu: SIS onu Beyrut'a bir ajan olarak göndermişti ama kendisinden yararlanmıyordu. Ve SIS ondan yararlanmadığı sürede Ruslara da pek faydası dokunmayacaktı.

Sonra bu durum bir gecede değişti. Philby'e **Observer** ve **Economist**'te iş bulan Nicholas Elliott, 1960'da SIS istasyon komutanı olarak Beyrut'a atandı. Ve Philby'i devamlı önemli bilgi sağlaması için zorlamaya başladı. Philby birdenbire bölgedeki en faal gazetecilerden biri halini aldı. Oraya, buraya, her yere koşuyordu. SIS'in onu böyle çalıştırmasının nedenleri konusunda iki varsayım var.

Bir: Bu masum bir neden. Elliott, Philby'den doğru dürüst yararlanılmadığını düşünüyor, onu en iyi biçimde çalıştırmayı istiyordu. İki: Bu daha çok bir komployla ilgiliydi. 1956'da «Buster Crabb Skandalı» sonucu Dick White MI5'in genel müdürlüğünden alınmış ve SIS'in başına geçirilmişti.

(Buster Crabb Skandalı 1956 Nisanında SIS'in hazırladığı bir operasyonla ilgiliydi. Servis Portmouth limanına demirlemiş olan Sovyet kruvazörü **Ordjonikidze**'nin tekne kısmının incelenmesini istiyordu. Böylece kruvazördeki mayın dedektörleri ve denizaltı saldırı silahları konusunda bilgi edineceğini umuyordu. Ancak kruvazörde Sovyet liderleri Bulganin ve Kruşçev vardı. SIS'in tuttuğu kurbağa adam Binbaşı Lionel Crabb çok yaşlı ve çok bitkindi. Ortadan kayboldu. Bir süre sonra kafası kopuk bir ceset kıyıya vurdu. Bunun Crabb'ın ölüsü olabileceği dü-

şünüldü. Ruslar bu olay yüzünden şikâyette bulundular ve Başbakan Eden 4 Mayıs 1956'da Avam Kamarasında özür dilemek zorunda kaldı.)

White, SIS'in başına geçtiği zaman kayıtlarda Philby'nin adını görünce endişelendi. Ama bu konuda bir şey yapmadı. Yeni genel müdür ilk birkaç yılı SIS'i yeniden organize ederek geçirdi. Servisi heyecanlı maceralara atılacak bir yer olmaktan çıkardı. Daha zor ama zevkli istihbarat analizi alanına soktu. White 1960'da Philby konusuna dönebildi. Köstebeğin dosyasını okuduktan ve kıdemli yardımcılarıyla görüştükten sonra olayı sona erdirmek için bir plan yaptı.

Bu plana göre Philby'i faaliyet göstermeye zorlayacak, onun çok çalışkan bir istihbarat ajanı olduğunun düşünülmesini sağlayacaktı.

Böylece Ruslar da ondan yeniden yararlanmaya kalkacaklardı. Elliott, Philby'le samimi olacaktı. Köstebek SIS operasyonlarında görev alacaktı. Çok önemli bilgiler edineceği için de onları Sovyet kontrolörüne aktarmak zorunda kalacaktı. Bu bilgilerin bir bölümü gerçek olacaktı, bir bölümü de uydurma. Ve Batı istihbaratı bu bilginin nerede yüzeye çıktığını anlamak için tetikte bekleyecekti. Haber kaynağının Philby ve sadece Philby olduğu anlaşılırsa, İngiliz makamları sonunda onun vatan haini olduğunu gösteren kanıtı ele geçirmiş sayılacaklardı.

Bu önceden tahmin edilemeyecek pek çok ayrıntısı olan zor bir oyundu. Philby neler olduğunu sezebilirdi. Ama oyuna katılmayı da reddedemezdi. Çünkü bu sessiz bir itiraf sayılırdı. Yolun yarısına kadar gitmesi de imkânsızdı. Yani SIS için daha faal bir rol oynamayı kabul eder ama Ruslara bilgi sızdırmazdı. Böyle davrandığı takdirde de Sovyet kontrolörü onun sadakatinden şüphe etmeye başlardı. Philby artık böyle işler için yaşlanmış sayılacağını, yeni evlenmiş olduğunu ve sakin bir yaşam sürmek istediğini söyleyerek bu işten yakasını da sıyıramazdı. Çünkü eski yerine gelmesi için bu fırsatı ona dostu ve en ateşli savunucusu Nicholas Elliott verecekti.

İşte bu nedenle eski endişeleri ayaklanmış olan Philby oyuna katılmak zorunda kaldı. Herhalde er ya da geç böyle bir şey olacağını biliyordu. Çünkü elinden geldiğince önlem almaya çalıştı. Bana Moskova'da bu konuda şöyle dedi:

«1951'den itibaren son kriz için hazırlanmaya başladım,» diye açıkladı. «Bunun her an geleceğini biliyordum.» Daha önce açıklanmayan bir önlem de Philby'nin uyruğunu değiştirmesiyle ilgiliydi. Hindistan'ın Beyrut'ta küçük bir konsolosluğu vardı. Bir tek diplomat yönetiyordu orayı: Godfrey Jansen. St. John'un arkadaşı olan Jansen, Philby'le ilk kez hasta olan babasının yerine öğle yemeğine geldiği zaman tanıştı. Jansen olayı şöyle hatırlıyor:

«Philby daha sonra konsolosluğa geldi. Benden randevu almıştı. Bana kendisi için bir Hint pasaportu sağlayıp sağlayamayacağımı sordu. 'İngiliz pasaportumun yenilenmesi gerekiyor,' dedi. 'Bu konuda bazı zorluklar var. Çünkü ben de babam da İngiltere dışında dünyaya geldik. Ben Hindistan'da, babam da Seylan'da. 'Ona kendisine yardım edemeyeceğimi söylemek zorunda kaldım. Çünkü ancak Hindistan'da yedi yıl devamlı oturanlar Hint uyruğuna geçebilirlerdi. Philby büyük bir düş kırıklığına uğramış gibi davrandı.»

Philby'nin İngiliz vatandaşlığı konusunda zorluklarla karşılaştığı iddiası herhalde doğru değildi. Çünkü kaçarken geride yepyeni bir İngiliz pasaportu bıraktı. Hint uyruğuna geçmeyi ya «son kriz anı» geldiği zaman İngiliz makamlarının kendisini yakalamalarını zorlaştırmak için istiyordu ya da Sovyetler Birliği yerine Hindistan'a gitmeyi tercih etmesi nedeniyle.

Philby'nin Beyrut'ta geçirdiği son yıllar ilkinden çok farklıydı. Elliott ona durmadan baskı yapıyordu ve Köstebek para sıkıntısı çekmekteydi. Sık sık görevle evden ayrılıyordu. Bu yüzden huzurlu bir yaşam süremiyor ve çoğu zaman teselliyi içkide arıyordu. Sonra arka arkaya iki darbe yedi. Önce 30 Eylül 1960'

da babası öldü. St. John o yazı İngiltere'de geçirmişti. Yine her zamanki gibi öğle ve akşam yemeklerini Athenaeuim Kulübünde yemiş, sık sık kriket maçlarına gitmişti. Ağustosta Moskova'daki Şarkiyatçılar Kongresi'ne katılmıştı. Sonra Arabistan'a dönmeden önce ailesiyle birlikte kısa bir tatil yapmak için İngiltere'ye gitmişti. Sonunda da «eğlenmek» için Kim ve Eleanor'un yanına Beyrut'a gelmişti. Artık sık sık partilere gidiyor, sabahlara kadar türlü konularda tartışıyordu.

Bu partilerden sonuncusu **Fortune** dergisinin eski yazarlarından John H. Fostere'le karısının dairesinde verildi. St. John'un bütün nükte gücü üzerindeydi. Yarı yaşındaki insanları gece yarısından sonraki saatlere kadar eğlendirdi. Buna, ancak Kim'le Eleanor'u bir gece kulübüne götürmek için son verdi. St. John ertesi sabah nefes almakta zorluk çekmeye başladı. Philby onu alelacele bir hastaneye götürdü. Doktorlar yaşlı adamın ağır bir kalp krizi geçirdiği teşhisini koydular. St. John kendinden geçti. Sadece bir defa uyanarak, «Tanrım, içim sıkılıyor,» dedi ve o gün akşama doğru öldü. O sırada yetmiş beş yaşındaydı. Philby ertesi gün küçük bir cenaze töreni düzenledi ve St. John'un mezarına üzerinde «En Büyük Arap Kâşifi» diye yazdırdı.

St. John ölümüyle her zaman istediği oüne kavuştu. Dünyanın her yanından onun başarılarını öven mektuplar geldi.

Babasının ölümü Philby'i derinden sarstı. Ve birkaç gün hiç durmadan içti. Acaba St. John'a aslında nereye bağlı olduğunu açıklamadığı için pişmanlık mı duyuyordu? Neden babasının bunu nasıl karşılayacağını bilememesi miydi? Çünkü St. John bütün muhalifliğine rağmen sonuna kadar tam bir İngiliz gibi davranmıştı.

Philby babası konusunda, «Biraz daha yaşasa ve gerçeği öğrenseydi,» diye yazdı. «Çok şaşırırdı. Ama kızmazdı.»

Philby, St. John'un ölümünün neden olduğu sarsıntıdan kurtulmaya çalışırken ikinci bir darbe daha yedi. Berlin'deki cesurca çalışmaları yüzünden pek çok övülen SIS ajanı George

Blake, Lübnan'daki Arap dili okulundan bir bahaneyle Londra'ya getirtildi. Ve Resmi Sırlar Yasasına uyularak tutuklandı. Başından beri Ruslar hesabına çalıştığı anlaşılıyordu. Blake suçunu itiraf etti ve Old Bailey'de yargılandı. Onu kırk iki yıl hapse mahkûm ettiler. İlk kez birine böyle uzun bir hapis cezası veriliyordu.

(Blake hapiste beş buçuk yıl kadar kaldı. Sonra dramatik bir biçimde kaçarak ortadan kayboldu. Bir yıl sonra Moskova'da ortaya çıktı. Ve bugün hâlâ orada yaşıyor.)

Philby hem şok geçirdi, hem de endişelendi. Blake'in itiraflarından yüzünden Philby'nin başını derde sokması hemen hemen imkânsızdı. Çünkü Rus İstihbarat Servisi onları ayrı ayrı çalıştırmıştı. Ve iki ajan birbirlerinin gerçek içyüzünü hiçbir zaman öğrenememişlerdi. Ancak Blake'in maskesinin düşmesi İngiliz Karşı Casusluk Örgütü için yeni bir zaferdi. Ve herkesin tahmin ettiğinden çok daha uzun olan hapis cezası da herhalde Philby'i şaşırttı. Ve Köstebek hızla yokuş aşağı gitmeye başladı. Artık daha sık sarhoş oluyordu. Vücudundaki alkol miktarı öylesine artmıştı ki, bazen iki martini bile yolda yere yuvarlanmasına neden oluyordu. Arkadaşları artık evine eskisi kadar gitmiyor, Philby'nin anlaşılmaz bir şeyler söylediğinden yakınıyorlardı. Eleanor'un durmadan parasızlıktan şikâyetinden bıkmışlardı.

Resmi toplantılar Eleanor için birer kâbus halini aldı. Kocasının nasıl bir rezalet çıkaracağını bilmiyordu artık. Tanıdıkları Philby'nin durumuna alışmaya başladılar. Çoğu zaman Köstebek camlaşmış gözlerini tavana dikerek yerde yatarken parti devam ediyordu. Gitme zamanı geldiği vakit de erkekler onu bir taksiye taşıyorlardı. Eleanor dostlarına Philby'nin korkunç kâbuslar gördüğünü ve kendisine yardım etmeleri için haykırarak uyandığını anlatıyordu.

Dostları Philby'lerin fazla içemeyeceği toplantılar düzenlemeye çalışıyorlardı. Artık Eleanor da hemen hemen kocası kadar içiyordu. Tanıdıkları karı kocayı kırda pikniğe çağırıyor,

onları evlerinden almayı, sonra da bırakmayı teklif ediyorlardı. Ancak Philby'ler yolda Normandy'den mektuplarını almak istediklerini söylüyor ve barda çabucak birkaç kadeh yuvarlıyordu. Piknik yerinde de Philby'le Eleanor getirilmiş olan şarabı hemen bitiriyorlardı. Köstebek ondan sonra en yakındaki kahveye gidiyor ve elinde minyatür içki şişeleri dolu bir kesekâğıdıyla dönüyordu. O ve Eleanor bir oturuşta öyle elli şişeyi bitiriyorlardı. Piknik sona erdiği sırada karı koca küfelik oluyor arabada Beyrut'a gidinceye kadar uyuyorlardı.

Philby bazen görevle bir yere giderken Eleanor'u da götürüyordu. Çift çok geçmeden Ortadoğu'daki barlarda içki kapasiteleri ve hoyrat şakalarıyla ün yaptılar. Philby'nin Rusya'ya kaçmasından birkaç yıl sonra Ürdün'deki Amman Kulübünün barmeni müşterilere Philby'lerin «boğa güreşi» oyunlarından söz ederek onları eğlendiriyordu.

Küçük olaylar Philby'nin sinirini bozuyor, hemen içki içmesine neden oluyordu. Ahbaplarının hediye ettiği Jackie adlı tilki yavrusunun ölümü onu fena halde sarstı. Birkaç gün için Ürdün'e gitmiş olan Eleanor eve döndüğü zaman Philby'nin balkonda uyuşukça oturduğunu gördü. Anlaşılmaz sözler söylüyordu. Sinirleri iyice bozulmuştu. Ancak birkaç hafta sonra tilkinin ölümünün etiksinden kurtulabildi. Patrick Seale, Philby'nin bir keresinde de klozette çaresizce çırpınan bir fareyle karşılaşmasından söz ediyor. «Kaç kişiyi ölüme gönderen gizli ajan,» diyor. «Farenin acı çekmesine dayanamadı ve hayvanı klozetten çıkardı.»

Philby meslek hayatı boyunca bir defa olsun maskesini indirseydi ve nereye bağlandığı ortaya çıksaydı, böyle bir şey ancak bu dönemde olabilirdi. Köstebeğin Rusya'ya kaçmasından sonra iş arkadaşları ve tanıdıkları belleklerini yoklayarak bu tür ipuçları aradılar. Ancak pek önemsiz imaları yakalayabildiler. 1960'ların başında bir diplomat değil de bir gazeteci olarak Beyrut'ta bulunan Godfrey Jansen, Philby'nin dairesinde bir rafta sadece Karl Marx'ın eserlerinin bulunduğunu hatırlıyor.

«Belki on iki ciltti. Koyu kırmızı deri ciltleri vardı. Üzerlerindeki yazılar yaldızlıydı.» Ancak ciddi bir dış muhabir bu kitaplara işi açısından ihtiyacı olduğunu söyleyebilirdi.

Bir gece Philby'le Jansen bir takside Amerika Birleşik Devletleri'yle Sovyetler Birliği arasındaki güç savaşından söz ediyorlardı. Jansen, «Savaşın sonundan beri Sovyetler Birliği daha başarılı oluyorlar gibi,» dedi. Philby o zaman usulca, «Başarısı kaçınılmaz bir şey,» diye cevap verdi.

Jansen şimdi, «Philby'nin komünist dilinin anahtar sözcüğü olan 'kaçınılmaz' kelimesini kullanması beni öylesine şaşırttı ki,» diyor. «Bu sözcüğü kullandığı yeri hâlâ hatırlıyorum. Taksi tam o sırada Makdisi Sokağındaki İngiliz bankasının önündeydi.»

Bir gece Fistere'lerdeki bir partide milliyetçilik konusu açıldı ve biri Philby'e bu konuda düşüncelerini sordu. O, «Ben Hindistan'da doğdum,» dedi. Arap dünyasının çeşitli bölgelerinde büyüdüm. İngiltere'de okudum. Bana bir milliyetim varmış gibi gelmiyor.» Bu sözler Fistere'yi sarstı.

«Kulaklarıma inanamadım. Kim tam anlamıyla bir İngilizmiş gibiydi. Şimdi sanki vatanını inkâr ediyormuş gibi konuşuyordu.»

Çok kimse o günlere geri baktığı zaman Philby'nin sarhoş ve sıkıntılı olmasına rağmen içyüzünü sakladığını ve bir istihbarat ajanı olarak çalışmasını sürdürdüğünü anlıyor. Philby Rusların işine yarayabilecek neler öğrenmişti?

Elliott White'ın Philby'i tuzağa düşürmek için yem olarak kullandığı SIS istihbaratının tümünü ele geçirmesini engelliyor, fırsatları dikkatle kısıtlıyordu. Ancak Philby deneyimli ve becerikli bir adamdı. Hâlâ SIS'de çalışan ya da emekliye ayrılmış olan ajanlar Beyrut'tan geçerlerken mutlaka ona uğruyor ve onunla bir içki içerek işten söz ediyorlardı. Bunlardan Anthony Cavendish şunları hatırlıyor:

«Çoğu zaman Philby'le St. George Otelinin lüks barında karşılaşıyordum. O yalnız oluyordu. Galiba Kim SIS'le ilgili me-

seleler ve servisten kimselerden söz etmek istiyor, etrafta gazeteci bulunmadığı takdirde daha rahat konuşacağımı sanıyordu. Onunla da Gizli Servisten olan diğer eski arkadaşlarla yaptığım gibi konuşuyordum...»

CIA ise elde ettiği belgelere bakarak Philby'nin örgütte ona gizli operasyonlar konusunda bilgi veren yüksek mevkide bir kaynağı olduğu sonucuna vardı. CIA kendi ajanlarından Wilbur Crane Eveland'ın Philby'e, Örgütün Ortadoğu ve Afrika'daki gizli operasyonları konusunda açıklamalarda bulunduğuna karar verdi. CIA belgeleri arasında Eleanor Philby'nin sorgulamasıyla ilgili bir rapor da vardı. Kadın, kocası kaçtıktan sonra sorguya çekilmişti.

1 Kasım 1965 tarihli bu raporda, «Mrs. Philby kocasının, 'Bill Eveland'la Beyrut'ta bir akşam geçirmem yeter, o zaman katıldığı bütün operasyonları öğrenirim,' diye iddia ettiğini açıkladı,» deniliyor.

Şimdi altmış dokuz yaşında olan Eveland'ı Ortadoğu ve Afrika'da çalışması için CIA Başkanı Allen Dulles işe almıştı. Eveland CIA'nin belgelerinin doğru olmadığını söylüyor ve Philby'nin yanında ağzından bir şey kaçırmadığı noktasında ısrar ediyor. «Philby'i Beyrut'ta tanımış olmam meslek hayatımı mahvetti,» diyor. Eveland'ın karşılaştığı sorun açık. O günlerde SIS, Philby'e onu kendi operasyonlarında kullanacak kadar güveniyormuş gibi davranıyordu. Bu nedenle herhangi bir CIA ajanı onun temize çıkmış olduğuna inanabilirdi. Herhalde Eveland bu konuda yalnız değildi. Onun gibi buna inanan başka görevliler de vardı. George Young'ın diğer CIA görevlileri hakkında dediği gibi, «Philby, Beyrut'taki bütün Amerikalılarla dosttu. Ve onların çoğu da gevezelik ediyorlardı. Philby onları konuşturmakta ustaydı.»

Ancak Philby, ABD Deniz Piyadelerinin 19 Temmuz 1968'de Lübnan'a geleceklerini önceden bilmesinin nedeni bu değil.

Deniz Piyadeleri görünüşte Camille Chamoun rejimine karşı ayaklanılmasından sonra düzeni sağlamak için gelmişlerdi.

Ama aslında bunun nedeni Washington'un komünistlerin bölgeyi ele geçirmek üzere olduklarına inanmasıydı. Philby meslektaşlarına olaydan üç gün önce Deniz Piyadelerinin karaya çıkacaklarını açıkladı. Şimdi meslektaşları onun tahminde bulunan bir gazeteci gibi değil de, olacakları kesinlikle bilen biri gibi konuştuğunu hatırlıyorlar. Philby'nin Deniz Piyadelerinin geleceğini Eveland'dan öğrenmiş olması imkânsız. Çünkü sonradan şöyle yazacaktı:

«Çok iyi tanıdığım yerel CIA ajanı Amerika'nın işe karışması yüzünden çok şaşırdı... Beyrut, Şam ve Halep'te karşılaştığım Amerikan Elçiliği mensuplarının bir teki bile Lübnan ya da Suriye'nin Kızıl tehdidi altında olduğuna inanmıyordu... Tabii JDF (Amerikan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles) bölgede bulunan görevlilerinin sağladığı kanıtlara aldırmamıştı. Ve bunu mahsus yaptığı anlaşılıyordu. Neden? Püritenlerin günaha ihtiyaçları olduğu gibi onun da savaşmak için kötü bir şeye mi gereksinimi vardı?»

Philby Deniz Piyadelerinin geleceğini başka bir Amerikan kaynağından öğrenmiş olabilir. Ya da Sovyet kontrolöründen.

Aylar zorlukla geçerken Philby dayanmaya çalışıyordu. Elliott'un görev süresi sona erdi ve Beyrut'tan ayrıldı. Philby olayı hâlâ çözümlenmemişti. Sonra iki olay... bir kaçma ve bir siyonist siyaset sonunda Kim Philby'nin bir Sovyet casusu olarak meslek hayatını sona erdirdi.

22 Aralık 1961'de Anatoliy Golitsin, Helsinki'deki CIA istasyon şefine gelerek Batı'ya sığınmak istediğini açıkladı. Golitsin KGB'nin Birinci Baş Müdürlüğünde çalışmıştı. Batı'ya karşı girişilen bütün saldırgan istihbarat operasyonlarını bu bölüm yönetiyordu. Golitsin ayrıca iki yıl da bilgi bölümünün NATO kısmında hizmet görmüştü. Batı'ya sığınmak için hazırlık yaparak bazı bilgileri ezberlemiş ve ajanların kimlikleriyle ilgili ipuçlarını toplamıştı. Bunlar Batı'daki önemli Sovyet casusla-

rının ortaya çıkarılmasına yardım edecekti. Ve Golitsin İngilizlere, Kim Philby konusunda eksik olan ipuçlarını da sağladı.

Belki bu da yine yeterli olmayacaktı. Ancak Flora Solomon'un düşmanlığı Köstebeği mahvetti. Philby ailesinin dostu, Aileen'le Kim'i tanıştıran, nikâhlarında tanıklık eden kadın ortaya çıkarak çok önemli bir açıklama yaptı. Flora Solomon'un bu davranışının nedenleri pek belli değil. Kendi iddiasına göre 1960'ların başlarında İsrail için çalışırken Philby'nin **Observer**'da çıkan yazılarını okuyordu. Onun İsrail aleyhinde bir tavır takındığını düşünüyor ve buna kızıyordu. Sonunda Philby'i durdurmak için bir şeyler yapması gerektiğine karar verdi.

1962'de Rehovot'teki Weizmann Bilim Enstitüsünde Lord Rothschild'la karşılaştığı zaman hemen harekete geçti. Ona, «**Observer**, Kim gibi birini işe nasıl aldı?» dedi. «Onun komünist olduğunu bilmiyorlar mı? Bu konuda bir şeyler yapmalısınız!»

Rothschild, Solomon'a sorular sordu, sonra da, «Bu konuyu düşüneceğim,» dedi. Solomon Londra'ya döndüğü zaman Rothschild ona MI5'ten bir görevliyle dairesinde konuşacağını açıkladı. Onun da bu görüşmeye katılıp katılmayacağını sordu.

Solomon, MI5 görevlisine de Rothschild'a söylediklerini tekrarladı. «1937'de Philby İspanya'ya gitmeden önce bana geldi. 'Barış için çok önemli bir iş yapıyorum,' dedi. 'Sen de öyle yapmalısın.' 1938'de de, yani Münih olayından hemen önce beni bir kenara çekerek, 'Müthiş bir tehlikeyle karşı karşıyayım,' diye açıkladı. Onun bu sözlerinden hâlâ komünizmle bir ilişkisi olduğunu anladım. Daha Cambridge'deyken bu ideolojiyi seçmişti.»

Mrs. Solomon'un hikâyesinin şaşırtıcı yanı Philby aleyhine konuşmaya başlamasının nedenleri. O önce Philby'nin **Observer**'da İsrail aleyhinde yazılar yazdığından yakınıyor, ama Rothschild'a şikâyet ederken de onun komünist olduğundan söz ediyor. Sonuçta bu gerçeği en aşağı 1938'den beri biliyordu. Ne-

den bu konuda konuşmak için 1962'ye kadar bekledi? Bu tarihi siyasi bakımdan uygun olduğu için mi seçti?

Bu noktaları aydınlatmak için Moskova'da Philby'e Mrs. Solomon'u sordum. Şaşılacak kadar hoşgörülü davrandı. «Flora eski bir aile dostumuzdu. Onu çocukluğumdan beri tanıyordum. Faşist rolü yaptığım dönemde onu birkaç defa gördüm. Bazen Flora'nın bana alayla baktığını farkediyordum. Sanki ne yaptığımı kesinlikle biliyormuş gibi. O da eskiden koyu bir solcuydu. Ama sonraları fazla İsrail yanlısı oldu ve değişmeye başladı.»

Philby'e Solomon onu MI5'e ihbar etmesi konusundaki duygularını anlattırmaya çalıştım. Ama o daha çok Victor Rothschild'ın bu olaydaki rolünden söz etmek istedi. «İşte size Rothschild'la ilgili bir hikâye. Bundan istediğiniz anlamı çıkarabilirsiniz 1946'da bir gün Victor'la konuşuyorduk. Birdenbire, «Komünist Partisine ne zamandan beri üyesin, Kim?' diye sordu. Ben de, 'Kim, Victor?' dedim. 'Ben mi?' O zaman güldü. 'Sadece küçük bir şaka. Bu deneyi herkes üzerinde yapıyorum.'»

SIS ve MI5, Philby aleyhinde bir savcılık iddianamesi hazırladılar. Nicholas Elliott Beyrut'a dönmeyi teklif etti. Philby'i yüzleyecek, yargılanmayacağını söyleyerek onun her şeyi olduğu gibi itiraf etmesini sağlayacaktı. John le Carre'nin de dediği gibi, Philby'nin ayrıntılı bir itirafı çok değerli bir istihbarat hazinesi sayılırdı. Elliott 10 Ocak 1963'de Beyrut'a geldi. Bir kat tutarak Philby'e telefon etti, onu apartmana çağırdı. Philby geldiği zaman başı sargılıydı. Doğum gününde içkiyi fazla kaçırdığını ve banyoda düşerek kafasını radyatöre çarptığını söyledi.

Elliott hemen saldırıya geçti. Philby aleyhindeki suçlamaları açıklayarak Golitsin ve Solomon'un anlattıklarından söz etti. Sonra da, «Beni yıllarca kandırdın,» dedi. «Zorla da olsa sana gerçeği söyleteceğim. Bir zamanlar sana hayranlık ve saygım

vardı. Aman, Tanrım, şimdi seni öyle aşağı görüyorum ki! Bunun nedenini anlayacak kadar dürüst bir yanının kalmış olduğunu umarım.» Philby fena halde şaşaladı. Kendisini topladığı zaman gerçekten de yıllardan beri Rus İstihbarat Servisi hesabına çalıştığını itiraf etti. Ama daha fazla bir şey söylemeye hazır değildi. Elliott o teklifi yaptı. Philby her şeyi itiraf edecek ve sorguya çekilmek için onunla birlikte Londra'ya dönecekti. Buna karşılık onu dokunulmaz sayacak ve yargılamayacaklardı. Philby bu dokunulmazlığın şartlarını öğrenmek istedi. Sonra da, «Bunu prensip olarak kabul ediyorum,» dedi. «Ama düşünmek için zamana ihtiyacım var.» Elliott'un her şeyi orada yazması için ısrar etmesine rağmen ona karşı koydu. Ancak, «Her şeyi yarın konuşuruz,» diye cevap verdi.

Philby ertesi gün Elliott'a elinde makinede yazılmış iki kâğıtla geldi. Bu belgelerde Blunt'ı temize çıkarmaya çalışarak onun hiçbir zaman kendisiyle çalışmadığını açıklıyor ve başka ajanların adlarını veriyordu. (Onların hepsinin de suçsuz oldukları öğrenilecekti. Philby'nin o arada Sovyet kontrolörüyle temasa geçtiği de anlaşılıyordu.) Sonra Elliott'la Philby arasında bir irade savaşı başladı. Elliott, onu başka açıklamalar yapması için sıkıştırıyor, Philby ise zaman kazanmaya çalışıyordu. Elliott, Eleanor'u endişelendirmemek ve Köstebekle teması sürdürmek için bir gece Philby'lerde yemek yemeye bile razı oldu. Ancak sonunda bir sonuç alamadığını kabul etmek zorunda kaldı. Philby'nin ayrıntılı bir itirafını sağlayamamıştı. Elinde İngiltere mahkemelerince kabul edilecek kanıtlar yoktu. Ve Philby onunla Londra'ya gitmeye de razı olmuyordu. Elliott, Beyrut'a gelişinden bir hafta sonra hemen hemen boş ellerle İngiltere'ye döndü.

Philby yakasını nasıl kurtardı? Bu soruyu ona Moskova'da sordum. «Bana bu yüzleşme olayında bir gariplik varmış gibi geldi,» dedi. «Anlayacağınız 1962 Kasımında, yani Elliott'un Beyrut'a gelmesinden birkaç ay önce **Observer**'a, Astor'a mektup yazarak izin istediğimi bildirdim. İngiltere'de ilgilenmem gereken

bazı ailevi sorunlar vardı. Ona, 'Önümüzdeki yılın Temmuz ayı uygun mu?' diye sordum. Astor çok uygun olduğu ve istediğim gibi plan yapabileceğim cevabını verdi. 1963 Temmuzunda Londra'ya gitmeyi düşünüyordum. Ingiliz mahkemelerinin yetki alanında olacaktım. Ve beni istediği takdirde, Servisin elinden kurtulamayacaktım. Ama SIS, Elliott'u Ocak ayında Beyrut'a göndererek ondan beni yüzlemesini istedi. Oysa o kentte hukuk bakımından hiçbir yetkileri yoktu. Siz buna ne diyorsunuz?»

Bir an bu soruyu düşündüm. «Belki de Astor SIS'e sizin Temmuzda Londra'da olacağınızı söylemedi. Ne de olsa sizin Gizli Serviste çalıştığınızdan haberi olmadığını iddia ediyor.»

(Astor bana daha sonra Philby'den öyle bir mektup aldığını hiç hatırlamadığını söyledi. «Onu işe aldım. Bunun aleyhimde olmasına rağmen. Philby ondan sonra bana hiç yaklaşmadı. Bu nedenle o mektubu Dış Haberler editörüne yazmış olmalı. Ben böyle bir mektubu hiç hatırlamıyorum.»)

Philby, «Tabii bu mümkün,» dedi. «Ama Astor'un Londra'ya döneceğimi kimseye haber vermesine gerek yoktu ki. O sırada pek çok kişi benden şüpheleniyordu artık. Ve herhalde MI5 de mektuplarımı kontrol ediyordu. (Yani onları Londra'da açıyorlardı.) Bu nedenle Astor'a yazdığım mektubu da okumuş olmaları gerekirdi. Hayır, bundan bir anlam çıkmıyor. SIS birkaç ay sonra Londra'da olacağımı biliyordu ama buna rağmen benimle Beyrut'ta yüzleşilmesine karar verdi. Sonra Elliott bana dokunmazlıkla ilgili bir anlaşma teklifinde bulundu. Ama aslında bu da işe yarayacak bir şey değildi. Her şey KGB konusunda bütün bildiklerimi anlatmama ve İngiltere'deki casusların adlarını açıklamama bağlıydı. Elliott bana Beyrut'ta bazı adlar söyledi. Bunlardan birkaçı beni endişelendirdi. O zaman adları açıklamazsam dokunulmazlığımın kaldırılacağını anladım. O nedenle bu anlaşmaya yanaşmadım.

«Şimdi şu iki gerçeği alın: Yüzleşme için Beyrut'un seçilmesini ve kabul edilemeyecek bir dokunulmazlık teklifini. Bu durumda 'Neler oluyor?' diye sormaz mısınız? Ben ve Mosko-

va'daki amirlerim her şeyin beni kaçmaya zorlamak için mahsus planlandığını düşündük. Çünkü İngiltere Hükümeti o sırada benim Londra'da olmamı, güvenlikle ilgili bir skandal çıkmasını ve heyecan uyandıracak bir dava açılmasını hiç istemiyordu.»

Philby'nin bu yorumu doğru olabilir. SIS, Burgess-Maclean olayından beri CIA'yle olan özel ilişkisinin bozulmaması için çabalıyordu. Philby, Londra'ya getirilerek tutuklandığı ve yargılandığı takdirde onun SIS'in Amerikalılara bütün söylediklerine rağmen hâlâ Serviste olduğu ve Beyrut'ta da ajan olarak kullanıldığı ortaya çıkacaktı. Ayrıca Philby'i temize çıkaran Macmillan'ın başında olduğu Muhafazakâr Hükümet zaten o günlerde güvenlikle ilgili bir dizi skandal yüzünden sarsılıyordu: George Blake olayı, Amirallikteki casus John Vassal, Yugoslav sevgilisine sırları açıklayan Merkez Bilgi Bürosundan kıdemli kadın memur ve Profumo rezaleti.

Elliott'un kendisine verilen görevi başaramadığı anlaşıldığı zaman Beyrut'taki SIS istasyonun yeni şefi Philby'nin elçiliğe gelerek kendisiyle konuşmasını emretti. Elçilik İngiliz toprağı sayılıyordu ve Philby'i tutuklayarak orada alıkoyabilirlerdi. Köstebek başındaki yara yüzünden hastalandığını bahane ederek randevuya gitmedi.

Philby'nin dokunulmazlık teklifiyle ilgili açıklamasında üzerinde durulması gereken bir nokta daha var. O bana dikkatle Elliott'un listesindeki Köstebek olduklarından şüphe edilen birkaç ismin kendisini endişelendirdiğini söyledi. Yani İngiliz servislerinin bu insanlardan kuşkulanmakta haklı olduklarını ima etti. Eğer, «Adlardan biri,» deseydi o zaman bir yıl sonra maskesi düşürülen Blunt'ı kastettiği anlaşılırdı. Ancak onun «Birkaç ad,» demesi ve bu insanların kim olduklarını açıklamaya yanaşmaması haklı ya da haksız kuşku uyanmasına yol açtı. Yani onu endişelendiren adlardan hiçbirinin yakalanmadıkları ve bugün bile faal oldukları kuşkusunun.

Philby'e ondan sonra, «Elliott'un bu karşılaşmada başarılı olamamasını onun geleceğini önceden haber almanıza bağla-

yanlar var,» dedim. «Peter Wright bu işi SIS'in planlarını iyi bilen Hollis'in yaptığına inanıyor.»

Philby güldü. «Bana kimse haber vermedi. Zaten buna da gerek yoktu. Açıkçası on iki yıldan beri o an için hazırlanıyordum. O gün geldi de. Le Carre kitabınız için yazdığı önsözde benim 'uzun ve tehlikeli tereddüdüm'den söz ediyor. Bu saçma. Ben bu durumda nasıl davranacağımı tamı tamına biliyordum. Tanrı da biliyor ya, bunun provasını çok yapmıştım. Biraz oyalama, bir şey yokmuş gibi içme, kaçış yoluyla ilgili hazırlıkların tamamlanması için zaman kazanma. Beyrut'ta düşmanlarım olduğu kadar dostlarım da vardı.»

Ve kaçma şu biçimde geliştirildi sanırım: Eleanor bile kocasının davranışlarında bir gariplik görmedi. Elliott'un Beyrut'tan ayrılmasından beş gün sonra, yani 23 Ocakta, yağmur kenti döverken Philby trençkotunu kaptı. Eleanor'a, «Saat altıya kadar dönerim,» dedi. «Bu geceki ziyafet için rahat rahat giyinecek zaman bulurum.» Philby'ler o gece İngiliz Elçiliği Birinci Kâtibi Glen Balfour-Paul'un evine davetliydiler. Eleanor kocasına nereye gittiğini sorduğu zaman, «Biriyle buluşacağım,» dedi Philby.

Moskova'da bana, «Eleanor SIS için çalıştığımı biliyordu,» diye açıkladı. «Biriyle buluşacağımı söylediğim zaman SIS'den bir ajanla görüşeceğimi sanıyordu. Oysa ben bazen bir KGB görevlisiyle buluşuyordum.»

Herhalde Philby o gün de KGB'den biriyle buluştu. O akşam saat beşte eve telefon ederek o sırada on üç yaşında olan küçük oğluyla konuştu. Eleanor mutfaktaydı. Harry de bu nedenle ona, «Babam gecikecekmiş,» diye seslendi. «Seninle saat sekizde Balfour-Paul'un evinde buluşacakmış.» Ama Köstebek hiçbir zaman ziyafete gelmedi. Eleanor gece yarısından hemen sonra SIS istasyon şefinin evine telefon etti. Ama adam elçilikteki Philby için alelacele yapılan bir toplantıdaydı. Bir süre sonra apartmana gelerek Eleanor'dan Philby'nin eşyalarına bakmasını istedi. «Eksik olan şeyler var mı?»

Eleanor ondan sonraki birkaç hafta Philby'den mektuplar aldı. **Observer** adına uzun bir yolculuğa çıktığından söz ediyor, dairede para sakladığı yerleri açıklıyordu. «Sakın bu mektuplardan gazeteci arkadaşlara söz etme,» diyordu. «Yakaladığım olayı başkasının öğrenmesini istemiyorum.» Ama Eleanor zamanla Philby'nin bütün bütün gittiğini anladı. Hemen hemen kesinlikle Rusya'ya gittiğini.

Philby'nin meslektaşlarından bazıları da öyle düşünüyorlardı: O akşam Balfour-Paul'un ziyafetine katılan **Guardian** muhabiri Clare Hollingworth, Philby'nin kaybolmasından bir gün sonra gazeteye bir haber geçti. «Philby birdenbire ortadan kaybolarak 'Üçüncü Adam' olduğu düşüncelerini güçlendirdi,» diyordu. «Onun aynı gece Beyrut'tan Rusya'ya hareket eden Sovyet şilebi **Dolmatova**'yla gittiği sanılıyor.»

İki gün sonra yerel İngilizce gazete **Daily Star** Philby'nin ortadan kaybolduğunun resmen açıklandığını bildirdi. İngiliz gazeteci Peter Kilner da hikâyeyi Londra'ya Reuter'a bildirdi. Ama haber yayınlanmadı. Daha sonraki ayrıntılı haberler de İngiliz basınında çıkmadı. SIS'in Dışişleri Bakanlığının basından olayı fazla abartmamalarını istemesini sağladığı anlaşılıyordu.

Dışişleri Bakanlığı ancak 20 Martta, aynı ayın 3'ünde okuyucularına Philby'nın ortadan kaybolduğunu bildiren **Observer**'in baskısıyla olayı doğruladı. Edward Heath hükümetin Philby'nin nerede olduğunu öğrenmeye çalıştığını ama başaramadığını bildirdi. Heath, «Mr. Philby Dışişleri Bakanlığından 1951'de, yani on iki yıl önce istifa etmiş olduğu için resmi bilgi elde etmesi imkânsızdı,» diye ekledi.

Moskova'ya ulaşmış olan Philby, uçakla gönderilen **Times** gazetesinde bu haberi okuyunca gürültülü bir kahkaha attı.

KARŞILAMA
16

Philby, Sovyetler Birliği'ne 27 Ocak 1963'de geldi. Beyrut'tan **Dolmatova** şilebiyle yola çıktıktan dört gün sonra. Gemi gece yarısı alelacele hareket etmiş ve alacağı yükün bir kısmını rıhtımda bırakmıştı. Philby 19 Ocak 1988'de Moskova'daki apartmanında bana Sovyet topraklarına ayak basmasının yirmi beşinci yıldönümünün yaklaşması yüzünden şampanya ikram etmek istedi. Ancak ona kaçışıyla ilgili ayrıntıları ısrarla sorduğum zaman aksileşti. «Bu KGB'nin operasyonlarıyla ilgili bir mesele,» dedi. «Bundan söz edemem. Zaten önemli değil. Ama Rusya'ya eriştiğim zaman olanları kelimesi kelimesine yazmanızı istiyorum.»

«Sahneyi gözlerinizin önünde canlandırmanızı sağlamama izin verin. Sabahın beşi. Kış ortasında sınırda küçük bir karakol. (Herhalde aslında Karadeniz'deki bir limanı kastediyordu.) Odada bir masa ve birkaç sandalye var. Bir de odun kömürü yakılan bir soba. Sobanın üzerinde çay demleniyor. Oda sigara dumanı içinde. Beni üç, dört milis ve Servisten İngilizce bilen bir görevli bekliyor. Onu beni karşılaması için Moskova'dan özel olarak göndermişler.

«Evet. Formaliteler sona erdikten sonra Rusya'ya geldiğim için özür diledim. 'Batıda kalıp hizmet vermeyi sürdürmek isterdim. Ancak baskı fazla arttı.' Moskova'dan gelen meslektaşım

biraz fazla duygulandığımı anlamıştı. Elini koluma koyarak konuşmaya başladı. Bugün bile sözlerini kelimesi kelimesine hatırlıyorum.

«'Kim,' dedi. 'Görevin tamamlandı. Bizim Serviste şöyle bir şey söylenir: Karşı casusluk örgütlerinin seninle ilgilenmeye başlamaları sonun başlangıcı demektir. Biz de İngiliz Karşı Casusluk Örgütünün 1951'de seninle ilgilenmeye başladığını biliyoruz. Ve şimdi 1963 yılındayız. Aradan on iki yıl geçti. Sevgili Kim, neden özür dileyip duruyorsun?'»

Bu anın Philby için çok önemli olduğu anlaşılıyordu. Belki de Blunt'ın yaptığı gibi dişini sıkıp dayanmadığı için ona çatacaklarını sanmıştı. Ama işte böyle bir şey olmamıştı.

Philby, Moskova'ya geldiğinde KGB onu muayeneden geçirilmesi için kliniklerinden birine götürdü. Yıllarca süren o sinir gerginliği ve içkinin etkisi görülüyordu. Doktorlar Philby'e içkiyi bırakmasını önerdiler ve vitamin iğneleri verdiler. Sonra onu nehre bakan küçük bir kata yerleştirdiler. Yaşlı bir kâhya onunla ilgileniyor, günde dört kez bol bol yemek pişiriyordu. Bir hemşire de vitamin iğneleri yapmak için geliyordu.

Philby kendini daha iyi hissetmeye başlar başlamaz onu Moskova'dan yöneten yüksek rütbeli KGB Subayı Sergey'le buluştu. Sergey Sovyetler Birliği'nin ona olan borcunu hiçbir zaman ödeyemeyeceğini söyledi. Sonra pratik konulara geçerek KGB'nin onun korunması için özel bir güvenlik görevlisi seçtiğini açıkladı. Sergey'in yardımcılarından biriydi bu ve onu yaşamının sonuna kadar koruyacaktı. Philby yapacağı her şeyi bu görevliye danışacaktı. Köstebek buna gerek olmadığını söyleyerek itiraz etti. Bana Moskova'da söylediğine göre, Sergey ve yardımcısını ikna edemedi. «Bana, 'Batı örgütlerinden birinin senin aleyhinde bir operasyona girişmesi ihtimali kaçta kaç?' diye sordular. Bir an düşündüm, sonra, 'En aşağı binde bir,' dedim. O zaman onlar, 'Bu ihtimali bile göze alamayız,' diye cevap verdiler. Böylece yanıma bir güvenlik görevlisi verildi.

Hâlâ da öyle biri var. Başıma bir şey gelirse meslek hayatı sona erecek.»

Sergey sonra Philby'e Moskova'daki birkaç apartmanı görmesini istediğini söyledi. Beyrut'taki eşyalarını getirteceklerini açıkladı. Ona ayda beş yüz ruble ücret vereceklerdi. KGB'nin temel ücretiydi bu. Ama özel işler için de ikramiye alacaktı. Philby istediği zaman şoförlü bir araba getirtebilecek ve kırlar arasındaki bir daçada kalabilecekti. Karısı ona katılmayı istediği takdirde bu da sağlanacaktı.

Philby, «Eleanor'a mektup yazacağım,» dedi. «Ondan mümkün olduğu kadar çabuk Moskova'ya gelmesini isteyeceğim.» Ancak bu iş tahmin ettiğinden daha zor oldu. Eleanor, Philby Moskova'ya kendi isteğiyle gidip gitmediğini bilmiyordu. Ruslar kendisine yaklaşırlarsa SIS'e haber vermeyi kabul etmişti. Bu nedenle Philby'nin bir gün kendisini bir Alman haber ajansının muhabiri olarak tanıttığı bir adam ona gelerek, «Beni Kim yolladı,» dediği zaman ajanla gitmeye yanaşmadı. Olayı olabildiğince çabuk SIS'e bildirdi. Daha sonra SIS Londra'da Eleanor'a bazı resimleri gösterdiği zaman onların içinden ajanınkini seçti.

Eleanor mayıs ayında Philby'in istediği gibi Moskova'ya değil, Londra'ya gitti. Basın onu karşıladı. Philby'nin nerede olduğunu öğrenmeye çalışıyorlardı. SIS kadını hemen oradan götürdü ve onun Philby'i katılmaması için uzun bir kampanyaya girişti. Eleanor'a Philby'nin ihanetini açıkladılar. «Moskova'ya gidersen oradan bir daha ayrılmana izin vermezler,» dediler. Sonra da onu bir doktora gönderdiler. Doktor Eleanor'a Librium verdi ve onu haftada bir görmeye başladı.

Eleanor sonradan, «Bu muayeneler daha çok bir psikiyatri uzmanıyla yapılan konuşmalara benziyordu,» diye yazdı .«Beni usul usul ama ısrarla sorguya çekmesinden onun Dışişleriyle bir ilişkisi olduğunu düşündüm.»

Ama Eleanor sonunda Rusya'ya gitti. Philby'nin talimatına uyarak Londra'daki Sovyet Konsolosluğuna başvurdu. 26 Eylül 1963'de Vnukovo havaalanına indi. Philby'le Sergey onu bek-

liyorlardı. Hemen Philby'nin yeni apartmanına gittiler. Eleanor bavullarını boşalttı. Ve karı koca Sovyetler Birliği'nde geçirecekleri yeni yaşamın ilk günü şerefine Rus şampanyası içtiler.

Daha önce Rusya'ya kaçmış olan Burgess'le Maclean on iki yıldan beri oradaydılar. Önce izleri belli değilken, **Sunday Times**'ın Uzakdoğu muhabiri Richard Hughes'un ısrarla röportaj yapma izni istemesi yüzünden 1956'da ortaya çıkmışlardı. Bir basın toplantısı yapmış ve hazırlanmış bir bildiriyi okumuşlardı. Sonra Londra'da onlarla ilgili birbirine zıt haberler dolaşmaya başlamıştı: Sovyetler Birliği'nden nefret ediyorlardı. Sovyetler Birliği'nde çok mutluydular. KGB onlardan şüpheleniyordu. KGB onları çalıştırıyordu. İngiltere'yi ziyaret etmek istiyorlardı. Bir daha ayaklarını İngiltere topraklarına basmak niyetinde değillerdi.

Burgess hakkında Maclean'den daha fazla haber vardı. O eski dostlarına rahatça mektup yazıyor, hatta içlerinden Peter Pollock'a her perşembe sabahı telefon ediyordu. Ama Pollock bu durumu MI5'e haber vermesi gerektiğini düşündü. Burgess de onu aramaz oldu. Burgess'in diğer bir dostu Tom Driberg onu görmeye gitti. Eski Köstebek ona bir sorunu olduğunu itiraf etti. Bir erkek arkadaş bulamamıştı. Driberg, Moskova'da eşcinsellerin nerede toplandıklarını öğrenmişti bile. Bunu Burgess'e açıkladı. O da hemen harekete geçti. Çok geçmeden Bolshaya Pirogovskaya'da bir dairede Tilya adında genç bir elektrikçiyle birlikte yaşamaya başladı. O Burgess'in son erkek arkadaşı olacaktı.

Burgess hiç değişmemişti. Yeni Çin Elçiliğinde verilen bir kokteylde iyice sarhoş olarak şöminenin üzerine işedi. Çinliler fena halde öfkelendiler. Bu olay, diplomatik duyguları incinen Maclean'in Burgess'le kavga etmesine neden oldu. Yıllar geçerken Burgess de katından fazla çıkmamaya başladı. İçiyor, kitap okuyor, müzik dinliyordu. Geride bıraktığı İngiltere'ye karşı

derin bir özlem duyuyordu. Hastanede bir süre yattıktan sonra 19 Ağustos 1963'de karaciğer yetersizliği ve damar sertliği yüzünden öldü. Törende gerekli konuşmayı Maclean yaptı ve bir bando, «Enternasyonal»i çaldı.

Burgess, Philby'nin Sovyetler Birliği'nde olduğunu biliyordu. Bağlantısını kesmediği Batılı gazeteciler ona Philby'nin Beyrut'tan kaçtığını haber verdiler. Ayrıca 3 Temmuz'da, yani Burgess'in ölümünden altı hafta önce de İzvestia gazetesi Philby'nin Sovyet vatandaşlığına alındığını açıkladı. Burgess, Philby'e dört bin kitabını, kışlık paltolarını, bazı eşyalarını ve iki yüz sterlin bıraktı. Bazı haberlere göre iki arkadaş, Philby, Burgess'i hastanede ziyaret ettiği zaman karşılaştılar. Bazı kaynaklara göre ise Burgess olayı öğrendiği zaman üzüntüyle, «Philby Moskova'da olamaz,» dedi. «Yoksa ilk iş beni arardı.» Philby'e bu konuyu sordum.

«Gerçek şu,» dedi. «Burgess burada insanı biraz utandırıyordu. Onun için ellerinden geleni yaptılar. Ona oturacak bir yer verdiler, eşcinsel ilişkilerine göz yumdular. Ama o aslında önemli bir sorun yarattı. Rusya'da bir tek görev istiyordu. KGB'deki İngiliz Bölümünün başına geçmeyi. Tabii onu böyle bir göreve atamaları imkânsızdı. Başka nedenler dışında türlü bürokratik engel de vardı. Burgess bu yüzden çok mutsuzdu.

«O ve Maclean bir süre Moskova'da kaldılar. Bir şey yapmıyor, peşlerindeki gazetecilerden kaçmaya çalışıyorlardı. Bu yüzden KGB onlara tekrar bir şans tanımaya karar verdi. İkisini de Kuibyşev'e gönderdi. Maclean orada başarılı oldu. Ama Burgess'ın çökmesi devam etti.» (Burgess, Londra'daki bir arkadaşına mektup yazarak kenti, «Cehennemden bir görüntü,» diye tanımladı. «On dokuzuncu yüzyılda bir cumartesi gecesi Glasgow'u hayal et.»)

Philby konuşmasını sürdürdü. «Maclean bir iki yıl sonra o işten bıktı. Moskova'ya dönmeyi çok istiyordu. Bu nedenle (Sovyet Dışişleri Bakanı) Molotov'a bir mektup yazdı. Molotov da ona Bakanlıkta bir iş buldu. Maclean orada gerçekten çok

başarılı oldu ve **Süveyş'ten beri İngiliz Politikası** adlı bir kitap yazdı. Kitap Batıda da beğenildi. Ama Burgess buraya ayak uydurmayı hiçbir zaman başaramadı. Size anlattığım gibi, ben buraya geldiğim zaman birbirimizi görmemize izin vermediler. Birbirimize sitem etmememiz için. Burgess ölmeden önce kendisini göremedim. Son bir defa konuşamadığımız için üzgünüm. İyi bir dosttu.»

Burgess'in ölümü Philby'le Maclean'i biraraya getirdi. Eleanor da geldiği zaman iki çift birlikte bir akşam yemeği yediler. İyi anlaştıkları için çok geçmeden haftada iki üç akşam yemek, briç oynamak, Moskova'daki yaşam konusunda dedikodu yapmak ya da birlikte tiyatro veya baleye gitmek için buluşmaya başladılar. İki kadın zorlukla bulabildikleri yiyeceklerden söz ederken, Philby'le Maclean de Dışişleri Bakanlığındaki eski arkadaşları konusunu açıyorlardı. Philby'nin işi olmadığı zamanlarda Melinda Maclean Moskova'yı tanımaları için karı kocayı kentte dolaştırıyordu.

Bazen birlikte yolculuklara da çıkıyorlardı. Philby'lerin Maclean'ler dışında pek dostları yoktu. Sergey onlara diplomatlara ve basına yaklaşmamalarını söylemişti. Philby, Ukrayna Otelinde Reuter'ın bir muhabiri alınan bütün önlemlere rağmen kendisini tanıdığı zaman çok sarsıldı. Oradan uzaklaşamadan muhabir ona Sovyetler Birliği'ndeki yaşamdan hoşlanıp hoşlanmadığını sordu. Reuter, 1 Ocak 1965'de geçtiği bu haberde Philby'nin, «Harika, gerçekten harika,» diye cevap verdiğini bildiriyordu.

Bir keresinde de küçük bir otelde yemek yiyen Philby birdenbire masadan kalkarak uzaklaştı. «Larry Collins'in içeri girdiğini gördüm.» Collins, Philby'lerin Beyrut'ta tanıdıkları Amerikalı bir gazeteciydi.

Karı koca kimi zaman Hilda Perham'la buluşuyorlardı. Komünist olan İngiliz kadın **Moscow News**'da çalışıyordu. Bazen de **Daily Worken**'in muhabiri Peter Tempest'i görüyorlardı.

Philby bir hayli yalnız olmasına rağmen Sovyetler Birliği'

ndeki yaşamla uyum sağlamaya başlıyordu. Bir profesörden Rusça dersleri alıyordu: Öğretmen ona haftada üç gün ikişer saat ders veriyor, o da ödevlerini dikkatle yapıyordu. 1964'ün sonlarında Rusçayı oldukça rahatlıkla konuşmaya başladı.

Uçakla Batı gazetelerini getirtiyor, Amerika'nın Sesi ve BBC'yi dinliyordu. John F. Kennedy'nin suikasti olayını yakından izledi ve çok sıkıldı. O ara basit bir ameliyat için Moskova'daki bir hastaneye yatmış olan Eleanor, doktorlar, hemşireler ve hastaların haberi duydukları zaman açık açık ağladıklarını anlatması, Philby'nin gözlerinin dolmasına yol açtı. Johnson 1964'deki başkanlık seçiminde Goldwater'ı yendiği zaman Philby buna çok memnun oldu. «Amerikalıları bol bol alkışlamalıyız. Tabii bir gecede bir mucize olmasını bekleyemeyiz ama ilişkilerimizin yavaş yavaş normalleşmesini umabiliriz.»

Ancak Eleanor tüketim mallarının kolaylıkla bulunmasına alışmış bir Amerikalıydı. O nedenle saç tokaları ve tükenmez kalem gibi basit maddelerin bulunmamasına sinirleniyordu. Soğuktan nefret ediyor, toplum yaşamının tekdüzeliğinden yakınmaktaydı. Beyrut'taki rahat hayattan sonra günlük yaşam için savaşmak onu kızdırıyordu. Philby'nin ona kendisini aldattığı yılların hesabını vermesi gerektiğine de inanıyordu.

«Her gün beni bir kenara çekerek, kolunu omzuma atmasını ve, 'Bu iş böyle oldu, hayatım,' demesini bekliyordum. 'Bunca yıl şöyle şöyle yaptım. Çünkü şuna ve buna inanıyordum... Bu inançlar benim felsefem ve yaşama nedenlerim. Bunlar şimdi iliklere işleyen soğuğa, bayat lahana kokularına ve sürdüğümüz bu yalnız hayata neden memnunlukla katlandığımı açıklıyor.' Ama o böyle şey söylemiyordu. Kim için Moskova'daki hayatı haklı çıkarması gerekmiyordu. Sadece yaşıyordu. Hatta tapıyordu buna. Hava ve diğer şeylere rağmen.»

Tabii Philby'le karısı arasında bir fark vardı. Adam çalışıyor ve meslektaşlarının takdirleriyle karşılaşıyordu. 1965'de ona Lenin Nişanı ve Kızıl Bayrak madalyası verildi. Alacağı pek çok komünist nişanının ilkleriydi bunlar. Philby bu ilk yıllarda

sürekli sorguya da çekiliyorau. Sergey sabahları geliyor ve ikisi Philby'nin çalışma odasına kapanarak saatlerce konuşuyorlardı. Eleanor sadece mırıltıları ve yazı makinesinin tıkırtılarını duyuyordu.

Philby, İngiliz ve Amerikan istihbarat örgütlerinin çalışmaları konusunda bildiği **her şeyi** anlatıyordu. Karşılaştığı ya da sözünün edildiğini duyduğu her görevlinin ve ajanın adlarını veriyor, girişilen her operasyonu açıklıyordu. Böylece sonunda KGB, SIS ve CIA konusunda çok ayrıntılı bilgi edindi. Bu bilgi iki örgütün kıdemli görevlilerinkinden çok fazlaydı.

Tabii Batılı iki servis de Philby Moskova'ya gittiği zaman olacakları tahmin etmiş ve onun vereceği zararı hafifletmek için tahmin raporları hazırlamaya başlamışlardı. Ancak Philby gibi kıdemli bir istihbarat görevlisi karşıya geçtiği zaman yapılabilecek fazla bir şey de olmuyordu.

Ancak Ruslar Philby'i 1963-1966 arasında sorguya çektiler. Oysa o CIA'yle 1949-1951 yılları arasında çalışmıştı. SIS'de ise 1956-1963 arasında. Yani KGB'ye açıkladıkları zamanı geçmiş şeyler olabilirdi. Moskova'da Philby'e bundan söz ettiğim zaman şiddetle karşı çıktı. «Saçma! İstihbaratla ilgili bilginin modasının geçmiş olduğunu iddia etmek saçmalıktır. Bugün bile öyle şeyler oluyor ki, bu konuda bildiklerim, sezgilerim ve anlayışım değer kazanıyor.»

İkinci yılın ortalarına doğru Philby'nin işleri daha arttı. KGB ondan Gordon Lonjdale'in hatıratını yazmasını istedi. Philby ayrıca Rus dergileri için arada sırada siyasi yazılar hazırlıyor, KGB'nin çeşitli bölümlerinin şeflerine Batıdaki operasyonlar konusunda fikir veriyordu.

Philby bu ilk devrede Sovyet rejimini eleştirmiyor değildi. Kruşçev'in 1964'de iktidardan düşmesinden sonra Eleanor'a bir mektup yazarak ilgililerin bunun nedenlerini açıklamamaları yüzünden sıkıldığını açıkladı.

«İhtiyarla başa çıkmanın gitgide güçleştiği belliydi. Ve bazı hatalar da yaptı. Ama Kruşçev'in nerede hatalı olduğunu açık-

layan bir bildiri yayınlamalıydılar. Ayrıca hatırı sayılacak başarılarını da övmeliydiler. Özellikle Sovyet yaşamını serbestleştirmesini ve birlikte barış içinde yaşama siyasetini başlatması ve sağlamlaştırmasını.»

Ve Philby bazen azametli bir Sovyet memuruyla alay etmekten de kaçınmıyordu. En sevdiği hikâye şuydu: «Yüksek rütbeli askerlerimizden biri Kahire'ye gitmişti. Altı Gün Savaşı sırasında. Mısırlı bir komutan ona İsrail'in ilerlediğinden ve onu durduramadıklarından yakındı. Rus o zaman, 'Aldırma, yoldaş,' dedi. Bizim Büyük Vatan Savaşı sırasında yaptığımız gibi davran. Yerinden kımıldama ve General Kışı bekle.'»

Philby'nin evliliğinin sona ermesinin nedeni Eleanor'un 1964 yazında Amerika'ya giderek kızını görmeye karar vermesiydi. Eleanor, Philby'den beş ay uzak kaldı. Bu ayrılık kadının tahmin ettiğinden daha uzun sürdü. Bunun nedeni Amerikan makamlarının o ülkeye gelir gelmez pasaportunu elinden almaları ve başkanlık seçimleri sona erinceye kadar da geri vermemeleriydi. Philby karısının yokluğu yüzünden Maclean'leri gitgide daha sık görmeye başladı. Donald Maclean'in çoğu zaman işi olduğu için Philby'le tiyatro, bale, alışveriş ya da yürüyüşe Melinda Maclean gidiyordu. Philby ona gitgide bağlanmaktaydı. Kadın için yemekler yapıyor, ona hediyeler veriyor ve Melinda, Donald'la olan evlilik yaşamından hiç memnun olmadığını anlattığı zaman anlayışla dinliyordu. Sonunda Eleanor'la Philby ayrıldıkları zaman kadın kocasını Melinda'ya kaptırdığına inandı. Ama olay bu kadar basit değildi.

Bir kere KGB hiçbir zaman Eleanor'a tam anlamıyla güvenemiyordu. Kadının Beyrut'ta, sonra da Londra'da SIS ve CIA'yle temasta olması Sergey'in onun Batılıların gizli bir komplosuna katılıp katılmadığını düşünmesine yol açıyordu. Eleanor Moskova'ya geldiği zaman Philby, Sergey'in ısrarı üzerine, karısından ilk iş, yalnız kaldığı aylarda Amerikan ve İngiliz istihbarat

görevlileriyle aralarında geçenleri yazmasını istedi. Bütün ayrıntılarıyla. Eleanor durumu açıklamaya çalıştı. Yapayalnız kalmıştı. Philby'nin nerede olduğunu bilmiyordu. Bu nedenle İngiliz ve Amerikalılardan yardım istemek zorunda kalmıştı. Philby'nin soruları yavaş yavaş bir sıkıştırmaya dönüşmeye başladı. Aynı soruyu sık sık tekrarlıyordu. Skardon'un tekniğiydi bu.

Eleanor daha sonra şöyle yazacaktı:

«Kim sabırlıydı. Ama kendisinden beklenmeyecek kadar ısrarlı ve inatçıydı da. Ancak o zaman İngilizlere her şeyi açıkladığımı itiraf ettim. SIS'in gösterdiği fotoğraflardan o mayıs sabahı beni arayan esrarlı Rus arkadaşını teşhis ettiğimi söyledim. Belki de yaptığım en büyük hata buydu. Ama aslında Kim'den hiçbir şey saklamamıştım. Şimdi de böyle bir şeye kalkışacak değildim. Benimki insanca bir hataydı. Ancak Kim'in öfkelendiğini farkettim. Benim, yani onun karısı yüzünden Ruslar değerli bir ajanlarını kaybetmişlerdi. Kim, 'Ne yazık,' dedi. 'O benim en iyi arkadaşlarımdan biriydi. O bölgede çalışan en iyi adamımız. Meslek hayatı sona erdi.' Böylece Kim'le aramızdaki uçurum derinleşti.»

Eleanor 1964 yılının Kasım ayının sonlarına doğru Moskova'ya döndüğü zaman Philby'le Sergey onu karşıladılar. Ve Kim'e hediye olarak getirdiği iki şişe viski yüzünden dikkatle sorguya çektiler. Sergey onun viskiyi nereden aldığını öğrenmek istedi. İçkiye bir şey katılmış olabilir miydi? Philby karısının Kopenhag havaalanındaki gümrüksüz eşya satan mağazayı iyice tarif etmesini istedi. Eleanor onun birinin kendisini zehirleyeceğinden korkması yüzünden güldüğü zaman da öfkelendi.

Ve sonunda Eleanor'un kafasının derinliklerindeki bir düşünce beynini kurt gibi kemirmeye başladı. Konu, Eleanor'un sormaması gereken bir soruya Philby'nin verdiği cevapla ilgiliydi. Eleanor, Philby'nin onu CIA ve SIS'dekilerle olan ilişkisi yüzünden sorguya çekmesini uzun uzun düşünmüş ve bir gün Philby'e açık açık, «Hayatında neyin daha önemi var?» diye

sormuştu. «Benim ve çocukların mı, yoksa Komünist Partisinin mi?»

Philby hiç duraksamadan kesin bir tavırla, «Tabii ki Partinin,» demişti.

Eleanor sersemlemişti o zaman. «O güne dek ideolojiye çok bağlı bir komünistle hiç karşılaşmamıştım. Kim siyasi inançlarından pek ender söz ederdi. Ve ben her zaman onunla aynı görüşleri paylaştığımızı sanırdım.»

Daha sonra kocasına acı acı, «İdeolojiye çok bağlı bir komünistle evlenmeliydin,» demişti.

Philby de o zaman, «Çok haklısın,» diye karşılık vermişti.

Böylece Eleanor sonunda Batı'ya döndü. 18 Mayıs 1965'de Moskova'dan ayrıldı. Philby ona Westminster Okulunun eski atkısını hediye etmiş ve bir de veda pusulası yazmıştı. «Şimdiye kadar edindiğim yakın arkadaşların en iyisiydin,» diyordu. «Birlikte geçirdiğimiz o güzel zamanları hatırla. Ben de senin iyiliğini ve tatlılığını hiçbir zaman unutmayacağım.» Eleanor ise kocasına bir mektup bırakmış, ancak onu kendisi gittikten sonra açmasını istemişti. Mektubunda, «Eğer istersen geri dönmeye hazırım,» diye yazmıştı. «Ama Melinda Maclean'in de bulunduğu bir kentte yaşamak istemem.»

Sergey, Eleanor'u geçirmeye geldi. Ona bir demet lale getirmişti. Bu jesti kadına dokundu. Rus, «Yardıma ihtiyacın olursa,» dedi. «Bulunduğun ülkedeki Rus Elçiliğine git ve onlara kim olduğunu söyle. Onlar senin için ellerinden geleni yaparlar.»

Eleanor 1968'de Amerika'da öldü. Sonuna kadar Philby'nin yerilmesine izin vermedi. Ölümünden önce de şöyle yazdı:

«Onu sevecen, zeki ve romantik bir koca olarak hatırlıyorum... Çok kişiye ihanet etti. Onların arasında ben de varım. Ama insanlar kaderlerine her zaman hükmedemiyorlar. Kim otuz yıl önce verdiği kararda caymayacak kadar cesur ya da zayıftı. Bunun kendisini çok sevenlere zarar vermesine aldırmıyordu. Kendisi de onlara çok bağlı olsa bile.»

Melinda, Eleanor'un yerini aldı. Philby, Maclean'le kavga

etmişti. Melinda yüzünden değil, Philby'nin bağlı olduğu şeyler nedeniyle. Eleanor'a göre Maclean, Philby için, «Hâlâ iki taraflı bir ajan,» demişti. Ama bu pek de olacak gibi değil. Çünkü bu sözde Philby'nin hâlâ SIS için çalıştığı ima ediliyor. Herhalde Maclean, Philby'den sadece, «İki taraflı bir ajan,» diye söz etmişti. Eski Köstebek de bunu iki tarafa da sadakat borcu olduğu anlamında alarak sinirlenmişti.

Philby bana, «Ben hiçbir zaman iki taraflı bir ajan olmadım,» dedi. «Ben doğrudan doğruya bir sızma ajanıydım. Ve Sovyetler Birliği'ne her zaman sadık kaldım.»

Tabii sözü Eleanor'un aldığı anlamda yorumlamak için Maclean'in, Philby'nin Moskova'ya geldikten sonra SIS'le temasa geçtiğini ya Köstebeğin kendisinden ya da başkasından öğrenmiş olması gerekir. Ve Maclean bu davranışı KGB'ye bir ihanet saymış olabilir.

Gerçekten de bu dönemde Philby, Nicholas Elliott'a dostça, ikna edici bir mektup yazdı. Onu Helsinki gibi tarafsız bir yerde buluşmaya çağırıyor, böylece Beyrut'taki yüzleşmeden geride kalan anlaşmazlıkları ortadan kaldırabileceklerinden söz ediyordu. Ama herhalde Philby'nin bu mektubu yazmasını Sergey istemişti. Elliott'u savunulamayacak bir duruma düşürmek için. Çünkü Philby mektubunda Elliott'a ne olursa olsun bu teklifini amirlerine açıklamamasını yazıyordu. Elliott dayanamayarak Philby'le buluştuğu takdirde KGB ona şantaj yapmaya başlayacaktı. Çünkü bu olay sızarsa Elliott bilinen bir düşman ajanıyla buluşmasının nedenini açıklayamayacaktı. Elliott, Philby'le yeniden konuşmak istediğini itiraf etti. Ama mektubu hemen Dick White'a haber verdi. O da onun Philby'le bağlantı kurmasını yasakladı.

Philby'nin Melinda'yla olan macerasından çok söz edildi. Genellikle, «O eski düzenbaz Moskova'ya takılıp kalmıştı,» denildi. «Artık çalabileceği sırlar yoktu. Bu yüzden arkadaşının karısını çaldı.»

Philby bana bu tür eleştirileri küçümsediğini söyledi. «Mac-

lean'lerin evliliği daha 1948'de sona ermişti,» dedi. «Yeniden çabaladılar ama bir yararı olmadı. Donald 1951'de buraya yalnız geldi. Melinda ise dört ay sonra yanında çocuklarla. Aslında neden geldiğini kendi de pek bilemiyordu. Bana bazen, 'Çocukların babalarına ihtiyaçları olduğunu düşündüm,' diyordu. 'Yeniden denemeye değeceğini.' Bazen de, 'Donald'ı havaalanında görür görmez bu evliliğin artık yürümeyeceğini anladım,' diye açıklıyordu. Aslında Donald'la araları pek düzelmedi. Maceramız başladığı sırada Melinda da özgürdü. Onu birinden çalmam sözkonusu değildi.»

1967 Kasımında, **Sunday Times**'da Philby'le ilgili yazı dizisi başladığı zaman KGB bu olayların ajanın açısından yazılmasının uygun olacağına karar verdi. Philby sorgulanması sırasında hayatını geniş bir biçimde anlatmıştı. Bu kayıtları bir kitap haline sokmak zor olmayacaktı. **Sunday Times**'ın editörü Harold Evans kitapla ilgili söylentileri duyduğu zaman Philby'e bir mektup yazdı. Gazetenin bu eseri yayınlamakla ilgilenebileceğinden söz etti. Ve Evans Sayle'i de bu nedenle Moskova'ya yolladı.

Sayle olayı hatırlıyor:

«Evans'a Philby'den bir telgraf geldi. 'Pazarlık etme yetkisi olan birini yollayın, Philby.' deniliyordu. Ama adres yoktu. Bu nedenle Evans beni Moskova'ya yolladığında ilk sorunum Philby'i bulmak oldu. Beyrut'ta biri bana Kim'in krikete müthiş meraklı olduğunu söylemişti. Tabii kriket maçları sonuçları **İzvestia**'da yayınlanmıyordu. Bu nedenle Kim'in uçakla yollanan **Times** gazetesinden aldığını düşündüm. Yabancıların mektuplarını aldıkları postaneye gittim ve öğleden akşama kadar orada bekledim. Bu kolay olmadı, çünkü milisler bana yer değiştirtip durdular.

«Ertesi sabah yine oradaydım. Ve içeriye İngiliz olduğu hemen anlaşılan biri girdi. Yün gömlek ve spor bir ceket giymiş, örgü bir kravat takmıştı. Onun Kim Philby olması gerekirdi.

Yaklaşarak, 'Mr. Philby?' dedim. Bana hangi otelde kaldığımı sordu. 'Size telefon edeceğim,' diye söz verdi. Otele dönerek beklemeye başladım. Sonunda aradı. 'Minsk Oteli,' dedi. 'Dört yüz otuz altı numaralı oda. Bu gece sekizde.' Ve telefonu kapattı. Minsk'e giderek resepsiyondaki kadına numarayı gösterdim. Üç parmağını kaldırdı. Ben de üçüncü kata çıktım. Sanki orası bomboştu. Koridorun dibinde lacivert elbiseli bir adam bekliyordu. Kolunun altında bir kabarıklık vardı. Diğer uçta da yine ona benzer birinin durduğunu gördüm. Biraz da endişeyle odayı bularak kapıya vurdum. Girdiğim küçük bir otel odasıydı. Pencereden Kızıl Alan gözüküyordu. Ve Kim masanın başındaydı. Odada iki iskemle, bir çanta, bir şişe votka ve iki kadeh vardı.

«Birbirimizi selamladık. Sonra o, 'Sizin düşman bir servisin görevlisi olduğunuzu düşüneceğim,' dedi. 'Sizi şimdiden uyarmalıyım. Koridorda yirmi adım bile gidemezsiniz.' Ben de, 'Pekâlâ, Kim,' diye cevap verdim. 'Sizin yerinizde olsaydım ben de Londra'dan gelen ziyaretçilerden şüphelenirdim. Ama ben gerçekten bir gazeteciyim. Avustralyalıyım. Adım Murray Sayle. Bizi neden görmek istediniz?' Philby o zaman, 'Tamam,' dedi. 'Oturun, bir votka için.' Kim'le yapılan konuşmalar genellikle onun, 'Bir votka için,' sözleriyle başlardı.

«Philby bu ilk karşılaşmada pek karmaşık bir şey teklif etti. Bu konuşma saatler sürdü ve o arada votkanın çoğu da içildi. Philby önce kitabının basılmasını istediğini söyledi. Daha sonra kitapta SIS, CIA ve diğerlerini çok utandıracak korkunç açıklamalar olduğunu ima etti. Ancak İngiltere'de, Portland'da casusluk yüzünden hapiste olan Kroger'lar serbest bırakılmadıkça kitabının yayınlanmasını düşünmeyeceğini ekledi.

«Sonradan Kroger'ların tarihçesinin geriye, tâ Rosenberg'lere kadar gittiğini öğrendim. Rosenberg'ler 1940'larda Ruslara atom sırlarını verdikleri için Birleşik Devletler'de idam edilmişlerdi. Philby'nin o olayla bir ilişkisi olduğu anlaşılıyordu. Kroger'ları hapisten çıkarılmasının kendi sorumluluğu olduğunu düşünüyordu.

(Bu doğru olabilir. Tabii 1963'de FBI'ın hazırladığı rapor sadece bir tahminden ibaret değilse. Raporda, 'Philby ve Rus efendileri FBI'ın Rosenberg'leri tutuklamaya hazırlandığını biliyorlardı,' deniliyordu. 'Ama onları feda etme yolunu seçtiler. Herhalde bunu Philby'nin kimliğinin anlaşılmaması için yaptılar.')

«Philby onlara karşılık Gerald Brooke'un verilebileceğini söyledi. Bir İngiliz olan Brocke o sırada Kızıl Alanda Sovyetler aleyhinde bildiriler attığı için hapisteydi.

«Ben, 'Buraya bakın, Kim,' dedim. 'Sizinle kitaplardan söz edebilirim. Ama benim mahkûmların değiştokuş edilmesinin görüşülmesi konusunda hiçbir yetkim yok. Ama bu olaya dışarıdan baktığım zaman, Brooke'un bir, Kroger'ların ise iki kişi olduklarını düşünüyorum.'

«Philby, 'Bu iş her zaman böyledir,' diye cevap verdi. 'Bizim sizden daha fazla ve iyi casusumuz var. Bunun nedenini biliyor musunuz? Bizim ajanlarımız bir ideale inandıkları için çalışıyorlar. Sizinkiler ise para için. İşte biz de onları böyle yakalıyoruz. Parayla. Onlara her zaman çok fazla para veriliyor.'

«Ona bütün bunları Londra'daki editörüme bildireceğimi söyledim. 'Herhalde o sizinle temasa geçer,' diye ekledim.

«Philby, 'Ben sizin yerinizde olsaydım telefonlara dikkat ederdim,' dedi. 'İki uçta da dinleme aygıtları var.' Ondan sonra birbirimizi sıkça gördük. Philby'le türlü konulardan söz ediyorduk. Bunların arasında eserlerini Batı'da yayınlattıkları için çalışma kampına gönderilen Daniel ve Sinyavski de vardı. Philby onlara çok sert davranıldığını düşünüyordu.

«Bu sürede sadece garip bir şey oldu. Philby'nin oğlu John onu görmek için kalkıp Londra'dan geldi. Bir gün John'la Otel Komsomolski'den çıktığımız zaman sokakta o acayip karaborsacılardan biriyle karşılaştık. Paramızı rubleyle değiştirmek istiyordu. Çok da ısrarcıydı. Sonunda John öfkeyle ona dönerek, 'Dikkatli ol, ahbap,' dedi. 'Babam KGB'de çalışıyor.' Bir yabancının babasının KGB'de çalışması fikri karaborsacıya öyle gü-

lünç geldi ki, bizi daha fazla izleyemedi. Gülmekten ikibüklüm oldu çünkü.»

Sayle, Philby'le karşılaşması konusunda yazılar yazdı. Köstebeğin kitabı 1968'de Batı'da yayınlandı. Philby, Graham Greene'in kitap için yazdığı önsöz konusunda, «Onu okuduğum zaman çok şaşırdım,» dedi. «Ne yaptığımı ve bunun nedenlerini anlamıştı.» Ve Philby'nin umduğu gibi Kroger'larla Gerald Brooke 1969'da değiştokuş edildiler. Philby'e bütün bunları sordum. Bana, «Murray'in yazısı birinci sınıftı,» diye cevap verdi. «İyi bir röportajdı. Ancak yazı dizisi yayınlandıktan sonra KGB'deki amirim (Herhalde Sergey) bana geldi. Elindeki **Sunday Times** gazetesini sallayıp duruyordu. «Bak bu Batılı gazeteci neler yazmış! Sözde sen Daniel ve Sinyavski hakkında konuşmuşsun. Bu doğru olamaz değil mi?' Ben, 'Ah evet,' dedim. 'Benim fikrim bu. O sözleri söyledim.' Bir an düşündü sonra, 'Yukarıdakilerin bu yazıyı görmeyeceklerini umalım,' diye mırıldandı.

«Sayle bana çok dürüst davrandı. Ama Evans... şimdi moda olan o söz neydi... kitabımla ilgili görüşmelerimizde gerçekler konusunda biraz ekonomi yaptı. Ondan aldığım mektuplarda kitabımın **Sunday Times**'da yayınlanması konusunda çok hevesli gözüküyordu. Sonra George Brown bana fazla reklam yapıldığı için Lord Thomson'a çattığı zaman Evans'ın hevesi de pek çabuk söndü.»

Philby'nin Sovyetler Birliği'ndeki ilk beş yılı çok faal geçti. Kendisine bir görev verildi. Rusça öğrendi, yolculuklar yaptı. Evliliğini sona erdirerek bir maceraya atıldı. En yakın dostu ve iş arkadaşı Guy Burgess'i kaybetti. Donald Maclean'le dost oldu ama sonra onunla kavga etti. Kitap yazdı. Hikâyesinin Batı basınında yayınlandığını gördü. Moskova'da Batı'nın düşüncelerinin tersine vatanını özleyen, mutsuz bir sürgün değil, hemen hemen sanki Rusya'da doğmuş gibi yaşadı. Ama sonra her şey kötüye gitmeye başladı.

KUŞKU VE DÜŞ KIRIKLIĞI

17

Philby bana Moskova'da KGB'yle arasının neden bozulduğunu hiçbir zaman öğrenemediğini söyledi. Belki de Sergey, Philby'nin Melinda'yla ilişki kurmasını hoş karşılamamıştı. Başlangıçta Eleanor'dan kuşkulanmasına rağmen, kadının Philby'le olan evliliğinin sona ermesi yüzünden şok geçirmişti. Ve Sergey, Philby'le Melinda'yı birbirlerinden uzaklaştırmak için elinden geleni de yapmıştı. Artık bu konuda bir şey söylenmiyor ama Philby'nin işleri gitgide azaltılıyordu. Ona verdikleri büro ve sekreteri aldılar. Artık kuryeler arabayla apartmanına gelmiyorlardı. Sergey ise Philby'i eskisi kadar sık aramıyor, işinin başından aşkın olduğunu söylüyordu.

Philby bana Moskova'da, «Ne olduğunu anlayamıyordum,» dedi. «Aylığımı yine düzenli veriyorlardı. Ama yapacak hiç işim yoktu. KGB'nin gerçek potansiyelimden hiç haberi yokmuş gibiydi. Sinirlerim bozuldu. Mutsuzdum ve kuşku içindeydim. Kuşku korkunç bir şey. Bildiğiniz gibi şu son birkaç yıl Graham Greene'le bir iki kez konuştum. Uzun dostluğumuzun en güzel buluşmalarıydı bunlar. İlk defa birbirimizle açık açık konuşabiliyorduk. İkimiz için çok önemli olan kuşku konusundan da söz edebiliyorduk. İkimiz de kafamızı kemiren bir kuşku duyuyorduk. O bir Katolik, ben de bir komünist olarak.

«Benim derdim şuydu: Hiçbir şeyi yutmamıştım. Her şeyi

iyice kavrayamamıştım da. Bana ihtiyaçları olduğu ve ben de durmadan çalıştığım sırada bu durumu önemsememiştim. Ama artık benden yararlanmadıkları için şüphelere kapılmaya başlamıştım. O sıradaki liderlerin de bu işde rolü vardı. Brejnev devri zor bir süreydi. Onun kurşun gibi ağır, aptallaştırıcı etkisi yüzünden hepimiz ıstırap çektik.»

(Philby'nin Brejnev'den nefret ettiği belliydi. Onunla Brejnev'in 1964-1982 yılları arasındaki iktidarı sırasında görülen rüşvet vb. olayların soruşturmasının hızlandırıldığı bir dönemde konuştuk. Philby soruşturmayı merakla izliyor, sadece gazeteleri okumakla kalmayıp, kendisine uğrayan KGB görevlilerine de son dedikoduları soruyordu. Soruşturma Brejnev ve ailesine gitgide yaklaşırken Philby'nin sevinci de artıyordu.)

Philby konuşmasını, «Bu kuşkulardan kurtulmak için yolculuklar yapmaya başladım,» diye sürdürdü. «Sovyetler Birliği'nin her köşesini ve Doğu Bloku ülkelerini gördüm. Sadece Sovyet Uzakdoğu bölgesine gitmedim. Ve tekrar fazla içer oldum. Ağır bir yük halini alan yaşamımı böyle unutmaya çalışıyordum.»

Philby sadece içkiyi fazla kaçırmakla kalmıyor, adeta intihara çalışırmışçasına içiyordu. Diğer kaynaklar bana onun Moskova'daki dairesinde üç, dört gün durmadan içtiğini açıkladılar. «Artık geceyi gündüzden ayıramıyordu. Bazen uyanıyor ve hizmetçinin daireyi temizlemek ve alışveriş yapmak için gelmediğinden yakınıyordu. Sonra da gecenin ikisi olduğunu anlıyordu. Yolculukları sırasında Moskova'da olduğunu sanıyor, sonra Leningrad'da olduğunu öğreniyordu.»

Philby'nin bu süreyle ilgili anıları pek berrak değil. Ancak bana bir hikâye anlattı. «Bunu, benden daha fazla içen kimseler olduğunu açıkladığı için hatırlıyorum,» dedi. «Şarap fabrikası diye tanımlanan bir yere gittim. Galiba bu Gürcüstan'daydı. Müdürle birkaç kadeh içtik. Bana karşılaştığı en fazla içkici adamın bir İngiliz olduğunu söyledi. Kastettiği yazar J.B. Priestley'di. Müdür, Priestley'nin konyağın yanında su yerine şa-

rap içtiğini anlattı. Ben, 'Sarhoş oldu mu?' diye sordum. Müdür güldü. «Sarhoş olmak mı? Öyle sarhoş oldu ki, ona yatması için yardım etmek zorunda kaldık. Ertesi sabah da elleri öylesine titriyordu ki, ziyaretçiler defterini imzalayamadı.'»

Belki Philby kendisini içkiyle öldürmeye çalışıyordu. Eğer öyleyse bunu neredeyse başarıyordu. Bünyesi zaten zayıflamıştı. 1963'de Sovyetler Birliği'ne geleli beri dört kez hastaneye yatmıştı. Daha çok zatürree tedavisi için. Philby, Beyrut'tayken iki defa zatürreeye yakalanmıştı. Ancak 1965'deki son kriz Rus doktorlarının verem diye teşhis ettikleri rahatsızlık yüzünden karmaşık bir hal almıştı. Philby çok içiyor, az yemek yiyor, sigaranın birini yakıp birini söndürüyordu. Sinirleri bozulmuştu. Bu durum fiziksel bir çöküşe neden olabilir ve bundan kurtulamayabilirdi.

Ancak **Gerçek Aşklar** dergisinde görülebilecek bir olay geçti. Ve Philby delicesine âşık oldu. Oysa artık elli beş yaşındaydı. Melinda'yla olan macerası iyi gitmemişti. Çocuklarla sürtüşmeler oluyordu. Sonunda Melinda'yla Philby artık birlikte yaşayamayacaklarını anladıkları zaman kadın ortada kaldı. Moskova'da gidebileceği hiçbir yer yoktu. İster istemez Donald Maclean'e döndü.

(Melinda sekiz yıl daha Moskova'da kaldı, sonra Amerika'ya döndü. Hâlâ orada yaşıyor.)

Ama Philby uzun süre kadınsız yaşayabilecek bir adam değildi. Bana Moskova'da son aşkıyla nasıl karşılaştığını anlattı. Gözleri parlıyor, zaman zaman karısının hikâyeyi kendi açısından anlatması için ona dönüyordu.

«1970 sonbaharında oğlum Tom'u beni ziyaret etmesi için Moskova'ya çağırdım. George (Blake) ve karısının (bir Rus) benim için biraz endişelendikleri anlaşılıyordu. Beni eğlendirmek istedikleri için Tom'la birlikte buz rövüsüne gelmemizi istediler. George'un karısı yanında Rufa adlı bir arkadaşıyla geldi. Yarı Polonyalı, yarı Rustu. Sonradan Rufa'nın küçükken ba-

basını kaybettiğini ve Rusya'da büyüdüğünü öğrendim. Annesiyle çok sıkıntı çekmişlerdi.

«Neyse... Rufa'yı gördükten yirmi saniye sonra kararımı verdim. Onunla evlenecektim. Bu tür konularda çok kararlı davranabilirdim. Dostların yardımıyla Rufa'yla sık sık karşılaşmayı başardım. Sonunda bir daçada hafta sonu geçirdik. Ama çok geçmeden ev sahibesinin Rufa'yı kovalamamdan hoşlanmadığını ve bizi birbirimizden uzaklaştırmak için elinden geleni yaptığını farkettim. Ciddi önlemler alınması gerekiyordu.

«Hep birlikte pazara gitmiştik. Orası çok kalabalıktı. Fırsat kolladım, sonra Rufa'yı bileğinden yakaladım. Eski casusluk yönteminden yararlanarak onunla birlikte kalabalığa karıştım. Ancak Rufa'yla baş başa kaldığımız zaman ciddi bir sorun olduğunu anladım. O İngilizce bilmiyordu. Benimse onunla yapmak istediğim türde bir konuşma için Rusçam yeterli değildi. Ama yine de Rusça, 'Buraya bak,' dedim. 'Kâğıtlarımı masaya açıyorum. Seninle evlenmek istiyorum.'

«Ama bu teklifimle fazla bir şey sağlayamadım. Çünkü Rufa, 'Kâğıtlarımı masaya açıyorum,' sözlerinin ne anlama geldiğini çok merak etmişti. Ona Rusçamla ve el işaretleriyle bunun ne demek olduğunu anlatmam bir hayli sürdü. Bu engeli de aştıktan sonra Rufa'ya yine Rusça, 'Tezcanlı bir delikanlı değilim,' dedim. 'Bana hemen cevap vermen şart değil. İyice düşün. Acele etme.'»

Hikâyenin bundan sonrasını Rufa anlattı. «Bütün o karşılaşmaların birer rastlantı olduğunu sanıyordum. Bu açıklamadan sonra her şeyi onun planladığını anladım. Philby beni etkiliyordu ama yine de kararsızdım. Ancak o da iddia ettiği kadar sabırlı davranmadı. Beni daçada odamın kapısında bırakırken, yakınırcasına, 'Benim için bir umut var mı?' diye sordu. Ben de her kadının yapacağı gibi davrandım. 'Belki,' dedim.»

Anlatmayı Philby sürdürdü. «Ertesi hafta öğle yemeği için Metropole Otelinde buluşmaya karar verdik. Rufa'ya, 'Tam on ikide,' dedim. Çünkü iki kişilik bir masa bulmak istiyordum.

Moskova'da kolay bir iş değildi bu. (Moskova lokantalarında masalar dört kişiliktir ya da daha fazla. Çiftlerin masayı başkalarıyla paylaşmaları beklenir.) Neyse... Rufa yarımda çıkageldi. 'Randevumuzun kaçta olduğunu hatırlayamadım,' diye mazeret gösterdi. 'On iki de miydi, yoksa birde mi?' Bu yüzden ikisinin arasını, saat yarımı seçtim.'»

Rufa, Philby'nin sözünü kesti. «Lokantaya girdiğim zaman Kim'in beklediğini gördüğümde geç kalmış olduğumu anladım. Duvara dayanmış sabırla bekliyordu. Beni görünce mutlu mutlu güldü. Ne öfkelendi, ne de sitem etti. Tavırları çok sevimliydi. Ona bağlandığımı hissettim. Oyunu Kim'in kazandığını da anladım. Şimdi bana onu doğduğumdan beri tanıyormuşum gibi geliyor. Onsuz geçen günleri hatırlayamıyorum bile. Kim'den önce hiç evlenmemiştim. Sanki onu beklemiştim.»

Philby, «Rufa'yla iki ay sonra evlendik,» dedi. «9 Aralık 1971'de. KGB bize düğün hediyesi olarak şu İngiliz porselen yemek takımını verdi. Rufa hayatımı değiştirdi. Onunla evlendikten sonra tanıdığım kadınların çoğunun sinir bozukluğuna karşı gizli bir savaş içinde olduklarını anladım. Beni seven normal bir kadınla karşılaşmak yüceltici bir deneyimdi. Dostlarım onunla evlenmeyi düşündüğüm için deli olduğumu söylediler. 'Onun hakkında fazla bir şey bilmiyorsun. Dil de aranızda her zaman bir engel olacak.' Ama her şey harika oldu.»

Philby tarihler bakımından belirsiz konuşuyordu ama KGB'nin ona karşı olan tutumunun değişmesiyle evliliğinin aynı zamana rastladığı anlaşılıyor. «Birdenbire benden tekrar yararlanmaya başladılar. Bence buna KGB'deki belki de tümgeneraller düzeyinde yapılan bir değişiklik yol açtı. Herhalde biri, 'Philby bu konuda bize yardım edebilir,' dedi. Çünkü bana yeniden belgeler göndermeye başladılar. Çok geçmeden her şey eskisi gibi oldu. Kuşku ve sıkıntım geçti. İlginç bir görevim, harika bir karım vardı. Yaşamı tekrar güzel bulmaya başladım.»

Philby'nin bu dönemdeki görevleri arasında dünyadaki olaylar konusunda rapor yazmak da vardı. KGB'nin kendisine danıştığı konuları bana açıklamak istemedi. Ancak Rusların ona danışmadıkları ve sonradan buna pişman oldukları bir konu var: Afganistan.

«Afganistan konusunda fikrimi almadılar. Alsalardı tarihi gerçeklere dayanarak bu işe karışmamalarını önerirdim. Onlara, 'Bakın o sonu gelmeyen savaşlar yüzünden İngiltere'ye neler oldu,' derdim. 'Ne olursa olsun, oraya girmeyin.'»

Ancak Philby'nin bu sürede istihbarat operasyonlarıyla da ilgilendiği anlaşılıyor. Başarısızlığa uğrayan bir operasyonu inceliyor, yalnız başına araştırma yapıyor, suçlunun kim olduğunu öğreniyor ve aynı şeyin tekrarlanmaması için önerilerde bulunuyordu. «İnsan her şeyi planladığını düşündüğü zaman bile bazı aksilikler olabilir. Şaşılacak bir şey bu. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde geçen şu olayı alalım: Biri Sovyet Elçiliğinin bahçe duvarının üzerinden içeriye bir paket attı. Büyüktü ve bir bombaya da benziyordu. Elçiliktekiler bu nedenle polisi çağırdılar. Onlar da FBI'yı. Bürodan gelen görevliler paketi alıp götürdüler. İçinden birinin elimize geçmesini istediği gizli savunma malzemesi çıktı. Daha da kötüsü paketle bir mektup vardı. Bu kimse bizimle buluşmak istiyor ve bir randevu yeri veriyordu. Tabii FBI randevu yerine giderek adamı yakaladı. Bizim için acı bir olay oldu bu. Ama bir daha tekrarlanacak değil.»

Philby'e 1980'de bir nişan daha verildi. Sovyetler Birliği'ne yardım eden yabancılara verilmek için 1972'de kullanılmaya başlanan Halkların Dostluğu Madalyası'ydı. Philby'e bunu **Sessiz Savaşım**'ın Rusçası yayınlandığı zaman verdiler. Philby bana, «Kitap çok başarı kazandı,» dedi. «İki yüz binden fazla sattı. İşin kötüsü, kitabın bu kadar tutulacağını tahmin etmemiştim. Kitapçılar eserimi birkaç gün satabildiler, sonra tükendi. Kendime bile fazla kitap ayıramadım. **Sessiz Savaşım** Çekçe ve Bulgarcaya da çevrildi. Böylece elime bol miktarda Çek ve Bul-

gar parası geçti. Bundan yararlanarak Rufa'yla o ülkelere gittik.»

Ancak Philby'nin güvenlik görevlisi onun daha uzaklara gitmesini istemiyordu. Küba İstihbarat Servisi 1970'lerin başlarında Philby'i Havana'ya davet edip durmuştu. «Oraya gitmeyi çok istiyordum. Rufa da öyle. Bu yüzden KGB'ye bunun hiçbir teklikesi olmadığını söyledim. Aeroflot'la gidecektik. Ondan sonra da güvenliğimizden Kübalılar sorumlu olacaklardı. Ama bana, 'Ya uçak yolunu değiştirir ya da kötü hava yüzünden inmek zorunda kalır ve sen de kendini Birleşik Devletler'de bulursan?' dediler. Bu noktayı bir süre düşündüm. Sonra da çaresini buldum. 'Pekâlâ. Bir Sovyet şilebiyle gideriz biz de.' Buna istemeye istemeye razı oldular. Biz de öyle yaptık. Küba'da da harika günler geçirdik.»

Philby, Rusya'ya geri döndükten sonra dayanamadı ve bu yolculuktan yararlanarak ortalığı biraz karıştırmaya kalktı. Bana ve başkalarına yazdığı mektuplarda Sovyetler Birliği'nden bir yerlere gittiğini ima etmeye başladı. Arada sırada, «Dışarıda birkaç hafta kaldıktan sonra geri döndüm,» diye yazıyordu. Ya da «Birkaç hafta güneşlendikten sonra Rusya'ya geri geldim...» diye.

Tabii Maurice Oldfield'in bana söylediği gibi, Philby mektuplarının MI5 tarafından açılıp okunacağını biliyordu. Servisin onun nerede olduğunu ve bunun nedenlerini öğrenmek için boşuna zaman harcayacağını da umuyordu.

Philby, İngiltere'deki olayları yakından izlemeyi de sürdürmekteydi. Özellikle istihbarat dünyasıyla ilgili olanları. Ona 1977'de kendisiyle ilgili oyunlar, televizyon programları, filmler ve kitaplar hazırlandığını haber verdim.

Philby, «Bütün bunların bir anlamı olması gerektiğini ama bunu anlayamadığınızı yazıyorsunuz,» diye cevap verdi. «Ben size bir fikir verebilirim: 1977 Çeka'nın kurucusu Felix Dzerjinski'nin yüzüncü yıldönümü kutlanacak. FD'nin ünlü müritlerinin reklamlarının yapılması da bu kutlamalara uygun bir şey.»

1979'da Philby'e, Andrew Boyle'un **İhanet İklimi** adlı kitabını gönderdim. Bu eser Anthony Blunt'ın eskiden bir Sovyet ajanı olduğunun ortaya çıkmasına yol açmıştı.

Philby bana, «Demek AB (Andrew Boyle) sonunda bombayı patlattı,» diye yazdı. «Hiç olmazsa uzaktan kumandayla. (**Spectator**'dan.) Alexander Chancellor benden kitabı eleştirmemi istedi ama bu teklifi reddetmek zorunda kaldım. Bu iş çok eğlenceli olurdu. Ancak ciddi bir eleştiri izin verilemeyecek ihtiyatsızlıklar batağına saplanmama yol açardı. Wittgenstein'ın da dediği gibi, 'İnsan konuşamayacağı noktada susmalıdır.'

«**Observer**'ın Goronwy'le ölüm yatağında yaptığı röportaj bence çok bayağıydı.» (Goronwy Rees, Burgess ve Blunt'ın arkadaşıydı ve bir ara onun da Sovyet ajanı olduğundan şüphe edildi.)

Philby, BBC'nin dış haber servisinden Mrs. Thatcher'ın 15 Kasım 1979'da Avam Kamarasında bir açıklama yaptığını öğrendi. Başbakan, Blunt'ın 1964'de, yargılanmayacağına dair güvence verildikten sonra, eski bir Sovyet ajanı olduğunu itiraf ettiğini söylemişti. Moskova'da bana bu konuda, «Çok sarsıldım,» dedi. «Başbakanın bunu neden yaptığını anlayamadım. Herhalde MI5 dehşete kapıldı. Amaca zarar verecek bir açıklamaydı. Mrs. Thatcher bir vuruşta dokunulmazlık fikrini ve amacını ortadan kaldırdı. Blunt'a verilen garantiye tabii ki sırrını gizlemek de dahildi. İngiliz hükümeti bu anlaşmaya aykırı davrandı. Artık hangi casus İngiltere ona işbirliğine karşılık dokunulmazlık önerdiği zaman bu teklife inanır?

«Her neyse... Mrs. Thatcher'ın Blunt'ın sırrını açıklamasından sonra bir adam Londra'daki Sovyet Konsolosluğuna geldi. Ve görevlilere bir paket vererek, 'Bunu Moskova'ya, Kim Philby'e gönderebilir misiniz?' diye sordu. Aslında postaya verebilirdi. Zarfın üzerine 'Philby, Moskova' yazması da yeterli olurdu. Bu tür paketler kolaylıkla elime geçiyor. Ama herhalde adam paketin elime geçeceğinden iyice emin olmak istiyordu.

«Paketten Roma'daki bir sütunun güzel bir gravürü çıktı.

Almanlarla savaşan İmparator Marcus Aurelius Antoninus'la ilgili sütundu bu. İşte gravür, şurada, duvarda asılı. Bu tam Blunt'tan beklenecek bir davranıştı. Bir süre ona armağanını aldığımı yazıp yazmamayı düşündüm. Sonra yazmadım. Bunun birçok nedeni vardı. Onun (26 Mart 1983'de) öldüğünü öğrendiğim zaman mektup yazmadığıma üzüldüm. Ama bu gravür bana Blunt'ı ve onunla Almanlara karşı nasıl savaştığımızı hatırlatıyor.»

Donald Maclean birkaç hafta önce 6 Martta Moskova'da ölmüştü. Artık geride sadece Philby kalmıştı. Maclean'le dargın olmasına rağmen onunla uzaktan yine de ilgilenmişti. Bana Moskova'da, «Mrs. Thatcher'ın Blunt'la ilgili açıklamasından sonra,» dedi. «Buradaki gazeteciler Maclean'in fikrini almak istediler. Maclean uzun bir süre önce bir hata yapmış ve telefon numarasının rehbere yazılmasına izin vermişti. Bu nedenle basın onun nerede oturduğunu biliyordu. Hepsi birden Maclean'in apartmanına üşüştüler. Zile cevap vermeyince de demir çubuklarla kapısını kırmaya kalkıştılar. Onları kovalaması için KGB'yi gönderdik.»

Ne var ki Blake, Philby'nin toplum hayatında Maclean'in yerini çoktan almıştı. Yaz aylarında Philby'le Rufa hafta sonlarını Blake'lerin daçasında geçiriyorlardı. Köşk Moskova'dan trenle bir saatlik uzaklıktaydı. Blake'in karısı İda Rustu. 1971'de doğmuş olan oğulları Mişa «Kim Amcası»nı özellikle çok seviyordu. Bu dostluğu daha Moskova'ya gitmeden önce öğrendiğim için Philby'e, «George Blake'i hâlâ görüyor musunuz?» diye sordum.

«Eskisi kadar sık görmüyorum,» dedi. «George'la bir süreden beri karşılaşmadık. Onun işi farklı. Ama oğlu artık on yedisinde ve çok zeki bir delikanlı.»

(Sonradan iki arkadaşın eskisi kadar sık görüşmemelerinin nedeninin Philby'nin iddia ettiği gibi olmadığını öğrendim. Blake, Philby'den daha çekingen bir insandı. Onun Batıyla devamlı te-

mas halinde olmasına itiraz etmişti. İkisi tartışmışlar ve birbirlerinden uzaklaşmışlardı.)

Philby'e, George Blake'in Batı Londra'daki Wormwood Scrubbs hapishanesinden şaşılacak bir biçimde nasıl kaçtığını anlattırmaya çalıştım. Philby, «Onun nasıl kaçtığını biliyorum,» dedi. «Ama bu konuda bir şey söyleyemem. Çünkü bu KGB'nin operasyon yöntemleriyle ilgili.»

«Onu kimin salıverdiğini de söylemeyecek misiniz?» diye sordum. «Ortalıkta dolaşan söylentileri sona erdiremez misiniz? Bu kaçışı İRA mı sağladı? Yüzler Komitesi mi? (Nükleer Silahsızlanma Kampanyasının militan bölümü.) Sean Bourke mu? (Bourke bir maceraperestti; Blake'le aynı zamanda hapis yatmış ve sonradan onu kendisinin kaçırdığını iddia etmişti.)

Philby atıldı. «SIS'i atladınız. Belki de Blake'i İngiliz İstihbaratı salıverdi?»

«Ama SIS bunu neden yapsın?» dedim. «Blake'i hapse atan o zaten. Yoksa SIS, Blake'e işbirliği yaptığı takdirde hafif bir cezaya çarptırılacağını mı söylemişti? SIS böylece verdiği sözü mü tuttu? Servis Blake kırk iki yıla mahkûm olduğu zaman şok mu geçirdi?»

Philby aksileşmeye başlıyordu. «Ben sadece şu kadarını söyleyebilirim: Blake'in kaçışı onun kendi başarısıydı. Bu olayda başrolü Blake oynadı.»

Philby son çıkan casus romanlarının hepsini okuyordu. Özellikle John le Carre'nin kitaplarını. Bana mektup yazarak, «Neden John Cornwell kendine takma ad olarak le Carre'yi seçti?» diye sordu. «Cornwell hiç sizin yanınızda beni yerdi mi?» Ona cevap vererek le Carre'nin öyle bir şey yapmadığını yazdım.

«Sizden sadece profesyonel bir tarafsızlıkla söz etti,» dedim.

Philby, le Carre'nin yeni romanını okuduktan sonra tekrar bu konuya döndü.

«O arada Smiley yine sahnede. Belki artık biraz yorgun.

Ama yoşıtım biri için normal bu. Cornwell'in bana karşı tarafsız bir tavır takındığını yazıyorsunuz. Belki onda biraz şizofreni var. Sizin kitabınız için yazdığı önsözü H.T.R. Dacre cömertçe, 'bol gaz' diye tanımladı. Ve **Observer**'ın son sayılarından birinde de benden, 'namussuz bir şehvet düşkünü' diye söz ediliyordu.»

Philby, KGB'nin aracılığıyla Sovyet Konsolosluğu görevlilerinin ilgisini çeken programları videoya almalarını sağladı. Kendi videosu olmadığı için bu filmleri KGB'deki aygıtla seyrediyordu. Philby konukların Granada'nın Ian Curteis tarafından yazılan «Philby, Burgess ve Maclean» oyunundan söz ettikleri bir Fransız programını izledikten sonra bana mektup yazdı:

«(Patrick) Seale'in, (David) Leitch'in, H.T.R. (Hugh Trevor-Roper) ve Şirketinin katıldıkları Fransız TV filmini izledim. Seale biraz yağcılık yaptı ama iki dil bildiği için üstün durumdaydı. L. ona yakındı. Ama zavallı Hugh pek başarısızdı. Fransızcası benimki kadar paslıydı. Bence en iyisi o Fransızdı. Şişman, geveze ve güzel konuşan o adam. Ve tabii Fransızcası da çok güzeldi.»

Philby yılda iki kez dışarıya gidiyordu. Bir seferinde de Doğu Berlin'i ziyaret etti. İlk karısı komünist yoldaş Litzi savaştan sonra oraya yerleşmişti. Litzi, Philby'den boşandıktan sonra Honigmann'la evlenmişti. Adam film işinde çok başarılı olmuştu. İngiliz filmlerinin Almanca seslendirilmelerini yapıyordu. Alman filmlerinin de İngilizce seslendirilmelerini. Litzi 1966'da ünlü satir kabaresi FISTEL'in müdürü olan Honigmann'dan boşanarak eski soyadı olan Friedmann'ı almıştı. Doğu Berlin'in dış mahallelerinden Karlshorst'ta rahat bir daireye yerleşmişti. On sekizinden beri komünist olan kadının iyi bir geliri vardı. Yılda bir Batıya geçme izni de. Litzi bugün yetmiş sekizinde bir büyükanne. Hâlâ yaşama bağlı ve çok zeki.

Philby'e Doğu Berlin'deyken bu fırsattan yararlanarak Litzi'yi görüp görmediğini sordum. Cevap vermeden önce durakladı. Sonra da kaçamağa saptı. «Görmedim. Boşandığını bilmiyordum, onu sıkmak istemedim. Zaten hayatımın o dönemi çok

gerilerde kalmıştı. Sanki o sırada başka kimselerin bulunduğu, çok farklı bir dünyada yaşamıştım.»

Bu bana garip gözüktü. Romantik bir adam olan Philby'nin komünist ideolojisini pekiştiren o kadını tekrar görmek istemesi gerekmez miydi? Philby, Litzi'yle ikisi de gençken çok şeyi paylaşmıştı. İnançları uğruna hayatlarını tehlikeye atmışlardı. Londra'ya döndüğüm zaman Litzi konusunu araştırmaya karar verdim.

Sonuç şaşırtıcı oldu. Litzi Komünist Blokundan ayrılmış ve Batı'ya yerleşmişti. Bunu daha çok kişisel nedenlerle yapmıştı. Kızı Doğu Berlin'de Bilim Akademisinde çalışan bir Almanla evlenmişti. Sonra bilim adamı-kâşif Friedrich Humboldt dalında araştırma yapmak için Strasbourg'a taşınmıştı. Litzi kızını ve torunlarını özlediği için ailesine yakın olmak amacıyla 1984'de Avusturya'ya yerleşmişti. Ancak Litzi dostlarına Doğu Almanya'daki reformların yavaşlığı yüzünden düş kırıklığına uğradığını ve oradan ayrılmaya karar verdiğini de açıklamıştı. Litzi bana, «Bir hafta için Avusturya'ya gitme iznim vardı,» dedi. «Ben de oraya gittikten sonra bir daha geri dönmedim.»

Philby, Litzi'nin Batı'ya geçtiğini biliyor muydu? Bunu itiraf etmekten mi utanmıştı? Philby, ben bu soruyu ona soramadan öldü.

Graham Greene 1986 sonbaharında Moskova'ya giderek Philby'le buluştu. 1969'dan beri mektuplaşıyorlardı. Philby, **Times**'da Greene'in bir mektubunu gördüğü zaman ona yazmıştı. Greene bu mektubunda Daniel ve Sonyavski'nin eserleri Batı'da yayınlandığı için hapsedilmelerini eleştiriyordu. «Bir protesto olarak kitaplarımın Sovyetler Birliği'nde yayınlanmalarını yasaklayacağım. Durum değişip yeni şartlar oluşmadıkça SSCB'ye de gitmeyeceğim.»

Philby, Greene'e yazdığı mektubunda onun kararını onayladığını açıklıyordu. «SSCB'de şartların yakında değişeceğini umarım. Sadece yaptığın adil ve şerefli bir şey olduğu için de-

ğil. Belki bu sayede beklenmedik bir zevki de tadabilirim. Örneğin, seninle birlikte yemek yer ve eski günlerdeki gibi konuşuruz...»

Greene, Philby'e cevap verdi. Böylece mektuplaşmaya başladılar. Ondan sonraki on yedi yıllık sürede birbirlerine senede bir ya da iki mektup yazıyorlardı. Greene, Philby'e bütün kitaplarını yolluyordu. O da bunları yazı masasının hemen gerisindeki rafa diziyordu. Greene, **İnsan Faktörü** adlı romanının müsveddesini de Philby'e gönderdi. Moskova'ya kaçan bir SIS ajanıyla ilgili bir eserdi ve Greene, Philby'nin bazı ayrıntıları kontrol etmesini istiyordu. Birbirlerine yazdıkları mektuplar çoğu zaman kişisel ve özlemle doluydu. «Kim mektuplarda siyasi şeyler olursa onları Maurice Oldfield'e (SIS'nin o zamanki genel müdürü) göstereceğimi biliyordu. Yani bu tür bilgiler ya gerçek olacaktı ya da şaşırtmacalar.»

Greene 1986'da yirmi beş yıl sonra tekrar Rusya'ya gitti. Onu Sovyet Yazarlar Birliği çağırmıştı. Ama herhalde Philby'nin fikriydi bu. Greene beş ay sonra tekrar Moskova'ya giderek Uluslararası Barış Forumuna katıldı. 1987 Eylülünde ise Sibirya'daki kentleri dolaştı ve 1988 Şubatında, Philby'nin ölümünden kısa bir süre önce yine Moskova'ya gitti. Her ziyareti sırasında Köstebeği gördü.

«Onca yıl sonra Kim'i ilk kez görmeye gittim. Bana, 'Soru sormak yok, Graham,' dedi. Ben de, 'Bir tek sorum var,' diye karşılık verdim. 'Rusçan nasıl, Kim?' İçki içerek geçmişten söz ettik. Sonra onu bir ressamın Moskova dışındaki daçasında gördüm. Bir, iki kişi daha vardı. Kim'le üçüncü defa Yazarlar Birliği'nin yemeğinde karşılaştım. Son olarak da onunla birlikte akşam yemeği yedik. Ben yalnız başıma onun apartmanına gittim. Ama bu olaydan söz etmeyeceğim.»

Bu yemeklerde ev sahibeliği yapan Rufa, Greene'le karşılaşmaktan korkuyordu. «Bende alaycı bir insan izlenimi bırakıyordu. Ama sonra tümüyle yanılmış olduğumu anladım. Aslında sık sık gülen, masum bakışlı, çocuksu bir saflığı olan bir adam-

dı. Ondan çok hoşlandım.» Bu yemeklerde Rufa'nın annesi de kızına yardım ediyordu. Greene bana, «Philby bana bir mektubunda, 'İngilizlerden çoğunun tersine kaynanamdan hoşlanıyorum,' diye yazdı,» dedi.

Philby de Greene'le buluşmalarını büyük bir zevkle hatırlıyordu. «Burada Graham'a çok önem veriyorlar. O Barış Forumunda Graham'ın konuşmalarından birini dinledim. 'Komünizmle Roma Katolik Kilisesi arasında tarihi bir ittifak olacağını ve o günün yaklaştığını görüyorum,' dedi. 'Bu ikisi yoksulluk ve baskıya karşı omuz omza savaşacaklar. Ve ben ölmeden önce Vatikan'a bir Rus elçisi gönderileceğine de inanıyorum.' Tahmin edeceğiniz gibi bu sözleri çok beğenildi. Konuşması alkışlarla kesildi. Böyle onurlandırılan tek konuşmacı da o oldu.

«Açıkçası İngiltere'deki durumun çok farklı olması beni şaşırtıyor. Bildiğiniz gibi, **Times** artık Graham'ın mektuplarını yayınlamıyor. Ama o burada büyük bir İngiliz yazarı ve herkes kendisiyle röportaj yapmak istiyor. Graham'la ilgili bir saatlik bir program hazırladılar. Ben de on dakikalık bir katkıda bulundum. Graham buradayken onu bir dakika bile yalnız bırakmadılar hemen hemen. Çok heyecanlı iki Sovyet radyo görevlisi Graham'la röportaj yaparlarken ben de onun yanında oturuyordum. Yüzünün iki yanına mikrofon koymuşlardı. Soruların arkası gelmiyordu. Graham kâh şu mikrofona, kâh bu mikrofona doğru konuşmak zorundaydı. Onun kıpırdandığını görüyor ve sabırsızlandığını düşünüyordum. Sonra birdenbire, 'Tamam,' dedi. 'Artık tuvalete gitmem gerekiyor.' Cevaplarından sadece bu yayınlanmadı.»

Philby'nin kitaplığı gitgide büyüyordu. Haftada bir posta kutusunu açıyor ve ısmarladığı kitapları alıyordu. Bu bakımdan zevklerinin bir özelliği yoktu. «Hindistan beni ilgilendirdiği için **Raj Quartet**'i okudum. Ve (Paul) Scott'un harika bir romancı olduğunu düşündüm. John Erickson'un yazdığı her şeyi okuyorum.

Sovyetler Birliği'ni anlayan birkaç tarihçiden biri o.»

Philby, İngiliz siyasetini de yakından izliyordu. Mrs. Thatcher onu etkiliyordu. Başbakanın inançlarının güçlülüğü yüzünden ona istemeye istemeye hayranlık duyduğu seziliyordu. Mrs. Thatcher'ın kocası Denis'ten hoşlandığı belliydi. Bana, «Mrs. Thatcher'da başarılı bir politikacı için gerekli olan o şey var,» dedi. «Şans. Neyse ki artık uyandı ve Başkan Reagan'ın nasıl biri olduğunu anladı. Başbakanın ev masraflarıyla ilgili konuşmalarını hatırlayın. 'Bir evi borç para alarak çeviremezsiniz. Bir ülkeyi her zaman borç alarak yönetemezsiniz.' Mrs. Thatcher, Reagan'ın da aynı biçimde düşündüğünü sanıyordu. Ama Başkan onu düş kırıklığına uğrattı. Yine de bir teselli kaynağı var. Artık dünya ekonomisi sahnesinde bir rol oynayabileceğini biliyor. Denis'e gelince, yetmişinci doğum yıldönümünde söyledikleri çok hoşuna gitti. Yağcı bir gazeteci o yaşa gelmeyi nasıl başardığını sorduğu zaman, 'Cin ve sigara sayesinde,' diye homurdanması.»

Ancak Philby bakımından cin ve sigaranın zararı görülmeye başlıyordu. 1988 yılının kışında tekrar hastaneye yatmak zorunda kaldı. Artık yetmiş iki yaşındaydı. Kendini her zaman yorgun hissediyordu. Nabzı düzensizdi ve doğru dürüst uyuyamıyordu. «Gece kalkıyor ve koskoca bir dilim çikolatalı pasta yiyorum.» Doktorları kalp atışını düzensiz buldular. Ancak başka bir araz onları endişelendirdi. Philby, Küba'dan döndüğünden beri iki üç defa, kısa sürelerle kendinden geçmişti. Bir keresinde banyoda bayılarak yere yığılmıştı. Hastaneden eve döndüğünde orada içki içmenin zorluğundan yakındı. Doktorlar günde sadece on sigara içmesine izin verdikleri için de öfkeliydi. Ama Graham Greene'in şakasına yine de güldü. «Kim, ikimizde de iyileşemeyecek bir hastalık var. Buna 'yaşlılık' diyorlar.»

SONA DOĞRU
18

Philby'nin yaşamının son yılları kolay geçti. Artık KGB için önemli çalışmalar yapamayacağını anlamış ve bu gerçeği kabullenmişti. Servis kendisinden hâlâ yararlandığı için memnundu. Bana, «Yine her gün dokuzdan beşe kadar çalışıyorum,» dedi. «Ama bürodakiler anlayış gösteriyorlar. Tempo o kadar hızlı değil. Bana bir şey getiriyor ve, 'Bunu bizim için yapabilir misin?' diye soruyorlar. Ben de belgeye bakıyor ve, 'Evet,' diyorum. 'Perşembeye hazır olur.' O zaman itiraz ediyorlar. 'O kadar çabuk mu? Lütfen kendini yorma.'» Philby son günlerinde genç KGB subayları için bir eğitim kitabı hazırlıyordu.

Philby çay ve kızarmış ekmekten oluşan hafif bir kahvaltıdan sonra çalışmaya başlıyordu. Sonra çalışma odasına giderek **Times**'ı okuyor ve bilmeceyi çözmeye çalışıyordu.

Saat ikiye doğru çalışmayı yarıda kesiyor ve günün en önemli yemeğini karısı Rufa'yla yiyordu. Bazen işi erken bırakarak yemeği kendisi yapıyordu. Philby iyi bir aşçıydı ve özellikle Hint yemekleri konusunda ustaydı. Ona biraz baharat götüren karıma da, «Siz pirinci ne kadar pişiriyorsunuz?» diye sordu. «Ben tam on üç dakika kaynatıyorum.» Philby'ler bir Hint yemeği yemedikleri zaman sofrada genellikle şunlar oluyordu: bir Rus çorbası, füme balık ya da pirinçli yahni, salatalık turşusu ve elma dışında mevsim meyvaları. Philby elmadan nefret ederdi.

Öğleden sonraları mektupları okuyor ve cevap yazıyordu. Akşamları genellikle iki, üç duble viski içiyordu. İskoç viskisi ve Rus maden suyu. Akşamları hafif yiyordu. Bazan sadece yoğurtla yayık ayranı arası bir Rus yemeği. Rufa arada sırada yalnız başına ya da ahbaplarıyla sinemaya giderdi. Filmlerden pek hoşlanmayan Philby de ya müzik dinler ya da kitap okurdu.

Elli beş yaşında olmasına rağmen bunu hiç göstermeyen Rufa iyi giyiniyor, kızıl saçlarına yakışacak kılıkları seçiyordu. Biraz tombulcaydı ama kendini, «Sovyetler Birliği'nde son yapılan tıp araştırmaları bir gerçeği ortaya koydu,» diye savunuyordu. «Reubens'in modellerine benzeyenler zayıf kadınlardan daha az hastalanıyorlar.»

Philby'le karısı mutlu gözüküyorlardı. Kim, Rufa'ya büyük bir nezaketle davranıyor, ona iltifatlar yağdırıyor ve sık sık Rufa'ya çok güvendiğini söylüyordu. Rufa ise Philby'i korumaya çalışıyordu. İçkisine dikkat ediyor, sigarası yüzünden yakınıyordu. Sürtüşmeye neden olabilecek bir tek şeyi farkettim. Rufa, Philby'nin en güzel hikâyelerini yarıda kesiyordu. Ama bu da evli çiftler arasında görülmeyen bir şey değildi. Philby böyle anlarda karısını usulca azarlıyordu. «Hayatım, bu hikâyeyi kim anlatıyor? Sen mi, yoksa ben mi?»

Karı koca Rus ahbaplarının yanında Rusça konuşuyorlardı. Ben oradayken İngilizceyi seçtiler. Ama Rufa arada sırada İngilizce bir sözcük konusunda kocasına dönerek ondan yardım istedi. Bana, «Evde genellikle İngilizce konuşuyoruz,» dediler. «Tabii Rufa'nın annesi geldiği zaman durum değişiyor. İngilizceye bir sürü Rusça sözcük katıyoruz.»

Philby'nin Rusçasının iyi olup olmadığını anlayacak durumda değildim. Ama onun KGB koruma görevlisi Vladimir'le Rusça konuştuğunu duydum. Bana Philby'nin Rusçası günlük yaşam için yeterliymiş gibi geldi. Ama incelik isteyen görüşmeler sırasında İngilizce konuşmak zorundaydı.

Philby cömert bir ev sahibiydi. Ziyaretçilerini kendisini iyi tanıdıkları bir Gürcü lokantasına götürmekten hoşlanıyordu.

Bir gün bana, «Bu gecenin masrafı KGB'den,» dedi. «Dışarıda yemek yiyeceğiz. Bir araba saat yedide sizi otelinizden alacak.»

Öyle de oldu. Philby'leri de alarak bir lokantaya gittik. Vladimir biz içeri girmeden önce hazırlıklarla ilgilendi. Sonra bizi özel bir yemek odasına götürdü. Philby ince çizgili bir elbise giymiş, eski tip kırmızı askı takmıştı. Siyah ve kırmızı havyar, şiş kebabı ve rosto yedik. Altı yüz gram votka ve dört şişe kırmızı Gürcü şarabı içtik.

O gün daha önce Philby'e yayıncılık çevrelerinde Amerika'da yaşayan İngiliz yazar Anthony Cave Brown'ın onun bir biyografisini hazırladığı söylentilerinin dolaştığını anlatmıştım. «Moskova'ya gelerek sizi görmek istiyor,» demiştim. «Ama bunu yapmak zor. Ayrıca ona on bin dolara malolabilir.»

Philby'nin bu konuyu uzun uzun düşündüğü anlaşılıyordu. Çünkü yemekte bu konuyu açarak bana o söylentiyi tekrarlattı. Sonra da, «On bin doların bana verilmesi gerektiğini sanmadıklarını umarım,» dedi. «Bir kere paraya ihtiyacım yok. Buradakinin peşin para üzerine kurulmuş bir toplum olduğunu bilmelisiniz. Veresiye yok, kredi de. Ağır ağır borca batmak da. Bütün kişisel borçların hemen ödenmesi istenseydi Tanrı bilir Batı ekonomisi ne hale gelirdi. Burada elindekini harcarsın. Mali bakımdan hiçbir endişem yok. Çünkü para durumumun hayatımın sonuna kadar nasıl olacağını biliyorum.»

Philby içki içmek için susarken, onun hayatının ilk bölümünde para sıkıntısı çektiğini düşündüm. Babasının da.

Philby konuşmasını sürdürdü. «Ama diyelim ki, on bin dolara ihtiyacım var. Gerçekten ihtiyacım. Bu parayı nereden bulurum dersiniz? Evet. KGB'den. Orası bu tür bir hizmet. Peter Wright emekli aylığı yüzünden kavga etti. Böyle bir şey burada hiç olmaz. Asla.»

Ona Wright'ın kitabı hakkında ne düşündüğünü sordum. Ve bir an karşımda o eski Philby belirdi. O dürüst, İngiliz memur.

«Wright'ın 'Wilson komplosu'yla ilgili yorumunu kabul edemem.» (Harold Wilson 1964-1970 ve 1974-1976 yıllarında Başbakanlık yaptı ve MI5'in hükümetini devirmek için bir komplo hazırladığına inandı.) «Belki Başbakana karşı bir komplo kuruldu ama eğer öyleyse buna kendi başlarına hareket eden birkaç kişi katıldı. SIS'in genel müdürü de, MI5'inki de böyle bir şeye kesinlikle razı olmazlardı. Böyle bir planı öğrendikleri an bu insanlara hemen engel olurlardı. MI5 ve SIS Başbakanın hizmetindeler. Başbakan onların değil.»

«Bu konuyu bundan sonra yazacağınız kitapta işlersiniz,» dedim.

Philby, «Yeni bir kitap yazmak niyetinde değilim,» diye cevap verdi. «Bu konuda artık söyleyeceğim söz kalmadı. Tabii teknik ayrıntılar dışında. Onlar da bir yerde arşivde duruyor. O hikâyeden sıkıldım. Bıktım artık. Ama bu olayın Batı basınının ilgisini hâlâ çektiği anlaşılıyor. Moskova'daki muhabirlerini benimle röportaj yapmaları için zorluyorlar.» Votkasını yudumladı, gülümseyerek ekledi. «Bunu biliyoruz. Çünkü mesajlarını okuyoruz.»

Gece ilerlerken uluslararası sorunlardan söz etmeye başladık. Amerika basınında okuduğu bir şey Philby'i kızdırmıştı. «Batı her zaman Sovyetler Birliği'nin dünyaya egemen olmak istediğini tekrarlayıp duruyor. Bir Sovyet liderinin böyle bir şeyi söylediğini hiç hatırlamıyorum. Kendi derdimiz bize yetiyor. Bir de başkalarınınkini yüklenemeyiz. Aynı şekilde Sovyetler Birliği'nin savaş sonundan beri Batı Avrupa için bir tehlike oluşturduğu iddiaları da bir mit. SSCB 1945'de bitkin haldeydi. Birleşik Devletler'de ise atom bombası vardı. Batı Avrupa'ya saldırdığımız takdirde elimize ne geçerdi? Kimse kavrulmak istemez.»

Ben, «O halde Afganistan'ı nasıl izah ediyorsunuz?» diye sordum.

Philby, «Bizim görüş açımızı anlamaya çalışmalısınız,» dedi. «Nur Muhammed'in öldürülmesiyle ülkede kargaşa başladı.

Ülkede dengeyi nasıl sağlayacaktık? Denge sağlanıncaya kadar ülkeyi elimizde tutmaya karar verdik. Bizi çağırdılar mı? Bilmiyorum. Kâbil'de bazı unsurların böyle bir şeyi istemedikleri kesindi. Ama Başkan Hafızullah Amin'in Amerikalılarla pazarlığa giriştiği de anlaşılıyordu.

«Amerikalıların orada, kapımızın önüne dikilmelerine izin veremezdik. Tabii, ülkeye girmeseydik ne olurdu, bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Ancak işe karışmamız Üçüncü Dünya ve Arap âleminde kötü bir etki yaptı. Hükümetimiz bu yılın sonunda Afganistan'dan çekileceğimizi açıkladı (1988). Ama bana kalırsa biraz daha uzayacak. Birleşik Devletler ve Pakistan'la anlaşmamız gerekiyor.»

«Sonra?» diye sordum. «İleriye bakar ve gelecekteki yıllarda Sovyetler Birliği'nin neler yapacağını söyler misiniz?»

«Tabii. Afganistan'dan çekilir çekilmez Çin'le olan sınır sorunlarımızı çözümleyeceğiz. Orada neler olduğunu hâlâ merak ediyoruz. Ama Çinlilerin Amerika'ya açılmalarından sonra düş kırıklığına uğradıklarını biliyoruz. Amerikalılar Çin'deki iş imkânlarını düşünerek çok heyecanlandılar. O milyonlarca insan. Ama bu heyecan arasında Çinlilerin bütün o malların parasını nasıl ödeyeceklerini de sormadılar. Artık o heyecan söndü ve Çinliler gerçeği seziyorlar. Bu nedenle Çinlilerle daha iyi ilişkiler kurmamızı engelleyen sadece iki şey var: Afganistan ve Vietnam.

«Size Afganistan'dan söz ettim. Ama Vietnam hâlâ pek büyük bir sorun. Vietnamlılar son derece gizemli insanlar. Harika savaşıyorlar. İsterseniz bunu Pentagon'a sorun. Şimdi savaşı böyle başarıyla yürüten bir milletin ekonomilerini de düzeltip geliştirebileceklerini düşünürsünüz. Öyle değil mi? Ama tam anlamıyla kavrayamadığımız nedenler yüzünden Vietnamlılar bu alanda zorluklarla karşılaşıyorlar. Bu konuyla ilgilenmemiz gerekiyor. İleride Çin'le anlaşabilmemiz için bu şart.»

Arabayla eve giderken önde oturan Philby KGB şoförüne radyoyu kısmasını söyledi. «Gürültülü müziğe gelemiyorum. Ve bundan kaçınmak da gitgide zorlaşıyor. İnanır mısınız, Amerika-

lıların 'Muzak' diye tanımladıkları asansörlerde ve başka yerlerde müzik çalınması usulü Sovyetler Birliği'ne kadar geldi. Geçen gün asansöre bindim ve korkunç bir müzik etrafımı sardı. Biliyor musunuz, modern müzik denilen o korkunç gürültüden kurtulup gerçek sessizliği bulabileceğiniz tek yer artık Sibirya. Yanınıza çadırla yiyecek alıyor ve kırlara açılıyorsunuz. Ve orada sonunda sessizliğe kavuşuyorsunuz. Pop müziğine gelince... Belki gazetelerde buradaki bazı gençlerin asileştiklerini okudunuz. Bunun baş nedeni burjuva rock müziğinin azdırdığı haytalar.»

En zor soruları son görüşmemize saklamıştım. Philby'ler bizi bir veda partisine çağırdılar. Ancak Köstebek maksadımı sezmiş olacak ki, «Siz bize altıda gelin,» diye önerdi. «Böylece yemekten önce biraz çalışırız.»

Onun çalışma odasında, yazı masasının iki yanında oturduk.

Ben, «İşe vatanseverlikle başlayalım,» dedim. «İngiltere'ye karşı böyle duygularınız hiç mi yoktu?»

Philby, «Vatanseverlik çok karmaşık bir duygudur,» diye cevap verdi. «Rusları alın. Vatanlarını çok seviyorlar. Ama yıllar boyunca içlerinden çoğu göç etti ve yeni bir hayat kurdu. Şimdi çoğu Rusya Anayı özlediklerini söylüyorlar. Ha, aklıma gelmişken. Bence isteyenin Sovyetler Birliği'nden göç etmesine izin verilmeli. O zaman ilgililer Sovyet vatandaşlarından pek azının göçe kalkışacağını görür ve şaşarlar. Çoğunun daha sonra geri dönmelerine de. Ama tabii bu benim kişisel düşüncem.

«Milyonlarca insan vatanı için savaşıp ölüyor. Ama yine de milyonlarca insan yerlerinden ayrılarak yeni milletler oluşturuyorlar. Bildiğiniz gibi benim atalarım da böyle kimseler. Filby'ler Danimarka'dan gelmişler. Bu nedenle İngiltere'ye karşı neden vatanseverce duygularım olmadığını sormak konuyu sadeleştirmek olur. Hangi İngiltere'ye karşı? Mrs. Thatcher, 'Ülkemi hırsla seviyorum,' dediği zaman şaşırıyorum. Sözünü ettiği han-

gi ülke? Finchley ve Dulwich mi? Yoksa Glasgow ve Liverpool mu? Yaptıklarımın benim İngiltere'me zarar verdiğini hiç sanmıyorum. Hatta KGB hesabına yaptığım çalışmaların İngiliz halkının çoğu için yararlı olduğuna inanıyorum. Ve bu sadece benim görüşüm de değil. Trevor-Loper (Lord Dacre) İngiltere'ye hiçbir zaman zarar vermediğimi düşündüğünü yazdı.»

(Aslında Lord Dacre, Philby'nin 1944'e kadar İngiltere'ye zarar verme fırsatı bulamadığını ve buna ihtiyacı olmadığını yazdı.)

«Dediğim gibi kendi açımdan bu gerçekten doğru.. Ama onun gibi birinin eski tarz Tory prensiplerine göre böyle düşünmesi beni hem şaşırttı, hem de etkiledi.»

«Bu bir görüş açısı olabilir,» dedim? «Ama ya diğer eski bir meslektaşınızın düşüncesi ne olacak? Malcolm Muggeridge'in?»

«Malcolm'un çılgınca bir varsayımı var. Her zaman Nazi yanlısı olduğumu, ancak Almanların savaşı kaybedeceklerini anladığım zaman taraf değiştirdiğimi iddia ediyor. Malcolm böyledir işte. Her zaman akıntıya kürek çekmeye kalkar. Ben Moskova'ya geldikten sonra hakkımda ilk yazdığı yazı oldukça dostça sayılabilirdi.

«Ama başkaları da aynı şeyi yapıyorlardı. Malcolm da bu yüzden zıt bir tavır takınmanın tam zamanı olduğunu düşündü. Ben yıllar önce onun sonunda kendisini Katolik Kilisesinde bulacağını anlamıştım. Ama iyi dosttu. Ona karşı hâlâ gerçek bir sevgi duyuyorum. Onu görürseniz, 'Merhaba yaşlı çapkın,' dediğimi söyleyin.»

«Demek aynı şeyi tekrar yapardınız?»

«Kesinlikle.»

«Hiç pişmanlık duymadınız mı?»

«Sizin kastettiğiniz anlamda duymadım. Tabii bir hareket hiçbir zaman tam anlamıyla doğru ya da yanlış olamaz. O nedenle hayatımda bir denge kurmaya çalışırken yaptığım doğru şeylerin, hatalı olanlardan daha fazla olduğunu söyleyebilirim.

Tabii çok kişinin bu fikrimi kabul etmeyeceğini de biliyorum.»

Israr ettim. «Hiç pişmanlık duymadığınıza inanmak biraz zor.»

Philby, «Tabii dostlarımla olan ilişkilerimin etkilenmesi yüzünden üzülüyorum,» diye itiraf etti. «Herhalde Tommy Harris gibiler bana çok kızdılar. Bunda haklıydılar da. Bu bakımdan pişmanım. Ayrıca profesyonel açıdan daha başarılı olabileceğimi de düşünüyorum. Bu bakımdan da pişmanlık duyuyorum. Hatalar yaptım ve onların bedellerini ödedim.»

«Dostlar ve kişisel ihanetin üzerinde duralım,» dedim. «Bazı kimselerle karşılaştım. Bana, 'Philby'nin siyasi ihanetlerini affedebiliriz,' diye açıkladılar. 'Ama kişisel ihanetlerini asla.' Evet, ya onlar? Geride bıraktıklarınız? Sizi göründüğünüz gibi kabul eden aileniz ve dostlarınız? Biri size Beyrut'tan mektup yazarak, 'Herhalde o sırada arkamızdan bize gülüp duruyordun,' demedi mi?»

Philby, «Evet,» diye cevap verdi. «Bir Amerikalı öyle yazdı. Miles Copeland yani. Ama bu doğru değildi. Benim onlara güldüğüm yoktu. Ben her zaman iki düzeyde yaşadım. Kişisel ve siyasi düzeylerde. İkisi birbiriyle çatıştığı zaman siyasi düzeyi öne aldım. Böyle bir çatışma çok ıstırap verici olabiliyor. Ben insanları kandırmaktan hiç hoşlanmam. Özellikle dostlarımı. Ve başkalarının düşündüklerinin tersine, bu bakımdan üzülüyorum. Ama tabii dürüst askerler savaşta öldürmek zorunda kalacakları için de üzülürler.»

«Diğer bir suçlama da şu: Siyasi gelişmenizin 1930'larda donduğunu söylüyorlar. O zamandan beri siyaset konusunu düşünmeyen bir insanın hâlâ komünist olarak kalacağından söz ediyorlar.»

Philby, «Bu iddiayı biliyorum,» «Sözümona ideolojime bağlandıktan sonraki gelişmelere ayak uyduramamış, görüş açımı onlara göre ayarlayamamışım. Trevor-Roper'ın benimle ilgili kitabına tek itirazım şu: Benim siyasi bir fosil olduğumu söylemesi. Ama Canterbury Başpiskoposu yaşamı boyunca Angli-

kan olarak kaldığı için bir fosil sayılabilir mi? Size kuşkularımı anlattım. Bazı yükseliş ve düşüşler oldu. Brejnev dönemi insanı aptallaştırıyordu. Ama Andropov iyi bir insan ve harika bir liderdi. Çabuk ölmesi büyük bir felaket oldu. Gorbaçov'da yıllarca bağlı olduğum inançlarımı haklı çıkaran bir lider buldum. Her neyse... Sovyetler Birliği'nde işlerin ters gittiği ortaya çıktığı zaman yapabileceğim fazla bir şey yoktu.»

(Stalin'in kendisiyle aynı fikirde olmayan iş arkadaşlarını acımasızca ortadan kaldırması ve tarımın zorla devletleştirilmesi milyonlarca Sovyet vatandaşının ölümüne yol açtı.)

«Ne tür seçeneklerim olduğunu anlamak için kitabıma bir bakın.»

Philby kitabında şöyle yazmıştı:

«Bir: Siyasetten bütünüyle vazgeçebilirdim. Ama bunun imkânsız olduğunu biliyordum... İki: Siyasi faaliyetlerimi tümüyle farklı bir temele oturtabilirdim. Ama nereye gidecektim? Baldwin-Chamberlain dönemine özgü siyaset bana aptalca değil habis bir şeymiş gibi geliyordu. Hâlâ da öyle düşünüyorum. Beni dışlanmış kavgacı bir politikacı durumuna düşürecek olan yolu görebiliyordum. Yani Koestler-Crankwhaw-Muggeridge gibi biri durumuna. **Beni** düş kırıklığına uğratan harekete, bana yardım etmeyen Tanrıya çatıp duracaktım. Bu bana korkunç bir kadermiş gibi gözüktü. Ne kadar kazançlı bir şey olursa olsun.

Üç: Dişimi sıkıp dayanabilirdim. Devrim ilkelerinin kişilerin sapıklıklarından daha fazla yaşayacağına inanarak beklerdim. Bu sapıklıklar ne kadar korkunç şeyler olurlarsa olsunlar. İşte ben bu yolu seçtim. Bana kısmen mantık, kısmen de içgüdülerim rehberlik etti. Graham Greene uygun bir biçimde Gizli Ajan adını verdiği kitabında bir sahneyi hayal etmiş. Bu sahnede kadın, kahramana liderlerin diğerlerinden daha iyi olduklarını sanıp sanmadığını soruyor. Adam da, 'Ne münasebet,' diye cevap veriyor. 'Ama ben yine de liderlik ettikleri insanları yeğliyorum.' Kadın onunla alay ediyor. 'Haklı ya da haksız-fakirler. Bu daha

kötü sayılmaz öyle değil mi? Ama tabii yanlış taraf olabilir. Bunu sadece tarih açıklayabilir.' Bu bölüm benim Stalin kültünün derinliklerine battığım sıradaki tutumumu biraz aydınlatıyor. Ama artık benim tarihin vereceği hüküm konusunda hiçbir kuşkum yok.»

«Le Carre durumunuzun karmaşık olduğundan söz ediyor,» dedim. «Kitabımızın önsözünde sizin hakkınızda şöyle yazıyor. 'Yüksek tabakanın zevkini çıkardı. Dostluğun da. O geleneksel sıcaklığın da. O çevreden olmanın da.' Bana bu oldukça doğruymuş gibi geliyor.»

Philby, «Durumumda hiçbir karmaşa yoktu,» diye söylendi. «Görevim o sırada yüksek tabakanın uysal bir üyesi rolü yapmamı emrediyordu. Ben de bundan olabildiğince yararlandım. Tabii yüksek tabakanın herkesin zevk alabileceği yanları var. Ama bunun ötesinde pek çok şey olduğu unutulmamalı. Pek çok şey. Yüksek tabakadan olmayan milyonlar. Yüksek tabakanın kayıtsızca bir kolaylıkla yönettiği milyonlar.»

«İngiltere'den söz ediş tarzınızdan artık o ülkenin sizin için bir değeri olmadığını anlıyorum.»

«Ah, oraya gitmek ve torunlarımı görmek isterim. Ama bana bir tek şeyi seçme hakkı verselerdi o zaman Fransa'yı tercih ederdim. Orada çok mutlu günler geçirdim. Ve tabii bugünkü İngiltere benim için yabancı bir ülke gibi olacak.»

Onun sözünü kestim. «İngiltere'nin özlediğiniz bir yanı olmalı.»

Philby bir süre düşündükten sonra, «Colman hardalı ve Lee-Perrins sosu,» dedi. «Bir daha sefere buraya gelirken bana onlardan getirebilirsiniz.» Bir an durdu, sonra da ekledi. «Anlayamıyor musunuz? Artık benim vatanım Sovyetler Birliği. Burada yaşam konusunda bazı zorluklar var. Ama yine de başka bir ülkede yaşamak istemem. Mevsimler arasındaki çarpıcı farklar çok hoşuma gidiyor. Hatta kolay bulunmayan maddeleri aramak bile bana zevk veriyor. Buradan hoşlanıyorum.»

«Ama siz ayrıcalıklı bir vatandaşsınız. Bir KGB generalisiniz.»

Philby, «Aslında askeri bir rütbem yok,» diye açıkladı. «Ama bir generalin ayrıcalıklarından yararlanıyorum. Benim için en önemli olan, çabucak birinci sınıf tıbbi tedavi görebilmem. Böyle olmaması gerektiğini, herkesin böyle bir ayrıcalıktan yararlanmasının şart olduğunu biliyorum. Ama açıkçası hasta olduğum için bu ayrıcalıktan vazgeçmek bana çok zor geliyor.»

Yemek sırasında bazı ayrıntıları da hallettik. Philby'den aldığı madalyaların tam bir listesini istedim. Çalışma odasına giderek çoğunu getirdi. Sovyet nişanlarından başka Macar, Bulgar ve Küba madalyaları da vardı. En gösterişlisi Macarların Altın Hançer nişanıydı. Ve adından anlaşılacağı gibi hançer biçimindeydi. Ama Philby en çok Lenin nişanıyla övünüyordu. Bana, «Bu İngiltere'de Şövalyelik gibi bir şey,» diye açıkladı.

Ondan sonra Philby'e başka bazı kimselerin istedikleri soruları sordum. «Maurice Oldfield hakkındaki düşünceleriniz?»

«Doğrusu onun eşcinsel eğilimleri olduğundan hiç kuşkulanmamıştım. Tabii böyle bir şey vardıysa... Bayan Thatcher'ın ona karşı tutumuna hem şaşırdım, hem de şok geçirdim. Onu kitabımda, 'müthiş' diye tanımladım. Gerçekten de öyleydi.»

«Edward L. Howard'la karşılaştınız mı?» Philby bu soruma şaşırdığı için açıkladım. «Howard eski bir CIA ajanıydı ve 1985'de Sovyetler Birliği'ne kaçtı.»

Philby, «Onun adını bile duymadım,» dedi.

«Hangi liderine en fazla hayranlık duyuyorsunuz? Sizinkilerin dışında.»

Philby, «Yeni Zelanda Başbakanı David Lange,» diye cevap verdi. «Nükleer gemilerin Yeni Zelanda sularına girmelerini yasaklama cesaretini gösterdi. Artık kıtalararası füzelerimizle Yeni Zelanda'yı hedef almamıza hiç gerek kalmadı. Gerçekten

de bundan vazgeçtik. Ne yazık ki, Avustralya için aynı şeyi söyleyemeyeceğim.»

Onunla son bir viski içtik. «Değinmediğim bir konu kaldı mı?» diye sordum.

Philby bir an düşündü. «Ah, evet. Sizinle tartışmak istediğim bir nokta var. Kitabınızda, 'Philby'nin evi yok, kadını da, inancı da,' diyorsunuz. Eh, apartmanımı gördünüz. Bu konuda artık kararı kendiniz verirsiniz. Kadınım olmaması. Çok erkek Rufa gibi bir kadınla yaptığım evliliğe haset eder. İnançsızlık? Haydi, haydi, Phillip. Sadece bir ahmak inancım olduğu gerçeğini reddeder.»

Philby benden konuşmalarımızın yayınlanması konusunda bilgi vermemi istemişti. O Graham Greene'le ilgili bir Sovyet televizyon programına çıktığı zaman endişelendim. Bu başka programlara katılması bakımından bir başlangıç olabilirdi. Philby'e bir telgraf çekerek **Sunday Times**'ın yazı dizimi 20 Martta yayınlamaya başlayacağını bildirdim. «Tabii gelişmeye başlayan televizyon işinizi ertelemeniz şartıyla,» diye de ekledim.

Bana 21 Şubatta bir telgrafla cevap verdi. «Televizyon işi kesinlikle sona erdirildi.»

28 Şubatta da sorduğum bir soruyu yanıtlamak için bana bir mektup yazdı. Ondan Graham Greene'in kendisine verdiği Peter Wright'ın kitabının başına nasıl bir ithaf yazdığını öğrenmek istemiştim. Sormayı unuttuğum binlerce şeyden biri de buydu. Philby mektubunda şöyle yazıyordu:

«Azizim Phillip,

Bu mektubu alelacele yazıyorum. Kargaşa arasında. Şu birkaç gün zaman zaman Katolik dostumuzla (Greene) ilgilenmek zorunda kaldık. Telefon ve taşıma kargaşası dolayısıyla sinirlerimiz biraz gerildi! Ona gelecekten hiç söz etmedim. Graham

da kendisine beni soracak gazetecileri yanından uzaklaştıracağına memnunlukla söz verdi.

Bana sorduğunuz ithaf şöyle: 'Graham ve Yvonne'dan Kim ve Rufina'ya sevgi dolu selamlar. 9 Eylül 1987.' Onun Yvonne'u sizin eşiniz gibi esmer değil, sarışın. Bu nedenle onları birbirlerinden ayırt etmek için kendisini Sarı Y, diye tanımlıyoruz. Sizinkini de esmer Y diye. Zaten karmaşık olan bu yaşamda karışık bir şey daha.

Aile fotoğrafları çok hoşumuza gitti. (Ona oğlu John ve karısı Jo'yla birlikte yemek yerken çektirdiğimiz resimleri yollamıştım.) John sodayı fazla kaçırmış gibi kuşku uyandıracak kadar keyifli gözüküyor. Esmer Y'nin yolladığı teşekkür kartı da bizi etkiledi. Taahhütlü gönderilmiş ama bir postaneden diğerine yollandığı için ancak on altı günde elimize geçti... Kızım Josephine bana geçen yaz ya da sonbaharda bir gömlek gönderdi ama hâlâ gelmedi. Paketi taahhütlü göndermemiş olacak.

Yazı diziniz bu kadar çabuk yayınlanacağı için sizi kutlarım. O önemli yemeğin henüz tadına bakmadım. (Ona verdiğim Profuma olayıyla ilgili kitap.) Çünkü kulisten fazla gürültü geliyor. Mektubu makinede pek biçimsiz yazmamdan herhalde çok telaşlı olduğumu anladınız. Şimdi az bir şey yiyecek ve gidip yatacağım.

Hepinize saygılarımı yolluyorum,
Kim.»

Philby'e bir telgraf daha çekerek diziyi yayınlayacak olan yabancı gazete ve dergilerin adını verdim. Ve ondan kısa bir cevap aldım. «Kutlarım. Çok şaşırtıcı.» Ancak sonradan yazdıklarımdan tam anlamıyla hoşnut kalmadığını öğrendim. İki şeyden şikâyet ediyordu.

Bir: Ben onu Ruslar hesabına çalışması için Maurice Dobb'un tuttuğunu ima etmiştim. **Sunday Times** da Dobb için, «KGB yetenek avcısı,» sözlerini kullanmıştı.

Philby, «Artık ölmüş olan ve kendini savunması imkânsız

bir adam hakkında böyle şeyler yazmak ayıp,» diyor ve bana söylediklerini tekrarlıyordu. Dobb onu sadece Paris'teki yasal bir örgüte göndermekten başka bir şey yapmamıştı.

İki: Philby'nin Beyrut'tan kaçışını anlatırken İngilizlerin onun gitmesine göz yumduklarını ima etmiştim. Bu da Philby'nin kaçmakta gösterdiği başarıyı önemsizleştiriyordu.

Philby'nin yeni bir biyografisini yazmayı planladığım için tekrar incelenmesi gereken bu noktaları not ettim. Mayısın sonlarında tekrar Moskova'ya gitmek için hazırlık yapmaya başladım.

Ancak 11 Mayısta Philby'nin öldüğü haberi geldi. On beş gün önceden yeniden hastaneye yatmıştı. Ama sonra durumu düzelmiş ve eve döneceğini ummaya başlamıştı. 10 Mayıs gecesi Rufa'nın hastaneden eve dönüp dönmediğini anlamak için ona telefon etmişti. Bunun nedeni KGB arabasının gecikmesiydi. Philby karısıyla keyifle konuşmuştu. Ama ertesi sabah hastane Rufa'yı arayarak ona kocasının gece ikide öldüğünü bildirmişti.

Bu haberi alır almaz, Philby benimle konuştuğu sırada artık öleceğini biliyordu, diye düşündüm. Bu röportaj onun son vasiyetiydi... Röportajları nasıl yayınlayacağımızı konuşurken söylediklerini de hatırladım. «Bunu tümüyle size bırakıyorum. Ama ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur.»

Ancak Philby'le sağlığından söz ettiğimiz zaman bana kalp atışlarının düzensizliği konusunda bilgi vermişti. «Kolaylıkla tedavi edilebilen bir şey bu. Tabii ağır şeyler kaldırmamam ve cereyanda kalmamam şartıyla. O zaman daha birkaç yıl yaşayabileceğim.» Ve Philby ölüme mahkûm bir insan gibi davranmamıştı. Baskı altında değildi ve o ünlü kekemeliği de hemen hemen geçmiş gibiydi. Bazen konuşma sırasında bir iki kez duraklıyordu ama işte o kadar. Onu tanıyanların anlattıkları o çok kötü kekeleme görülmüyordu.

Ve Philby bana, «Bu son yıllar hayatımın en mutlu zama-

nı,» demişti. Bu nedenle şu sonuca vardım: Belki Philby öleceğini seziyordu ama bunu bir hastalığa bağlamıyordu.

Philby'nin cenaze töreni 13 Mayıs Cuma günü yapıldı. Tören Dzerjinski Alanından başladı. Philby'nin ölüsü perşembe günü ana binaya bağlı olan KGB bölümünde yatmıştı. Bunu Philby'nin mezarının başında görünmek istemeyen meslektaşlarının ona saygılarını sunmaları için yapılmıştı. Kortej oradan Moskova'nın batı sınırının dışındaki Kuntsevo askeri mezarlığına doğru ilerledi. Tabutun kapağı Sovyet usulü açıktı. Kırmızıya sarılmış ve üzerine yine kırmızı karanfiller yığılmıştı. Mezarlığa yüksek rütbeli subaylar ve Sovyetler'in ileri gelenleri gömülüyordu. Kortej, Chopin'in cenaze marşına uyularak ilerledi. Tabut üzerine kadife örtülmüş beton bir kaidenin üzerine yerleştirildi. Etrafında on üç çelenk vardı ve üzerlerindeki kartların hepsinde de aynı şey yazılıydı: «Silah arkadaşlarından.» Philby'nin madalyaları tabutun başucundaki yastığın üzerine konmuştu. Dört KGB subayı konuşmalar yaptılar ve Tass ajansının bir gün önceki övgü dolu ölüm haberindeki sözleri tekrarladılar.

Şeref kıtası üç el ateş etti ve bando Sovyet milli marşını çaldı. Yaşlıların arasında Rufa ve annesi, Philby'nin perşembe günü Londra'dan uçakla Moskova'ya gelen oğlu John'la kızı Josephine ve dostları vardı. Eski meslektaşı George Blake de onların arasındaydı. Philby'nin mezar taşına Sovyet usullerine göre bir fotoğrafıyla bir yıldız konmuş ve Rusça kısa bir kitabe yazılmıştı. «Kim Philby, 1.1.1912 - 11.5.1988.»

Batı da Philby'nin ölümüne geniş yer ayırdı. İngiliz gazete ve televizyonları Köstebeğin yaşamı ve mesleği üzerinde durdular. Batı istihbaratındaki eski iş arkadaşlarının fikirlerini aldılar. Tasmanya'ya yerleşmiş olan eski MI5 görevlisi Peter Wright, «Eğer Burgess ve Maclean Rusya'ya kaçmasalardı,

Philby'nin Köstebek olduğu hiçbir zaman anlaşılmayacaktı,» dedi.

Eski görevlilerin hepsi Philby'nin ölümünü kutladılar. Kimisi şampanya açtı, kimisi de, «Başkalarına ıstırap çektirdi,» dedi. «Onun da ıstırapla kıvranarak ölmüş olduğunu umarım.»

Malcolm Muggeridge ise fikrini şöyle açıkladı: «Kim çok iğrenç bir biçimde davrandı. Ama galiba iyi bir yanı da vardı. Bana kalırsa bütün olayın anahtarı babasıydı. Kim hiçbir zaman babası gibi müthiş bir insan olamayacaktı. Bu nedenle St. John'a ve onun temsilcisi olduğu her şeye korkunç bir biçimde meydan okudu.»

(Bu sözler Muggeridge'in kendisiyle 31 Ekim 1979'da BBC'de karşılaştığımız zaman bana söyledikleriyle taban tabana zıttı. Muggeridge o zaman, «Philby babasının adımlarını izlediğini düşünmekten hoşlanıyordu,» demişti. «Rusya da onun Arabistan'ıydı.»)

Lord Dacre, «Aslında Philby İngiltere'deki en başarılı Köstebekti,» dedi. «Burgess ve Maclean yakalanmasaydı belki de bizim Gizli Servisin başına geçecekti. Açıkçası böyle bir ihanet bağışlanacak bir şey değil.»

Dr. Christopher Andrew ise fikrini şöyle açıkladı: «Philby'yi işe alan adamlar sonradan öldüler. Philby'nin 1930'larda emirlerinde çalıştığı Sovyet İstihbaratının üç şefi, yani Genrikh Yagoda, Nikolay Yejov ve Lavrenti Beria bugün Rusya'da 'çok kötü katiller' diye tanımlanıyorlar. Philby seçkin bir güce hizmet ettiğini düşünerek kendi kendini kandırdı. Ama katıldığı örgütün nasıl bir yer olduğunu kendi kendine de, başkalarına da itiraf edemedi.»

Philby'le savaş sırasında birlikte çalışmış olan Robert Cecil, «Philby'i düşündüğüm zaman aklıma o toplama kamplarının komutanları geliyor,» dedi. «Onlar acımasızca herkesi öldürtüyor ama öte yandan da karılarının migreni yüzünden endişeleniyorlardı. Tam anlamıyla ikili bir yaşam sürmekteydiler.»

CIA'in eski Başkanı Richard Helm de bu konuda konuştu. «O hem vatanına, hem de özgür dünyaya ihanet etti. Philby öldüğü için yalandan gözyaşı dökecek değilim. Onun verdiği zararın hesaplanabileceğini bile sanmıyorum.»

Philby'nin ölümü o eski tartışmaların yinelenmesine neden oldu. Bunlar özellikle şu soruyla ilgiliydi: «Philby neden hayalimizi etkiledi?»

Sunday Times'a bir yazı yazan Anthony Hartley, Philby'nin Rusya'ya kaçmasından otuz yıl sonra hâlâ İngiliz kamuoyu ve basınının onu ilginç bulmasının şaşırtıcı, hatta tehlikeli olduğundan söz etti. Bunun toplumumuzdaki bir zayıflıkla ilgili olduğunu düşünüyordu.

«Elli yıl önce biri, Alman ajanı olduğunu itiraf etse ya da öyle birine karşı sempati duysaydı, meslek hayatı mahvolur, toplumda bir paryaya dönerdi. Ama bugün öyle olmuyor. Hepimiz hiç göz kırpmadan Rus casusları konusunda 'anlayışlı' davranabiliyoruz. Ama Fransa ya da Birleşik Devletler'de aynı şeyin olabileceğini düşünmek zor. İngiliz toplumuna ne oldu? Artık toplumumuza zarar veren kişileri suçlamaktan vaz mı geçtik? Vatanseverlik anlamsız bir sözcük mü? Belki de gizli bir dünyayla bu kadar fazla ilgilenmenin bizim için yararlı olmadığını kavramamızın zamanı geldi. Durmadan kırk yıl önce kimin kime ihanet ettiğini kurmak marazi ve sağlıksız bir şey.»

Observer'a farklı bir siyasi açıdan bir yazı yazan Patrick Seal de Philby konusunun bir saplantı halini almasının garip bir durum olduğunu kabul ediyordu. «İngiltere'nin, Philby'le yabancıların pek de anlayamadıkları bir biçimde fazla ilgilenmesinin bir nedeni de, sınıflara ayrılmış bu saygılı toplumda yönetici tabakasıyla ilgili ağza alınmayacak şeylerin ortaya çıkması sanırım.»

Ben, şahsen, Philby'e duyulan bu yoğun ilgiye hiç şaşmıyorum. Philby, Moskova'dan İngiltere'yi etkiledi. Vatanseverlik, ihanet, sınıf ve siyasi inanç konusundaki tutumlarımızı yeniden

incelememize neden oldu. Bu inceleme sadece gazete ve ciddi dergilerde olmadı. Kitap, oyun, film ve romanlar yoluyla da yapıldı. Philby bir vatandaşın devlete karşı olan görevleri konusunu düşünmeye zorladı bizi. Kendi kendimizi tahlil etmeye de.

İhanet kolaylıkla tanımlanamayan bir şey. Aslında esnek bir kavram. Philby sadece vatanına değil, ait olduğu yüksek tabakaya da ihanet etti. Ve aslında onun ilgi uyandırmasının nedeni de ihanetinden çok kimliğiyle ilgili. Bir de ihanetinin nedenleriyle. İşin gizemli yanı şu: Köstebek koruduğu sanılan bir sınıfın temel direklerinden biri sayılıyordu. Daha fazla ajanı ölüme gönderdiği söylenilen George Blake aynı ilgiyi uyandırmıyor. Çünkü o üst tabakadan değildi. Daha da garibi, Philby İngiltere'ye maddi kazanç için ihanet etmedi. 1967'de Sir Robert Mackenzi'ye Köstebek hakkında bir kitap hazırladığımızı söylediğim zaman, «Şu noktayı iyice belirtin,» dedi. «Bu çok önemli. Philby vatanının sırlarını **satmadı.** Onları armağan etti. Bunu para için yapmadı. Bir peni bile almadı bu iş için. Bu davranışına fikirleri neden oldu.»

Her şeyi fikir ve idealleri uğruna fedaya hazır olan bir insan ender görülür ve böyle bir kişi çok da tehlikelidir. Philby'nin İngiliz yönetici tabakasında korku uyandırmasının bir nedeni de, onun o ilk tehlikeyi göze almaya karar verdiği zaman yalnız olmaması. Anthony Blunt'ın maskesi düştüğünde, 1930'larda bu işi yapacak tıynette bazı kimseler daha olduğu söylendi.

Geoffrey Wheatcroft'un da dediği gibi, «Herhalde parlak meslek hayatlarının sonuna gelmiş olan çok ünlü bazı İngilizler bugün Blunt'tan ve Philby'den söz edildiği zaman, az kalsın ben de gidiyordum, diye düşünüyorlar.»

Wheatcroft, Philby ve onun gibilerin güce taptıkları fikrini savunuyor. «Sanırım çoğu Lenin ve Stalin'in kanlı diktatörlüklerinin nasıl bir şey olduğunu biliyordu. Ama yine de inançlarından vazgeçmediler. Neden? Tabii komünizm açısından kişinin bu ideolojiye sürekli inanması gerekiyordu. Ama körce ve ap-

talca bir inanç sorunun tam cevabı da olamaz. Çünkü Philby, Burgess, Blunt ve onlar gibiler zeki insanlardı. Ve gerçeği mutlaka farkedeceklerdi. Lord Dacre bir keresinde bu konuda, 'Genç entelektüeller özgürlüğü sevdiklerini iddia ederler,' dedi. 'Ama aslında taptıkları güçtür. Kendileri gibi kişilerin gücün ilk kurbanları olabileceklerini anladıkları zaman da düş kırıklığı başlar. Ama o ana kadar bilinçli ya da yarı bilinçli bir düzeyde Stalin'in Rusya'sına saygı duymayı sürdürürler. Teröre rağmen de değil. Terör yüzünden.»

Philby bu suçlamayı yanıtladı. Gençliğinde taraf tutmuştu. Bunun yanlış taraf olup olmadığına tarih karar verecekti. Kendi tarafında işlerin çok kötüye gittiğini anladığı zaman pek az seçeneği olduğunu anlamıştı. Politikadan vazgeçemezdi. Hayatına anlam veren tek şey politikaydı. Ve o tepkiden de kaçınıyordu. Devrim ilkelerinin, kişilerin korkunç suçlarına rağmen yaşayacağını umarak beklemişti.

Bu Philby'nin tam bir hikâyesi değil. Karmaşık kişiliği olan bir insanın pek çok çehresi vardır. Philby kendisi için seçtiği rol yüzünden sadece vatanına ihanet etmedi, ailesini ve dostlarını da kandırdı. Köstebek bu konuda, «Bu bana acı verdi ama çok da gerekliydi,» dedi. «Ben tam bir siyasi hayvanım. Ve politikaya insan ilişkilerinden daha fazla önem vermeyi de başardım.»

Ona, «Siyasi bir ideal uğruna kan dökemem,» diye cevap verdiğim zaman tartıştık. Philby bunu yapabilen insanlara karşı hayranlık duyduğunu söyledi.

David Astor bu konuda şöyle diyor:

«Philby'nin yaşamının tam anlamıyla böyle bölünmesi onun anormal bir insan olduğunu gösteriyor. O nedenle de Philby'den sıradan terimler kullanarak söz etmek imkânsız.»

Philby kişisel ihanetlerini bunların gerekli olduklarını söyleyerek açıkladı. Ama... acaba karakteri yüzünden aldatmak hoşuna mı gidiyordu?

Köstebekle 1967'de Moskova'da konuşan Sayle böyle olduğuna inanıyor:

«Onu çeken işin niteliği miydi? Dostlarının, karılarının ve onların eski kocalarının bile yaklaşamayacakları gizli bir kişiliği olması fikri? Bir istihbarat servisinde çalışırken bir diğerinin ajanı olmak mı hoşuna gidiyordu? Böylece daha da gizli bir kişiliği olduğu düşüncesi? Neden, faal bir casusluk yaşamı sırasında bir daha yeniden incelenmeyen yirmi bir yaşındaki bir gencin ideali miydi? Yoksa aldatmaktan hoşlanmak mı? Ve bunun uzantısı olarak da casusluğu sevmek mi? Philby bütün o yalnız yıllar boyunca gizli mürekkepler ve mektup bırakılan yerlerle bu nedenle mi ilgilendi?»

Ama Philby bu iddiaları da reddetti. «Herkesin sandığının tersine dostları aldatmak hoşuma gitmiyor.» Ancak insanları kullanmak ve aldatmanın işin önemli bir bölümünü oluşturduğu istihbarat dünyasında ajanlar gizli kişiliklerini geliştirmekten hoşlanmasalar bile bundan gurur duyuyorlar. Ve bazan kim olduklarını bilemeyecek hale geliyorlar.

Philby işinden de ve kötü ününden de zevk alıyordu. Gizli dünyanın bir üyesiydi ve tarihteki herhangi bir casustan daha fazla ün kazandı. Bir keresinde ona yazdığım bir mektupta 1967'deki o aylardan, «Philby günleri» diye söz ettim.

O da bana cevap verdi. «Sizin 'Philby günleri' dediğiniz şeyi buradakiler **'Sunday Times** günleri' diye tanımlıyorlar. O günler artık bana çok gerilerde kalmış gibi geliyor. Ama çok da eğleniyorduk. Sonra o Dışişleri Bakanı denilen palyaço (George Brown) işe burnunu soktu.»

Philby konusunda bir karara varmak zor. Bunun nedeni hükümetin Philby ve onun gibilerin daima karanlıkta kalmalarını istemesi. Tabii bu da Köstebeği anlamamızı kolaylaştırmıyor. Demokrat bir ülkede casuslukla ilgili ahlak sorunlarını ciddi bir biçimde incelemek isteyen bir vatandaş, malzemeyi başka kaynaklardan bulmak zorunda kalıyor. Graham Greene'in, John Le

Carre'nin ve Len Deighton'un romanlarından. Sistemin içinden (ve genellikle iyice temizlenen) ya da dışından (genellikle tahminlerle dolu olan) kitaplar pek işe yaramıyor. Amerikan İstihbarat dünyasından kurallara uymayan bir ajanın açıklamaları da İngilizler için önemli değil.

Evet, Philby bir vatan hainiydi. Ve bizim bu hikâyeden öğrenmemiz gereken çok şey var.

BİTTİ

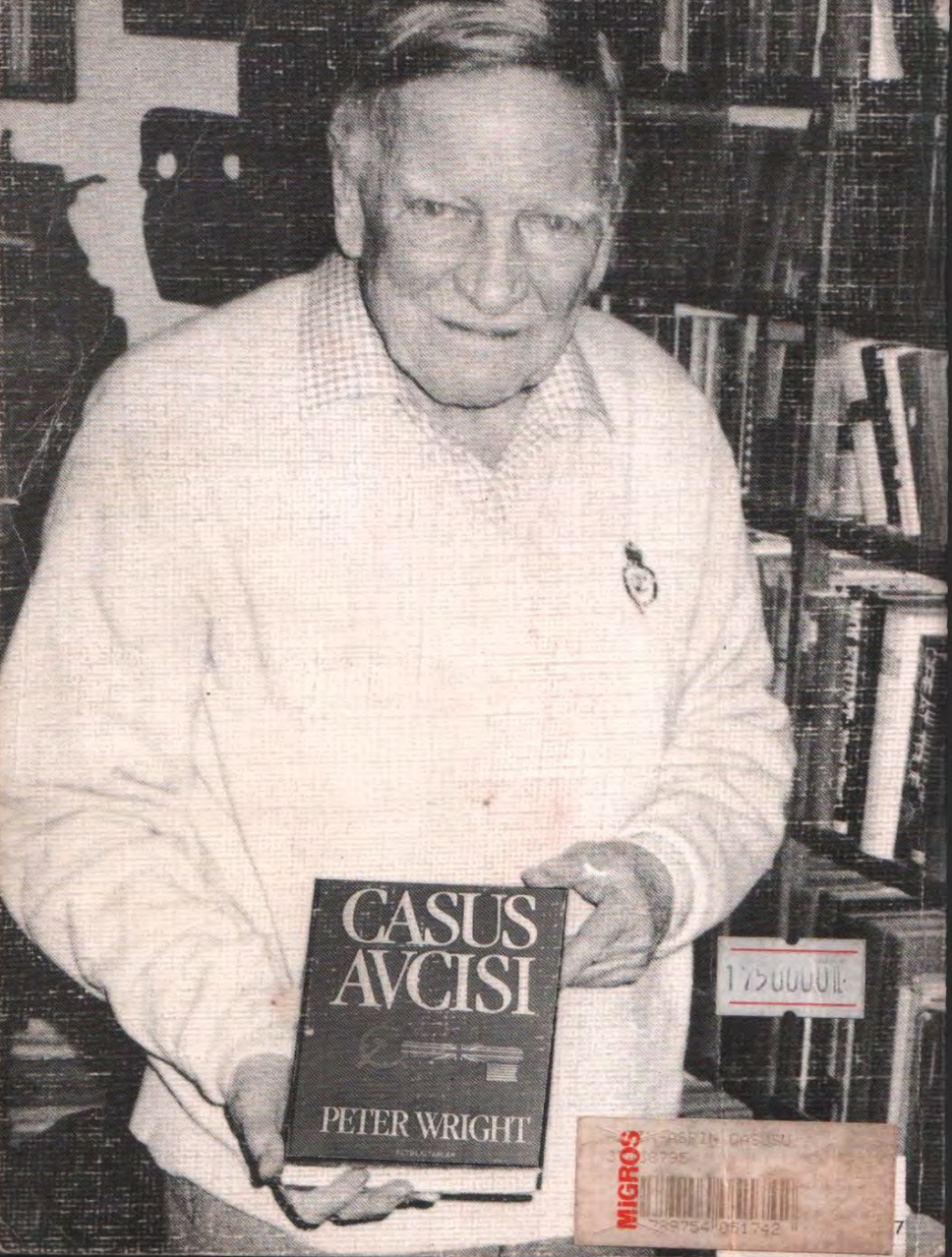
CASUS
AVCISI
PETER WRIGHT
MİGROS